

Učenje metoda

Učenje metoda — Hajnc Klipert

Sadržaj

Predgovor	9
Uvod	11
I. Zašto je bitno intenzivnije učenje metoda	13
1. Nekoliko impresija iz školske svakodnevice	15
2. Mnogi učenici poznaju mali broj metoda	18
3. Začarani krug podučavanja	21
4. Učenje metoda doprinosi sazrevanju	23
5. Uz metodu do više uspeha u učenju	26
6. Perspektive rasterećivanja za nastavnike	29
7. Novi dom za učenje	31
II. Gradivni elementi obuke za praktičnu nastavu	33
1. Razmišljanje o učenju - propedevtika	39
B 1: Ispitivanje učenika uz ocenjivanje	40
B 2: Razgovor u parovima na temu pismeni zadaci	42
B 3: Reli karikatura koji je orijentisan na probleme	44
B 4: Igra kockanja »na tragu učenju«	50
B 5: Test tipova učenja	58
B 6: Zagonetno u vezi sa temom učenje	60
B 7: Otkrivanje tipova učenja i objašnjenja	66
B 8: Slogovna slagalica	71
B 9: Radni listovi za samomotivaciju	76
B 10: Učenici se okušavaju kao savetnici za učenje	81
2. Razmišljanje o učenju - propedevtika	83
B 11: Vežbe za poboljšavanje brzine čitanja	84
(a) Otkriti imena istraživača	85
(b) Pitanja o putovanju kroz svemir	86
(c) Pronaći važne pojmove	87
(d) Na tragu Eskimima	88

(e) Zagonetne vrste konja	89
(f) Zašto brzo prelaziti neki tekst?	91
(g) Pravila za brzo čitanje	92
(h) Širenje raspona gledanja	93
B 12: Vežbanja za sistematično čitanje	94
(a) Slagalice koja sadrži pravila	95
(b) Naslovi	96
(c) Traženje odgovora	97
(d) Traženje pitanja	98
(e) Podeliti tekst na pasuse	99
(f) Uređivanje odlomaka	100
B 13: Markiranje i podvlačenje tekstova	101
(a) Pušenje šteti zdravlju!	102
(b) Pravila sa prazninama	103
(c) Pravila za markiranje kratko i jasno	105
(d) Sumnjiv primer	106
B 14: Rezimirati informacije	107
(a) Od teksta do tabele	108
(b) Popunjavanje tabele	109
(c) Upotpuniti šemu	110
(d) Razviti šemu	111
(e) Priprema dijagrama toka	112
(f) Složite rečeničnu slagalicu	114
(g) Pravljenje izvoda iz teksta	115
B 15: Rad sa priručnicima	116
(a) Ređanje po abecedi	117
(b) Traženje u telefonskom imeniku	118
(c) Proveravanje u rečniku pravopisa	119
(d) Traženje značenja stranih reči	120
(e) Objasniti nepoznate pojmove	121
(f) Traženje u enciklopediji	122
(g) Traženje gradova u atlasu	123
(h) Traženje zemalja u atlasu	124
(i) Zadaci traženja u vezi sa zakonom o radu	125
B 16: Mala abeceda postavljanja pitanja	126
(a) Sastaviti predeo s pitanjima	127
(b) Sastavljanje pitanja za kviz	128
(c) Pronaći odgovarajuća pitanja	129
(d) Izvesti postavke pitanja	130

(e) <i>Oslagalice »pitanja – odgovori«</i>	131
(f) <i>Sastavljanje upitnih rečenica</i>	132
(g) <i>Sumnjiv intervju</i>	133
(h) <i>Poređati pitanja</i>	134
B 17: <i>Kratak pregled biblioteke</i>	135
(a) <i>Reli kroz biblioteku</i>	136
(b) <i>Tekst vodič kroz biblioteku</i>	137
3. <i>Metode za pripremu i obradu informacija</i>	138
B 18: <i>Osnovne tehnike rada</i>	139
(a) <i>Isecanje figura</i>	140
(b) <i>Pravljenje slova</i>	141
(c) <i>Šrafranje površina</i>	142
(d) <i>Pravljenje slagalice</i>	143
(e) <i>Lepljenje piktograma</i>	144
(f) <i>Pravljenje</i>	145
B 19: <i>Pregled sredstava za rad</i>	146
(a) <i>Zagonetna sredstva za rad</i>	147
(b) <i>Svrstavanje sredstava za rad</i>	148
B 20: <i>Oblikovanje beležaka u sveskama</i>	149
(a) <i>Zašto je važno oblikovanje</i>	150
(b) <i>Optički izdvojiti zemlje</i>	151
(c) <i>Odabiranje grafičkih simbola</i>	152
(d) <i>Crtanje okvira</i>	153
(e) <i>Ocenjivanje oblikovanih strana</i>	154
(f) <i>Oblikovanje strane u svesci</i>	155
(g) <i>Crtanje slike</i>	156
(h) <i>Ponovno oblikovanje izveštaja</i>	157
B 21: <i>Crtanje dijagrama i tabela</i>	158
(a) <i>Imenovanje dijagrama</i>	159
(b) <i>Sastaviti stubičasti dijagram</i>	160
(c) <i>Nacrtati dijagram sa krivuljama</i>	161
(d) <i>Sastaviti kružni dijagram</i>	162
(e) <i>Sastaviti tabelu sa životinjama</i>	163
(f) <i>Sastaviti tabelu iz geografije</i>	164
(g) <i>Poređati velika preduzeća</i>	165

B 22: Vizualiziranje u učionici	166
(a) Popuniti tekst sa prazninama	167
(b) Ispuniti dijagram toka	168
(c) Napraviti plakat za učenje	169
(d) Proceniti primenu folija	170
B 23: Pisanje uz razmišljanje i korišćenje metode	171
(a) Sumnjiv tekst	172
(b) Sastaviti tekst slagalicu	173
(c) Sastaviti »kostur za pisanje«	174
(d) Pisati prema ključnim rečima	175
(e) Od crteža do teksta	176
(f) Od podele do teksta	177
(g) Opisati priču iz slika	178
(h) Priče o čudnovatim vrećama	179
(i) Napisati zapisnik	180
B 24: Mala azbuka pisanja referata	181
(a) Zagonetni domaći zadatak	182
(b) Referat sa prazninama	183
(c) Napraviti sadržaj	185
(d) Sređivanje spiska literature	186
(e) Spisak izvora sa greškama	188
(f) Rad sa citatima	189
4. Metode za planiranje rada, vremena i učenja	190
B 25: Bitno u vezi sa pamćenjem	191
(a) Dve hemisfere mozga	192
(b) Objašnjenje nedostatka koncentracije	193
(c) Zaboravljanju na tragu	194
B 26: Važni načini učenja prikazani u praktičnom tekstu	196
(a) Slušanje, čitanje	197
(b) Posmatranje	198
B 27: Sistematsko učenje napamet	199
(a) Razjasniti strategije učenja	200
(b) Logično zaključiti pravila učenja	205
(c) Kako raditi sa kartotekom za učenje	206
(d) Napraviti kutiju za kartice.....	207
(e) Objasniti šemu za učenje	208

B 28: Napraviti karte pamćenja	205
(a) Izgraditi mreže pojmova	206
(b) Objasniti stablo strukture	207
(c) Sastaviti grupe reči	208
(d) Upotpuniti dijagram	209
(e) Poređati ključne pojmove	210
(f) Sastaviti »mapu uma«	211
(g) Pravljenje dijagrama toka	212
B 29: Metode za planiranje rada, vremena i učenja	213
(a) Oblikovanje plakata za učenje	214
(b) Saveti u učenju	218
B 30: Domaći zadaci urađeni na lak(ši) način	219
(a) Obrada teksta sa informacijama	220
(b) Saveti u učenju kratko i jasno	223
(c) (Ne)red u radnom kutku	224
B 31: Mala abeceda planiranja vremena	225
(a) Na tragu kradljivcima vremena	226
(b) Napraviti zapisnik o potrošnji vremena	227
(c) Napraviti plan termina	228
B 32: Organizovati procese rešavanja problema	230
(a) Poređati korake rešavanja problema	231
(b) Ispuniti mrežu rešavanja problema	232
(c) Obrada političkih problema	233
(d) Slagalice za rad na projektu	234
(e) Zagonetna »oluja ideja«	235
II. Posledice i perspektive za školsku svakodnevicu	237
1. Nova orijentacija uloge nastavnika	239
2. Postizanje konsenzusa u kolegijumu	242
3. Prostor za obuku metoda	246
4. Olakšanje posla kroz timski rad	248
5. Mogućnosti primene	250
6. Mogući tok jedne nedelje obuke	253
7. Negovanje metoda u nastavi pojedinih predmeta	260
8. Senzibilizacija roditelja	264
9. Posledice za procenu učinka	266
10 Samo hrabro: Ko seje, taj i žanje!	269
Literatura	271

Predgovor

Ova knjiga nastala je iz određene lične i biografske zbunjenosti. Tokom svog školovanja, koje je uključivalo osmogodišnji boravak u jednoj školi koja je imala samo jedan razred, i nalazila se u jednom malom hesenskom selu na severu, često sam se pitao koje su kvalifikacije, zaista, potrebne jednom učeniku da bi u određenoj meri vladao svojim životom. Da li se to, zaista, može postići klasičnim podučavanjem i »bubanjem?« Da li obilje znanja iz opšte kulture i stručnih oblasti kojim se obasipaju učenici predstavlja često pominjano (čovekovo) obrazovanje? Ovakva pitanja su me pratila tokom mog studiranja, u vreme kada sam radio kao nastavnik kao i tokom moga dugogodišnjeg rada na stručnom usavršavanju nastavnika. Ova pitanja su počela još više da me opterećuju kada je moja kćerka krenula u školu, kada sam sa sve većom skepsom morao da posmatram šta se sve traži od učenika i šta im se predaje u našim osnovnim školama i gimnazijama, a sa druge strane šta se sve u velikoj meri zanemaruje (ni u ostalim školama nije ništa drugačije). Pre svega zahteva se i razvija sposobnost da se nauči propisano gradivo, formule, definicije, prikazi i ostale (nastavničke) mudrosti, a pri tom se ne vodi računa da je to pamćenje uglavnom kratkoga daha. Iz toga najčešće proizilazi otpor učenika zbog strategija učenja koje nemaju mnogo veze sa dobrim vaspitanjem do zrelosti, već mnogo više veze imaju sa prilagođavanjem, nepromišljenošću i intelektualnom pasivnošću. Kada se danas mnogi žale na odsustvo motivacije, nedostatak koncentracije, samoinicijative i nedostatak slobode govora kod učenika i kada nastavnici i roditelji osuđuju hroničnu nesamostalnost i bespomoćnost kod učenika, onda bi vaspitači koji su odgovorni za to morali da se zapitaju na koji način oni doprinose svemu ovom. Ili: da li smo preduzeli sve ono što je neophodno kako bismo kod učenika izgradili ličnost, u dovoljnoj meri uvežbanu i ohrabrenu po pitanju samostalnosti, samoopredeljenja, odgovornosti? Da li deci postavljamo odgovarajuće zadatke? Da li im dajemo dovoljno prostora za postizanje samostalnosti i zrelosti, koje su im preko potrebne? Da li u učenike imamo dovoljno poverenja da bismo snažno podstakli njihove ambicije, samoinicijativu i njihovo samopouzdanje? Priznajem, uslovi u kojima se odvija današnja nastava ne doprinose konsekvantnom razvijanju samostalnosti kod učenika. Razmaženi učenici, velika odeljenja, materijom preopterećeni nastavni planovi, nedostatak stručnog kadra i suviše tradicionalna obuka nastavnika koja se pre svega temelji na podučavanju, neosporni su. Istovremeno učenici se moraju podsticati u radu, moraju se usmeravati u određenom pravcu – cilj uostalom nije ni nov ni revolucionaran.

Ako se osvrnem na osam godina moga školovanja u seoskoj školi, sa samo jednim razredom, imam utisak da se u to vreme postizalo nešto veoma važno: nastavnik je usled velikog broja obaveza puštao nas učenike da sami učimo, i time podsticao našu samostalnost, da sami odlučujemo, da međusobno saradujemo i rešavamo probleme. Nastavnik nam je stajao na raspolaganju, kao pomoćnik i animator, i to ne u svakom trenutku. Samoinicijativa i samostalno upravljanje pod ovakvim okolnostima bili su u prvom planu. Pokušaj i greška nisu nam bile nepoznate reči. Detaljna uputstva i kontrola nastavnika bili su u drugom planu, a unapred postavljeni ciljevi i s tim u vezi vremenski rokovi bili su primarni. Danas se ovaj stil upravljanja naziva »*management by objectives*« (upravljanje na osnovu ciljeva). Metode smo u ovakvim uslovima učili samo usput, tražeći načine učenja kojima ćemo postići uspeh. Podela zadataka i odgovornosti bila je stvar dogovora. Ukratko: samostalnost, samoodgovornost i usvajanje metoda bili su svakodnevni zahtevi postavljeni sa izvesnom dozom strogosti ali i sa velikim strpljenjem. Možda sam imao sreće što sam bio u prilici da imam takvog nastavnika i da budem u takvom okruženju. Svakako takva obrazovna i vaspitna praksa trebalo bi da ponovo uđe u naše škole.

Kada sam kasnije – nakon nekoliko godina mog školovanja u različitim ustanovama – započeo studije, mogao sam da zaključim da su maturanti klasične gimnazije posedovali veliko znanje iz opšte kulture kao i stručna znanja, ali da su veći deo toga odavno zaboravili. Meni, zapravo, za vreme mog školovanja puno toga nije bilo ni ponuđeno. U razgovoru se produbila razlika u našem obrazovanju. U poređenju sa njima ipak u nečemu sam bio u prednosti: poznavanje metoda i tehnika samostalnog rada bilo je rezultat moga samostalnog učenja. I dan danas sam time zadovoljan.

Mojim ćerkama Jani, Vereni, i Ani želim da se susretnu sa što je moguće više nastavnika koji samostalnost kao cilj učenja, uzimaju za ozbiljno i koji u skladu s tim neguju i metode učenja.

Uvod

Poznavanje metoda učenja kod naših učenika nije zadovoljavajuće. Mnogi problemi otežavaju učenje, rad i smanjuju motivaciju. Zbog toga moramo puno razgovarati o značaju i delotvornosti obrazovanja, kao što se to činilo dvadesetih i tridesetih godina u vreme reformi u pedagogiji. Različite metode učenja moraju se sagledati u najširem smislu. U mnogim školama, naprimer u eksperimentalnoj školi u Bilefeldu primenjene su metode slobodnog rada i slobodnog rasporeda časova. U školama, gde se nalaze pretežno slabiji učenici sve više se uviđa da se učenici moraju prvo metodski osposobiti tako što će malo po malo usvajati tehnike učenja, rada, i kooperacije, što je preduslov za samosvesno i rutinsko učenje. Posebno se podvlači nužnost intenzivne obuke metodama u našim školama time što se reformom ide u pravcu slobodnije nastave, delotvornije izrade projekata i energičnog i odgovornog rada i vežbanja. Bez odgovarajuće samostalnosti i kompetencije na polju metoda kod učenika ova opcija je osuđena na propast. Drugim rečima: slobodna nastava zahteva snagu oblikovanja, usmerenost na praksu, određene radne kompetencije, samostalni rad zahteva intenzivna metodička vežbanja i objašnjenja. Nastavnici moraju učenicima da daju mnogo više prostora.

Ovo shvatanje sve više prodire u svest nastavnika. Jasan pokazatelj toga je i sve veća zainteresovanost za seminare na temu »obuka metoda«. Takvi seminari redovno se održavaju već skoro deset godina, i to kao seminari na kojima se s jedne strane nastavnici upućuju da razvijaju metodu senzibilnost kod učenika, a s druge strane praktično se predstavljaju već isprobana vežbanja u (stručnoj) nastavi. Ovi skupovi su ujedno berza ideja, kritička instanca provere i mesto za usmenu razmenu iskustava. Jedan broj podsticaja i koncepata, koji su uplovili u ovu knjigu, potiče upravo sa ovih skupova na kojima su učestvovali oni koji su se interesovali za metode i koji su stekli iskustva na polju metoda, koji dolaze iz Rajne-Falačke i nekoliko drugih saveznih država (Severne Rajne Vestfalije, Hesena i Bavarske). Zahvaljujem svima onima koji su uneli svoju kreativnost i koji su mi postavljali kritička pitanja.

U prvom poglavlju ove knjige obrazlaže se potreba pojačane obuke na polju metoda u našim školama. Ovo poglavlje se bavi kako ukazanom problematikom i kritikom dosadašnjeg shvatanja učenja i podučavanja tako i upoznavanjem sa najvažnijim elementima i pretpostavkama metode obuke koju posmatramo.

U drugom poglavlju opširno se iznosi, veliki broj konkretnih vežbanja i materijala za vežbanje sa propratnim komentarom, da bi se pokazali oprobani putevi u nastavi i na koji način se kod učenika može unaprediti metoda

kompetencija. Pojedini elementi gradiva mogu se po izboru koristiti u nastavi, u zavisnosti od stručnog, vremenskog i starosnog konteksta. Možemo ih podeliti na ukupno četiri polja obuke, koja imaju različite ciljeve i akcente. Polje obuke 1 je npr. koncipirano kao propedeutika što znači da vežbanja imaju za cilj da nateraju učenika da (samokritično) razmisli o svom učenju i eventualnoj brzini učenja. Polje obuke 2 koncentriše se na metode za dobijanje informacija (čitanje, traženje, pitanja, itd.), polje obuke 3 u osnovi ima metode obrade informacija (strukturiranje, vizualizacija, oblikovanje itd.). Polje obuke 4 konačno predstavlja odabrane metode koje imaju za cilj bolje planiranje rada, vremena i učenja.

U zaključnom III poglavlju iznosi se nekoliko zaključaka i podsticaja, školskog i nastavno-organizacionog tipa, koje bi trebalo uzeti u obzir pri intenziviranju učenja pomoću metoda u školskoj svakodnevnici. Pri tome imamo na umu i odgovarajuće uloge nastavnika, jer u nastavi koja je orijentisana na metode nastavnik je u prvom redu onaj koji usmerava, on je organizator i savetnik – uloge koje mnogi pedagozi još uvek ne mogu da prihvate. Ali da bi se izbegle teškoće od velike pomoći biće nam i ova knjiga.

I. Zašto je bitno intenzivnije učenje metoda

U prevashodan zadatak škole spada i usavršavanje učenika i njihovo osposobljavanje za samostalan rad. U tome se slažu i oni koji su odgovorni za obrazovanje. Samostalnost, samopredeljivanje i odgovornost su određene obrazovne kategorije, što ističu i čuveni pedagozi (videti Šulc 1990; Klafki 1991). »Obrazovanje kao samoobrazovanje«, navodi Rajner i objašnjava osnovni koncept nastave koja za cilj ima je sticanje zrelosti (videti Rajner 1981, str.124). Usled ovakvog shvatanja zahteva se od učenika »samostalno upravljanje« (videti Vang 1982). Sve to povezano je u najužem smislu sa trajnim usvajanjem tehnika rada i učenja (videti slike 2 i 3 na stranama 28 i 31). Hugo Gaudig i drugi pedagozi reformatori su dvadesetih godina ovog veka ovaj stav jasno formulisali. Njihov kredo, učenici pre svega moraju da prihvate metode, samo je delimično ostvaren. To se vidi kako u školskoj svakodnevnici tako i pri empirijskom istraživanju nastave. U nastavi je zastupljeno, kao i ranije, podučavanje i davanje uputstava. Preduzeća, roditelji, političari koji se bave obrazovanjem, ljudi koji sastavljaju nastavne planove pa i učenici sami sve više zahtevaju usvajanje »ključnih kvalifikacija« kao što su samostalnost, vladanje metodama, stremljenje ka ciljevima, sposobnosti planiranja i organizacije, bez kojih se ne možemo snaći se u savremenom poslovnom svetu. Ali na ove alarmantne signale škole reaguju često uz bespomoćno oklevanje. Knjiga koja se nalazi pred vama želi u vezi sa tim da vas ohrabri.

Razmisli: Ko šta uči ovde zapravo?

1. Nekoliko impresija iz školske svakodnevice

Šta se danas zapravo uči u školama? Zapravo, stiče se utisak da se puno toga u odnosu na ranije ipak nije promenilo. Delimično su utvrđeni novi sadržaji i ciljevi učenja, ali i dalje preovlađuje receptivno prenošenje znanja. I sada kao i pre u nastavi preovlađuje gomilanje gradiva, verbalno-apstraktno izlaganje materije i davanje uputstava. Hage je jedan od onih koji je jednim novijim ispitivanjem različitih metoda nastave to ponovo dokazao. Više od tri četvrtine nastave u srednjim školama, ispunjeno je postupcima u čijem je središtu nastavnik, koji isključivo služe receptivnom prenošenju znanja (videti Hage, 1985. str. 151 i 141). Učenju pomoću metoda ne pridaje se veliki značaj, ni u nastavi ni u nastavnim planovima, kao ni u školskim knjigama. Naprotiv, nastava u prvom redu stremi enciklopedijskom podučavanju i prenošenju znanja, a samim tim vrlo malo se radi na usvajanju osnovnih metoda rada i učenja. U nastavnim planovima i programima se, izgleda, samo ukazuje na značaj učenja pomoću metoda, ali i dalje su važniji obavezni sadržaji i ciljevi. Učenici bi trebalo da »znaju« i »prepoznaju«, »uvide« i »shvate«, njima bi trebalo preneti »načine uviđanja« i »načine sistematizacije«, kako bi se što više informisali. Receptivni stav nije samo odlika nastavnih planova i programa već on podrazumeva i dalje usavršavanje nastavnika, nastavnih materijala kao i celokupnu organizaciju nastave.

Ovakav pristup ima u školskoj svakodnevici često loš ishod. To nam, između ostalog, pokazuje piščevo iskustvo sa hospitovanja, koje ne bi trebalo generalizovati, ali koje bi trebalo da nas navede na razmišljanje.

- ❑ Nastavnik K. zapravo smatra da bi njegovi učenici morali da pronađu u geografskom atlasu osnovne informacije iz oblasti geografije; vreme za nastavu mu je isuviše dragoceno da bi sprovodio metodska vežbanja, pošto ima obavezu da – kako nam je objasnio u toku našeg razgovora – »sprovede« važeći nastavni plan i program. Vežbanja koja se tiču snalaženja u atlasu ostavlja kao domaći zadatak. Pri tome se učenici moraju osloniti samo na sebe; objašnjavanju metodskih procesa je dakle prostor sužen. Učenici se nerado bave konsultovanjem drugih izvora i to je stanje s kojim se svakodnevno srećemo pošto se na redovnim časovima veoma malo vežba.

- ❑ Nastavnik S. je strastven muzičar. Posедуje puno znanja, angažovan je i zna dosta toga o instrumentima predviđenim nastavnim planom i programom, i svaki ponaosob opisuje učenicima. Manje ili više svi učenici osmog razreda zapisuju beleške brzo; preglednost njihovih beležaka je uglavnom retka pojava. Kako se hvataju beleške i kako se koriste, to im niko nije objasnio, kažu učenici. Kako na časovima muzičkog tako ni na drugim časovima. I zato mnogima sve to teško pada. Na kraju časa učenici imaju, u proseku, 15 do 20 strana A4 papira punih informacija i moraju tu materiju do sledećeg kontrolnog zadatka da »nauče«. Od njih se očekuje da zapamte što više detalja. Samo, kako zapamtiti toliko podataka? Nastavnik očigledno o tome ne razmišlja; jer učenici su ti koji moraju da nauče. Činjenica da je većina učenika ovog razreda ne može lako da se spremi za kontrolni zadatak.

- ❑ Učenik A. je dobio zadatak da iz maternjeg jezika napiše referat o jednom poznatom piscu i njegovoj drami, a potom da to i pročita pred odeljenjem. On se do tada nije susretao ni sa pitanjem podele književnih dela ni sa načinom na koji se navode rečenice iz dela, ni kako se književno delo obrađuje. Nije ni upoznat sa spiskovima literature ni u kojoj formi treba da napiše svoj referat ni na koji način bi trebalo da ga izloži. Za to nije bilo vremena na redovnim časovima. Kako je onda učenik A. to uradio? Prepisao je čitave pasuse iz literature koju mu je dao nastavnik, jedva razmišljajući o onome što prepisuje. Forma referata je bila potpuno zapostavljena. Na času učenik je u jednom dahu pročitao sve ono što je napisao. Ipak je učenik A. dobio 4+. Čak ni tada nije se razgovaralo o tome kako treba napisati referat, u kojoj formi i na koji način ga treba predstaviti. Na kraju, ipak je reč o literaturi i piscima!?

- ❑ Nastavnik R. podelio je učenicima tekst na četiri strane sa različitim informacijama, u vezi sa problemom nezaposlenosti. Učenici imaju zadatak da u tekstu pronađu najvažnije uzroke nezaposlenosti i da ih potom predstavie jednom šemom. Najveći broj učenika reaguje isto tako bespomoćno pošto se nisu navikli na ovakvu vrstu zadataka, kako su rekli tokom razgovora sa nama. Najčešće nastavnik saopšti šta je tu bitno i šta bi to trebalo naučiti. Tako su se oni potpuno oslanjali na nastavnika i njegove crteže na tabli kao i na njegova uputstva. Samostalno izdvajanje i strukturiranje dešava se samo u izuzetnim situacijama – tako nam je bar objasnio najglasniji učenik u odeljenju. Mnogo toga govori da ni u drugim odeljenjima situacija nije ništa bolja.

- ❑ Učenici S. vraćen je pismeni rad iz sociologije – ocena jedan! Veliko razočarenje i obeshrabrenje. Učenica S. uveliko se pripremila za ovaj pismeni zadatak, saopštila nam je kroz suze. I njene dve drugarice su nam to posvedočile. Ona je satima čitala i učila napamet. Poglavlje iz knjige koje je trebalo naučiti je više puta »pogledala«, kao i svesku. Ali pri tom, kaže, imala je velike poteškoće, da »strpa tu gomilu podataka u glavu«. Na pitanje, da li je ikada

na časovima vežbala kako se sistematski priprema pismeni zadatak i kako je moguće poboljšati pamćenje, reagovala je sa iznenađenjem. Ne, nisu vežbali ni na jednom času. Svako to radi na neki svoj način. Ali ona nema osmišljen koncept. A ostali učenici? Većina, takođe, nije imala nikakav koncept.

- Hospitovanje u jednoj osnovnoj školi: učenici četvrtog razreda sede u parovima i obrađuju radne listove. Malo toga što podseća na samostalni i odgovorni rad se uistinu može videti. Kada naiđu na probleme i nedoumice, postavljaju pitanja nastavniku i on ih najčešće i rešava. »Da li treba da podvučem crvenom ili zelenom bojom?« ,»Da li je rezultat tačan?«, »Ne razumem uputstvo za rad«..., ovako ili slično zvuče brojni »pozivi u pomoć«, na koje nastavnik odgovara sa velikim strpljenjem. Posledica takvog rada je da veliki broj učenika ne iskoristi svoje mogućnosti za rešavanje problema, ili ih možda reši sa drugom iz klupe. Radije se oslanjaju na autoritet nastavnika, koji posmatra, daje uputstva i ispravlja, rešava probleme i pri tome ih odvraća od njihove namere. Posmatrano iz ovog ugla, ovako se nagrađuje i jača nesamostalnost.

Kao što smo već rekli, ovi primeri i iskustva sa hospitovanja ne smeju se uopštavati. Istovremeno oni oslikavaju osnovni problem naše školske svakodnevice; to jest dilemu da se »učenju učenja« po pravilu ne posvećuje dovoljno pažnje. Svesno ili nesvesno najveći broj nastavnika pretpostavlja da učenici sami treba da pronađu na koji će način da rade. Oni sami treba da planiraju vreme i način rada za obradu teksta i grupni rad, tehniku pamćenja i metode vizualizacije za referate kao i za prezentacije. Ako učenici ne pronađu pravi način, pretiloša ocena. Da su nastavnici sa svojim načinom predavanja i podučavanja doprineli tome, neosporno je i u to se možemo uveriti na osnovu primera sa hospitovanja. Ali to nije nikakva uteha za oštećene učenike.

2. Mnogi učenici poznaju mali broj metoda

Kako pokazuju empirijska istraživanja, kod više od 50% učenika poteškoće u učenju svode se na to da su im nedostajale neophodne metode i tehnike za planiranje učenja (videti Hiligen, 1985, str. 209). Uči se nekako, ali pri tom ne postoji nikakav koncept. Naročito kod slabijih učenika što vodi u neuspeh (videti Love 1972; Hurelman 1980). Oni retko sami otkrivaju metode učenja koje im mogu pomoći. Uzrok pojave neuspeha je, pored ostalog, i to što veoma mnogo učenika uči uvek na jedan jedini način i monotono. Po Keleru, to važi pre svega za pomenutu obradu teksta. Dotični učenici pokušavaju da upamte tekst tako što će ga više puta pročitati. Inače već pri drugom čitanju se odjednom umnožavaju nejasnoće (videti Keler 1986, str.84). Još jedan pokazatelj nepoznavanja metoda kod mnogih učenika je: samo malom broju (11%) polazi za rukom da »rasporedi vreme za učenje i da na taj način ne bude pod pritiskom pred samo ispitivanje« (videti isto, str.29).

Nedostatak vladanja metodama nije problem koji se tiče samo loših učenika, već i onih boljih, gimnazijalaca. Po ispitivanju koje je sproveo Šreder-Naef od 765 maturanata ciriških gimnazija 71 posto ispitanika smatra da je opšte obrazovanje koje stižu u gimnazijama »dobro« pa čak i »odlično«, ali je istovremeno tri četvrtine učenika manje ili više nezadovoljno »uvođenjem u samostalni rad«. Konkretno: 42 procenta smatra da je njihova škola nepotpuno obavila ovaj zadatak, a 30 procenata da je škola ispunila svoj zadatak (videti Šreder-Naef, 1987 str.17)

Bliže podatke o nedostacima kod učenika nalazimo u više ispitivanja, koje je ispitivač sproveo u svrhu pripreme studijskih dana u okviru škole u različitim školama u oblasti Rajne-Falačke (ispitano je tačno 800 učenika). Pošlo se od upitnika prikazanog na slici 1, koji je podeljen odabranim razredima od šestog do desetog, pri čemu su ga učenici ispunjavali anonimno. U ispitivanju su učestvovalе kako osnovne škole tako i realne škole i gimnazije. Dobijene su sledeće povratne informacije:

Većini učenika/učenica jako je teško kako kažu da:

- zapamte materiju na duže vreme, kao i da tačno predvide svoj uspeh u učenju;
- na časovima rade stremeći ka cilju kao i da prevaziđu moguće probleme i poteškoće pri učenju;

Upitnik za učenike			
	da uradim sledeće...	za mene je...	
		lako	teško
Tehnike učenja i rada	zapamtim materiju na dugo vreme		
	naučim reči/pojmove/podatke		
	na vreme pripremim pismene zadatke		
	napravim dobar »podsetnik«		
	pišem zapisnike/izveštaje/referate		
	sa ciljem vežbam i ponavljam		
	učim samostalno (bez pomoći nastavnika/roditelja)		
	sa ciljem radim na času		
	prevaziđem probleme/poteškoće pri učenju		
	obradim opširno gradivo		
	čitam pažljivo duže tekstove		
	izdvojim bitno iz teksta		
	bitnu materiju učinim preglednom		
	brzo shvatim slike i tabele		
	zabeležim sopstvene misli		
	načinim izveštaje preglednim		
	podvlačim sa ciljem		
	uredno vodim beleške (sveske)		
	redovno upotrebljavam pomoćnu literaturu (npr.rečnike)		
	redovno radim domaće zadatke		
pravilno procenim svoj uspeh u učenju			
duže vreme mirno sedim			
Tehnike govora	govorim pred razredom		
	ne gubim nit tokom govora		
	na osnovu podsetnika držim kratko predavanje		
	objasnim nešto na tabli		
	kažem nešto, u šta nisam siguran/a		
	govorim tako da me i ostali učenici slušaju		
	da ulazim u diskusije sa drugim učenicima		
	da se ne obraćam uvek nastavniku		
	pažljivo slušam ostale učenike		
	kada govorim da gledam u ostale učenike		
	čekam dok ne dođem na red		
	vodim diskusiju/grupni razgovor		
	uvažavam druga mišljenja		
	uspešno radim u grupi		
pažljivo pratim duže predavanje nastavnika			

prikaz 1

- izdvoje bitnu materiju i da naprave odgovarajuće izveštaje;
- da se na vreme pripreme za pismene zadatke kao i da uvežbavaju i ponavljajugradivo;
- pred razredom slobodno govore i da na osnovu podsetnika drže kratko predavanje;
- ulaze u diskusije sa drugim učenicima, i da pri tom uspevaju da održe njihovu pažnju;
- na tabli objasne nešto i da uprkos svojoj nesigurnosti daju neko objašnjenje usmeno;
- duže vreme pažljivo prate predavanje nastavnika i da duže vreme sede mirno.

Kod ostalih metodskih zahteva broj učenika, koji se izjasnio da ima poteškoće, bio je manje ili više ispod granice od 50%, ali delimično se ove pozitivne lične procene temelje više na nesporazumima nego na stvarnom poznavanju metoda. To nam uostalom pokazuju naknadna pitanja u vezi sa grupnim radom, u vezi sa domaćim zadacima, sa učenjem novih reči i sa radom pomoću dodatne literature. Sve u svemu, za vreme razgovora o rezultatima postalo je jasno da mnogim učenicima u vezi sa metodikom učenja nedostaje u velikoj meri svest o problemima i sposobnost samokritike. Mnogi smatraju svoje načine za otklanjanje poteškoća uobičajenim, što je objektivno netačno i potrebno je poboljšati. Stoga obuka metodama, tamo gde se ona odvija, treba da pomogne razvijanju nerazvijene svesti o problemima kod učenika.

To nam potvrđuju i nastavnici koji predaju u anketiranim razredima. Oni su metodske kompetencije kritikovali još više nego učenici. Oko 60 procenata ispitanih nastavnika se izjasnilo sa »nezadovoljavajuće«, oko deset procenata čak je naglasilo da je »jako nezadovoljno«. Nastavnici su za to, između ostalog, krivili, oskudnu spremnost na čitanje kod učenika, njihovu slabu izdržljivost i koncentraciju, njihovu nesigurnost i nesamostalnost pri izradi kompleksnijih zadataka, nedostatak samoinicijative i sposobnosti rešavanja problema, nedovoljnu spremnost na razgovor i lošu sposobnost govora, umanjenu sposobnost za rad u timu, nesposobnost da se sasluša drugi, neurednost, brzo zaboravljanje gradiva i kao poslednje ali ne i nevažno, njihovu pretežno nedovoljnu motivaciju za učenje.

Priznajem, opisani rezultati ispitivanja nisu reprezentativni, i ne smeju se generalizovati, jer se naravno repertoar metoda razlikuje od uzrasta do uzrasta i od jedne do druge škole. Istovremeno nam navedeni pronalasci jasno ukazuju na sledeće: prvo, na nezadovoljavajuće poznavanje metoda kod mnogo učenika, drugo, na njihovu pretežno nerazvijenu svest o problemu i treće, pravce kretanja intenzivnije obuke metodama u našim školama (videti navedeno u odeljku I.7).

3. Začarani krug podučavanja

Tradicionalna verbalno-apstraktna nastava u čijem se središtu nalazi nastavnik može biti uspešna, samo ukoliko postoji spremnost i sposobnost za recepciju kod učenika, što znači, kada su učenici u stanju da pažljivo slušaju i prihvataju ponuđeno gradivo i da ga uspešno zapamte. Posmatrano na taj način, tradicionalna nastava se zasniva na apstraktno-verbalnom načinu učenja – pre svega u gimnazijama i realnim školama i stručnim školama. Ali se pri tom često zanemaruje da oni koji uče na apstraktno-verbalni način predstavljaju apsolutnu manjinu u pomenutim školama (procenjuje se da je to deset procenata od ukupnog broja učenika). Većina srednjoškolskih učenika svrstava se u praktično-vizuelne tipove, što znači da da bi oni uspešno učili, potrebna im je takva vrsta izazova i zadataka koja je povezana sa učenjem kroz praktični rad. To se ni u kom slučaju ne odnosi samo na učenike nižeg uzrasta, već i na one starije od sedmog do desetog razreda, pa i dalje. Čak i odrasli, zaista, uz aktivno-kreativan pristup materiji, ne samo da uče sa većom motivacijom već daju i bolje rezultate.

Bliže posmatranje moderne potrošačke kulture i kulture medija navodi nas da se zapitamo da li je receptivno podučavanje pravilan pristup. Ono što karakteriše ovu vrstu »kulture« je to da potreba za recepcijom kod naših učenika u velikoj meri stagnira i time nastavnicima sve više otežava život. Nastavnici koji ignorišu ovu promenu stanja i koji i dalje podvlače značaj i atraktivnost svojih »poruka« vrlo lako doživljavaju neuspeh. To ne treba da čudi. Naime, učenici koji nekoliko sati dnevno gledaju filmove, spotove ili igraju kompjuterske igrice prilično su razmaženi i teško da će biti zainteresovani za ono što nastavnici trenutno nude. Naravno da postoje izuzeci, ali pomenuti problemi - uticaj medija i razmaženost učenika i dalje postoji. Sve veći problemi sa disciplinom kao i činjenica da im je teško da budu mirni, nedostatak koncentracije, lenjost i uopšte nedostatak motivacije za učenje rezultat su ove svakodnevnne »zabave«. Kakve su posledice svega ovog? Sve govori u prilog tome da nastavnici moraju da dobro razmisle, moraju da promene modalitete svog dosadašnjeg rada. Procesi rada i učenja koji su aktivni, kreativni i kooperativni pokazali su se kao nešto što pruža šansu i istovremeno unapređuje obrazovanje, što će učenicima omogućiti konkretnu identifikaciju, pojačati koncentraciju i pružiti opipljive rezultate. Manija zalaganja za široko obrazovanje ne predstavlja izlaz iz dotične »mizerije u obrazovanju«. (videti Klipert 1991).

Tačnije, kakav je zapravo rezultat obrazovanja kod tradicionalne nastave i podučavanja? Ono što treba da nas navede na razmišljanje je činjenica da takav

način razmišljanja podstiče nesamostalnost, nesigurnost i nepromišljenost kod učenika. Veliki broj učenika može se zapitati zašto bi se zapravo u tolikom obimu razmišljalo o sadržajima kada suštinu određuje nastavnik, objašnjava je i u skladu s tim i proverava? Ova logika koja se temelji na iskustvu automatski vodi upravo intelektualnoj pasivnosti i sve manjoj slobodi. Priznajem da je ovakav način kritikovanja previše oštar, ali to ne znači da je i pogrešan. Mnogi profesori se uvek iznova žale na studente koji nisu u stanju da uče. Isto tako, evidentna je i jasno izgovorena kritika upućena od strane mnogih velikih firmi, zbog nedostatka samoinicijative, methodske i socijalne kompetencije onih koji dolaze na obuku u ta preduzeća.

Ova »nekompetentnost« koja je uzela maha postaje razumljiva tek onda kada se uzme u obzir to da se u tradicionalnoj nastavi, mali broj učenika methodski unapređuje i vrlo retko im se postavljaju methodski zahtevi. Stoga je prirodno da im nedostaju methodska objašnjenja i rutina, jer metode učenja koje se koriste u nastavi su ipak nastavničke metode, što znači da nastavnici određuju methodski put učenicima. Nije ni čudo što je veliki broj učenika potpuno bespomoćan kada izostane uputstvo od strane nastavnika, jer su se na to navikli. Podučavanje pomoću metoda koje nastavnici uvode s vremena na vreme, ima dobru nameru, ali ono ne daje rezultate jer je i dalje apstraktno i apelativno. Kao što je upravo rečeno: metode se moraju uvežbavati na praktično-eksperimentalan način; iz iskustva tvrdim da se samo delimično mogu »predavati«!

I na kraju, u tradicionalnoj nastavi se veoma malo razmišlja i veoma malo je zastupljen praktičan rad. Time se i ovaj začarani krug još više širi. Jednostrano podučavanje izaziva manju ili veću frustraciju, zatim otpor kod dece »medija«, kao i sve veću nesamostalnost, na koju se u mnogim školama žale. Sve to odslikava sve veću nezrelost i onemogućava trajno postizanje uspeha u učenju. Raspoloživo gradivo se uči verovatno uz veliki napor, napamet, i brzo se zaboravlja. Posledica: preći neuspeh u učenju, a na pomolu su i nove frustracije. Reznacija, bespomoćnost i nesamopouzdanje su stoga već predodređeni kod velikog broja učenika. Kako reaguje nastavnik: nastavnik pomaže, »popuje«, preći, kažnjava i kad god je to moguće vreme koristi za ponavljanje gradiva. I gde to na kraju vodi? Na kraju su svi isfrustrirani. Nastavnik prebacuje krivicu na učenike, a oni po pravilu najčešće vide krivca u »nesposobnom« nastavniku. Začarani krug se zatvara. Pozadina eventualnih problema sa učenjem i motivacijom je najčešće mnogo složenija nego što je ovde predstavljeno. Istovremeno je van svake sumnje to da tradicionalna nastava i podučavanje proizvode i jedan broj bespotrebnih problema. Mnoge frustracije i problemi mogu se u velikom obimu smanjiti tako što ćemo se orijentisati na praksu i metode u nastavi.

4. Učenje metoda doprinosi sazrevanju

U čemu se, zapravo, sastoji specifična obrazovna vrednost učenja metoda? U osnovi se može reći da je učenik koji je naučio da samostalno radi, da odlučuje, planira, organizuje, rešava probleme, procenjuje informacije, postavlja prioritete, da iznosi argumente na kritičko-konstruktivan način, itd. sigurno doprineo sopstvenoj samostalnosti i sposobnosti delovanja (videti pregled metoda u odeljku 2). Ili, drukčije rečeno: u onoj meri u kojoj se njegov repertoar metoda širi i ustanovljava, rastu i njegove sposobnosti samoopredeljenja i samousmeravanja – a time i njegova zrelost. Zrelost u pravom smislu reči, doduše, obuhvata znatno više od savladavanja metoda o kojima je ovde reč. Tu se podrazumevaju, između ostalog, i takve osobine kao što su kritička sposobnost, etičko-moralni integritet, sposobnost razumevanja, prosuđivanja, smelost u odbrani sopstvenih uverenja, socijalni senzibilitet i drugo. Ipak, bez savladavanja metoda sigurno se ne može na delotvoran način postići zrelost. Sposobnost i spremnost da se samostalno, kreativno, uz svest o metodi i usmerenost ka cilju reše predstojeći zadaci osobine su upravo zrele osobe. »Samo onaj koji je naučio da samostalno organizuje svoj proces učenja biće u stanju da postane nezavisan od procesa učenja koji utvrđuju drugi, čime će postići neophodnu samostalnost u kasnijim fazama odlučivanja i delovanja. Samo onaj koji je naučio kako da uči, biće imun na pokušaje manipulacije, koji dolaze iz raznih izvora informacija, i zajedno sa drugima će naći put do zrelog samoopredeljenja.« (videti Rajner 1981, str.132) U principu ovo je stanovište izraz demokratskih, reformskih polazišta koja učenika prihvataju kao aktivan subjekat u nastavi i žele to da unaprede.

Jedan od tih pedagoga-reformista je i Hugo Gaudig. U svom spisu »Škola u službi ličnosti koje se u njoj razvijaju« on je već 1922. naglasio veliki značaj metodike učenja kod učenika. Njegov zahtev, da učenici pre svega moraju da nauče metode, bio je rezultat njegovog nekonvencionalnog razumevanja obrazovanja, koje je sposobnost i spremnost na »samostalan rad« stavljalo u prvi plan (videti Gaudig 1922). Samostalan rad je za Gaudiga centralni momenat formiranja ličnosti, a učenje metoda on smatra za važnu pretpostavku i garanciju toga. Stoga se on zalaže da se čitav sistem obrazovanja organizuje na principu samostalnog rada, što znači da bi samostalna delatnost učenika morala da bude važan oblik nastave, i to u svim fazama školskih aktivnosti: »Pri postavljanju ciljeva, pri određivanju toka rada, pri daljem kretanju ka cilju, pri odlučivanju u kritičnim momentima, pri kontroli radnog postupka i rezultata, pri ispravci, pri prosuđivanju, učenik treba slobodno da postupa.« (videti isto, str.93). Ovim glasom za »radnu školu«

poznavanje metoda		
Biti upoznat sa centralnim makrometodama	Ovladavanje elementarnim tehnikama učenja i rada	Ovladavanje elementarnim tehnikama razgovora i saradnje
<ul style="list-style-type: none"> – grupni rad – igra-plan – metoda metaplana – analiza pojed. slučaja – postupanje koje rešava problem – metoda projekta – metoda teksta vodilje – referat učenika – stručni rad – metodika nastave – metode povratnih informacija (feedback) itd. 	<ul style="list-style-type: none"> – tehnike čitanja – markiranje – ekscerpiranje – strukturiranje – nalaženje u tekstu – pravljenje beležaka – vođenje kartona – protokoliranje – raščlanjavanje/sređivanje – oblikovanje obrisa – vizualizacija/predstavljanje – pisanje izveštaja – planiranje rada (npr. priprema pismenog zadatka) – rad sa kartotekom za učenje – mnemo-tehnike – oblikovanje radnog mesta itd. 	<ul style="list-style-type: none"> – slobodan govor – metoda reči vodilja – retorika (oblikovanje govora) – tehnika postavljanja pitanja – metode prezentacije – diskusija /debata – aktivno slušanje – usmeravanje razgovora – vođenje razgovora – saradnja – rešavanje konflikta – metakomunikacija itd.
Makro-metode	Mikro-metode	

prikaz 2

koja razvija ličnost, Gaudig se jasno razgraničava od tradicionalne »škole učenja« sa njenim besplodnim enciklopedizmom i sa izraženom težnjom za sveznanjem i receptivnim prenosom gradiva. Naravno da ova »škola samostalnog rada«, kako Gaudig naglašava, može da funkcioniše samo ako učenici savladaju osnovne metode, kojima inače samo nastavnik vlada (videti Odenbah 1963, str 39). Učenje metoda, samostalan rad, razvijanje ličnosti i zrelost su, dakle, za Gaudiga međusobno veoma usko povezani.

Volfgang Šulc je ovu međusobnu zavisnost na sličan način istakao u svom novijem radu pod nazivom »Cilj učenja - samostalnost«. Po njemu, obrazovanje je znatno upućeno na otvorenije vidove nastave koji su više povezani sa praksom, koji od učenika zahtevaju i kod njih razvijaju samostalnost, samoopredeljenje i odgovornost (videti Šulc 1990). Obrazovanje u tom smislu ima za cilj zrelost u veoma širokom smislu te reči. Njome su obuhvaćene i sve veća nezavisnost i autonomija učenika, kao i kreativna sposobnost, sposobnost (samo)kritike, sposobnost samodlučivanja i međuljudska solidarnost (videti isto, str.35 i dalje). U svakom slučaju, prema Šulcu, postoji jedno centralno ograničenje: »Ako je neko godinama sputavan da samostalno uči, ali je i pored toga imao uspeha u učenju, koje je predstavljalo prilagođavanje preovlađujućim interpretacijama sveta, on se neće odmah promeniti, samo zato što mu je data sloboda.« (isto str.35). Opažanje slobode i prostora za oblikovanje mora se svakodnevno uvežbavati.

Stoga je neminovno jedno učenje metoda kao podrška, koje će pomoći da se kod učenika razvije sposobnost i spremnost kako bi se mogući stepen slobode ispunio samostalno i uz svesnu odgovornost.

Ali to sve ne garantuje, doduše, određen nivo zrelosti, ali je za nju odlučujuća pretpostavka. Klafki smatra »da ukoliko se razviju stavovi i metodske sposobnosti koje mladom i odraslom čoveku omogućavaju da u svetu, u kom se saznanja, zahtevi, šanse za uspeh i neuspeh tako brzo menjaju, i proces učenja se stalno iznova obnavlja«, tada će i »učenje učenja« i obrazovanje koje vodi ka zrelosti dobiti zalet. (videti Klafki 1991, str.70 i dalje). Jer, šta učenicima znači prosvetćenost o demokratiji, očuvanju mira, pravednosti, ekologiji i drugim značajnim stvarima, ako oni ne mogu samostalno i metodski verzirano pristupiti ovim oblastima učenja? Zrelost zahteva aktivno sučeljavanje i delotvorno shvatanje. Promišljeno uvežbavanje metodsko-instrumentalnih sposobnosti i spremnosti u nastavi vrlo je značajno u obrazovanju. Neosporno je da ono, smatra Klafki, treba da je u vezi sa emancipovanim postavkama ciljeva, sadržajima i spremnostima, ali ne odstupajući pri tom od obrazloživih, humanih i demokratskih principa. Samo, ovaj zahtev ne sme voditi ka tome da se u nastavi izostavljaju vežbe tehnike učenja i rada, ili da se one obavljaju na ponekad banalnim sadržajima, da se potcenjuju ili čak diskredituju. Postepeno praktično učenje je poput plodnog tla iz koga se hrani nastava koja za cilj ima zrelost. Obučavanjem metoda se – da ostanemo pri slikovitom prikazu – dodaje đubravo koje omogućuje željene procese rasta. Ili, drukčije rečeno: učenik bez metoda je kao slepac bez štapa za orijentaciju. On je prinudno upućen na pomoć drugih, i tako ostaje nezreo. S tom sumnjivom brižnošću treba prekinuti.

To naročito važi za preterano »starateljstvo«, koje se danas javlja u mnogim porodicama – bar u predškolskom uzrastu i kod dece u osnovnoj školi. Tačnije rečeno, dobronamerni roditelji često u ovom uzrastu deteta ulažu puno truda da razmaze svoju decu, da ih stave pod svoje starateljstvo, da ih animiraju i da ih ograniče propisima, da ih zaštite i kontrolišu, da preuzmu odgovornost umesto njih i da imaju razumevanja gotovo za sve (videti Gizeke 1988, str.40 i dalje, Kube/ Alshut 1989, str.151 i dalje). Oni sve planiraju, preuzimaju inicijativu, rade domaće zadatke, rešavaju svakakve probleme, donose odluke – ukratko, oni »upravljaju« svojom decom toliko, da deca nemaju dovoljno podsticaja da traže sopstvene puteve, da stavljaju na probu i da neguju sopstveni način rada. To pre svega važi za predškolski uzrast i osnovnu školu – ali srećom, ne ponašaju se svi roditelji tako; pa ipak se ovo »preterano starateljstvo« primećuje kod mnogih. Dotični roditelji, po pravilu, žele svojoj deci samo dobro, žele da svoju decu zaštite od svih grešaka i problema. Međutim, učinak njihovog brižnog vaspitanja je takav, da još više pospešuje nesamostalnost i nesigurnost. Škola doduše ne može sve ovo da spreči, ali može i mora da deluje kompenzacijski tako što će od učenika zahtevati pre svega rad i učenje uz sopstvenu odgovornost.

5. Uz metodu do više uspeha u učenju

Obrazovanje je nešto više od sticanja stručnog znanja – što smo prethodno već istakli. Obrazovanje, u širem smislu, ima za cilj stručno-sadržajno učenje, metodsko-strategijsko učenje, socijalno-komunikativno učenje, i, što ne znači i kao poslednje, afektivno učenje (videti odeljak 3). Posmatrano tako, uspeh učenika ne sme se meriti samo njihovim posebnim stručnim učincima, kao što je to uobičajeno u školskoj praksi, već se mora ustanoviti da li su, i u kojoj meri, učenici savladali određene uvežbavane metode (videti pregled metoda u odeljku 2). Naravno da je takva vrsta učenja nužno povezana sa tim da se u nastavi odvija i odgovarajući proces učenja metoda. U suprotnom, učenicima će se pripisivati nedovoljan učinak, za šta oni uopšte nisu odgovorni. Primeri za ovo mogu se naći u školskoj svakodnevnici. Dakle: uvežbavanje metoda sa učenicima doprinosi, kako njihovoj metodskoj sposobnosti, tako i njihovom uspehu u učenju, u smislu iskazanog proširenog pojma učenja (videti odeljak 3).

Ova povezanost metoda i uspeha u učenju godinama se već naglašava u privredi. Doduše (velika) preduzeća shvataju učenje metoda uže nego što se to shvata sa pedagoškog stanovišta. Ipak je opšteprihvaćeno, da stručna kompetencija gubi na značaju u odnosu na metodsku i socijalnu kompetenciju (videti Manesman Demag 1988, str.11) koja je usmeravajuća i za opšteobrazovne škole. Imajući u vidu neprestanu ekspanziju znanja i s tim u vezi neophodnost daljeg obrazovanja, »...sticanje sposobnosti, potreba da se nadolazeća poplava informacija što ekonomičnije savlada, kako bi se nova saznanja učinila pristupačnim, i da bi se njima raspolagalo, važnije je od usvajanja što veće količine podataka, činjenica i znanja radi »stvaranja zalih«. I to, pre svega zato, što metode i tehnike dobijanja informacija, sporije zastarevaju od samih informacija« (videti Rajner 1981, str.129 i dalje). Ova procena važi donekle i za metode obrade, pripreme i memorisanja informacija. Sve su to sadržaji uspešnog učenja – i u oblasti školstva i u oblasti preduzeća.

Učenje koje je zasnovano na metodama pomaže u tome da se gradivo uči lakše i da se ono duže pamti. Kao što empirijska istraživanja učenja pokazuju, učenici zapamte oko 20 procenata onoga što čuju, oko 30 procenata onoga što vide, tj. pročitaju, ali oko 80 do 90 procenata onoga što usvoje kroz praksu (videti Vicenbaher 1985, str.17). Ovi nalazi ne potvrđuju samo značaj praktičnog učenja, nego ujedno dokazuju i pozitivne korelacije između stručnog učenja, samostalnog rada i ovladavanja metodama, jer bez plodne metodike učenja nema efektivnog učenja, a bez praktičnog učenja nema zadovoljavajuće stručne kompetencije.

Prošireni pojam učenja			
Stručno-sadržajno učenje	Metodsko-strateško učenje	Socijalno-komunikativno učenje	Afektivno učenje
<ul style="list-style-type: none"> – znanje (činjenice, pravila, pojmovi, definicije...) – razumevanje (fenomeni, argumenti, objašnjenja...) – spoznaja (spoznavanje povezanosti...) – prosuđivanje (teze, teme, mere...) <p>itd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ekscerpiranje – nalaženje u tekstu – strukturiranje – organizovanje – planiranje – odlučivanje – oblikovanje – očuvanje reda – vizualizacija <p>itd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – slušanje – obrazlaganje – argumentovanje – pitanje – diskutovanje – saradivanje – integrisanje – vođenje razgovora – prezentiranje <p>itd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – razvijanje samopouzdanja – uživanje u nekoj temi/metodi – razvijanje identifikacije i angažovanja – izgrađivanje vrednosnih stavova, <p>itd.</p>

prikaz 3

Metodska kompetencija i stručna kompetencija su tako usko povezane. Ovo bi trebalo da navede na razmišljanje sve one koji apsolutni prioritet daju prenošenju gradiva i da ih podstakne na odlučno intenziviranje učenja metoda u (stručnoj) nastavi – pogotovo stoga što su već svesni zastrašujućeg smanjivanja stečenog znanja. Čak se na to žale i učenici, kako je pokazano u odeljku I.2. Pomoću razvijene metodike učenja ovo bi se slabljenje znanja zasigurno zaustavilo.

Ovu tezu podržavaju i istraživanja psihologije učenja i motivacije, koja su ovde naznačena samo u kratkim crtama. »Prosečna nastava«, prema Hansu Ebliju, »iz knjiga uzima postojeće pojmove, sadržaje znanja. Ona se trudi da sve to učini razumljivim za učenike, u njihovom razmišljanju budi odgovarajuće predstave i, pomoću njih, u najboljem slučaju gradi odgovarajuću sliku stvarnosti. Ali pri tom se...zaboravlja da se saznanja moraju sticati traženjem i istraživanjem, posmatranjem i razmišljanjem... Ne mogu se predstave i pojmovi uteloviti u gotovoj formi. One se moraju rekonstruisati. Samo tada imaju značaja. Pojmu prethodi poimanje, a uvidu uviđanje.« (videti Ebli 1983, str.182 i dalje) Iz toga, prema Ebliju, sledi: da bi mogli uspešno da deluju i shvataju, učenici moraju da izgrade što promišljeniju metodu »šemu delanja«, koja će biti podrška njihovom učenju i koja će doprineti njihovom dobrom pamćenju.

Sa stanovišta motivacije to dalje ima za posledicu – na to je J. S. Bruner više puta ukazivao – da sticanjem te određene šeme delovanja i na nju nadovezujuće kompetencije delovanja nastaje izrazito plodna »motivacija kompetencije«. Ona se

sastoji u tome, da učenici iz iskustva znaju kako da pristupe ponuđenim zadacima i problemima. Stoga, oni mogu da računaju na siguran uspeh; a to samo po sebi motiviše (videti Bruner 1981, str. 22 i dalje). Uz to ide: samostalno sučeljavanje sa određenim sadržajima, mogućnost samodlučivanja, kao i doživljaj smislenosti sopstvenog rada – sve to značajno utiče na motivaciju učenika. Ili, tačnije: učenik koji sebe doživljava kao subjekat i koji rezultate toga učenja doživljava kao svoje po pravilu je angažovaniji, više je motivisan nego učenik koji se protiv svoje volje »školuje« (videti Vencel 1987, str.31 i dalje).

Za uspešan proces učenja veoma je značajna i mentalna aktivnost učenika kao individualna kognitivna konstrukcija učinka. Ovaj nalaz konstruktivističke teorije učenja (videti, između ostalog, Maturana/Varela 1984) jasno govori o značaju učenja metoda o kojoj je ovde reč. Učenici koji žele da uče i pamte, moraju u velikoj meri da i sami budu konstruktori šema za saznavanje i rešavanje problema. Oni stalno moraju da gradivo na metodski promišljen način sređuju, da se organizuju tako da iz toga proisteknu strukture koje se lako i dugotrajno pamte. Prema tome, učenje postaje pre svega konstrukcija značenja, struktura rešavanja problema koja potiče od samih učenika. Drugim rečima: znanje se – naspram onog što misle pobornici tradicionalne nastave – ne preuzima jednostavno spolja i kognitivno memoriše, kako bi se u nekom kasnijem trenutku ponovo moglo fleksibilno reprodukovati. Ne, ustrajno, umreženo znanje je u velikoj meri upućeno na to da se u mozgu učenika ono formira, i da se na što razumljiviji način ureže u pamćenje. Ali za to učenici moraju da poseduju odgovarajuće sposobnosti – sposobnosti koje moraju da se u nastavi uvežbavaju i sistematski obrađuju.

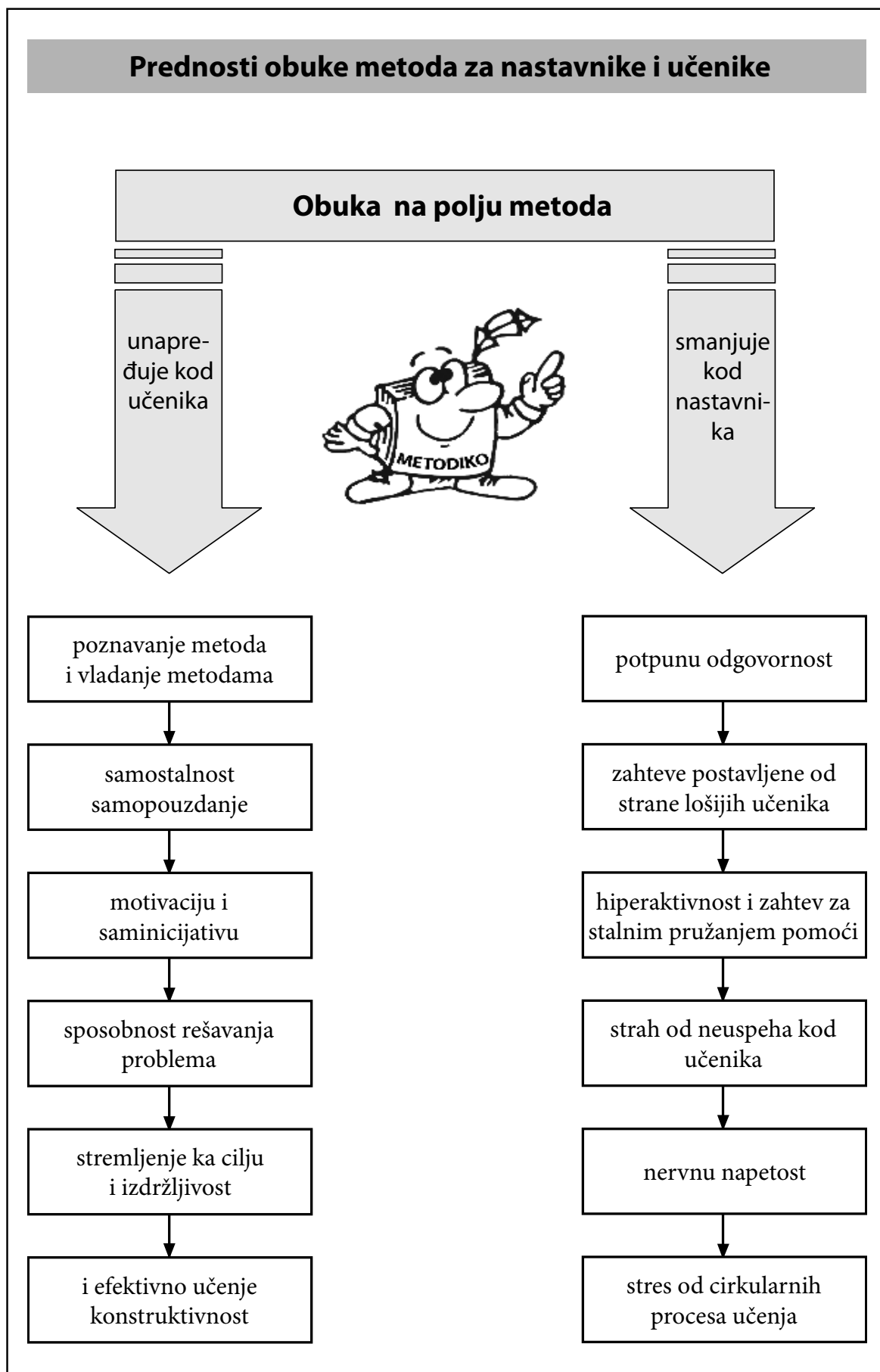
Otuda se uveliko radi na tome da učenici savladaju metode i učenje uz otkrića/ rešavanje problema. Što će reći: metodski verzirana obrada, tj. konstruisanje sopstvenih šema saznanja i delovanja ima prednost nad usmenom nastavom i reprodukovanjem obaveznog gradiva. Ova postavka konstruktivističke teorije učenja nužno zahteva promenjenu kulturu učenja. Kulturu učenja, koja učenje stavlja iznad podučavanja, konstrukciju iznad instrukcije i produkciju iznad reprodukcije. Učenje metoda o kome je reč predstavlja važan doprinos ostvarivanju ove kulture učenja. Zaključak je, dakle: ko želi da pospeši uspeh učenika i da obezbedi »ključne kvalifikacije« za budućnost, taj mora da posveti više pažnje učenju metoda nego što je to do sada bilo uobičajeno.

6. Perspektive rasterećivanja za nastavnike

Intenzivnije usvajanje osnovnih metoda učenja ne pomaže samo učenicima, nego istovremeno doprinosi i rasterećenju nastavnika. Doduše, nastavnik koji želi da sprovede značajnije vežbe, mora prvo da pripremi odgovarajuće materijale i odredi uslove učenja, tačnije da ih pronađe; zatim, on mora da ide manje ili više neuobičajenim putem, da koriguje svoje shvatanje podele uloga i da razvije dalje sopstvenu metodiku nastave. To nije uvek lako, i u početku, naravno, zahteva izvestan kreativan napor. Samo ovaj višak napora je privremen, ali u svakom slučaju on je isplativ.

Nastavnici koji su se potrudili i svoje učenike metodski u izvesnoj meri konsekventno unapredili, mogu ovo da potvrde na razne načine – a da ne pominjemo, da su oni svojim kreativnim radom na novim nastavnim sredstvima i i sami više inspirisani, što im je dalo i podsticaj za konstruktivnu saradnju sa kolegama i kolegamicama. Tako, čak i dodatan rad na pripremi može imati rasterećujuću funkciju, i to tako što sami otkrivaju nove pedagoške i methodske mogućnosti i sposobnosti, koje su dobre i za vlastiti ego, kao i za budućnost sopstvenog pedagoškog rada. Koliko je ova vrsta samoistraživanja i samopotvrđivanja važna, to potvrđuju alarmirajuće razmere takozvanog efekta »sagorevanja« među nastavnicima. Novi načini koncipiranja, diskutovanja – to oživljava, zadovoljava, otvara nove mogućnosti, i tako utiče na očiglednu »križu smisla« u školskoj svakodnevnici.

Metodski orijentisane inovacije takođe rasterećuju nastavni kadar, tako što se učenicima omogućava veća konstruktivna samostalnost. Naime, u onoj meri u kojoj učenici gaje sopstvenu strategiju učenja, razvija se, ne samo njihova suštinska motivacija, već i njihova sposobnost da samostalno rade i uče. Oni postaju samostalniji, usmereniji ka cilju i konstruktivniji u svom učenju (videti odeljak 4). Nastavni kadar zbog svega toga može više da se povuče. Nastavnici nisu više pod stresom. Njihova preterana angažovanost usled bespomoćnih učenika sada se smanjuje (videti odeljak 4). Mnogi nastavnici čeznu za školom u kojoj bi se »osećali dobro« (videti Miler 1992). »Dobro se osećati« – ne zavisi samo od atmosfere u učionici, od opremljenosti škole ili od sličnih vannastavnih faktora, već i od toga, da li učenici na časovima rade i uče motivisano, angažovano i sa što manje smetnji. Ukoliko je bolje utemeljeno osnovno methodsko obrazovanje učenika šanse za uspeh su veće. Dakle, ko investira u obuku metoda kod svojih učenika, taj istovremeno sebe rasterećuje, otklanja sopstvenu napetost i tako postiže zadovoljstvo u radu.

prikaz 4

7. Novi dom za učenje

Obuka na polju metoda, o kojoj se ovde govori, deo je jedne nove osnovne orijentacije u nastavi. Polaznu tačku te težnje ka novoj kulturi u učenju čine odgovoran rad i učenje, skraćeno »ORiU« (videti sliku 5) u cilju što delotvornijeg sticanja ključnih kvalifikacija koje se nalaze u potkrovlju kuće nastave. Ključne kvalifikacije su, kao prvo, kompetencije u užem smislu (stručna znanja, strukturalna znanja, sposobnost kritikovanja i donošenja sudova, svest o postojanju problema, sposobnost rešavanja problema), kao drugo, vladanje elementarnim tehnikama rada i učenja, kao treće, ubedljiva komunikacija i argumentovanje, kao četvrto, sposobnost i spremnost na konstruktivan i pravilan zajednički rad u grupama i kao peto, izgradnja specifičnih odlika ličnosti kao što su samopouzdanje, vera u sopstvene mogućnosti, samoinicijativa i istrajnost.

Na časovima na kojima pretežno nastavnik izdvaja bitno, strukturira, interpretira, analizira, argumentuje, postavlja pitanja, kritikuje i organizuje, rešava probleme i na sve druge načine upravlja i dominira u učenju, prirodno je da učenici ne mogu lako da steknu ove ključne kvalifikacije. Stoga se mora uvesti »ORiU«. Intenziviranje odgovornog rada i učenja u nastavi podrazumeva da učenici pre svega raspolažu metodskim kompetencijama i navikama koje će im osigurati uspeh i pomoći im da steknu trajnu motivaciju. Konkretno: moraju da raspolažu odgovarajućim tehnikama rada i učenja, moraju da budu sposobni za komunikaciju i argumentovanje i moraju da nauče da u timu rade konstruktivno i u skladu sa pravilima. Upravo ove osnovne kompetencije su i ranije u velikoj meri nedostajale. Ovakvo stanje se mora što pre popraviti, ako želimo da pomenuta kuća »novi dom učenja« dobije čvrste temelje, i ukoliko želimo da izgradimo na metodama zasnovan samoodgovoran rad učenika.

Na slici 5 prikazane »kvalifikacije na cokli« odnose se, kao prvo, na uvežbavanje elementarnih tehnika rada i učenja, kao što su traženje u drugim knjigama, podvlačenje, izdvajanje bitnog, strukturiranje i vizualizacija, zatim na obuku osnovnih tehnika komunikacije i argumentovanja sve do retorike, kao i na sistematsko negovanje sposobnosti rada u timu kroz višestruka vežbanja. Bez rada usmerenog na metode i na razjašnjenja mali su izgledi za samoodgovoran rad i učenje.

Najveći broj naših nastavnika nije se sreo sa ovakvom kvalifikacionom strategijom ni u školi ni na fakultetu, a ni na studijskim seminarima, i zbog toga je razumljivo što se suzdržavaju da primene prikazanu obuku na polju metoda. Stoga je za utemeljenje ovakvog rada u nastavi potrebno obučiti i učenike i nastavnike.

prikaz 5

Ovakva vrsta obuke je centralni zadatak, ali i izazov u daljem usavršavanju nastavnika. To je i glavna odlika nove kulture učenja koja se ovde pominje.

II. Gradivni elementi obuke za praktičnu nastavu

U ovom poglavlju biće dokumentovano više od 120 isprobanih aranžmana za unapređenje metodike učenja i rada kod učenika. Ovi »gradivni elementi za vežbanje« ne predstavljaju, razume se, celoviti program obuke već su u prvom redu zamišljeni »kao berza ideja«, koja na primerima pokazuje kako se učenici mogu usmeriti na korišćenje metoda, na vežbanje i razmišljanje u najrazličitijim situacijama učenja kao i u okviru različitih predmeta. Zainteresovani nastavnici mogu ove gradivne elemente da upotrebe ili direktno ili da na osnovu njih razviju na svom času analogne aranžmane učenja.

Obuka na polju metoda podrazumeva sistematsko uvežbavanje elementarnih tehnika rada i učenja pomoću velikog broja vežbanja usmerenih na metode. Koje tehnike rada i učenja će pri tome biti razmotrene pokazuje slika 5. Odlika obuke na polju metoda, koja se ovde uzima u razmatranje, jeste da se učenje metoda postepeno pomera središte nastave, i u određenim fazama učenja dobija prednost nad obradom gradiva. U fazama usmerenim na obuku na polju metoda obrađuje se i gradivo, ali je ono ipak sekundarno. Nastava se odvija u fazama koje su usmerene na metode prvenstveno u vezi sa metodičkim postupcima učenika, zatim u vezi sa njihovim nesigurnostima i nedostacima i njihovim potrebama radi poboljšanja sopstvene metodike učenja i rada. U skladu s tim sprovode se eksperimenti, isprobavaju i upoređuju methodske strategije, razgovara se o mogućim problemima, utvrđuju se i razjašnjavaju pravila, razmenjuju saveti i, naravno, od nastavnika se dobijaju konkretni podsticaji. Metodika učenicima postaje važan predmet izučavanja, dok se stručno specifični sadržaji u ovoj fazi obuke svesno stavljaju na drugo mesto.

Ovo s druge strane, ipak, ne znači da se sticanje stručno-specifičnih kompetencija kod učenika preko svake mere zapostavlja. Pre se može reći da je učenje metoda i učenje iz oblasti struke u velikoj meri komplementarno. Može da zavara uočavanje suprotnosti između stručne kompetencije i methodske kompetencije jer sugeriše da su učenici u stanju da stiču stručna znanja bez diferenciranog vladanja metodama. Istina je da se u fazama vežbanja koje su usmerene na metode po svim pravilima može »obraditi« manje gradiva, ali to ne znači da učenici stoga manje uče. Pre svega na duže staze, efekti učenja kod učenika u potpunosti zavise od toga koliko methodski pristupaju gradivu i koliko ga sistematski skladište u pamćenju. To je pak pitanje vladanja metodama. Hoću reći: u onom obimu u kome učenici nauče da predstavljeno gradivo smisleno strukturiraju i vizualizuju, da brzo pronađu informacije i da selektivno čitaju, da formulišu pitanja i naprave kartice za učenje, da logički prave zapisnike, da naprave podsetnike koji će im biti od pomoći i da hvataju beleške, da održavaju red i da organizuju sopstveni rad, da se na odgovarajući način pripremaju za pismene zadatke i da organizuju svoj prostor za rad – u tom obimu će biti u stanju da svoje učenje oblikuju na efikasniji i uspešniji način. Obuka na polju metoda i učenje stručnog gradiva su u najužem smislu povezani i treba ih u svakodnevnoj nastavi posmatrati kao jedno, i isto tako ih i »negovati«.

Važno je da se rad koji je usmeren na metode ne javlja u stručnoj nastavi samo sporadično, već – kao što je već rečeno - da se povremeno rasporedi u »kurseve«, koji će učenicima omogućiti, da se intenzivno i višestranu pozabave methodskim pitanjima i strategijama, i da tako poboljšaju sopstvenu metodiku učenja. Na koji način takva obuka može da se organizuje u toku jedne nedelje, pokazuje poglavlje III.6 ove knjige (videti stranu 255f). Gradivni elementi o kojima je ovde reč mogu se grupisati u četiri odvojene methodske oblasti. Prvo, »metode za dobijanje i razumevanje informacija«, drugo, »metode za obradu i odabir informacija«, treće, »metode za sistematsko planiranje rada, vremena i učenja« i

VAŽNE TEHNIKE RADA I UČENJA (nekoliko primera)	
Podvlačenje	Održavanje reda
Brzo čitanje	Uređivanje radnog mesta
Pronalaženje	Zapisivanje
Formulisanje pitanja	Hvatanje beleški
Učenje napamet	Pripremanje za ispite
Izdvajanje bitnog	Vizualizacija
Sažimanje	Oblikovanje sveske
Strukturiranje	Pravljenje plana rada
»Pisanje puškica«	Donošenje odluka
Brzo zapisivanje	Raspodela vremena

prikaz 6

četvrto, različita propedeutička vežbanja koji pokreću učenike na (samostalno) kritičko razmišljanje o sopstvenom učenju kao i o mogućim problemima u učenju. Pregled tih metoda daju nam slika 6 i 7. Trebalo bi između ostalog uvežbavati tehnike pronalaženja, čitanja, analize, pitanja, reda, strukturiranja, vizualizacije, prezentacije, pisanja, planiranja i odlučivanja. Značajna je i strategija unapređivanja sopstvenih mogućnosti pamćenja – počevši od jednostavnih mnemotehnika pa preko kartica za pamćenje, *mindmaps*, i sugestivnih metoda sve do efikasne pripreme pismenih zadataka kao i uređivanja radnog mesta kod kuće koje poboljšava učenje.

Dokazano je, naime, da je u velikoj meri moguće povećati obim učenja i pamćenja kod učenika, ukoliko su oni spremni da upotrebe proverene mnemotehnike ili da naprave plakate za učenje, podsetnike i koriste druge primere strukturiranja koji pomažu pamćenju. Sistematski rad sa kartotekom za učenje značajno poboljšava pamćenje (videti Boniš 1988; Mecig/Šuster 1982). Sve to je značajno uskladiti sa pronalascima i zahtevima psihologije učenja – recimo u vezi sa načinom funkcionisanja procesa pamćenja ili u vezi sa čovekovim bioritmom – ili radi

Dokumentovani gradivni elementi za uvežbavanje (na jednom mestu)
Razmišljanje o učenju - propedevtika
<ul style="list-style-type: none"> ■ Ispitivanje učenika, sa ocenjivanjem. ■ Reli karikatura orijentisanih na probleme. ■ Igra sa kockicom na temu učenje. ■ Otkrivanje i razjašnjavanje saveta u učenju. ■ Strategije učenja sa prazninama u tekstu. ■ Vežbanja u svrhu razvijanja lične motivacije. ■ Učenici u ulozi savetnika u učenju...
Metode za dobijanje i razumevanje informacija
<ul style="list-style-type: none"> ■ Vežbanja za unapređivanje brzine čitanja. ■ Vežbanja za sistematsko čitanje i razumevanje pročitano. ■ Markiranje i podvlačenje. ■ Sažimanje, strukturiranje, izdvajanje bitnog. ■ Rad sa pomoćnim knjigama. ■ Mala azbuka postavljanja pitanja. ■ Obilazak biblioteke...
Metode obrade i odabira informacija
<ul style="list-style-type: none"> ■ Učvrstiti osnovne tehnike rada rukama. ■ Pregledna sredstva za rad. ■ Oblikovanje beležaka u sveskama. ■ Crtanje dijagrama i tabela. ■ Vizualizacija u učionici. ■ Pisanje pomoću metoda i pregledno pisanje. ■ Osnove »naučnog procesa rada«...
Metode za sistematsko planiranje rada, vremena i učenja
<ul style="list-style-type: none"> ■ Isplanirana priprema za ispit. ■ Metode za povećanje obima pamćenja. ■ Strateška vežbanja za izradu domaćih zadataka. ■ Osnove planiranja vremena. ■ Vežbanja za planiranje vremena. ■ Gradivni elementi poboljšanja spremnosti za rešavanje problema...

prikaz 7

pravljenja plana rada npr. kod pripreme pismenih zadataka ili kod realizacije nedeljnih planova.

U ovoj knjizi se reč »tehnike« veoma često koristi, i ovaj termin je s razlogom odabran. On treba da nam pojasni činjenicu da su učenicima neophodne elementarne radne navike da bi mogli promišljeno da uče, a da pri tom i pamte, kao i da uče sa razumevanjem. Zbog toga su u ovoj knjizi navedeni materijali prikazani u jednostavnom obliku. Oni treba da pokažu i metodski konkretizuju kako učenike uputiti na korišćenje osnovnih tehnika rada i učenja i na koji to način da se prema različitim zadacima i sadržajima ophode metodički svesno. Posmatrano na taj način treba metode koje su ovde navedene shvatiti kao metode koje nadilaze stručne sadržaje. Da li će i u kom obliku biti upotrebljene u nastavi, zavisi od toga koje sadržaje i ciljeve učenja treba da obradimo. Metode nisu same sebi svrha, već su one u prvom redu instrumenti za efektivnije prodiranje u

predstojeće stručno-specifične zadatke i probleme.

Učenje metoda i sadržinski-stručno učenje su naime - kao što je već rečeno - dve strane iste medalje. Bez metoda nema sadržinskog učenja, i bez povezanosti sa sadržajem nema metodičkog učenja. Dok se danas u nastavi pažnja nastavnika i učenika pretežno ili isključivo usmerava prema sadržinskom aspektu, nastava u fazi usmerenoj na metode bavi se prevashodno metodičkim kompetencijom kod učenika, njihovim intuitivnim metodičkim obrascima u ponašanju, njihovom nesigurnošću i nedostacima, njihovim pozitivnim naporima i njihovim potencijalnim mogućnostima za optimizaciju sopstvene metodike rada i učenja.

U vezi s tim sprovedeni su eksperimenti, oprobane strategije, razgovaralo se o metodičkim pitanjima i problemima, izrađivana su i vizualizovana pravila i, naravno, i nastavnici su davali svoje savete. Metodika naime postaje predmet izučavanja.

Dokumentovani vidovi učenja i navedeni materijali pružaju učenicima višestruku mogućnost da eksperimentišu na način koji je usmeren na metode, i da na tom putu otkriju veliki broj metodičkih vrsta postupaka. Ovo postepeno »*learning by doing*« po svim pravilima se ne nalazi u knjigama o metodama. Ili se u naširoko opisuje značaj učenja metoda (videti npr. Gepert/Projs 1980; Rajner 1981; Vencel 1987) ili se pak daju uopštena uputstva nastavnicima i učenicima koji žele da poboljšaju svoje strategije u učenju (videti npr. Lajtner 1991; Ot 1990; Hilshof/Kaldvej 1990; Bronman 1981; Radno društvo učenja metoda 1988; Keler 1986). Konkretna pomoć nastavnicima koji žele da u svoju nastavu integrišu metoda vežbanja i refleksije bila je do sada samo izuzetak. Ovaj nedostatak vežbanja i vidova učenja koji su orijentisani na praksu i koji mogu biti od pomoći, trebalo bi biti uklonjen ovom knjigom.

Gradivni elementi za uvežbavanje koji slede koncipirani su kao pomoć u nastavi i predviđeni su za nastavnike. Istovremeno su osmišljeni tako da se učenici istog trenutka mogu navesti na rad i zapažanja usmerene na metode. Koji gradivni elementi će biti upotrebljeni i sa kojim će sadržajem biti dovedeni u vezu, tu odluku treba da donese nastavnik. Više od 120 elemenata vežbanja predstavljaju pre svega primere na koji način je moguće unapređivati rad učenika i od njih zahtevati da njihov rad bude usmeren na metode. Vežbanja pokazuju na koji način se učenici mogu podstaći na razmišljanje o svom učenju, na koji način se mogu obučiti u pogledu samostalnog sakupljanja informacija i obrade informacija i kako se mogu navesti da efikasno planiraju rad, vreme i učenje. Podrazumeva se da su pri svemu tome stručno-specifične adaptacije moguće, pa čak i neophodne.

Prednost nastave usmerene na metode možda je i u tome što su učenici na ovaj način podstaknuti da preispitaju svoje učenje i da promišljeno dalje razvijaju svoje tehnike rada i učenja. Cilj ove obuke je sticanje metodskih navika, u pravom smislu te reči. Ovo »sticanje navika« nema elemente drila. Drugim rečima: učenici od nastavnika ne dobijaju više jednostavne recepte već oni vremenom pomoću »*learning by doing*« razvijaju korisne tehnike rada i učenja što im pomaže da uče uspešnije i da duže pamte, da osmišljeno strukturiraju i vizualizuju, da brzo

pronalaze informacije, da pripreme pismene zadatke, da naprave plan rada itd. Stoga se ova vrsta obuke na polju metoda ni u čemu ne sukobljava sa obrazovnim radom koji ima za cilj zrelost i samoodlučivanje.

U vezi sa formom: pojedinačni elementi vežbanja jasno su označeni i numerisani. Grafički su oblikovani tako da se ti materijali mogu pregledno i bez problema reprodukovati. Uz svaki element vežbanja (B1, B2 itd.) stoji jedan kratak uvod i praktična uputstva za nastavu, iskustva i dalji podsticaji, kao i dokumentovani materijali i radni listovi. Odabrani gradivni elementi ne polažu pravo na nepromenljivost niti se mogu svi upotrebiti u jednom razredu. To ni iz vremenskih kao ni iz didaktičkih razloga nije preporučljivo. Ovi elementi za vežbanje su pre osmišljeni kao »prelom« koji zainteresovani nastavnici mogu da koriste za pripremu nedelja određenih za obuku kao i za negovanje metoda u stručnoj nastavi.

1. Razmišljanje o učenju - propedevtika

Pozadina ove propedevtike je iskustvo na osnovu kojeg se zaključuje da učenici nemaju dovoljno prilika kod kuće, u osnovnim školama, kao ni za vreme daljeg školovanja kritički da preispitaju svoju metodiku učenja, da konstruktivno promisle i da o tome razgovaraju sa drugim osobama. Zbog svega toga se poteškoće u učenju prvenstveno shvataju kao lična slabost, jednostavno se zapostave ili se pak pripisuju osobi koja podučava, koja problematizira predaje – pomenute su samo neke standardne reakcije. Zato nas ne treba iznenaditi što mnogim učenicima nedostaje odgovarajuća svest o postojanju problema (videti odeljak I.2). Treba se samo zapitati: kako je moguće ovo fatalno stanje promeniti? Kako se mogu izgraditi i razvijati metoda senzibilnost i spremnost na učenje? Dosadašnja iskustva pokazuju da je odlučujući preduslov za ovu senzibilizaciju to da se učenicima moraju predstaviti jasni problemi u učenju tj. metodski nedostaci sasvim konkretno, jasno i inspirativno – bilo odgovarajućim eksperimentima u nastavi i njihovim procenjivanjem, bilo kroz odgovarajuće igre za učenje i kroz vežbe kreativnosti, bilo kroz ciljano (samo)preispitivanje učenika, bilo prikazivanjem problematičnih strategija u učenju kod izmišljenih učenika ili kroz to da se učenici na smenu oprobaju kao savetnici u učenju. Važno je samo da se dođe do motivacionih podsticaja koji će učenike navesti da konstruktivno razmišljaju o svojim strategijama za učenje i problemima u učenju, kao i ohrabriti ih za razgovor o tome. Cilj vežbanja koja slede je stoga, s jedne strane, unapređivanje svesti o postojanju problema i samokritičnosti kod učenika, a s druge strane istovremeno razvijanje uputstava za učenje u vezi s tim. Uputstva treba zabeležiti na plakate, folije kao i na druga sredstva »pomoći metodama« gde će se beležiti i rezultati rada usmereni na metode. Neophodni su vreme i strpljenje kako za prilagođavanje igrama za učenje, materijalima koji služe kao podsticaji (npr. karikature) i ostalim podlogama za učenje. I ne kao poslednje, treba omogućiti da se učenici slobodno i bez straha (samo)kritično izjašnjavaju. Obezbeđivanje ovakve atmosfere je jedan od osnovnih zadataka nastavnika. Osim toga nastavnik je u prvom redu organizator, izlagač i savetnik. Gradivni elementi za vežbanje će ove osobine još više pojasniti

B1: ISPITIVANJE UČENIKA UZ OCENJIVANJE

OSNOVNA IDEJA: prikazanim upitnikom ispituju se metodički zahtevi i zadaci, koji su na drugom stepenu obrazovanja I – uključujući i vreme usmeravanja - uobičajeni. Kako učenici zbog svojih dosadašnjih iskustava imaju nejasne predstave ili, donekle i precenjuju svoju metodiku učenja, sada imaju mogućnost da sami sebi odrede dijagnozu.

Ne može se očekivati da ćemo time dobiti jasne rezultate. Kod učenika su prisutne pogrešne procene i nedostatak svesti o postojanju problemu. Pošto probleme pomoću ovog upitnika učinite vidljivim moguće ih je i tematizovati, razgovarati o njima kao i zajednički ih korigovati.

VEŽBANJE: učenicima treba podeliti dovoljan broj pripremljenih kopija koje će oni anonimno da ispunjavaju. Pri tome je važno da nastavnik objasni za šta je ovaj upitnik namenjen. Treba iskreno da se popriča o postojećim poteškoćama u učenju, kao i o pronalaženju korisnih puteva kojim se učenje može pospešiti. Tokom ispitivanja nastavnik ne bi trebalo da učenicima pomaže i time odvlači njihovu pažnju. Moguće je, naravno, dopunjavanje predloženog upitnika, zavisno od toga koji je razred u pitanju. Treba voditi računa o tome da se upitnik individualno, koncentrisano popunjava. Vreme za popunjavanje upitnika je oko 10 minuta.

OCENJIVANJE: Ocenjivanje se sprovodi tako što nastavnik prvo sakupi upitnike, potom ih izmeša i podeli grupama učenika, i to svakoj određeni broj. Grupe prebrojavaju odgovore. Nakon toga zapisuju na foliji odgovore koji se najčešće pojavljuju, koji se potom fotokopiraju za svakog učenika. Nakon toga učenici mogu da odaberu nekoliko ne posebno interesantnih rezultata tj. stavki, i da potom o svakoj posebno diskutuju. Druga varijanta je da svaka grupa dobije »ključne rezultate« o kojima će se posavetovati i zauzeti stav (na svaku grupu po jedna stavka), koji će potom predstaviti dajući svoje procene, objašnjenja i savete, a nakon toga će se o tome razgovarati. Treća mogućnost će biti bliže objašnjena u okviru sledećeg gradivnog elementa za vežbanje. Svejedno je kako će ocenjivanje biti organizovano, odlučujuće pri tome je da učenici započnu procese razjašnjavanja i razmišljanja, koji su orijentisani na metode, što će produbiti svest o problemima i omogućiti sazrevanje metodске kreativnosti. Na kraju ove sekvence vežbanja trebalo bi zapisati nekoliko metodskih rezultata (saveta pri učenju) u vezi sa problemskim oblastima o kojima se razgovaralo.

NEOPHODNO VREME: U zavisnosti od toga koliko je ekstenzivno osmišljena faza ocenjivanja, trebalo bi odvojiti jedan do dva časa. Predviđeno je da ovo vežbanje sprovedu pre svega nastavnici koji su razredne starešine ili nastavnici maternjeg jezika.

B1

ISPITIVANJE

Kada razmišljaš o svom uobičajenom učenju, sigurno ćeš doći do zaključka da ti neke stvari lakše polaze za rukom a neke pak teže. U upitniku koji sledi naići ćeš na izazove tj. zadatke koje treba da proceniš samo na osnovu svog sopstvenog iskustva – i to što je moguće iskrenije! Zato molim te označi da li ti izvršavanje određenog zadatka »predstavlja poteškoću« ili »ti je lako da ga izvršiš«! Samo hrabro: možeš imati poteškoće, što je normalno jer i ostali učenici će ih zasigurno imati!

	ZA MENE JE...	
	teško	lako
da rado učim i da mi je pri tom zabavno		
da pamtim gradivo na duže vreme		
da se dobro pripremim za pismene zadatke		
da redovno vežbam i ponavljam		
da temeljno učim reči		
da nepoznate tekstove brzo pročitam i odmah razumem		
da u tekstovima tražim najbitnije		
da redovno koristim dodatnu literaturu (atlase, rečnike)		
da samostalno napišem nešto na zadatu temu		
da nacrtam šemu ili tabelu		
da pregledno predstavim gradivo		
da uredno vodim beleške / mape		
da dobro isplaniram sopstveni rad		

*Uputstvo: ako ne možeš da se snađeš sa ovim upitnikom, onda pitaj nastavnika!
Ali sigurno ćeš uspeti i sam!*

B2: RAZGOVOR U PAROVIMA NA TEMU PISMENI ZADACI

OSNOVNA IDEJA: priprema pismenih zadataka je jedan od ključnih problema kod učenika, iako mnogi ne shvataju to na taj način. Pismeni zadaci se pripremaju – bilo kako. Svesnih strategija najčešće nema.

Neki učenici raspolažu uhodanim repertoarom, ostali pak ne raspolažu nikakvim metodama. Zato, učenici treba da razgovaraju o tome, kako bi se te manje-više različite strategije mogle, uporediti, preispitati i kako bi na taj način mogle biti međusobno podsticajne. Upravo se to postiže sledećom »vrteškom« razgovora. Prednost: zajedničkim razmišljanjem u grupama se na osnovu dosadašnjih iskustava, smanjuje strah i povećava stepen aktivnosti kod učenika.

VEŽBANJE: prvo se navodi tema (priprema pismenih zadataka) i podele se radni listovi koji se ovde nalaze, uz čiju pomoć učenici stižu pregled o čitavom toku vežbanja. Nakon toga učenicima se daje nekoliko minuta

da naprave nekoliko teza na zadatu temu. Potom se menja raspored sedenja u skladu sa skicom koja je ovde predstavljena, tj. učenici sedaju u krug, jedan preko puta drugog, u parovima; ako je potrebno treba pomeriti stolove uza zid učionice, ili parovi koji će razgovarati sedaju – ako su stolovi raspoređeni u obliku kvadrata – jedan preko puta drugog. U svakom slučaju, mora se formirati jedan spoljni i jedan unutrašnji krug. Dalja procedura odvija se na način koji je opisan u radnom listu. Za svaku sekvencu razgovora predviđeno je po pet minuta – otprilike dva minuta za izveštaj, oko jedan minut za zaključivanje, oko dva minuta za slobodnu razmenu mišljenja u vezi sa temom. Nastavnik daje znak za promenu, recimo, pomoću malog zvona. Koliko puta će se vrteška okrenuti tj. koliko puta će se učenici u spoljnom i unutrašnjem krugu pomeriti i time naći novog sagovornika, zavisi od obima prisutne motivacije i vremena kojim nastavnik raspolaže. Na osnovu stečenih iskustava, dva razgovora bi trebalo da predstavljaju minimum, a četiri maksimum.

OCENJIVANJE: Ocenjivanje će se odvijati u dva dela: prvi deo je *feedback*, učenici daju povratne informacije o svojim utiscima i iskustvima koja su stekli tokom razgovora u parovima (Da li je bilo interesantno? Da li je bilo teško?). Zatim se sakupljaju pravila do kojih se došlo, pravila koja osiguravaju uspeh u pripremi pismenih zadataka i koja potom treba zapisati. Na kraju se sve sumira ili zajedno ili u manjim grupama (četiri do pet učenika) radi intenzivnijeg utvrđivanja i objašnjavanja. Proizvod čitavog vežbanja može, na primer, biti zidni plakat ili odgovarajući pregled pravila u već pomenutim »sveskama za metode«.

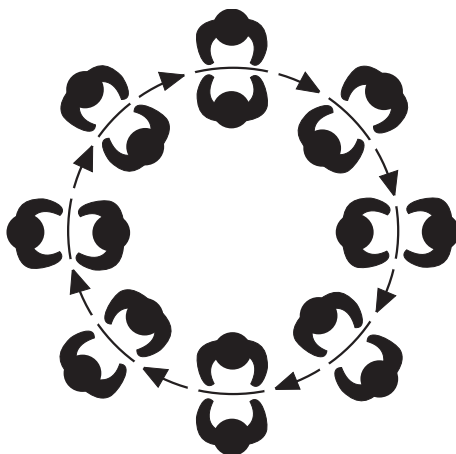

NEOPHODNO VREME: u zavisnosti od toga koliko će biti dozvoljeno razgovora u parovima, i da li će se faza ocenjivanja odvijati uz ili bez rada u grupama, treba predvideti jedan do dva časa. Za sprovođenje ovog vežbanja predviđene su pre svega razredne starešine ili nastavnici maternjeg jezika. Ovakva vežbanja se mogu primeniti i na časovima iz drugih predmeta.

B2

RAZGOVOR U PAROVIMA

Mnogi učenici imaju probleme pri učenju. Svako ima svoje metode s kojima se dobro snalazi. Često su tu i mali trikovi i ustaljene navike koje unapređuju sopstveno učenje. Ovo se sigurno odnosi i na tebe! Kako izgleda npr. priprema pismenih zadataka? Na koji način to obavljaš i šta

ti predstavlja problem? Predviđeni razgovor u »parovima« (vidi crtež) daje ti priliku da o tome porazgovaraš i sa drugim učenicima, i da razmenite iskustva. Iskoristi priliku, po pravilu, puno toga možete naučiti jedni od drugih. Na koji način će se odvijati razgovor u paru pokazuju sledeća uputstva:

TEMA

»PRIPREMA PISMENIH ZADATAKA«

 Napravite prvo nekoliko beležaka u vezi sa zadatom temom, kako biste okvirno znali šta ćete da ispričate vašem partneru, čim dođete na red! Papir sa beleškama možete da ponesete sa sobom, da vam bude pri ruci.

 Prema uputstvima koje vam je dao vaš nastavnik sedite u parovima jedan naspram drugog, tako da formirate jedan unutrašnji i jedan spoljašnji krug (vidi crtež). Potom će oni koji sede u unutrašnjem krugu ispričati svom partneru iz spoljašnjeg kruga kako se pripremaju za pismene zadatke i koje, eventualne, probleme imaju pri tome. Učenici iz spoljašnjeg kruga pažljivo slušaju i, kada je potrebno, zapisuju, da bi na kraju svojim rečima ukratko prepričali ono što su čuli. Nakon toga, ostaje još malo vremena za razmenu iskustava na temu »pismeni zadaci«.

 Kada nastavnik da znak, svi oni koji sede u unutrašnjem krugu pomeraju se u smeru kretanja kazaljke na satu, za dva mesta, tako da dolazi do formiranja novih parova. Sada oni koji sede u spoljašnjem krugu, treba da pričaju o svom načinu pripreme za pismene zadatke. Suprotna strana sluša ...itd. I tako redom.

 Dokle god budete zainteresovani i dokle god budete imali vremena, možete da okrećete »vrtešku«. Na kraju sledi ocenjivanje razgovora. U vezi s tim vaš nastavnik će vam dati bliža uputstva.

B3: RELI KARIKATURA KOJI JE ORIJENTISAN NA PROBLEME

OSNOVNA IDEJA: Kao što je upravo rečeno, konstruktivno učenje metoda pretpostavlja da se kod učenika moraju pobuditi odgovarajući »podsticaji« koji će ih pokrenuti na razmišljanje, na diskusiju i planiranje usmereno na metode. Tu vrstu impulsa daju i karikature, koje svakodnevne probleme učenika prikazuju delom na šaljivi način delom ozbiljno. Paleta »podsticaja« seže od haosa na radnom stolu kod kuće do svakodnevnih motivacionih problema i problema u učenju, pri čitanju knjiga, učenju reči, pisanju domaćih zadataka ili pripremi pismenih zadataka, do problema zaboravljanja i straha od lošeg učenja. Prikazane karikature ne moraju se ni u kom slučaju sve upotrebiti, već su date radi mogućnosti izbora.

VEŽBANJE: nastavnik kopira odabrane karikature na formatu A4 – najbolje na tankom kartonu koji prolazi kroz kopir aparat. Na početku vežbanja te uveličane karikature biće zalepljene na zid učionice lepljivom trakom, sa određenim razmakom i to tako da budu prekrivene. Sada će se formirati male grupe u skladu sa brojem karikatura (po principu slučajnosti), koje će uzeti po jednu karikaturu, okrenuti je i razgovarati o njoj na osnovu sledećih tačaka: a) Na koji problem u učenju karikaturista želi da nam skrene pažnju? b) Kakva su iskustva kod učesnika grupe? c) Kako se pomenuti problem može rešiti? (ključne reči: Problem? – Lična iskustva? – Moguće protivmere?) Po svakoj karikaturi, svaka grupa dobija tri do pet minuta za razgovor. Potom nastavnik daje znak za promenu. Grupe se kreću u smeru kazaljke na satu, do sledeće stanice, i na opisani način razgovaraju o karikaturi koju tu zateknu. Iz vremenskih, organizacionih i motivacionih razloga preporučuje se da se uvodi pet do šest karikatura, maksimalno sedam.

OCENJIVANJE: Pošto se obiđu sve stanice, nastavnik sakuplja podeljene karikature i svakoj grupi daje da izvuče po jednu, pri prvom koraku ocenjivanja. Na taj način pravilno podeljene karikature će određeni predstavnici grupa – posle faze dogovora u okviru grupe – a na osnovu prikazanih folija na kojima se nalaze dotične karikature, ukratko da prokomentarišu, i to uzimajući u obzir gore pomenuta pitanja. Pomenute folije nastavnik mora unapred da iskopira. Potom se, pri drugom koraku ocenjivanja, daje zadatak postojećim grupama da na osnovu svoje karikature tj. problema koji ona predstavlja, sakupe savete u vidu uputstava za učenje i da ih predstave na »plakatu za učenje«. Na taj način nastali »plakati za učenje« biće okačeni u učionici kao stalni podsetnik (naravno da se opisani tok ocenjivanja može skratiti ili modifikovati)

NEOPHODNO VREME: U zavisnosti od toga koliko je karikatura upotrebjeno i koliko je vremena bilo određeno za pravljenje plakata, treba računati na dva do tri nastavna časa – ako je moguće u vidu blok nastave. Za ovo vežbanje su u prvom redu predviđene razredne starešine ili nastavnici maternjeg jezika.

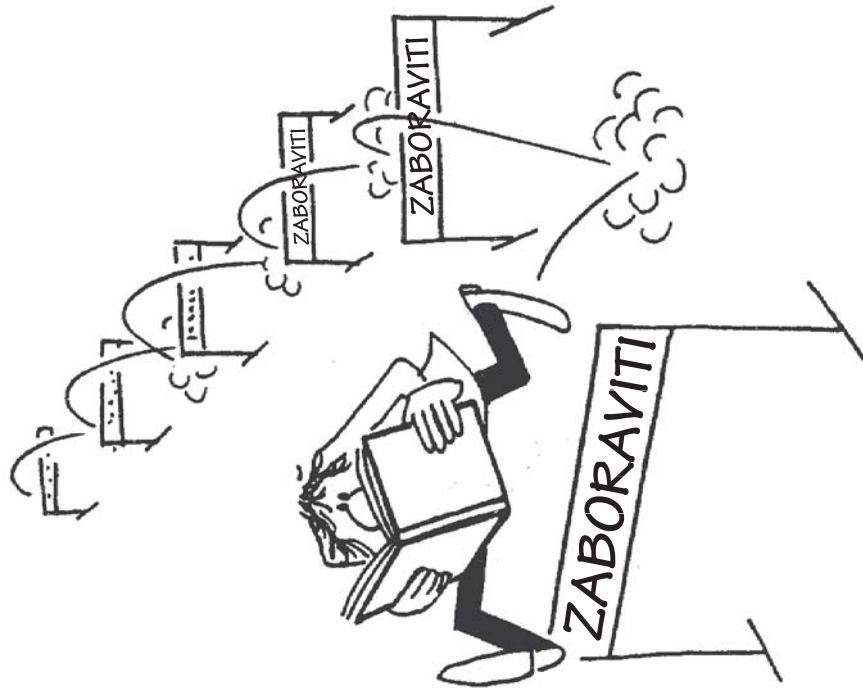
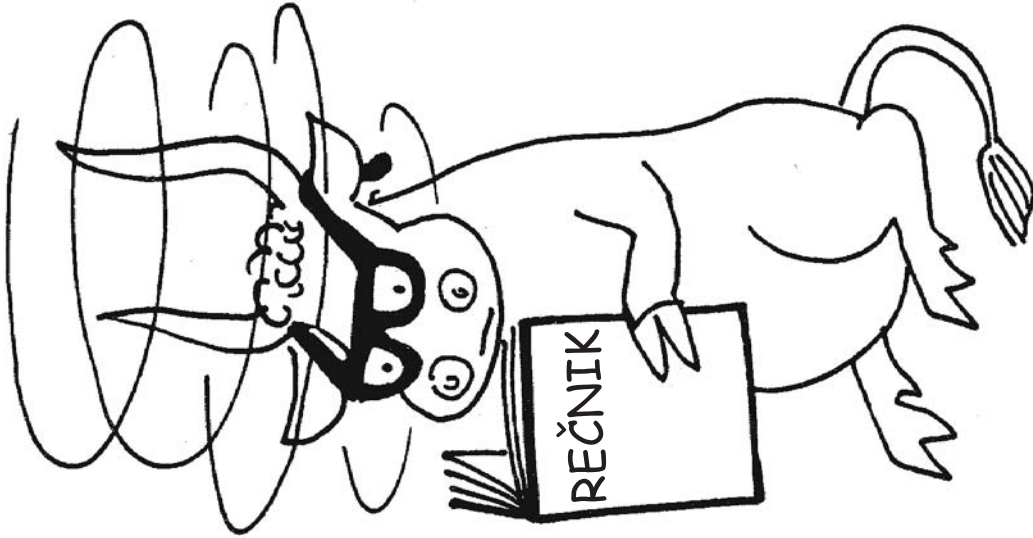
B3

RELI KARIKATURA

B3

RELI KARIKATURA

B3

RELI KARIKATURA

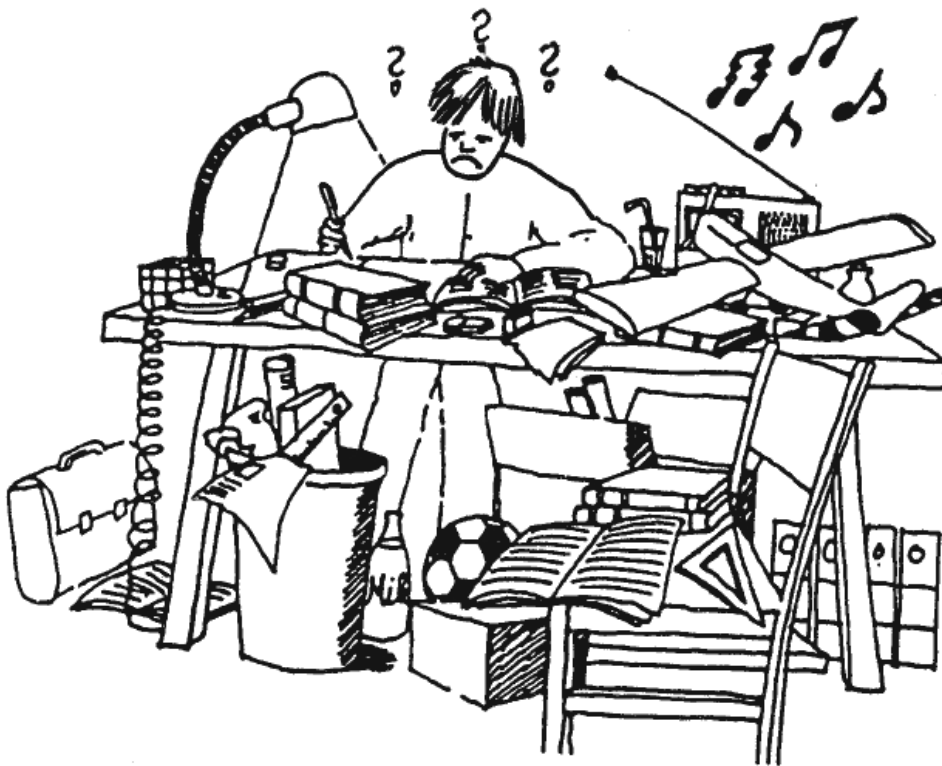

Izgubio sam nit...

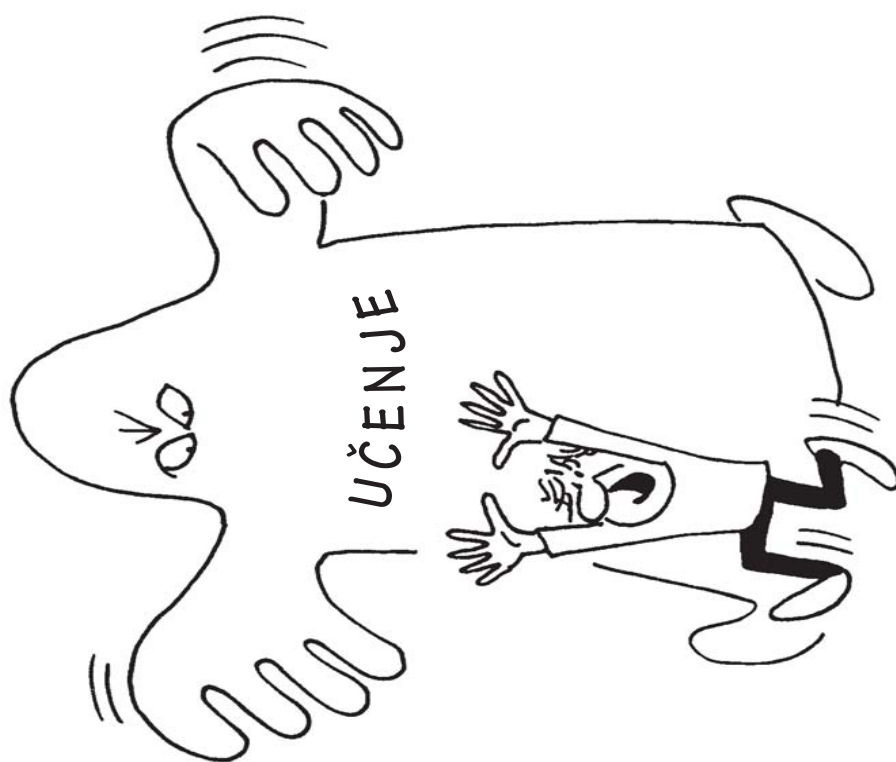
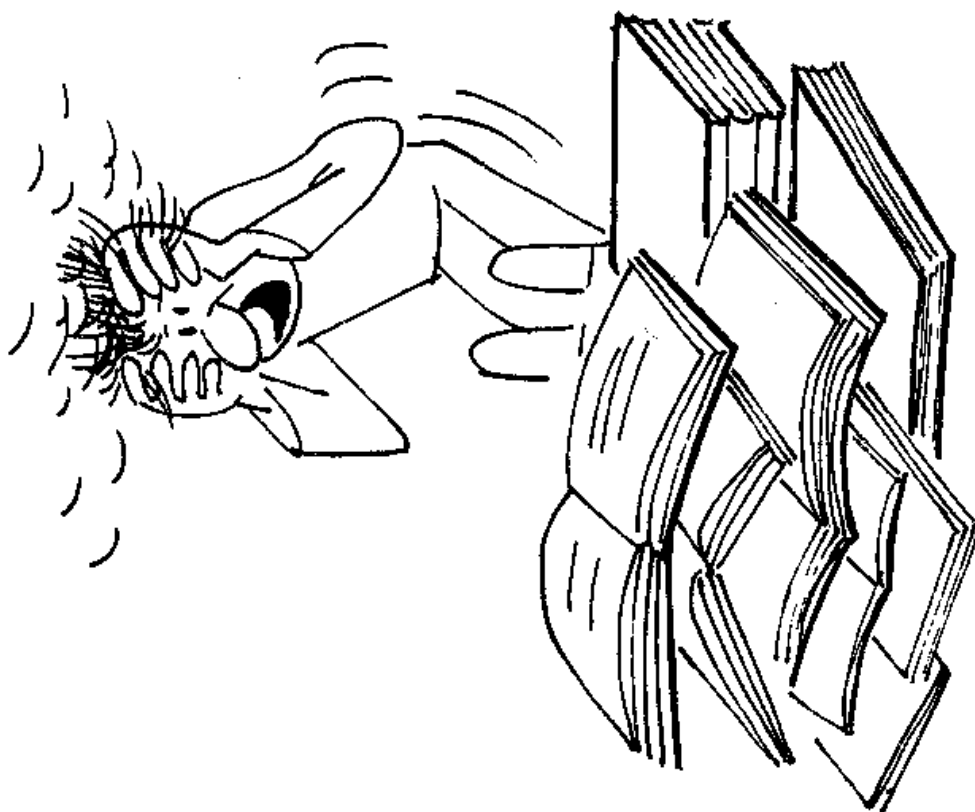
B3

RELI KARIKATURA

B3

RELI KARIKATURA

B4: IGRA KOCKANJA »NA TRAGU UČENJU«

IDEJA IGRE: »Kockanje« na motivišući način predstavlja najrazličitije aspekte »učenja«, i to pomoću karata za igru sa određenom tematikom. One pokazuju da čovek pri učenju može i da pogreši. Ali one i daju ideje - kako da se svakodnevne strategije učenja poboljšaju. Pomoću »karata za učenje«, »karata sa pitanjima« i brojnih polja iznenađenja (od Z do L) učenici se podstiču na razmišljanje o sopstvenom učenju. Odgovarajuća pitanja i razgovori o tome šta bi oni uradili u određenoj situaciji – naročito u fazi procene – podržavaju ovaj proces.

VEŽBA: »Kockanje« se igra u četiri do pet grupa. Shodno tome, potrebno je napraviti četiri do pet tabli za igru formata A3 (kopije nalepiti na karton). Svakoj grupi se daje po šest raznobojnih »lutkica«, jedna kockica, uputstvo za igru (videti pregled igre i opis polja za igru), kao i špil »karata za učenje« i »karata sa pitanjima« (videti prilog). Osim toga, svaka grupa treba da ima zapisnik sa više kolona, u koje se unose postignuti poeni. Što se same igre tiče, igra se u grupama od četiri do šest igrača, za odvojenim stolovima. Svaka grupa određuje sebi vođu, koji je odgovoran za poštovanje pravila igre. On takođe čita odgovarajuće kartice za učenje, tj. kartice sa pitanjima i opise polja za igru; osim toga, vodi i zapisnik o postignutim poenima. Zbog ovih brojnih zadataka, vođa igre po pravilu ne učestvuje u igri. Tok igre je bliže opisan u materijalima za igru; isto važi i za pojedina polja igre. Obično se igra pola sata, a potom se igra prekida, sa obrazloženjem da je kraj prvog »časa obuke«. Pobedio je onaj koji na kraju igre ima najviše poena.

PROCENA: U prvom krugu dobijanja povratnih informacija učenici mogu da se spontano izjasne, šta im se to u igri dopalo, šta im je eventualno smetalo ili šta im je stvaralo probleme. Onda vođe igre izveštavaju o mogućim poteškoćama u svojim grupama. Na kraju se razgovara o pojedinim karticama sa pitanjima o učenju, tj. o različitim strategijama učenja. To se može uraditi na dva načina: prvi način je da se ove kartice glasno čitaju pred svima, a učenici ili i učenici i nastavnik ih komentarišu. Kao alternativa, moguć je rad u grupama, tj. postojeće kartice se ravnomerno podele na više manjih grupa, koje vode razgovore o različitim situacijama i načinima učenja, i pripremaju kratke zaključke. Ovi stavovi se, potom, iznose pred svima. Nastavnik u ovoj fazi može da se »umeša« sa pitanjima, opažanjima iz svakodnevice, kritičkim upozorenjima i, naravno, sa određenim savetima za učenje. Na ovaj način nastavnik može da istakne željene strategije učenja.

POTREBNO VREME: Za objašnjenje igre i za samu igru »kockanja« potreban je ceo školski čas (sama igra traje oko 30 minuta). Za opisanu fazu procene potrebno je odvojiti još jedan školski čas. Za sprovođenje ove igre uglavnom su zadužene odeljenske starešine. Ova igra se eventualno može igrati i na ekskurziji (rekreativnoj nastavi).

PREGLED IGRE

IDEJA IGRE

»Kockanje« kroz igru uvodi temu »učenja«. Igra pokazuje da se pri učenju može u nečemu i pogrešiti. Pokazuje i da se ti nedostaci i greške mogu izbjeći. »Karte za učenje«, »karte sa pitanjima« kao i brojna polja iznenađenja (od Z do L), podstiču na razmišljanje o sopstvenom učenju. Cilj je - naučiti kako se uči!

U toku igre postoje izvesne smetnje, pošto je put kroz »lavrirint učenja« dug i pun prepreka. Pohvala i kritika su veoma blizu. Često se javljaju greške, ali i dobri rezultati u učenju, koji se, shodno tome, nagrađuju. U svakom slučaju, ako nemate sreće, igra se završava pre nego što se učenju stvarno uđe u trag. Nažalost, tada više ne mogu da se osvoje poeni.

Da - poeni! Naravno, u igri ima i dobitnika i gubitnika. U svakom slučaju, nije pobedio onaj koji je prvi stigao do izlazne kapije (»kraj«). Naprotiv, pobedio je igrač koji je na svom putu kroz lavirint učenja sakupio najviše poena, jer se on prilikom učenja pokazao naročito spretnim. U opisu polja za igru objašnjeno je kada se dobijaju dodatni poeni, a kada se poeni oduzimaju. Unesite postignute poene odmah u odgovarajući deo zapisnika!

UČESNICI

»Kockanje« se može igrati sa četiri do šest učesnika. Kockica se baca redom, u smeru kazaljke na satu. Svejedno je od koga se počinje.

POČETAK IGRE

Broj na kockici odlučuje u kom pravcu se ide (3,4 ulevo; 1,5 nadole; 2, 6 udesno).

POLJA IGRE

Uputstva za pojedina polja igre naći ćete na narednim stranama!

ZAPISNIK IGRE

Svaka grupa treba da odredi po jednog »zapisničara«, koji unosi i sabira poene koje su postigli pojedini saigrači.

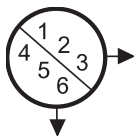
TRAJANJE IGRE

Igra obično traje 30 minuta. Potom je kraj prvog časa obuke; igra se prekida (igra može i da se produži).

POBEDNIK

Pobedio je onaj ko na kraju igre ima najviše poena; on/ona dobija titulu »genije za učenje«!

OPIS POLJA ZA IGRU

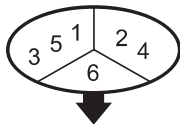
Ako dođeš do ovog kruga podele, moraš da staneš, čak i ako još nisu izbrojane sve oči. Sačekaj da i ostali igrači bace kockicu. Potom ponovo baci kockicu i pokreni se u onom smeru koji ti zadaje broj na kockici (u navedenom primeru: 1,2,3 udesno, 4,5,6 nadole).

Ako dođeš na ovo polje, izvuci sledeću »kartu za učenje«. Na njoj je opisano kako se pojedini učenici ponašaju pri učenju, što se može oceniti kao pozitivno ili negativno. Pročitaj tu kartu svojim saigračima, i daj svoju procenu. Obrazloži svoje mišljenje! Ako saigrači smatraju da je tvoje procena tačna, dobićeš pet poena, ako smatraju da je pogrešna, oduzeće ti pet poena (ako niste sigurni, pitajte nastavnika!). Unesite poene u zapisnik!

Ako dođeš na ovo polje, izvuci narednu »kartu sa pitanjem«. Ako uspeš da odgovoriš na postavljeno pitanje na zadovoljavajući način (žiri su tvoji saigrači), dobićeš pet poena, a ako ne uspeš, nećeš dobiti ništa! (U datom slučaju unesite poene u zapisnik!)

Ako dođeš na ovalno polje na kome piše »kraj«, a potom baciš kockicu i dobiješ 6, onda je to za tebe prevremeni kraj obuke za učenje. Nisi pokazao dovoljno izdržljivosti, i nisi nešto naročito napredovao; zato će ti se oduzeti 10 poena. (Unesi poene u zapisnik!)

Z Kao ZEC PLAŠLJIVKO: ti se svega plašiš. Premalo veruješ u sebe, i zato često ne postižeš onoliko koliko bi zaista mogao!
(- 5 poena)

M Kao MUDRICA: ti si mudar učenik. Praviš sebi podsetnike, probne radove, skice, tabele i druge prikaze, da bi bolje zapamtio gradivo. To povećava tvoj uspeh u učenju! (+ 5 poena)

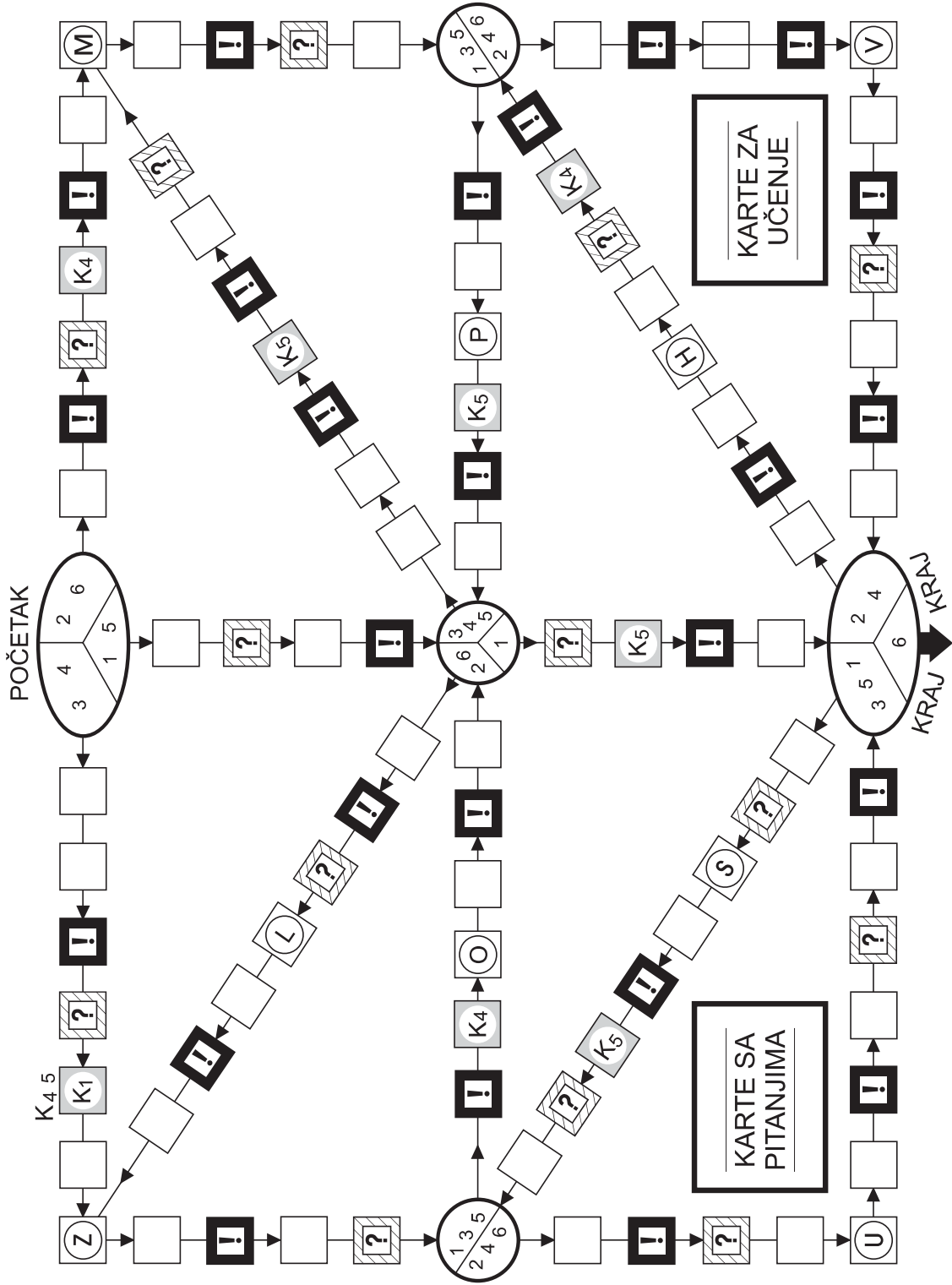
U Kao USAMLJENA BUBALICA: ti učiš uvek sam. To ti otežava da na aktivan način usvojiš gradivo. Odatle i tvoja nesigurnost
(- 5 poena)

V Kao VREDAN RADNIK: ti mnogo stvari ne »ukapiraš« kad ih prvi put čuješ ili pročitaš. Ali ipak, ti uporno i temeljno radiš, stoga imaš i uspeha (+ 5 poena)

S Kao SREĆKO: u tvojoj školi se osniva radna grupa u kojoj može da se vežba učenje. Ti si njen član. (+ 5 poena)

B 4

KOCKANJE

OPIS POLJA ZA IGRU

- H** Kao, HAJDE, POMOZITE MI! Ti hoćeš da ti svi mogući ljudi pomognu. Pri tom bi za tvoje učenje bilo bolje, kad bi nešto i sam pokušao! (-5 poena)
- K₅** Kao ODLIČAN NA KONTROLNOJ VEŽBI: na poslednjem kontrolnom si dobio »5«, jer si na vreme počeo sa pripremom i redovno si ponavljao. (+10 poena)
- K₄** Kao VRLO DOBAR NA KONTROLNOJ VEŽBI: na poslednjem kontrolnom si dobio 4, zato što si se brižljivo pripremao zajedno sa dva druga. (+ 10 poena)
- K₁** Kao NEDOVOLJAN NA KONTROLNOJ VEŽBI: ti si potpuno podbacio na poslednjem kontrolnom, jer se nisi dovoljno pripremao, i stoga si bio nesiguran i zbunjen! (-5 poena)
- O** Kao OPTIMISTA: ti si iznad svega optimista i veruješ u sebe. To je dobro, jer onaj koji veruje u sebe, a uz to i vredno radi, taj ima uspeha! (+5 poena)
- P** Kao PROFESIONALAC: ti si svoje učenje dobro savladao. Na tvom pisaćem stolu vlada red; ti savesno radiš, redovno ponavljaš, dobro raspoređuješ domaće zadatke, itd. (+10 poena)
- L** Kao LEVO SMETALO: ti si se za vreme poslednjeg grupnog rada samo izmotavao. To smeta, kako tvom učenju, tako i radu grupe. (-5 poena)

ZAPISNIK

Igrač 1	Igrač 2	Igrač 3	Igrač 4	Igrač 5	Igrač 6

(Ovako može da izgleda zapisnik. Unositi brojeve uvek na isti način!)

B 4		KOCKANJE
KARTE ZA UČENJE		
<i>Jelena dobija test koji sadrži 8 zadataka. Bez razmišljanja, počinje da radi zadatak broj 1.</i>	<i>Tina treba da obradi jedan tekst od dve strane iz biologije. Više puta iščitava tekst.</i>	<i>Ana treba da napiše sastav. Prvo pravi koncept sa ključnim rečima.</i>
<i>Miloš smatra da je kartoteka učenja sa karticama pitanje-odgovor glupost. Za to je potrebno isuviše rada.</i>	<i>Ivan treba da obradi stručni tekst i da obeleži bitno. Ivan obeležava skoro sve.</i>	<i>Jovan uglavnom bez ikakve pauze satima sedi nad svojim domaćim zadacima. On je često iscrpljen.</i>
<i>Lena sa strane beleži, dok čita stručan tekst, ključne reči, simbole i postavke pitanja.</i>	<i>Mirko na svom pisaćem stolu drži rečnike i leksikone, da bi odmah mogao da potraži šta mu treba.</i>	<i>Vera za svaku oblast gradiva napravi kratak pregled u obliku tabele.</i>
<i>Boris treba da napiše referat o uništavanju šuma. On skoro u potpunosti prepisuje dva članka iz novina; i to je to.</i>	<i>Tanja radi svoje domaće zadatke uz »strava« muziku. To joj odvlači pažnju, i rad čini podnošljivijim.</i>	<i>Nikola se priprema za test poznavanja reči iz engleskog. On dva puta čita reči zajedno sa prevodom.</i>
<i>Jana smatra da nema potrebe da pravi beleške, jer ionako sve ima u glavi.</i>	<i>Andrej ima loše pamćenje. Zato on za kontrolni uči tek dan unapred.</i>	<i>Katarina mrzi mučno traženje po leksikonu. Ona to voli da prepusti svojoj mami. Tako je brže.</i>
<i>Filip često pravi kraće ili duže pauze dok radi domaće zadatke, da bi potom bio više koncentrisan za rad.</i>	<i>Anja na svom pisaćem stolu uvek drži samo ono što joj je potrebno za domaći zadatak koji upravo radi.</i>	<i>Igor izbegava, kad god je to moguće, da nešto piše. On smatra, da i bez napornog pisanja može dobro da uči.</i>

B 4		KOCKANJE
KARTE ZA UČENJE		
<i>Mina vežba za više predmeta pomoću kartica za učenje, koje sama pravi. S jedne strane napiše pitanje, s druge odgovor.</i>	<i>Kristina treba da u dužem tekstu označi ono najvažnije. Uzima olovku, i podvlači dosta toga.</i>	<i>Relja je na vrata okačio plan u koji redovno unosi predstojeće kontrolne i faze pripreme.</i>
<i>Robert pravi za kontrolni iz geografije jednu preglednu »puškicu«, na kojoj beleži ono najvažnije.</i>	<i>Ivan je pri grupnom radu stalno »kralj« svoje grupe. On »završava« posao i uvek vodi glavnu reč.</i>	<i>Jan svoje domaće zadatke radi odmah posle ručka, iako mu sa punim stomakom to prilično teško pada.</i>
<i>Milica počinje da radi domaće zadatke uvek onim što, relativno, više voli. Tako se uhodava, i to joj dalji rad čini lakšim.</i>	<i>Sandra često, kad kod kuće vežba engleski, sama sa sobom razgovora, stane pred ogledalo i drži manje govore ili snima svoj govor na kaseti.</i>	<i>Oliver često koristi marker za označavanje kad treba da obradi tekst. Tako čini da se ono najvažnije odmah vidi.</i>
<i>Jelena za tekst iz novina, koji treba da obradi formuliše više pitanja.</i>	<i>Marko na početku kontrolnog prvo pročita sve zadatke/pitanja. Onda počinje da radi 4. zadatak.</i>	<i>Tea za lekciju Prvi svetski rat pravi pregled sa važnim uzrocima, zbivanjima i društvenim posledicama.</i>
<i>Filip radi svoje domaće zadatke. Mama želi da mu pomogne, da bi bolje uradio. Filip, ipak, želi sam da proba.</i>	<i>Marko često vežba sa svojim prijateljem Filipom. Postavljaju jedan drugom pitanja, i objašnjavaju ako nešto nije jasno.</i>	<i>Branko za sledeći kontrolni iz sociologije pravi »puškicu«, koju, ipak, ne nosi u školu.</i>
<i>Kad se Jana priprema za kontrolni, ona počinje već nedelju dana unapred, i vežba svaki drugi dan po 10 ili 20 minuta.</i>	<i>Kada Milica uči reči, ona ih izgovara, zapisuje, pravi probne testove, piše male rečenice kao primer, itd.</i>	<i>Ana zapisuje termine, zapisuje i važne zadatke. To joj rasterećuje pamćenje.</i>

B 4		KOCKANJE
KARTE SA PITANJIMA		
<i>U kojoj fazi učenja se najviše zadržavaš? (a) čitanje, (b) slušanje, (c) govor, (d) praktičan rad</i>	<i>Da li srodni predmeti – npr. engleski i francuski – treba da se uče neposredno jedan posle drugog?</i>	<i>Mnogi učenici imaju poteškoća da gradivo duže zadrže u pamćenju. Zašto?</i>
<i>Zašto je važno da se gradivo ne samo čita, već da se uz to i nešto zapiše?</i>	<i>Jedna izreka kaže: »Dobro postavljeno pitanje je već pola učenja!« Šta se time želi reći?</i>	<i>Šta možeš da uradiš, da bi bolje pamtio gradivo? Navedi bar dve stvari!</i>
<i>Kako glasi reč koja nedostaje u sledećoj rečenici? »Što je veća motivacija, to je uspeh u učenju!«</i>	<i>Sigurno si već učestvovao u grupnom radu. Šta ti se dopada u tome? Šta ti smeta?</i>	<i>Razgovor o nekoj temi poboljšava pamćenje gradiva o kom je reč. Šta, po tebi, iz toga sledi?</i>
<i>Markeri za označavanje teksta pomažu da se duže pamti gradivo. Zašto?</i>	<i>Zašto kod domaćih zadataka treba početi od nečeg lakog?</i>	<i>Zašto je važno redovno vežbati i ponavljati?</i>
<i>Kako pristupaš dugačkim tekstovima, kad treba da ih obradiš?</i>	<i>Kako postupaš kad treba da naučiš reči?</i>	<i>Kako se obično pripremaš za kontrolnu vežbu, npr. iz biologije?</i>
<i>Zašto je nepovoljno ako se pri radu na tekstu isuviše toga podvuče?</i>	<i>Kako pokušavaš da prevaziđeš stanje kad nemaš volju za učenje – ako ti se to događa?</i>	<i>Kako izgleda tvoj radni sto kad radiš zadatke?</i>
<i>Stručnjaci kažu: većina učenika su »praktični u učenju«. Šta time misle?</i>	<i>Zašto se za kontrolni ne treba početi spremati tek veče pred kontrolni?</i>	<i>Obično se kaže: »Naše pamćenje je kao sito.« Objasni ovu izreku.</i>

B5: JEDNOSTAVAN TEST TIPOVA UČENJA

OSNOVNA IDEJA: Veliki broj učenika oslanja se pri učenju prvenstveno na slušanje i na gledanje/čitanje. Tradicionalna nastava u čijem središtu je nastavnik podržava ovu orijentaciju. Aktivnosti pri učenju kao što su pisanje, traženje, strukturiranje, sastavljanje kartica za učenje ili eksperimentalan rad u grupama često se posmatraju kao rad koji nepotrebno opterećuje i nerado se izvodi. Ono što najveći broj učenika pri tom ne zna, a i o tome nisu razmišljali, jeste činjenica da je velikom broju učenika neophodan praktičan rad pri učenju, kako bi duže pamtili i lakše shvatali određeno gradivo. Dakle, rad i naprezanje se isplate! Ovo saznanje će biti induktivno potvrđeno kroz test tipova učenja. Osnovanost ove tvrdnje dokazuju empirijska istraživanja učenja. Na osnovu tih istraživanja mi u pamćenju zadržavamo oko 20% onoga što smo čuli, 30% onoga što smo pročitali, 70-80% onoga što prepričamo svojim rečima i čak 90% onoga što samostalno uradimo (videti Vicenbaher 1985, str. 17). Ovaj visoki procenat zadržavanja u pamćenju kod samostalnog rada ne iznenađuje, jer su u procesima rada prisutni, iako ne direktno, i gledanje/čitanje i slušanje. Na osnovu toga zaključujemo da se pri učenju mora uključiti što je moguće više čula i da se aktivnosti pri učenju moraju intenzivirati (videti Fester 1978). Pomoću prikazanog testa tipova učenja ovo saznanje treba da dopre i do svesti učenika.

VEŽBANJE: Test tipova učenja kopiran u dovoljnom broju biće podeljen učenicima i nastavnik će ga objasniti. Potom učenici popunjavaju test onako kako najbolje umeju. Nakon toga izračunavaju bodove sabirajući brojeve za sva tri tipa učenja »slušanje«, »gledanje« i »rad«. Na osnovu dosadašnjih iskustava učenici ostvare najveći broj bodova kod tipa učenja rad. Ponekad se pojave izuzeci, ali oni su veoma retki. Ako se posmatra pozadina ovih izuzetaka zaključuje se da se kod tih učenika radi o posebno nadarenim učenicima.

OCENJIVANJE: Prvi korak u ocenjivanju nalaže da učenici uporede svako pojedinačno rešenje, sa jednim ili dvojicom svojih drugova i da razgovaraju o spornim bodovima tj. razlikama. Nakon toga svaka grupa mora da izdvoji po jedan interesantan tj. bitan rezultat i da ga potom predstavi u plenumu. U drugoj fazi učenici dižu ruku i predstavljaju svoje rezultate. Potom predstavnici grupa navode »goruće« tačke; nastavnik i drugi učenici komentarišu. Na kraju učenici treba da na karticama napišu svoje mišljenje o učenju ubuduće, i da ih potom zalepe na zidne novine.

NEOPHODNO VREME: Za uvođenje i obradu testa potrebno je izdvojiti oko 15 minuta, za ocenjivanje oko pola sata. Test tipova učenja može se raditi na bilo kom času.

TEST TIPOVA UČENJA

U narednom odeljku pronaći ćeš različite »načine za učenje«. Upiši broj 3 u odgovarajuća polja sa desne strane ako ovim načinom za učenje puno zapamtiš; 2 ako ovim načinom za učenje nešto zapamtiš i 1 ako malo zapamtiš! Izračunaj odgovarajuće vrednosti u skladu sa tipovima učenja »slušanje«, »gledanje« i »rad«, koji su navedeni ispod tabele!

»NAČINI ZA UČENJE«

(a) Uz tekst crtam tabelu.....	☐
(b) Nastavnik drži predavanje na nastavnu temu	
(c) Iz nastave biologije sakupljam različito bilje, lepim ga u herbarijum i pišem objašnjenja uz određene biljke.....	☐
(d) Naša nastavnica nam pušta crtani film o skupštini na času sociologije (bez komentara).....	☐
(e) Jedna učenica čita tekst iz školske knjige naglas.....	☐
(f) Pregledam slike i crteže u školskoj knjizi.....	☐
(g) Crtam crtež u vezi sa nekim gradivom.....	☐
(h) Slušam kasetu na kojoj se nalaze vežbanja iz engleskog jezika	
(i) Nastavnik nam pokazuje slajdove o kišnim šumama u tropskim oblastima	☐
(j) Nastavnik mi objašnjava na koji način se bira premijer države.....	☐
(k) Zapisujem na jedan papirić reči koje treba da zapamtim.....	☐
(l) Gledam izložbu u muzeju.....	☐
(m) Pročitam tekst u školskoj knjizi	
(n) Jedna učenica predstavlja rezultate rada svoje grupe.....	☐
(o) Na nastavi hemije izvodim jedan jednostavan eksperiment.....	☐
(p) Slušam na radiju reportažu o jednoj aktuelnoj temi.....	☐
(r) Pregledam knjigu sa slikama o životu u Africi.....	☐
(s) Izdvajam iz teksta ono najbitnije i zapisujem ga na drugo mesto.....	☐

Saberu gore upisane brojeve!

TIP UČENJA SLUŠANJE: brojevi (b) + (e) + (h) + (j) + (n) + (p) = _____

TIP UČENJA GLEDANJE: brojevi (d) + (f) + (i) + (l) + (m) + (r) = _____

TIP UČENJA RAD: brojevi (a) + (c) + (g) + (k) + (o) + (s) = _____

B6: ZAGONETNO U VEZI SA TEMOM UČENJE

OSNOVNA IDEJA: Na osnovu dosadašnjih iskustava potvrđeno je da zagonetke mogu da motivišu i inspirišu jer predočena situacija sa praznim poljima zahteva objašnjenje i dopunjavanje – pretpostavljanje, zadaci sa zagonetkama su osmišljeni na taj način da učenici imaju realne izgleda da ih reše. Zagonetke koje su ovde navedene u skladu su sa ovim načinom razmišljanja. One služe da bi se učenicima prenele osnovne informacije na temu učenje i da bi se došlo do odgovarajućih razjašnjenja. Da bi učenici te informacije pročitali pažljivo i sa interesovanjem mora se tražiti određena suština. To su na radnom listu 6a odgovarajući pojmovi, na radnom listu 6b gradivni elementi koji nedostaju, na radnom listu 6c pogrešne teze i na radnom listu 6d pogrešne reči koje treba zameniti odgovarajućim pojmovima. Jasni rezultati i samokontrola kod učenika postižu se uz određenu unapred datu pomoć i uputstva pri kontrolisanju. Stoga se ovim postiže da greške koje se pojave ne ostaju, već da ih učenici sami svesno i promišljeno ispravljaju. Istovremeno se predočene informacije relativno intenzivno urezuju u pamćenje. Iskustvo je pokazalo da se to dešava ređe kada ne postoje jasno naznačene praznine.

VEŽBANJE: Učenici u tišini rešavaju zagonetku koju je nastavnik odabrao, i napravio dovoljan broj kopija za sve. »Na koji način« će zagonetke biti rešene proizlazi iz uputstva za rad koje se nalazi na radnim listovima. Rešavanje zagonetki može se sprovesti kroz samostalan rad ili kroz rad u paru. Rad u paru ima smisla uvek kada postoji opasnost da se učenik koji sam rešava zagonetku može susresti sa poteškoćama, što bi ga obeshrabilo za dalji rad. Pod takvim okolnostima »princip pomoći« kroz rad u paru može da pomogne. Učenici mogu na osnovu datih pretpostavki sami sebi da pomognu i potvrde tako svoja razmišljanja.

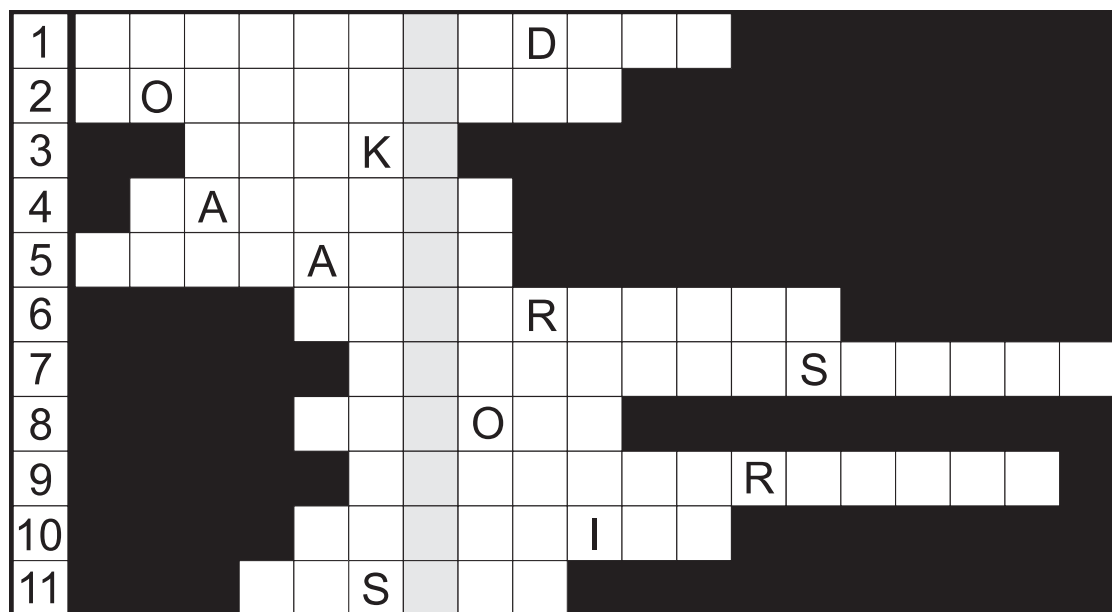
OCENJIVANJE: Posle rešavanja zagonetki i samokontrole učenici razmenjuju ispunjene/korigovane listove sa dva do tri učenika koji sede pored njih pa se potom listovi ponovo pregledaju. O nejasnoćama koje se mogu javiti može se ovom prilikom razgovarati i one se mogu međusobno razjasniti. U slučaju potrebe može se pitati i nastavnik, koji je ovde ekspert; s tim što bi nastavnik trebalo da se drži po strani koliko god je to moguće. Na kraju faze ocenjivanja može se učenicima ukazati na to da sami treba da formulišu »definiciju« (zaključak) o pozadini obrađenih informacija, na šta će sledeće nedelje biti usmerena posebna pažnja. »Definicije« dobijene na taj način pročitace pred odeljenjem učenici koji su ih sastavili, i one se mogu i, eventualno, ubeležiti u dnevnik učenja (zapisničari su učenici).

NEOPHODNO VREME: u zavisnosti od toga koliko se radnih listova odabere i kako se obrađuju može se u te svrhe upotrebiti jedan čas ili jedan dvočas. Kada se sva četiri radna lista rešavaju i ocenjuju neophodan je jedan dvočas. Prikazani radni listovi mogu se u principu upotrebiti u nastavi iz svih predmeta. Pogodni su za pismene zadatke, časove slobodne nastave i časove zamene.

B 6

UKRŠTENE REČI

▲
REŠENJE

VODORAVNO:

- 1) *SVAKO MORA DA GA IMA DA BI IMAO USPEHA U UČENJU*
- 2) *ONO NAM POMAŽE DA BISMO LAKŠE NAUČILI NOVO GRADIVO*
- 3) *NJIH MNOGO LAKŠE PAMTIMO NEGO REČI I BROJEVE*
- 4) *VEŽBANJEM I PONAVLJANJEM POSTIŽEMO*
- 5) *NA TAJ NAČIN SE SAMO KRATKO PAMTI MATERIJ*
- 6) *SINONIM ZA PAMĆENJE*
- 7) *SUPROTNO OD MOTIVISANOSTI*
- 8) *POTREBNE SU DA BISMO USPEŠNO UČILI*
- 9) *VAŽAN PREDUSLOV ZA USPEŠNO UČENJE*
- 10) *ZABRANJENO IH JE KORISTITI ZA VREME PISMENIH ZADATAKA ALI NEKAD MOGU BITI OD VELIKE POMOĆI*
- 11) *UZ NJегоVU POMOĆ MNOGO LAKŠE PAMTIMO*

Upiši tražene reči u ukrštenicu! Pomoć pri proveru:
Reči se sastoje od dole navedenih slogova...

SANOST, SAMO, POD, VLA, SLI, ČENJE, ŠANJEM, RISANJE, NE,
SLU, MOTIVI, ME, TO, ČENJE, DE, KON, CE, UZDANJE, PAM, LJICE,
PI, SA, NJE, PO, KE, MEMO, CEN, DU, TRACIJA

TEKST SA PRAZINAMA

DOBRO ISPLANIRANO JE POLA PUTA DO DOBRO NAUČENOG! _____

Nije važno koju vrstu zadatka treba da rešiš, pomoću _____ i glave mnogo je lakše. Pomisli samo na svakodnevnu nastavu. Treba npr. da napišeš izveštaj ili _____, da obradiš tekst, da izdvojiš najbitnije iz _____, da _____ u rečniku, da podvučeš reči u tekstu da to ima smisla, da pregledno _____ radni list ili plakat, da napraviš tabelu, da napišeš referat ili zapisnik, da pripremiš i _____ eksperiment, da u grupama radiš sa drugim učenicima, da _____ čas na taj način da se za određeno _____ reši zadati zadatak, da držiš kratko predavanje i još mnogo toga. Nastavnici stalno zadaju takvu vrstu _____ koju možeš da rešiš samo ako _____ i metodički promisliš. Isto to važi i npr. kod pripreme _____. Gradivo se može zapamtiti samo onda kada se postepeno i uz potrebnu koncentraciju _____. Upravo to _____ mnogim učenicima. Oni počinju da ponavljaju gradivo često _____ pre pismenog zadatka i onda se čude kada im se sledećeg dana sve pomeša u glavi i većeg dela naučenog ne mogu više da se _____. Ili nagomilavaju gradivo do te mere da se onda _____ i zapadnu u stresnu situaciju. To otežava učenje i smanjuje _____. Planski i _____ promišljeni rad nije koristan samo pre samih pismenih zadataka. On pomaže npr. i kod rešavanja »teških« _____. Mnogi učenici se bez potrebe muče sedeći i nervirajući se pri rešavanju svojih zadataka. Vreme _____, ali posao ne ide od ruke. To ne mora da bude tako! Ako dopustimo sebi da napravimo kratke _____, i za to vreme promenimo predmet koji učimo, ili ako počnemo prvo sa lakšim zadacima tj. _____ zadacima, ako uredimo mesto na kome radimo itd. Moguće je da onda uspemo da učinimo domaće zadatke ne samo podnošljivijim nego i da pri njihovom rešavanju imamo i više _____. Mora se planirati! Ili drugim rečima rečeno: _____ se mora naučiti!

Uputstvo za rad: _____

Upiši sledeće pojmove u praznine tako da dobiješ rečenice koje imaju smisla!

PISMENI SASTAV, TEKSTA, OBLIKUJEŠ, PODELIŠ, ZADATAKA, NEKOLIKO DANA, UPLAŠE, METODSKI, PROLAZI, PREDAAHE, USPEHA, PLANIRANJA, PRONAĐEŠ, NEDOSTAJE, PISMENIH ZADATAKA, SETE, USPEH U UČENJU, INTERESANTNIJIM, UČENJE, PAMTI, DOMAĆIH ZADATAKA, SPROVEDEŠ, VREME, PLANSKI.

NEŠTO OVDE NIJE U REDU!

Moje mišljenje je da uspeh u učenju zavisi od toga da li se prema materiji ophodimo konkretno i u kojoj meri uvodimo promene. Time raste kako motivacija tako i koncentracija. Materija se »ureže« u pamćenje i tu ostaje prilično dugo. Potom prelazi u pamćenje koje je kratkotrajno. Možda ova teza i nije tačna?

Verujem da je materiju koja se teško pamti lakše zapamtiti ako zamislimo razne pomoći pri pamćenju (mostove). Ono što vam je teško da zapamtite, morate samo da povežete sa nečim što vam je odranije poznato, da dovedete u vezu sa raznim znanjima, pojmovima i doživljajima koji su čvrsto urezani u vašem pamćenju. U pamćenju se npr. slike zadržavaju teže nego reči i brojevi. Mogu vam pomoći i mali crteži. Ili možda i ne?

Verujem da se nove reči francuskog i španskog jezika uče najbolje kada se uče jedna za drugom. Jer veliki broj reči ovih jezika veoma su slične, tako da ih je lakše naučiti i zaboraviti kada se uče u jednom dahu. To važi i za zadatke koji su slični (npr. slične formule iz fizike i matematike). Možda ova teza i nije tačna?

Uputstvo za rad:

Jedna teza je potpuno pogrešna! Koja? Osim toga, svaka od ovih teza sadrži po jednu netačnu reč. Molimo da ih ispravite!

TRAŽENJE GREŠAKA

POSTOJI MNOGO NAČINA POMOĆU KOJIH SE MOŽE UČITI! _____

U školi se najčešće uči pomoću oka i pomoću svezaka. Nastavnik objašnjava činjenice, crta sliku na tabli, odgovara na informacije učenika, prikazuje foliju ili film, pušta učenike da crtaju u udžbenicima, on ispravlja, nadopunjuje i daje određena uputstva za rad. Učenici čitaju, diskutuju, slušaju itd. Onom ko pomoću čula sluha može da primi informacije i da ih zapamti, biće teško. Ovde je reč o »vizuelnom tipu učenja« i o »auditivnom tipu učenja«.

Učenici koji su više vizuelni tipovi, prihvataju novine teško očima. Čitaju rado i imaju relativno malo uspeha pri tome, i za njih slike i ostali prikazi predstavljaju pomoć prilikom učenja. Učenici kojima je vizuelni kanal više angažovan pamte materiju relativno dobro tako što slušaju kada drugi ljudi pričaju ili kada sami sebi pričaju.

Treću, i najmanju grupu predstavljaju učenici koji su mnogo više praktičari, što znači da ti učenici najbolje uče dok slušaju. Ti učenici se ubrajaju u »motorički tip učenja«. Motorički znači da ti nastavnici moraju da upotrebe svoj motorički aparat da bi materiju zaboravili na što duže vreme (pisanje, crtanje, oblikovanje, eksperimentisanje, isecanje, bojenje, lepljenje, izvođenje proba itd.).

Podrazumeva se da između opisanih načina učenja ne postoji jasna granica, već da se po svim pravilima sva tri zaobilazna puta koriste intenzivno. Osim toga, dokazano je da se od informacija koje su primljene putem čula sluha zadržava prosečno samo 20 procenata, motoričkim kanalom 30 procenata, ali putem praktičnog delovanja 80 do 90 procenata. Zato »prosečnog učenika« treba odmah odvratiti od toga da mnogo zapisuje, da računa, da crta, da podvlači i dopustiti ono što naglašava praktičnu stranu učenja. Kako je rekao poznati pedagog Dinsterveg: »Ono što učenik nije sam stvorio, to ga ne predstavlja i on to ne poseduje.« ili Gete: »Razmišljanje i rad, rad i razmišljanje, to je zbir svih mudrosti.«

UPUTSTVO ZA RAD: _____

U gornjem tekstu potkralo se 16 pogrešnih reči koje menjaju smisao. Pronađi te reči i zameni ih sledećim rečima tako da nove rečenice dobiju tačan smisao.

LAKŠE, USPEŠNO, SLUŠNI KANAL, NAJVEĆU, UČENICI, SHVATILI, NAČINA ZA UČENJE, SAVETOVALI, RADI, UHO, PITANJA, OKA, ČITAJU, LAKO, KANAL VIDA, RADE

LIST SA REŠENJIMA

Kod gradivnog elementa **6c** teza koja se nalazi u sredini i tiče se učenja novih reči, pogrešna je, pošto sličnu materiju ne bi trebalo učiti jednu za drugom, jer se u tom slučaju slične materije međusobno brišu. Pogrešne reči u oblačicima su, sleva nadesno: »**kratkoročno**« umesto »**dugoročno**« **pamćenje**, »**zaboravljanje**« umesto »**pamćenje**« i »**teže**« umesto »**lakše**«!

Pogrešne reči na radnom listu **6d** su u sledećem tekstu podvučene. Reči koje su tačne možete pronaći u donjem delu radnog lista **6d**.

POSTOJI MNOGO NAČINA POMOĆU KOJIH SE MOŽE UČITI!

U školi se najčešće uči pomoću oka i pomoću **svezaka**. Nastavnik objašnjava činjenice, crta sliku na tabli, odgovara na **informacije** učenika, prikazuje foliju ili film, pušta učenike da **crtaju** u udžbenicima, on ispravlja, nadopunjuje i daje određena uputstva za rad. Učenici čitaju, diskutuju, slušaju itd. Onom ko može pomoću **čula sluha** da primi informacije i da ih zapamti, biće **teško**. Ovde je reč o »vizuelnom tipu učenja« i o »auditivnom tipu učenja«.

Učenici koji su više vizuelni tipovi, prihvataju novine **teško** očima. Čitaju rado i imaju relativno **malo uspeha** pri tome, i za njih slike i ostali prikazi predstavljaju pomoć pri učenju. Učenici kojima je **vizuelni kanal** više angažovan pamte materiju relativno dobro tako što slušaju kada drugi ljudi pričaju ili kada sami sebi pričaju.

Treću, i **najmanju** grupu, predstavljaju učenici koji su mnogo više praktičari, što znači da ti učenici najbolje uče dok **slušaju**. Ti učenici se ubrajaju u »motorički tip učenja«. Motorički znači da ti **nastavnici** moraju da upotrebe svoj motorički aparat da bi materiju **zaboravili** na što duže vreme (pisanje, crtanje, oblikovanje, eksperimentisanje, isecanje, bojenje, lepljenje, izvođenje proba itd.).

Podrazumeva se da između opisanih načina učenja ne postoji jasna granica već da se po svim pravilima sva tri **zaobilazna puta** koriste intenzivno. Osim toga, dokazano je da se od informacija koje su primljene putem čula sluha zadržava prosečno samo 20 procenata, **motoričkim kanalom** 30 procenata, ali putem praktičnog delovanja 80 do 90 procenata. Zato »prosečnog učenika« treba odmah **odvratiti** od toga da mnogo zapisuje, da računa, da crta, da podvlači i **dopustiti** ono što naglašava praktičnu stranu učenja. Kako je rekao poznati pedagog Dinsterveg: »Ono što učenik nije sam stvorio, to ga ne predstavlja i on to ne poseduje.« ili Gete: »Razmišljanje i rad, rad i razmišljanje, to je zbir svih mudrosti.«

B7: OTKRIVANJE TIPOVA UČENJA I OBJAŠNENJA

Osnovna ideja: naravno da kod učenika ne treba podsticati samo osećaj za probleme koji se pojavljuju u učenju, kao i osećaj za pokretanje njihove mašte u vezi sa metodama i iskustvima. Mnogo više se moraju davati dodatne informacije i saveti za učenje da bi učenici mogli da stiču samopouzdanje i sigurnost. Takve vrste informacija prikazali smo već u okviru gradivnog elementa B 6, a one su imale za cilj da na osnovu njih učenici »induktivno« donese zaključke. Ovaj princip učenja koji sadrži element otkrivanja odnosi se i na savete u učenju o kojima je ovde reč. Jer davanjem saveta uz lektiru ili za vreme predavanja, nastavnik manje ili više apelativno ukazuje na najbolje, možda pruža uštedu u vremenu, ali po svim pravilima to ne osigurava da će ih učenici dovoljno svesno i koncentrisano prihvatiti. Rešavanju ovih dilema doprinose nam u nastavku navedene slogovne slagalice, koje s jedne strane unapređuju motivaciju kod učenika, tako što pružaju puno malih doživljaja uspeha, a s druge strane utiču na relativno intenzivno »razumevanje« pomenutih saveta u učenju – pošto se moraju zapisati kako bi bile razumljive, i na kraju se moraju obrazložiti i pojasniti.

Vežbanje: Učenici dobijaju navedene radne listove, i na osnovu datih slogova sklapaju predviđene savete u učenju (moguće ih je pročitati u tekstu na listu sa rešenjima). Učenici rade ili samostalno ili u parovima. Na osnovu iskustva preporučuje se rad u paru, kako bi učenici ako je potrebno mogli jedni drugima da pomognu i jedan drugog da upute. Kada se pronađe traženi savet u učenju svaki učenik unosi svoju formulaciju rečenice u prazno polje (pogledati uputstvo za rad).

Ocenjivanje: Ocenjivanje i produbljivanje saveta u učenju izvodi se u najmanje dva koraka. U prvom koraku formiraju se nove grupe od po dva učenika. Novi parovi prelaze jedan po jedan savet, čitaju ih naglas i obrazlažu njihovo značenje. To rade naizmenično. Na kraju nastavnik deli (»slučajnim izborom«) kartone na kojima je zapisan po jedan savet o učenju, do koga su došli učenici ovog odeljenja, tako da svaki učenik dobije najmanje jednu kartu (voditi računa da je napisano krupnim slovima!). Te karte učenici potom lepe na zidne novine koje su sami pripremili. Savete koji su zapisani na tim kartama čitaju naglas i još jedanput ukratko obrazlažu. Nastavnik može u ovoj fazi ako je potrebno da dâ dodatna objašnjenja, ispravke, ili savete. Na taj način osigurava se određena količina »upredmećenja«. List sa svim rešenjima (pregled svih saveta, pogledaj list sa rešenjima) može se dati učenicima ako je potrebno u vidu »završnog dokumenta«. Treba razmisliti o tome da se učenicima kaže da tih 39 saveta svrstaju u homogene grupe kako bi ceo ovaj spektar postao pregledniji.

Neophodno vreme: Za pronalaženje i zapisivanje saveta – zavisno od starosne grupe učenika i metodičkog predznanja – potrebno je od 20 do 40 minuta. Kako za opisanu fazu ocenjivanja treba izdvojiti još dodatnih 20 do 30 minuta, minimum je jedan nastavni čas, ali se po pravilu preporučuje dvočas. Predodređeno je za uvežbavanje pre svega na nastavi maternjeg jezika ili časovima odeljenjske zajednice.

SAVETI ZA UČENJE

1) ČI NA VI UČI NA ŠE NA!

2) CI MA RAZ VRE NA JED VLJAJ PO U KIM SKIM MA! NA MEN

3) SKI CRTE CRTAJ ŽE I CE!

4) VEŽ KOJ PO TA KA TI KO RA TE ČU IH ČEŠ NE NE DIK DA DIK TI BAŠ MO!

5) ZA PIS VRE BLA BAJ NO ZA NE KE VEŽ GO ME ME DAT!

6) KA PI SU VRE NI SVO RAJ JE ME DA ČEŠ DA UČIŠ U U DAR PLA KA JUĆI LEN!

7) RE KAR SUJ TE PI NA CE ZA ŠKE ČI TI!

8) DRU JE PRED NE SLI UČI ČNE TE DAN ZA GIM ME!

9) REDOV ZA MA SVO RA JE ČE TKE NO DI DO DA!

10) NA PI INFOR VA TAJ ŽNE CIJE I NJA GLAS ČI MA TA!

11) ZA STAV PAŽ O BRO TI NJU NA KU TKA DO BRA PO DA!

12) RI ŠI VAŽ SA NU TE JU I ZA PI ŽMI MA!

13) BI GDE ČNIKE VI RU RU GE MO I ČE TI PRI CI KNJI STA PRI TA TI!

Uredi slogove u svakom redu tako da dobiješ po jedan važan savet u učenju u svakom redu! Upiši taj savet o učenju u odgovarajući prazan red ispod!

SAVETI ZA UČENJE

14) BAJ RIJU MA TE UZ MOĆ MA NAL LIH TICA NA KOJI PO MA SE AZE UVEŽ PI KARTA
NJA!

15) DOB PO AJ NJI SVO RO GLED JE GRE I U ČI NA ŠKE MA!

16) TEŠ PO PO SA ČIM ŠTO VE ŽI DATKE TI JE NE PO ZNA KE TO!

17) ŠI U PI JU SVE SKU SVO URE I PRE DNO GLE DNO!

18) NA DI SE PO URA NE GRA ĐEN SLE OG PO LE SLA ČIM PIM!

19) KLJU RA ČI I TE LE IS DIO ZOR DOK UČ VI IŠ!

20) OS TA NE HI TNE LO VE SU VL JAJ POS ZA TRA!

21) KO RI BOR NJIR PRI KER ČE KA O ŠTO SU POD LE I STI MAR ZA VLA NJE!

22) STA TAŠ NE VNI DI SE DA PI NA ST TE RE I KA!

23) RAS PAM TI SVO ĐENIM OM JE ČE ĆE NJE DO BRO URE ZID ZA KA PO CEN DE NJE!

24) LI SVO DO ĆE ZA MA LE DATKE JE NA POR MA CIJE!

25) AKTI RA NA SU DI VNO TRI I ČA KON SANO!

26) NE SHRA OBE DAJ PEH BRI SE TI NE US OM!

Uredi slogove u svakom redu tako da dobiješ po jedan važan savet u učenju u svakom redu! Upiši taj savet o učenju u odgovarajući prazan red ispod!

SAVETI ZA UČENJE

27) ČE PRO SVO LJU GIM GO RAZ SA DRU DIMA O JIM BLE U U NJU VARAJ MIMA!

28) VRE VRE PAU NA VI S ME NA NA ME ZU PRA!

29) KI VU VAŽ POD CI I MAR RAJ ONO ŠTO JE NO!

30) DE NO JE GLE U SVO RAD MES DA BU PRE REDI TO DNO!

31) VE DU PRA BA NA VI CE LJI CE U ZI SA VEŽ NJI MA!

32) ČENJU PART NAV BAJ VEŽ I PO LJAJ SA NE ROM U U!

33) NESEŠ ZA MAĆIH IZ PO DI SE DA PRI RADI DO DATKA U PRO TRU MENU!

34) DELJ PRA RA NA VI VNI I NE NI PLAN DA DNE!

35) CE MA DEJE PIŠI ZA I NA LE DU LJICE!

36) VE PRE BI RIJOM DRŽI SE KRATKA DA VANJA U ZI SA MA TE!

37) RUJ BE RUJ PEH VE U SE I VE U SVOJ US!

38) U KO JE VEŽ SAS SAM DAN TEST MO ĆU JEG ĆEŠ DA BAVAŠ TAVI PO!

39) U DRU DA DO TAJU NE ZVO LI TE GI ČENICI O ME!

Uredi slogove u svakom redu tako da dobiješ po jedan važan savet u učenju u svakom redu! Upiši taj savet o učenju u odgovarajući prazan red ispod!

LIST SA REŠENJIMA

1) UČI NA VIŠE NAČINA! 2) PONAVLJAJ U JEDNAKIM VREMENSKIM RAZMACIMA! 3) CRTAJ CRTEŽE I SKICE! 4) NEKA TI NEKO DIKTIRA DIKTATE POMOĆU KOJIH ĆEŠ DA VEŽBAŠ! 5) VEŽBAJ BLAGOVREMENO ZA PISMENE ZADATKE! 6) PLANIRAJ SVOJE VREME KADA ĆEŠ DA UČIŠ UPISUJUĆI U KALENDAR! 7) ZAPISUJ TEŠKE REČI NA KARTICE! 8) NE UČI SLIČNE PREDMETE JEDAN ZA DRUGIM! 9) RADI SVOJE DOMAĆE ZADATKE REDOVNO! 10) ČITAJ VAŽNE INFORMACIJE I PITANJA NAGLAS! 11) DOBRO OBRATI PAŽNJU NA POSTAVKU ZADATKA! 12) SAŽMI VAŽNU MATERIJU I ZAPIŠI! 13) STAVI PRIRUČNE KNJIGE TAMO GDE ĆE TI BITI PRI RUCI! 14) UVEŽBAJ MATERIJU UZ POMOĆ MALIH KARTICA NA KOJIMA SE NALAZE PITANJA! 15) DOBRO POGLEDAJ SVOJE GREŠKE I UČI NA NJIMA! 16) TEŠKE PODATKE POVEŽI SA NEČIM ŠTO TI JE POZNATO! 17) PIŠI U SVOJU SVESKU UREDNO I PREGLEDNO! 18) NAGRADI SE POSLE URAĐENOG POSLA NEČIM LEPIM! 19) ISKLJUČI RADIO I TELEVIZOR DOK UČIŠ! 20) NE OSTAVLJAJ HITNE POSLOVE ZA SUTRA! 21) KORISTI PRIBOR KAO ŠTO SU LENJIR I MARKER ZA PODVLAČENJE!	22) NE STIDI SE DA PITAŠ NASTAVNIKA! 23) RASTERETI SVOJE PAMĆENJE DOBRO UREĐENIM ZIDOM ZA KAČENJE! 24) PODELI SVOJE DOMAĆE ZADATKE NA MALE PORCIJE! 25) RADI NA ČASU AKTIVNO I KONCENTRISANO! 26) NE DAJ SE OBESHRABRITI NEUSPEHOM! 27) RAZGOVARAJ SA DRUGIM LJUDIMA O SVOJIM PROBLEMIMA U UČENJU! 28) NAPRAVI S VREMENA NA VREME PAUZU! 29) PODVUCI I MARKIRAJ ONO ŠTO JE VAŽNO! 30) UREDI SVOJE RADNO MESTO DA BUDE PREGLEDNO! 31) NAPRAVI CEDULJICE U VEZI SA VEŽBANJIMA! 32) VEŽBAJ I PONAVLJAJ SA PARTNEROM U UČENJU! 33) POTRUDI SE DA PRI IZRADI DOMAĆIH ZADATAKA UNESEŠ PROMENU! 34) NAPRAVI DNEVNI I NEDELJNI PLAN RADA! 35) ZAPIŠI IDEJE NA MALE CEDULJICE! 36) DRŽI SEBI KRATKA PREDAVANJA U VEZI SA MATERIJOM! 37) VERUJ U SEBE I VERUJ U SVOJ USPEH! 38) SASTAVI SAM JEDAN TEST POMOĆU KOJEG ĆEŠ DA UVEŽBAVAŠ! 39) NE DOZVOLI DA TE DRUGI UČENICI OMETAJU

B8: STRATEGIJE UČENJA SA PRAZNIH PROSTORIMA

OSNOVNA IDEJA: U okviru saveta u gradivnim elementima B7 dati su naravno samo tipični stavovi, koji su nabrojani bez utvrđenog redosleda. Nisu povezani ni objašnjeni. To utemeljenje i veću konkretnost pružaju naredni radni listovi od A do E, čije rešavanje učenicima daje dodatne impulse. Nastavlja se objašnjavanje važnih strategija učenja, tako što učenici pažljivo čitaju tekstove i ispunjavaju date praznine. Pri tom dolaze do raznih zaključaka, pamte; motivacija raste pošto rad na slagalicama pruža doživljaj uspeha. Pošto nije uvek lako da se iz prvog pokušaja ispune date praznine u rečenici, na svakom radnom listu su dati slogovi iz kojih se traženi pojmovi sastoje. Stoga je uspeh u rešavanju izvestan.

VEŽBANJE: Dati radni listovi se učenicima daju ili odjednom ili postepeno. Prvo nastavnik objašnjava vežbu i ukazuje na posebna pravila rešavanja. Pravila treba pogledati u uputstvima za rad. Traženi pojmovi se mogu naći i prekontrolisati na dva načina. Kao prvo, broj datih crtica odgovara broju slova tražene reči. Kao drugo, navedeni slogovi nagoveštavaju reči – rešenja, odn. odgovarajući slogovi se postepeno precrtavaju čime se omogućava kontrola. Što se tiče igre, preporučuje se rad u parovima, da bi učenici mogli da pomažu jedni drugima u slučaju potrebe. Ispunjeni radni listovi se onda spajaju u i ubacuju u pomenutu »svesku metoda«.

OCENJIVANJE: Prvo se porede rešenja koja su uneta u praznine i razgovara se o eventualnim nejasnoćama. Učenici to rade u parovima u kojima su igrali, po sopstvenom nahođenju. Potom nastavnik naglas čita izabrane važne rečenice iz polja od 1 do 15, slično kao u kvizu, a učenici moraju da brzo nađu odgovarajuća polja i da odgovarajući broj zapišu na cedulji. Pronađeni brojevi se beleže redom, a potom se porede i proveravaju u pomenutim parovima za učenje. Učenicima se tako daje dodatni podsticaj da svesno zapamte ustanovljena pravila za učenje. To isto važi i za još jednu varijantu procene: reč je o ilustrovanju pojedinih pravila za učenje. Za to, nastavnik iseca 15 polja sa pravilima na trake papira, lepi ih na odvojene listove (format A4 ili A3) i daje učenicima da u parovima »izvlače« polja. Izvučena polja sa pravilima se potom ilustruju. Ovaj rad može, recimo, da se završi i jednom malom izložbom.

NEOPHODNO VREME: Za obradu i proveru radnih listova, kao i za pomenuti »kviz« treba izdvojiti, zavisno od uzrasta, jedan do dva školska časa. Ako se ovih 15 polja sa pravilima dodatno ilustruju, onda je potrebno, shodno tome, produžiti vreme za rad. Ova vežba se, u osnovi, može sprovesti u okviru nastave bilo kog predmeta. Ako se pri tom i ilustruje, to bi mogao onda biti npr. čas likovne kulture.

Učenje se mora naučiti – to se podrazumeva. Mogućnosti za vežbu se, doduše, stalno pružaju u školama, ali sve u svemu, isuviše malo pažnje posvećuje se temi »Kako da učim na najbolji način?«. Nije onda čudo što se učenici prilikom učenja osećaju nesigurno, i pri tom postupaju prilično preopširno

i nespretno, tako da na kraju samo malo toga bude zapamćeno. Kako pokazuju brojna istraživanja više od polovine učenika smatra da postojeće poteškoće pri učenju treba pripisati tome što nije uvek jasno kako se može i mora učiti sa uspehom. Većini učenika, kao što sami kažu, nedostaju neophodne tehnike

učenja i rada, koje su potrebne i u nastavi. Ali ne samo u nastavi: i kod kuće, pri rešavanju domaćih zadataka ili pri pripremanju za pismene vežbe, potrebne su lukavost i trikovi, da bi se posao obavio brzo i da bi se zapamtilo što više. Nekoliko podsticaja za to naći ćete u narednom tekstu sa prazninama.

— STRATEGIJE UČENJA SA PRAZNYM PROSTORIMA —

1 UČI NA VIŠE NAČINA: SLUŠAJUĆI, ČITAJUĆI I SAMOSTALNO RADEĆI. NEMOJ SE ISUVIŠE OSLANJATI NA ONO ŠTO SI ___ I PROČITAO, JER TO SE UGLAVNOM NE ZADRŽAVA DUGO U _____. NAJBOLJE PAMTIŠ SLIKOVITE UTISKE, DOŽIVLJAJE I NARAVNO SVE ONO ŠTO SI SAM NAPISAO, _____, PODVUKAO, _____ ILI NA DRUGI NAČIN PRAKTIČNO URADIO. STOGA, PREVAZIĐI SVOJU LENJOST I _____ ŠTO JE ČEŠĆE MOGUĆE I NA KONKRETAN NAČIN SA GRADIVOM KOJE TREBA NAUČITI.

2 TVOM PAMĆENJU JE POTREBNA »PODRŠKA«! STOGA, POVEZUJ _____ USVOJIVE SADRŽAJE SA POZNATIM, TJ. SA POJMOVIMA, DOGAĐAJIMA I _____, KOJE SU TEBI DUBOKO UREZANE U PAMĆENJE. I PAMĆENJE STIHOVA JE DOBRO SREDSTVO DA SE POMOGNE MEMORIJI. NA OVAJ NAČIN MOŽEŠ DA OSUJETIŠ _____.

► *Savet za kontrolu: tražene reči se sastoje iz sledećih delova:
NJU – UOBLI – TEŠ – CR- KO- ČIO – TAO – ĆE – PAM – ČUO – NA – DI – RA – VLJA
– SLI – ZA – KA – BORA – MA – NJE.*

B 8

TEKST SA PRAZNIH PROSTORIMA

3 REDOVNO VEŽBAJ I _____ GRADIVO KOJE TREBA DA NAUČIŠ! I TIME MOŽEŠ ZNAČAJNO DA POMOGNEŠ SVOM PAMĆENJU. JER, SVAKIM PONAVLJANJEM, GRADIVO SE UREZUJE _____ U PAMĆENJE. TO ZNAČI: ONO SVE VIŠE PRELAZI IZ KRATKOTRAJNOG U _____ PAMĆENJE, GDE OSTAJE OČUVANO MESECIMA, GODINAMA ILI ČAK ČITAVOG ŽIVOTA. KAD NPR. STARI LJUDI ZNAJU _____ PESME, STIHOVE ILI PSALME IZ SVOJE MLADOSTI, ONDA TO SASVIM SIGURNO IMA VEZE SA PONAVLJANJEM.

4 NEMOJ DA VEŽBAŠ I PONAVLJAŠ ZAGRIZENO I U _____! ŠTAVIŠE, POBRINI SE ZA TO DA UČIŠ U MALIM _____, SAD 20 MINUTA, KASNIJE 20 MINUTA. TO JE BOLJE NEGO DA _____ BUBAŠ. I PAUZE SU VAŽNE, DA BI _____ I TELO MOGLI DA SE MALO ODMORE. LAKE GIMNASTIČKE VEŽBE, ŠETNJA PO DVORIŠTU, MALA PAUZA ZA ČAJ... SVE TO OŽIVLJAVA I _____ TVOJE MOGUĆNOSTI UČINKA.

RADI SVOJE DOMAĆE ZADATKE _____! IZBEGAVAJ DA JEDNOG DANA BUDEŠ PREOPTEREĆEN, DOK DRUGIH _____ JEDVA DA I IMAŠ ŠTA DA RADIŠ. POBRINI SE ZA SVEŽ VAZDUH I MANJE ODMORE DOK RADIŠ DOMAĆE ZADATKE, DA BI OSTAO U DOBROJ MERI SVEŽ I DA BI BIO U STANJU DA _____. POČNI DA RADIŠ SVOJE DOMAĆE ZADATKE, PO MOGUĆNOSTI, NEČIM ŠTO DOBRO _____, PRE NEGO NEKIM ZADATKOM KOJI TI PRILIČNO _____ PADA. JER, AKO JE POČETAK DOBAR, TO TI ONDA DAJE PODSTICAJ ZA DALJI RAD. OSIM TOGA: PODELI SVOJE DOMAĆE ZADATKE NA PREGLEDNE DELOVE I RADUJ SE POSLE SVAKOG OBAVLJENOG ZADATKA SVOM _____.

6 NEKA TVOJE MESTO ZA RAD BUDE _____! OBRATI PAŽNJU NA TO, DA TI NAJVAŽNIJA _____ ZA RAD BUDU PRI RUCI. BOLJE JE DA SKLONIŠ STVARI KOJE BI MOGLE DA TI SKRENU PAŽNJU. RADIO, KASETOFON, ILI ČAK TELEVIZOR TREBA U SVAKOM SLUČAJU DA BUDU _____ DOK RADIŠ DOMAĆE ZADATKE, JER ONI ZNATNO UMANJUJU TVOJU _____ I SPOSOBNOST PAMĆENJA.

► *Savet za kontrolu: tražene reči se sastoje iz sledećih delova:*
 PAMET – VIMA – DUH – DUGO – NA – LJE – TRAJ – DUB – VLJAJ – NO – PONA
 – DELO – SA – GR – TIMA – ŠAVA – ČU – POBOLJ – ZNAŠ – HU – KO – PAM – NA
 – DA – VNO – USPE – TEŠ – TIŠ – REDO – STVA – CIJU – ISKLJU – NO – CENTRA
 – SRED – URED – KON – ČENI.

B 8

TEKST SA PRAZNYM PROSTORIMA

- 7** NABAVI ZIDNU TABLU OD PLUTE I NAPRAVI – AKO JE POTREBNO – BELEŠKE SA NAJVAŽNIJIM REČIMA, ZAKAČI ODGOVARAJUĆE _____ PREGLEDNO NA _____. ONO ŠTO SI TU CRNO NA BELO ZABELEŽIO, NE MORAŠ VIŠE DA PAMTIŠ NA MUČAN NAČIN. TO _____ TVOJE PAMĆENJE, I OSTAVLJA PROSTOR U TVOJOJ _____ ZA DRUGE VAŽNE STVARI KOJE MORAŠ DA NAUČIŠ, ODNOSNO OBAVIŠ.
- 8** KAD NEŠTO NE ZNAŠ TAČNO I ŽELIŠ DA TO _____, POTRAŽI TO U PRIRUČNICIMA. U SVAKOM SLUČAJU JE BOLJE POTRAŽITI, NEGO ZAHTEVATI BRZU POMOĆ OD RODITELJA ILI NEKIH DRUGIH STRUČNJAKA. ONO ŠTO SI SAM SEBI RAZJASNIIO, TO SE _____ PAMTI. OBRATI STOGA PAŽNJU NA TO, DA IMAŠ PRI RUCI UOBICAJENE _____ I REČNIKE.
- 9** NEMOJ SAMO TEK TAKO DA IŠČITAVAŠ DUŽE TEKSTOVE, POSTUPI PAMETNO: PRVO _____ TEKST, DA BI OTPRILIKE ZNAO O ČEMU SE RADI. POTOM _____ PROČITAJ TEKST, OZNAČI VAŽNA MESTA, STAVI SOPSTVENE ZNAKOVE (SIMBOLE) SA STRANE, EVENTUALNO POSTAVI SEBI PITANJA U VEZI SA TEKSTOM I NA KRAJU, JOŠ JEDNOM USMENO I / ILI _____ SASTAVI KRATAK PREGLED TEKSTA.
- 10** NEMOJ DA UČIŠ REČI ILI NEKE DRUGE PODATKE SAMO TAKO ŠTO ĆEŠ IH _____! AKO TREBA DA IH UPAMTIŠ, MORAŠ IH ZAPISATI ILI NA NEKI DRUGI NAČIN UČINITI OČIGLEDNIM. ČAK I SAMO _____, ODNOSNO _____ I SLUŠANJE NA KASETOFONU MOŽE PUNO POMOĆI. U SVAKOM SLUČAJU, TREBA VIŠE PUTA SEBE I _____ I PISMENO DA KONTROLIŠEŠ, DA BI VIDEO DA LI SI ZAISTA _____ REČI / PODATKE KOJE JE TREBALO DA NAUČIŠ. U SLUČAJU NAROČITO TEŠKOG GRADIVA, RADI POMOĆU _____ ZA UČENJE (KARTICA ZA UČENJE) ILI POMOĆU NEKIH DRUGIH POMAGALA ZA PAMĆENJE KOJA TEBI ODGOVARAJU (STIHOVI ZA PAMĆENJE, SLIKE, ITD.).

► *Savet za kontrolu: tražene reči se sastoje iz sledećih delova:*
 KARTO – ULJE – ANJE – TAB – CED – REĆUJE – LU – JASNIŠ – RASTE – RAZ – NAJ
 – GLA – KONE – LETI – PAŽ – BOLJE – LEKSI – MENO – PRE – LJIVO – PRO – PIS
 – ČITA – SNIM – TEKE – ČITATI – NJE – TIO – USME – UPAM – NO – VI.

B 8

TEKST SA PRAZNIH PROSTORIMA

11 NEMOJ POČINJATI PRIPREME ZA PISMENI ZADATAK TEK _____ DANA! PAMETNIJE JE POČETI NEKOLIKO DANA UNAPRED I UČITI SVAKOG DANA, MOŽDA PO 20 _____. NAPRAVI SEBI »PUŠKICE« I DRUGE KRATKE PREGLEDE, POSTAVI SEBI PITANJA I _____ NA NJIH, ODRŽI SEBI MALA PREDAVANJA, JOŠ JEDNOM PORAZGOVARAJ SA PARTNERIMA U UČENJU O _____, ITD. TAKO ĆEŠ NAJPRE DOĆI DO NEOPHODNOG _____. DAN PRE PISMENOG ZADATKA NE BI, PO MOGUĆNOSTI, TREBALO DA UČIŠ VIŠE NIŠTA _____, JER BI TE TO IDUĆEG DANA SAMO ZBUNILO. KRATKO _____ MORA BITI DOVOLJNO.

12 NEMOJ DA TE »SVEZNALICE« _____ PRED PISMENI ZADATAK. NA POČETKU PISMENOG ZADATKA PAŽLJIVO PROČITAJ POSTAVLJENE ZADATKE I RAZJASNI ŠTA JE DATO, A ŠTA SE _____. RAZMISLI O NAČINU REŠAVANJA NA MIRU. PRI ODGOVARANJU, NEMOJ DA SKRENEŠ SA PUTA. PRVO URADI ZADATKE KOD KOJIH SI ODMAH _____. ONDA DOLAZE NA RED _____ ZADACI. KOD SASTAVA ILI DRUGIH DUŽIH PISMENIH RADOVA, PRVO ZA SEBE NAPIŠI NEKOLIKO _____ REČI I NAPRAVI MALU RASPODELU TOKA SVOJIH MISLI. TIME ĆEŠ POSTATI SIGURNIJI I IZBEĆI ĆEŠ, DA U TOKU RADA NEGDE IZGUBIŠ _____.

13 NEMOJ SE STIDETI DA POSTAVIŠ PITANJA, AKO NEŠTO NISI _____, JER POSTAVITI _____ NIJE ZNAK GLUPOSTI, VEĆ ZNAK _____. IPAK, PRE NEGO ŠTO POSTAVIŠ PITANJE, RAZMISLI PRVO O TOME ŠTA ŽELIŠ DA _____. AKO SE NEKI UČENICI SMEJU TVOJIM PITANJIMA, NEMOJ DA TE TO _____. ONI SU POTAJNO VEROVATNO _____, JER TI IMAŠ HRABROSTI DA PITAŠ. ŠTO SE TIČE NASTAVNIKA, NE TREBA DA POKAZUJEŠ _____ POVUČENOST. VEĆINA NASTAVNIKA JE SASVIM _____ ZA PITANJA UČENIKA. NEKI SE ČAK I RADUJU POSTAVLJENIM PITANJIMA, JER JE TO ZNAK _____.

► *Savet za kontrolu: tražene reči se sastoje iz sledećih delova:*
 PAMET – VIMA – DUH – DUGO – NA – LJE – TRAJ – DUB – VLJAJ – NO – PONA
 – DELO – SA – GR – TIMA – ŠAVA – ČU – POBOLJ – ZNAŠ – HU – KO – PAM – NA
 – DA – VNO – USPE – TEŠ – TIŠ – REDO – STVA – CIJU – ISKLJU – NO – CENTRA
 – SRED – URED – KON – ČENI.

B 8

TEKST SA PRAZNYM PROSTORIMA

14 AKO PONEKAD NAPRAVIŠ NEKU GREŠKU, NEMOJ DA TI TO _____ PADNE. NA KRAJU KRAJEVA, SVI GREŠE. VAŽNO JE SAMO DA OBRATIŠ PAŽNJU NA SVOJE _____ I DA NEŠTO IZ TOGA NAUČIŠ. ZATO NE BI TREBALO DA ISPRAVLJENE TESTOVE I _____ VEŽBE SAMO ODLOŽIŠ NA STRANU, NEGO DA PAŽLJIVO _____ O EVENTUALNIM GREŠKAMA I DA IZ TOGA IZVUČEŠ NEOPHODNE _____.

15 PLANIRANJE JE NEOPHODNO! DA BI U SVAKO DOBA IMAO _____ NAD SVOJIM RADOM/UČENJEM, TREBA DA NAPRAVIŠ JEDAN KALENDAR TERMINA, ODNOSNO POSTER TERMINA. ISPLANIRAJ PREDSTOJEĆE POSLOVE _____, I PREGLEDNO UNESI ODGOVARAJUĆE TERMINE. ZAPAMTI : DOBRO _____ I ORGANIZOVANO JE VEĆ POLA _____ !

Savet za kontrolu: tražene reči se sastoje iz sledećih delova:

*LJUČ – ZOR – VREME – TEŠ – ČENO – MENE – KO – GREŠ – ZAK – KE – PIS – LIŠ
–NAD – PRA – RAZ – MIS – ISPLAN – KE – VO – NO – NAU – IRANO*

Pažnja! Broj crtica odgovara broju slova!

B9: RADNI LISTOVI ZA SAMOMOTIVACIJU

OSNOVNA IDEJA: Uspešno učenje nije samo pitanje tehnike učenja, već ujedno i pitanje samosvesti i samopouzdanja. Pri tom se često u školskoj svakodnevici može steći utisak da većini učenika svakako ne nedostaje samopouzdanje, ali u mnogim slučajevima nije tako. Sasvim »iznutra« su mnogi učenici relativno nesigurni i muči ih sumnja u sebe. Time postoji mogućnost, da oni usled njihove negativne predstave o sebi nedovoljno iscrpe svoje potencijale. Glavni cilj narednih »ohrabrivača« je da se deluje protiv tog raširenog »potcenjivanja«. Ili, drukčije rečeno: obrada narednih materijala treba da doprinese tome da se mobilišu snage samomotivacije kod učenika, i time, da se spreči prebrza rezignacija. Neće na ovaj način slabiji učenici odmah postati dobri učenici. To se, svakako, ne može očekivati. Pa ipak, ohrabrujuće misli, koje učenici otkrivaju prilikom svog rada na kombinacijama, mogu na pozitivan način da promene stav prema sopstvenim sposobnostima, i da iskrče put jednom samopouzdanijem osnovnom stavu. Pošto uz to idu i strukturni razgovori između učenika, predstojeći »ohrabrivači« su svakako značajan podsticaj za poboljšanje kompetencije učenja.

VEŽBA: Učenici dobijaju naredne radne listove od *a* do *c* i obrađuju ih prema navedenim uputstvima za rad i drugim podacima. Što se forme tiče, ovde je poželjan rad u parovima, da bi učenici u slučaju potrebe mogli da pomažu jedni drugima. Unose koji se traže zapisuje svaki učenik. To važi za »rečenice za pamćenje«, koje proizlaze iz oblaka, kao i za »pozitivne misli«, koje su rezultat rešavanja zagontke sa slovima i one se mogu suprotstaviti eventualnom ličnom pesimističkom stavu prema učenju.

PROCENA: Prvo se kontroliše da li su rezultati rada tačni. To se događa prvo tako što svaki učenik sam sebe kontroliše pomoću date pomoći za kontrolu. Kao drugo, parovi poredе među sobom »rečenice ohrabrenja« do kojih su došli, i time se još jednom međusobno kontrolišu. Potom se prave grupe od po četiri do pet učenika, koje na osnovu radnog lista (*a*) razmenjuju lična iskustva i gledišta. Svaki član grupe treba da unapred razmisli o nekoj »misli smetalici«, koja se kod njega često javlja pri učenju. Odgovarajuće »misli smetalice« se redom navode, objašnjavaju i o njima se zajednički razgovara – i to pretežno sa stanovišta: »Šta da učinim protiv toga?« Polazeći i od oba radna lista (*b*) i (*c*) može se, štaviše, npr. izabrati izjava dana/nedelje, i to tako što učenici daju neki predlog, obrazlože ga, a potom se slože oko toga.

POTREBNO VREME: Zavisno od toga, u kom obimu se obavlja faza procene, treba izdvojiti jedan do dva školska časa. Ako na raspolaganju imate samo jedan čas, možda se mora odustati od rešavanja zagonetke sa oblacima. Naredni radni listovi se, u osnovi, mogu upotrebiti u nastavi bilo kog predmeta.

B 9a		ZAGONETKA SA SLOVIMA	
MISLI SMETALICE		SUPROTNE POZITIVNE MISLI	
 Ne smem da pogrešim.	 Svako p_____ g_____.		
 Opet sam sasvim nervozan.	 I d_____ uč_____ su n_____!		
 Ovo ne razumem.	 M_____ m o p o_____ još da r_____!		
 Sigurno neću stići da završim.	 B o_____ r o a t_____, n e_____ b_____!		
 Ja to ne mogu.	 P____s____o ću p____k____t_____!		
 Meni ništa ne polazi za rukom.	 Post_g____sa_v____d____a toga!		
 Svega se plašim.	 Pre_____ć_v____sv____s_____h.		
 Ne znam baš ništa.	 Set____s____ć n____a.		
 Ništa od ovog opet neće biti.	 U s_____a v_ć!		
 Ne znam matematiku.	 A____b____em____žb____n_u_____		
 Opet ću dobiti keca.	 O____n____se m____p____pr_____		
 Sigurno ću ponovo napraviti neku grešku	 I_g_____se m_ž_neš_____uč_____.		
 Opet nešto novo.	 Z____v____je nau_____n_š____no_____.		
 Što je ovo dosadno.	 D o_____n je ____aj k____s____d____đ____e.		
 <i>Pronađi odgovarajuće »suprotne pozitivne misli« za misli smetalice u levoj koloni koje ometaju tvoje učenje! Pri tom obrati pažnju na date crtice – jedna crtica je jedno slovo!</i>			

B 9b

ZAGONETNI GOVORNI OBLACI

»OHRABRIVAČI«

štetu,
odustajem,
nanosim, sebi,
samo, ako.

1

i,
postizem, to,
što, ono, želim.

2

majstor,
postaje, vežbom,
se

3

ništa, ne, onaj,
postize, pokuša, ko,
ništa, ni, ne

4

sebi, čak,
možda, ja,
sumnjaju, verujem,
drugi, i, kad

5

hrabro, drugi, i,
samo, svojih, imaju,
poteškoća.

6

Molimo, unesi u donju tabelu »rečenice za pamćenje« do kojih si došao rešavajući ove oblake:

1	4
2	5
3	6

»OHRABRIVAČI«

smeje, ko,
glup, taj, pitanjima,
se, je, mojim

7

dosadno,
dosadan, kome,
sam, taj, i, je, je

8

probati,
odustati, nego, je,
bolje.

9

ocena, noga,
polomljena, loša,
nije, isto, što, i

10

pitati, glup,
hrabro, bolje,
ostati, je, nego

11

škole,
i, očajavaju, ne,
ja, zbog, mnogi.

12

Molimo, unesi u donju tabelu »rečenice za pamćenje« do kojih si došao rešavajući ove oblake:

7		10	
8		11	
9		12	

B10: UČENICI SE OKUŠAVAJU KAO SAVETNICI ZA UČENJE

OSNOVNA IDEJA: Da bi učenici dalje razmišljali o svojim metodsko-strateškim mogućnostima i da bi ih konkretizovali, predstavljaju im se izabrani problemi drugih učenika koji moraju da se bore sa velikim poteškoćama u učenju (vidi radni list). Polazeći od prisutnih studija pojedinih slučajeva, učenici treba da napišu kratko »stručno mišljenje«, u kom treba da analiziraju postojeće poteškoće i da daju učenicima sa problemima ciljane savete. Oni pri tom mogu da se oslone na pravila i savete o učenju koja su predstavljena u odeljcima od B7 do B9, koja nastavnik u datom slučaju mora da im stavi na raspolaganje. Kako se dolazi do potrebnih studija pojedinih slučajeva? Kao prvo, nastavnik može dati odgovarajuće skice problema koje počivaju na svakodnevnom opažanjima. Podsticaji se nalaze na »karticama za učenje« u gradivnim elementima B4 (igra kockanja), u kojima se govori o tipičnim greškama u učenju kod učenika. Primeri za »izgled« takvih skica problema nalaze se na odštampanom radnom listu. Druga mogućnost je da učenici sami, u malim grupama, identifikuju sopstvene problematične situacije, i da ih prema prisutnom uzorku opišu, da bi ih, kasnije, druge grupe obradile i pokušale da reše. Na ovaj način se razvija svest o problemu, a uz to se vežba i strateško razmišljanje.

VEŽBA: Prvo se formira više malih grupa, sa po tri do četiri učenika. Svaka grupa dobija po jednu odgovarajuću skicu problema (kao kopiju ili kartu). Podeljene skice problema mogu biti različite ili (delimično) iste. O opisanoj problematičnoj situaciji učenici u grupama razgovaraju i razmišljaju o mogućim strategijama rešenja. Na osnovu toga oni pišu odgovarajuće kratko »stručno mišljenje«, u kom (a) pokušavaju da objasne postojeće poteškoće u učenju i (b) da daju predloge kako dotični učenik /učenica treba da postupa. Kao bitne informacije ovde mogu da posluže – kako je već pomenuto – materijali iz odeljaka od B7 do B9.

PROCENA: Data »stručna mišljenja« se potom, zajedno sa skicom problema, razmenjuju između grupa, koje ih čitaju s kritičkim osvrtom, i, eventualno, uz dodatne komentare, vraćaju. Ovaj korak je veoma interesantan i važan kada se obrađuje više problema. Potom nastavnik naglas čita obrađene skice, a dotična »grupa eksperata« daje svoje mišljenje o tome, shodno svom »stručnom stavu«. Potom sledi otvorena diskusija, u toku koje nastavnik može dati dodatne savete, može da naglasi ono što je važno, i da ispravi ono što je problematično. To isto, naravno, važi i za učenike. Ako ostane dovoljno vremena, može se izvesti i sledeća faza obrade: naime, po ulogama se improvizuje razgovor sa savetnikom. Za to svaki učenik mora da se pripremi tako što će uočiti neki svoj problem pri učenju. Potom, po dva učenika sedaju jedan naspram drugog. Jedan iznosi svoj problem, drugi glumi savetnika – i obratno (vidi B2).

POTREBNO VREME: Potrebno vreme, na osnovu iskustva, varira od jednog do tri školska časa – zavisno od toga kako se izvode faza pripreme i faza procene. Ovu vežbu bi, pre svega, trebalo da izvode razredni nastavnici i nastavnici maternjeg jezika.

Pažljivo pročitajte slučaj koji vam je dao nastavnik. Razmislite: (a) usled čega dolazi do opisanih poteškoća? (b) Šta bi trebalo da dotični učenik uradi da bi savladao postojeće poteškoće? Napišite odgovarajuće »stručno mišljenje« za slučaj koji ste dobili! Po mogućnosti, dajte korisne savete.

SLUČAJ 1

Marija je dobila rezultat pismene vežbe – dobila je "1". Ona ne razume zašto, pa poslednjeg dana je satima učila. Ona je više puta pročitala sve iz sveske, kao i odgovarajuće strane u knjizi. Doduše, ujutro pred pismeni Marija je bila prilično nervozna i za vreme pismene vežbe nije bila naročito koncentrisana, ali u svakom slučaju je očekivala bar "3" posle uloženog truda, naročito zato što je na postavljena pitanja dala veoma opširne odgovore – opširnije nego što su dali mnogi drugi. Marija je očajna i ne zna šta da radi.

SLUČAJ 2

Miloš ponovo pokušava da nauči potrebne reči. Mama vrši pritisak na njega, a njemu se svakako to ne radi. Miloš prelazi svoju svesku-rečnik od početka do kraja, preleće preko reči jednom, pa drugi put. Prekriva stranu na kojoj su reči na engleskom i pokušava da ih se seti. Ipak, mnogo toga mu ne ulazi u glavu. Slično je i kad uči godine iz istorije i neke druge podatke. Samo što nauči – on zaboravi! Miloš smatra da, prosto, ima loše pamćenje. S druge strane on nije sasvim siguran, da li uopšte radi onako kako treba.

SLUČAJ 3

Kad Boris pomisli na školu, često pri tom oseća mučninu u stomaku, iako je on, u stvari, veoma dobar učenik. Na neki čudan način, stalno ga obuzima strah od onoga što bi se moglo desiti, i on ne zna kako da se reši tog straha. Boris bi želeo da u svemu bude uspešan, i uporno radi na tome. Za domaće zadatke odvaja mnogo vremena; skoro i da ne pravi pauzu. On čita i čita, želi da sve zna, da se ne bi na času osramotio. Boris se trudi da ne napravi nijednu grešku, jer, šta bi nastavnik mislio o njemu. Na času se ne trudi dovoljno, prilično je povučen, da mu se učenici ne bi rugali i da mu se ne bi smejali. On se ne plaši ničeg do prezira svojih drugova iz odeljenja. Boris bi voleo da je u svemu savršen, jer njegovi roditelji puno očekuju od njega. Nažalost, stalno ga obuzima strah, koji ga koči.

2. Metode pribavljanja i korišćenja informacija

Pošto je u prethodnom delu obuke više pažnje posvećeno tematici i problematici svakodnevnog ponašanja učenika pri učenju, gradivni elementi za vežbu u narednom odeljku imaju za cilj prenošenje elementarnih sposobnosti i veština u oblasti pribavljanja informacija. Glavna pretpostavka za uspešno učenje podrazumeva sposobnost pribavljanja informacija na samostalan, delotvoran način koji je usmeren ka cilju. Od učenika se traži da čitaju svakodnevno, da obeležavaju ono što je važno, da rade sa priručnicima, da sažimaju tekstove, da koriste biblioteku, da vrše ispitivanja, odnosno prave intervjuje, da koriste kompjutersku bazu podataka i još mnogo toga. Pri tom se stalno očekuje da oni raspoložu odgovarajućom tehnikom rada i uvidima, na osnovu čega će dobiti potrebne informacije. Ipak, da li oni to zaista mogu? Kako su pokazala ispitivanja i učenika i nastavnika, kao i odgovarajući eksperimenti u nastavi, mnogi učenici viših razreda osnovnih škola imaju poteškoća pri čitanju i razumevanju tekstova, pri obeležavanju i arhiviranju informacija, pri korišćenju pomoćne literature i biblioteka, itd. Čita se uglavnom tako što se dati tekstovi manje ili više »nesvesno« prelaže; ciljanog obeležavanja, stvaranja simbola, sažimanja, ispitivanja samog sebe, strukturiranja itd. uglavnom nema. Ako pri ovakvom čitanju izostane uspeh – a to je veoma često slučaj – onda nastaju dovoljno poznate frustracije i odbrambene reakcije, prema načelu: »Ja to ne mogu, a i ne sviđa mi se.« Na slične prepreke i deficite se nailazi i kad su u pitanju drugi načini pribavljanja informacija (traženje u literaturi, ispitivanje, itd.).

Ovaj začarani krug se mora prekinuti! Naredni gradivni elementi za vežbu pružaju s tim u vezi pomoć pri radu i podsticaje, koji učenicima daju priliku da se upoznaju sa elementarnim tehnikama pribavljanja i primanja informacija, kao i da na taj način poboljšaju sopstveni način rada. Oni pomažu da se postane svestan loših navika, i da se uvežbaju pomoćne methodske strategije, kao i da se o njima razmisli. Pri tom važe isti principi kao i u prethodnom poglavlju. Pojedini gradivni elementi za vežbu su u potpunosti tako sastavljeni da učenicima na delotvoran način učine pristupačnim materijale i pravila relevantna za učenje. Oni isprobavaju i otkrivaju, diskutuju i objašnjavaju, uveravaju se i stižu izvesnu metodičku rutinu. Naravno da ovom osnovnom obukom nije odmah sve učinjeno; gledano na duži period, moraju se iznova nuditi slične vežbe i ponavljanja, da bi se strategije kojima je iskrčen put trajno zadržale. Odgovarajuće prilike i potrebe za tim postoje u skoro svim predmetima, jer se tehnike pribavljanja informacija o kojima je ovde reč mogu, u osnovi, svugde primeniti. To se jasno vidi i iz narednih gradivnih elemenata za vežbu.

B11: VEŽBE ZA POBOLJŠAVANJE BRZINE ČITANJA

OSNOVNA IDEJA: Racionalno čitanje je osnovna pretpostavka za uspešno učenje. Tu, kao sasvim bitne, spadaju sposobnost i spremnost da se preko nekog teksta samo preleti, da bi se dobile određene ključne informacije, ili da bi se stekao utisak, o čemu se u dotičnom tekstu radi.

Uobičajeno čitanje reč po reč koje učenici primenjuju je ne samo naporno i manje delotvorno, nego je često i gubljenje vremena, jer se zapravo traži samo jedna veoma selektivna procena teksta. Naredni radni materijali treba da motivišu, pa delimično i kvalifikuju za tu vrstu selektivnog čitanja (istraživačko čitanje). Kod materijala od *a* do *e* radi se o tome, da se uz vremensko ograničenje pronade što više informacija. Odgovarajuća vremenska ograničenja su data na pojedinim radnim listovima (vidi uputstva za rad). U svakom slučaju, tu se radi samo o »preporučenim vrednostima«, koje se naravno mogu promeniti, zavisno od uzrasta učenika i sposobnosti za čitanje. Samo, ograničenja mora biti, da bi bila jasna neophodnost selektivnog čitanja. Kratki saveti i objašnjenja za »obuku brzog čitanja« se nalaze – u formi zagonetki – u radnim listovima od *f* do *h*. Namera kod svih tih eksperimenata: učenici uvežbavaju da jednim pogledom obuhvate veće segmente teksta; oni razvijaju odgovarajuće strategije redukcije i selekcije; oni postižu uspeh pri čitanju, čime povećavaju svoju motivaciju i samopouzdanje.

VEŽBE: Naredni radni listovi se primenjuju po izboru. Učenici prvo stavljaju listove na sto tako da ne vide tekst, sve dok nastavnik ne da potrebna objašnjenja. U ta objašnjenja spadaju uputstva o toku vežbe,

kao i podaci o vremenu koje je na raspolaganju (za to videti uputstva za rad na pojedinim listovima). Dato vreme – kao što je pomenuto – može da varira, ali dato vreme za obradu mora u svakom slučaju da bude kratko. Po završetku uvoda, nastavnik daje »komandu za početak«, da se okrene radni list i da se obradi prema uputstvima za rad. Pri tom se to može obavljati samostalno ili u parovima, zavisno od toga da li je pojedinim učenicima potrebna podrška ili kontrola ili nije. Kod daljih vežbanja treba u svakom slučaju preći na samostalan rad. Posle isteka vremena za obradu nastavnik daje odgovarajući signal (npr. pomoću malog zvona ili nekog budilnika).

PROCENA: Za procenu se, po pravilu, formiraju male grupe od dva do četiri učenika. Obradjeni listovi za vežbu se razmenjuju i članovi grupe ih međusobno kontrolišu i procenjuju. Potom članovi grupe razgovaraju

kako su postupali pri čitanju i gde je eventualno bilo poteškoća. Razmenjuju se saveti i podsticaji ili ih nastavnik daje u narednoj fazi zajedničkog rada (kad se ponovo daju listovi za vežbu, procena koja se radi interno u grupama može da izostane). Sažetak važnih saveta za brzo čitanje nalazi se u radnim listovima od *f* do *h*. Osim toga, važno je da se vežbe brzog čitanja te vrste redovno ponavljaju.

POTREBNO VREME: Potrebno vreme zaista varira, zavisno od toga koliko se listova za vežbu daje, obrađuje i na koji način se one procenjuju. Odgovarajuće vežbe su moguće u nastavi svih predmeta.

OTKRITI IMENA ISTRAŽIVAČA

Bio je Amerikanac, rođen je 1847, po zanimanju je bio pronalazač. Imao je čak i pravu laboratoriju u Menlo Parku kod Njujorka i čitav tim saradnika koji su za njega radili. Edison je prijavio između 1 300 i 1 500 патената. Najpoznatiji je fonograf, prethodnik gramofona, pomoću kog su mogli da se snimaju tonovi i ponovo puštaju. Zaokupljao ga je i pronalazak sijalice. Osim toga, poboljšao je i mnoge druge pronalaskе, kao i telefon Grejema Bela. I, zahvaljujući njegovom neumornom pronalazačkom duhu danas imamo bioskop. Prvo javno prikazivanje filma je bilo u Menlo Parku 1891. godine. Živeo je do 1931.

Mnogo toga je taj Grk navodno izumeo. Živeo je u trećem veku p.n.e. Definisao je brojna pravila u matematici i otkrio je zakone fizike; njegove formule se i danas primenjuju. Uspeo je, na primer, da izračuna površine elipsa i krugova ili zapreminu lopti. On je otkrio i zakon poluge. Poznat je Arhimed, međutim, postao pre svega po jednom posebnom otkriću, koje se naziva »Arhimedov zakon«. Kad se – po predanju – prelila voda iz kade u kojoj se kupao, on je zaključio da zapremina nekog tela odgovara količini vode koju ono potiskuje. To je dovelo do zaključka da telo koje je potopljeno u tečnost gubi toliko na težini kolika je količina tečnosti koju ono potiskuje. Mnogo toga je rezultat eksperimenata koje je on obavljao...

»O poreklu vrsta« – tako se zvala knjiga ovog Engleza, koji je rođen 1809. Tu se govori o evoluciji, dakle o istoriji živih bića na zemlji. On je opisao kako su se postepeno razvile brojne vrste iz prvobitno jednostavnijih formi. To je, po Darvinu, posledica prirodnog odabira. Nagle promene u genima (mutacije) u životnoj sredini su se pokazale kao »bolja oprema«. To je »preživljavanje najsposobnijih«. Ko se slabije snalazi, izumire. Ovaj istraživač je stekao neprijatelje kad je u svoja istraživanja uključio i ljude i kad je za čoveka i čovekolikog majmuna pretpostavio zajedničkog pretka – pre više miliona godina.

Bio je sveštenik, lekar i matematičar, izračunao je tačan kalendar i uveo je nov sistem novčanica. Ali pre svega bio je astronom. On je spoznao da je Sunce središte našeg planetarnog sistema, oko koga se kreću Zemlja i planete, a ne obrnuto. U svakom slučaju, Kopernik je u svoje vreme to mogao samo da pretpostavi. Tek kasnije je iznet dokaz. Uprkos tome, njegova nova slika o svetu se i danas naziva »kopernikanskim preokretom«.

Uputstvo za rad: pronađi pomoću brzog čitanja pojedinih tekstova prezime odgovarajućeg istraživača i zapiši ga u predviđeni prostor! Savet: svako prezime je bar jednom tačno navedeno u tekstu! (predviđeno vreme dva do tri minuta).

PITANJA O PUTOVANJU KROZ SVEMIR

Sputnjik

Sovjetski Savez ga je 4. oktobra 1957. poslao u svemir kao prvi veštački satelit. Time je počela trka u svemiru. Sputnjik 1 je bio samo aluminijumska kapsula veličine 58cm, sa tri dugačke antene. On je slao svoje »pip, pip« signale na Zemlju, dok je kružio oko nje elipsastom putanjom. Njegova najveća udaljenost od Zemlje je pri tom iznosila preko 900 km.

Vojadžer

Ovaj »putnik«, što je prevod ovog naziva, krenuo je u avgustu 1977, za njim je u septembru usledio i broj 2. Vojadžeri su bili sonde bez posade koje su slale snimke i podatke sa drugih planeta. Već u februaru i martu 1979. godine Vojadžer 1 je slao na Zemlju slike sa Jupitera i njegovih satelita sa razdaljine od 800 km. Vojadžer 2 je u međuvremenu prošao pored Jupitera, i sve više će se udaljavati od Sunčevog sistema.

Skajleb

Veća od stanice SSSR-a bila je stanica SAD-a Skajleb – »Nebeska laboratorija«. Skajleb je 14. maja 1973. lansiran na putanju oko Zemlje na visinu od 435km. Malo kasnije su tri astronauta otišla na stanicu: u prvom redu, trebalo je nešto da se popravi. Posada je prvi put ostala 28 dana na stanici Skajleb. Napravljeno je 40 000 slika površine Zemlje sa stanice Skajleb. Postavljen je i rekord u pogledu dužine boravka. Posade su ostajale 59 i 84 dana na stanici.

Eksplorer 1

Lansiranje je moralo dva puta da se odlaže, sve do 31. januara 1958. Potom su se, posle skoro dva sata, čuli prvi radio signali u zemaljskoj stanici u Kaliforniji. Pomoću Juno-I rakete SAD su pustile u svemir svoj satelit Eksplorer 1 kao četvrti stepen. Ovaj »istraživač« je bio opremljen mernim instrumentima za kosmičko zračenje i učestalost meteorita.

Džeminaj

Uporedo sa programom Merkur, u SAD se razvijao i program Džeminaj. On je predviđao letove sa dva čoveka (džeminaj je horoskopski znak blizanci). Prvo lansiranje je bilo 1965. godine. Raketa Titan je odvela kapsulu sa dva astronauta, Virdžilom Grisomom i Džonom Jangom, na putanju kruženja oko Zemlje. Tri puta su obišli oko Zemlje. U okviru programa Džeminaj odvijali su se i prvi manevri izlaska i spajanja.

Apolon

Sledeći stepen se zvao Apolon. U ovom programu se dogodila prva grozna nesreća u istoriji putovanja SAD-a svemirom. Tri astronauta su poginula na obuci. To je usporilo dalji razvoj. Ipak, 11.10.1968. lansirana je svemirska kapsula Apolon sa tri astronauta. Apolon 8 je u decembru 1968. obišao krug oko Meseca. Prvo sletanje na Mesec se odigralo u okviru ovog programa. Dana 20.7.1969. Apolonom 11 prvi put su ljudi sleteli na Mesec.

Uputstvo za rad: odgovori na sledeća pitanja, tako što ćeš što je moguće brže pročitati gornje tekstove! (dato vreme: oko 3 minuta)

KAKO SE ZOVE SVEMIRSKI BROD...	NAZIV
koji se sastojao samo od aluminijumske kapsule veličine 58cm?	
čije je lansiranje moralo da se odlaže dva puta?	
na kom su astronauti Grisom i Jang obišli oko Zemlje?	
na kom su ljudi po prvi put sleteli na Mesec?	
koji je kao »Nebeska laboratorija« lansiran da kruži oko Zemlje?	
koji je poslao slike Jupitera i drugih planeta?	

PRONAĆI VAŽNE POJMOVJE

Suri orao

Ova velika ptica grabljivica živi – od Norveške do Severne Afrike – isključivo na visokim planinama. Gnezdo pravi na izbočinama stena, ređe i na drveću. Svake godine u februaru traži grane i pravi gnezda. Često parovi surih orlova, koji čitavog života ostaju zajedno, u jednoj oblasti imaju više gnezda. Od kraja februara do početka maja legu se dva jajeta. Vreme potrebno da se mladi izlegu je oko 40 dana, dakle, prilično dugo. I zatim, oko 80 dana mladi ostaju u gnezdu. U prve četiri nedelje mladunce hrani samo ženka dajući im usitnjeno meso. Ponekad, kad nema mnogo hrane, dolazi do pravih borbi između mladunaca. Potrebno je skoro osam nedelja da mladi suri orlovi sami počnu da usitnjavaju meso. Potom oni ubrzo mogu i da napuste gnezdo. Suri orlovi su spretni i brze ptice. Uz vetar, oni jedre i klize planinama, i pri tom mogu da dostignu brzinu od 150 km/h, a kad se obrušavaju čak oko 300 km/h. Za životinje koje su im plen, oni se pojavljuju skoro uvek neočekivano. Lete na maloj visini iznad tla, i iznenada se pojave iza nekog uzvišenja. U životinje koje love spadaju mrmoti, zečevi, kunići, lisice, pacovi, jazavci, podivljale domaće životinje, mladunci ili slabije životinje među ovcama, srnama, divokozama. Suri orlovi jedu i mrcine.

Foka

Ovaj sisar sa perajima koji živi u Severnom moru pre skoro dve godine je dospao na naslovne strane kada je na hiljade ovih životinja nađeno mrtvo na obali. Uzrok je bio jedan virus, izazivač jedne bolesti. Ali potvrđeno je da je fokama oslabljen imunitet, te da su stoga osetljive. One žive u zagađenim vodama. U njihovim telima se nakupilo otrova, na primer, žive ili sredstva za zaštitu biljaka, kao što su DDT i lindan. Foke su, međutim, upućene na taj uprljani životni prostor, one su prilagođene na život u vodi. One imaju vretenasto telo, slično ribama, i peraja. Na tlu su nespretne i kreću se pomoću peraja na trbuhu. Na peščanim obalama u plitkom moru oni se kreću u plićaku. Njima je potreban mir, ali im stalno smetaju, izletnici, brodovi i avioni. To je loše, naročito u periodu uzgajanja mladunaca. Foke se rađaju, posle godinu dana nošenja, u maju ili junu. Pri rođenju, one su dugačke 90 cm i teške 12 kg. Mladunci uvek sisaju na kopnu. Ako se životinjama pri tom često smeta, i one moraju da beže u vodu, mladunci ne dobijaju dovoljno hrane i ne stvara im se dovoljno naslaga sala. Tada im nedostaje neophodna snaga za preživljavanje. Već sa prvom plimom posle rođenja, oni sa obale moraju u vodu.

Šarka

Ova zmija može da bude potpuno različitih boja, od sive do braon i bakrene, čak i zelene ili žute. Ono što im je uvek isto je krivudava pruga na leđima, koja nije vidljiva jedino kod veoma tamnih primeraka. Kod šarki je zadnji deo glave znatno širi u odnosu na vrat. Odrasli primerci mogu dostići dužinu od 60 cm (mužjaci) i 70 cm (ženke). Šarke vole toplotu, ali nisu previše osetljive ni na hladnoću. One su rasprostranjene sve do Skandinavije. One više vole suve, otvorene krajeve, pustare i močvare i planinske obronke. Kriju se između kamenja i korenja. U proleće one izlaze iz zimskih skloništa. Šarke na svet donose žive mladunce, čak do 20 komada! Ove otrovne zmije su veoma plašljive i odlaze ako im neko smeta. Njihov ujed je smrtonosan samo za male životinje, koje su im plen. I dalje se dešava da se šarke ubijaju.

Uputstvo za rad: označi brzim postupkom sledeće pojmove! (dato vreme oko 5 minuta)

SURI ORAO: vreme izleganja, životinje-plen, jaja, hrana, visoke planine, letači

FOKA: hranjenje, telo, virus, rađanje, otrov, plitko more

ŠARKA: toplota, boja, ujed, vrat, skrovišta

NA TRAGU ESKIMIMA

Oktobar je. Sever Kanade je već pod snegom. Vreme je da se naprave zimska skloništa. Muškarci Eskimi uzimaju velike noževe i seku otvrdli sneg u blokove. To su »gradivni elementi« za iglue. Nastaje malo »selo«: pet, šest iglua, tik jedan pored drugog, za svaku porodicu po jedan. Unutra, jedna lampa na riblje ulje daje nešto svetlosti i toplote. Kreveti su krzna irvasa.

Nekoliko stotina kilometara dalje žive drugi Eskimi. Oni svoje zimske kolibe grade od kamenja i treseta. Zidovi i krov se sastoje iz tri sloja: spolja i iznutra kamenje, između treset. Dodatnu zaštitu predstavlja sneg. Takve kolibe se mogu ponovo koristiti i iduće zime.

Uskoro počinje lov na foke po ledu. Lovac traži rupe u ledu koje foka koristi za vazduh. Staje pored njih i čeka, nepomično, često satima – da bi ih onda veoma brzo gađao harpunom. Na ledu je vrlo hladno, ponekad i -40C,

a uz to i vetrovito. Žene su svu odeću sašile od krzna.

Zima je vreme dugih putovanja. Putuje se u udaljena lovišta ili kod prijatelja i rođaka. Na krpljama Eskim za nekoliko dana pređe više od stotinu kilometara. Usput, on noći u malom igluu, koji može da napravi za oko sat vremena. Leti je sve potpuno drugačije. U maju, kad se sneg i led tope, Eskimi napuštaju svoja zimska skloništa. Oni se sele na reke, gde love ribu; za to koriste harpune. Naročito važna za lov su ona mesta gde prolaze irvasi: kad krdo na svom dugom lutanju mora da prepliva reku, lovci su nadmoćni u odnosu na životinje, jer su u svojim kajacima brži. I foke i morževi se love iz kajaka.

Sada porodice žive u šatorima koji se šiju od krzna irvasa. Žene i deca sakupljaju jaja ptica, biljke, bobice i materijal za potpalu. Ali za vatru ima samo žbunova, nema pravog drveća. U tundri ne raste drveće.

(tekst prema udžbeniku »Terra/Geografie 5/6« Stuttgart, 1990, str.78 i dalje)

Uputstvo za rad: Brzo pročitaj gornji tekst i pronađi šest rečenica koje se uklapaju u donju slovnu zagonetku! U svakom redu je po jedna rečenica, svaka crtica je jedno slovo! Unesi pronađene rečenice u predviđen prostor! (dato vreme oko pet minuta)

REČENICA 1: Z _ _ _ j _ v _ _ _ _ d _ _ _ _ p _ _ _ _ _ .

REČENICA 2: O _ _ s _ _ _ _ z _ _ _ _ _ k _ _ _ _ _ g _ _ _ _ o _ k _ _ _ _ i t _ _ _ _ .

REČENICA 3: L _ _ _ _ t _ _ _ _ f _ _ _ _ _ r _ _ _ z _ v _ _ _ _ .

REČENICA 4: K _ _ _ _ _ s _ k _ _ _ _ i _ _ _ _ .

REČENICA 5: L _ _ _ j _ s _ _ p _ _ _ _ _ d _ _ _ _ _ .

REČENICA 6: I f _ _ _ i m _ _ _ _ _ s _ l _ _ _ i _ k _ _ _ _ .

PRONAĆI VAŽNE POJMOVJE

<p style="text-align: center;">Hanoverac</p> <p>On je tipičan jahački konj! Ovoj vrsti konja su slične i mnoge druge rase, iako nemaju svi ista obeležja. Hanoverci su snažni i punokrvni, sa dugačkim leđima, često i dugačkim vratom i širokim plećima. Koraci su mu u svakoj vrsti kasa dugi, gipki su u galopu. Osim toga, hanoverci imaju poseban talenat za skokove. Oni su takođe podesni za dresuru, kao i za vojne i trke s preponama, i za skokove. Oni su visoki od 160 cm do 175 cm.</p>	<p style="text-align: center;">Haflinger</p> <p>Ovi poniji su skoro uvek svetli ili tamni riđani sa svetlom dlakom grive i repa. Oni su zaprežni konji u planinskim krajevima, pre svega u Alpima, dobro se jašu, žustri su u hodu, kasu i galopu. Takođe se mogu upotrebljavati kao konji za kočije. Haflingere odlikuje zdrava konstitucija, oni su izrazito snažno građeni, mišićavi i kršni. Pri tom oni imaju i odlike arapskih konja. Kao i hladnokrvni konji, imaju razdvojene sapi. Visina: od 135 cm do 145 cm.</p>
<p style="text-align: center;">Lipicaner</p> <p>Poznata vrsta konja – kojoj se možete diviti pri dresuri u bečkoj »Španskoj dvorskoj školi jahanja«. Lipicaneri su inteligentni i lako uče. Nijedna druga rasa ne može da pohađa lekcije »visoke škole« kao oni. Ovi konji su pre svega belci, ali ima ih i smeđih i vranaca, oni su elegantni, ali pri tom ujedno i robusni. Primetno je i njihovo različito poreklo, s jedne strane od lakih arapskih konja i andaluzijaca, sa druge strane od teških kršnih konja. Visina: od 157 cm do 160 cm.</p>	<p style="text-align: center;">Frajberger</p> <p>Ranije se u Švajcarskoj frajberger pre svega koristio kao tegleći konj, dok se danas često može naići na njega i u jahačkom sportu i kasačkim trkama. To je veoma pouzdan konj, ima lak ravnomeran hod, a pri tom je i stvarno živahan. Na njemu su primetne odlike hladnokrvne grupe. U međuvremenu se frajbergeri sve više oplemenjuju arapskim i engleskim polukrvnim konjima. Uzgajaju se, kao i pre, u Švajcarskoj. Pretežno su braon boje. Visina: oko 160 cm</p>
<p style="text-align: center;">Arapski konj</p> <p>Razlikuju se originalni arapski konji, koji su i rođeni na Orijentu, i punokrvni arapski konji, koji doduše nisu tamo rođeni, ali po poreklu su uvezeni sa Orijenta. Arapski konji važe za najplemenitije, inteligentne i izdržljive. Mnoge rase konja imaju i arapske krvi – radi oplemenjivanja. Arapski konji se mogu na razne načine upotrebiti, kao jahački, trkački konji, ali čak i kao konji za kočije. Posebno obeležje su male špicaste uši i velike nozdrve. Arapski konji nisu viši od 150 cm.</p>	<p style="text-align: center;">Islandski konj</p> <p>Ovi mali konji vladaju sa pet prirodnih vrsta hoda, pored koraka, kasa i galopa, još i pas i telt (brz i ravnomeran hod, obe noge na jednoj strani istovremeno koračaju napred). Islandski konji su veoma snažni, oni se u poludivljim stadima tokom cele godine drže napolju, na slobodi. Mogu da izgledaju potpuno različito, delimično liče na hladnokrvnu grupu, delimično su punokrvni. Dlaka je gusta, griva i rep posebno dugi i snažni. Ima ih u svim bojama. Dostižu visinu od 128 cm do 143 cm.</p>

Uputstvo za rad: ispunite narednu ukrštenicu! Za to brzo pređite gornje tekstove i pronađite što je brže moguće odgovarajuće reči! (dato vreme: oko 10 minuta)

B 11e

UKRŠTENICA

UKRŠTENICA O KONJIMA

▲
REŠENJE

- 1) *Arapski konj važi za...*
- 2) *Pri tome se lipicanerima možemo diviti*
- 3) *Uzgaja se u Švajcarskoj*
- 4) *Lipicaneri je imaju*
- 5) *Hanoverac često ima dugačka leđa i...*
- 6) *Haflingeri se naročito u Alpima koriste kao...*
- 7) *Islandski konji se tako drže. To su...*
- 8) *Hanoverac je tipičan!*
- 9) *Posebno obeležje arapskih konja su...*
- 10) *U Beču je »Španska dvorska škola....«*
- 11) *Mnoge rase imaju... krvi – radi oplemenjivanja.*

Brzo pređi kratke tekstove o pojedinim vrstama konja i unesi pronađene pojmove u gornju ukrštenicu!

ZAŠTO BRZO PRELAZITI NEKI TEKST?

Često uopšte nije neophodno da se neki tekst čita u _____. Sporo čitanje ponekad čak _____ i ometa koncentraciju. A sve se ionako ne može _____, ma koliko se sporo čitalo! Dakle, hrabro ka _____! Površno čitanje je moguće i ima smisla uvek ...

1	STRANA / TEMA / AKO TI / NIJE POTPUNO / KOJU TEKST OBRAĐUJE
2	U NEKOM TEKSTU / NA OSNOVU / ODREĐENE INFORMACIJE / PITANJA / DATIH PITANJA / AKO / ILI / KOJE SI SAM / TRAŽIŠ / POSTAVIO / (POJMOVE, PODATKE, ITD.)
3	SAMO DELIMIČNO / DUŽI TEKST / KOJI TI JE / AKO / VAŽAN / NEKI / PRED SOBOM / IMAŠ.
4	U DRUGOM KORAKU / O NEKOM TEKSTU / PROČITAO / AKO ŽELIŠ / DA BI GA / PRVI UTISAK / KASNIJE / DA STEKNEŠ / PAŽLJIVIJE.
5	I SAMO / JOŠ NEŠTO NOVO / AKO VEĆ / DA LI / DOBRO ZNAŠ / U NEKOM TEKSTU / PROVERIŠ / O NEKOJ TEMI / ŽELIŠ DA / PIŠE.
6	IMA / AKO / DA LI / ŽELIŠ DA VIDIŠ / ZA TEBE / NEŠTO INTERESANTNO, ODNOSNO VAŽNO / BRZO / U NEKOM STRUČNOM TEKSTU.

Kako pristupiti nekom štivu koje treba pročitati, to naravno zavisi od _____ ili od namere sa kojom se ono čita. _____ tekstovi, pesme i stručni tekstovi sa teškim, odnosno potpuno _____ sadržajem se naravno drugačije čitaju nego tekstovi čiji je _____ već polupoznat..

- ▶ *Poređaj gornje delove rečenica tako da čine smislene rečenice obrazloženja! Unesi te rečenice obrazloženja u predviđen prostor!*
- ▶ *Unesi sledeće delove reči u date praznine u tekstu, tako da dobiješ smislene rečenice!*

ME, POT, LJUJE, TITI, SADR, IM, TE, PRAZ, PUNO, ZA, NINA, LITER, NOV, PAM, ISCRP, STI, ARNI, ŽAJ, MA

PRAVILA ZA BRZO ČITANJE

Na šta treba obratiti pažnju pri brzom čitanju nekog (stručnog) teksta? Evo nekoliko saveta. Pre svega, važno je:

- DA SE POTPUNO _____, DA NE BI NEPOTREBNO MORAO DA SE VRAĆAŠ I PONOVO _____, POŠTO TAKVA UDALJAVANJA SPREČAVAJU USPEH U ČITANJU I SMANJUJU _____ ZA ČITANJEM.
- DA ZA VREME ČITANJA _____ NEŠTO ODREĐENO: POJMOVE, BROJEVE, OBJAŠNJENJA ILI NEKE DRUGE _____ KOJE TI SE ČINE VAŽNIM.
- DA MANJE OBRAĆAŠ _____ NA POJEDINAČNE POJMOVE, VEĆ ŠTO JE VIŠE MOGUĆE NA _____. TO ŠIRENJE RASPONA GLEDANJA MOŽEŠ DA NAUČIŠ I UVEŽBAŠ!
- DA SE KONCENTRIŠEŠ NA POSEBNO _____ U TEKSTU (AKO IH IMA): NA NASLOVE, MASNO ODŠTAMPANE REČI I _____ NA KRAJU.
- DA NE SHVATAŠ OZBILJNO SVAKU _____ U TEKSTU I DA NE POKUŠAVAŠ DA JE ZAPAMTIŠ, JER NAŠ _____ NI PORED NAJBOLJE VOLJE NIJE U STANJU ZA TO. IZBOR MORA DA POSTOJI! KONCENTRACIJA NA ONO ŠTO JE BITNO JE _____!
- DA PRONAĐEŠ OD POČETKA DO KRAJA _____ KOJE SU NOSIOCI SMISLA I KOJE PREDSTAVLJAJU MISAONU _____ PISCA TEKSTA.
- DA U DATOM SLUČAJU BRZO PRELAZIŠ SA _____ NA PASUS, DA BI PROVERIO DA LI TU STOJI NEŠTO _____.

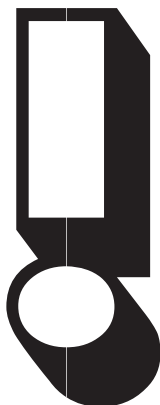
Brzo čitanje mora da se uvežbava – i može uspešno da se uvežba! Kako istraživanja pokazuju, brzina čitanja može, uz dosledno _____, da se _____, a da se pri tom zbog toga ne _____. Dakle, svi na obuku brzog čitanja!

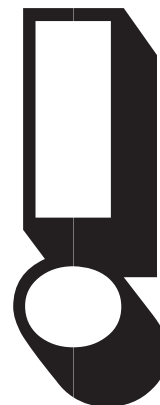
Uputstvo za rad: unesi sledeće pojmove u tekst tako da dobiješ rečenice sa smislom (jedna crtica = jedno slovo)

ZAPAMTI MANJE, UDVOSTRUČI, VEŽBANJE, VAŽNO, REČENICE, REČ, GRUPE REČI, TRAŽIŠ, KONCENTRIŠEŠ, GRAĐU, MOZAK, OZNAČENE DELOVE, ČITAŠ, INFORMACIJE, PASUSA, NEIZOSTAVNO, SAŽETKE, PAŽNJU, VOLJU.

ŠIRENJE RASPONA GLEDANJA

Test
 Uspeh
 Podvući
 Pisaći sto
 Marker teksta
 Volja za čitanjem
 Dobra nastava
 Čitati razmišljajući
 Povezati sa školom
 Pod tim okolnostima
 Uz svirku i talambase
 Brzo čitanje se mora uvežbati
 Pismena vežba je bila laka
 Raspon gledanja se širi
 Brzina čitanja se povećava
 Naša obuka čitanja je bila uspešna
 Obrađivanje tekstova je pravo zadovoljstvo

- ➔ Iseci na papiru formata A 4 (najbolje bi bilo da je od kartona) u gornjem delu jedan uzani »prozor za gledanje«, koji je toliko širok i visok koliki je poslednji red gornje piramide!
- ➔ Pokrij sad piramidu tim listom i ravnomerno povlači list tako nadole, da se nakratko pojavi određena reč, odnosno rečenica u »prozoru za gledanje«. Zapiši tu reč / rečenicu ili stavi znak pitanja ako ima nejasnoća!
- ➔ Najbolje je da ovu vežbu dalje radiš sa nekim u paru. On/ona će vući »prozor« postepeno odozgo nadole. Ti pri tom gledaš i pokušavaš da prepoznaš reč /rečenicu. Navedi šta si prepoznao. Tvoj par prekontroliše, i tako redom!
- ➔ Možeš da sastaviš druge piramide od reči i da nastaviš vežbanje sa drugim rečima /rečenicama. Time se povećava tvoja brzina čitanja i širi se »raspon gledanja«!

B12: VEŽBANJA ZA SISTEMATIČNO ČITANJE

OSNOVNA IDEJA: Za razliku od poslednjeg obrađenog pregleda - čitanje u priloženim materijalima za vežbanje, ovde se govori o tome kako se učenicima mogu pokazati, preko primera, određeni koraci u okviru sistematičnog učenja. Ovi koraci se oslanjaju na »metodu 5 koraka«: preletanje>pitanja u vezi sa tekstom> temeljno čitanje>sažimanje po odlomcima>ponavljanje čitavog teksta tj. rekapitulacija. Ovakav stepenovani/sistematični način čitanja nije neophodan na svakom času, ali bi ga trebalo uvoditi/vežbati u svakom slučaju. Tako da se ne treba čuditi kada učenici pod čitanjem teksta podrazumevaju pregledanje reči i rečenica očima i nakon toga se pitaju zašto su zapamtili veoma malo ili čak ništa. Priznajemo da se po pravilu ova »petostepena metoda« uvodi na nastavi maternjeg jezika i ponekad se čak i preporučuje u te svrhe. Dublje faze refleksije i uvežbavanja su veoma retke. Ovim navedenim materijalima za vežbanje želimo predupregnuti nedostatak. Naravno, to se ne može postići u potpunosti u navedenih šest vežbanja, koja će u narednom delu biti predstavljena. Vežbanja i refleksije u vezi sa pomenutim tehnikama čitanja, s vremena na vreme su neophodni, ako želimo da se učenici odviknu od loših navika i da nauče da čitaju racionalno.

VEŽBANJE: Listovi sa vežbanjima biće kopirani u dovoljnom broju i podeljeni učenicima da ih popune, na osnovu navedenog uputstva. Učenici bi po pravilu morali da ispunjavaju listove samostalno, ali pod određenim okolnostima mogu to činiti zajedno sa partnerom, ako je pojedinim učenicima potrebna podrška ili kontrola. O čemu je ovde reč? Uz pomoć radnog lista *a* učenici mogu da dobiju pregled »petostepene metode«. Radni listovi od *b* do *f* služe potom za produblјivanje svakog pojedinačnog koraka u čitanju, tj. radu. Pri tome učenici treba da formulišu ili odgovore na pitanja u vezi sa određenim tekstom, da odrede naslove, srede odlomke i naprave pasuse. U odeljcima B 13 i B 14 sledi materijal koji se odnosi na uvežbavanje markiranja, sažimanja i izdvajanja bitnog iz tekstova.

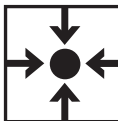

OCENJIVANJE: Ovde se po pravilu osnivaju male grupe od po dva do četiri učenika. Popunjeni radni listovi za uvežbavanje razmenjuju se i naizmenično ih učenici, članovi grupa, kontrolišu i razgovaraju o njima. Razmenjuju se iskustva i saveti. Na kraju se diskutuje o problemima i pitanjima koji su se možda pojavili u grupama. Na poleđini radnog lista *a* može se napisati jedna mala scenska igra, po kojoj će pet učenika jedan za drugim da objasne, svojim rečima, šta su radili na svakom tokom svakog od pet koraka (»Nalazim se na 1. stepenu; ja iščitavam.. «). U suprotnom, nastavnik će po potrebi dati uputstva; on će pomenuti ono što je zapazio i kao i sve probleme u vezi sa tim. Time će produbiti smisao i cilj »petostepene metode« i ako ima potrebe za tim uvešće i druga vežbanja analogno sa ovde prikazanim vežbanjima. Na taj način učenici mogu steći relativno dobre navike.

NEOPHODNO VREME: Vreme neophodno za ove vežbe zavisi od toga koliko je radnih listova podeljeno učenicima i na koji će se način ocenjivati. To se, pre svega može sprovesti u nastavi maternjeg jezika.

ZAŠTO BRZO PRELAZITI NEKI TEKST?

- 1** _____ **P _ LE _ TI** _____
 Ovde pre svega obraćaš pažnju na naslove, na _____, ostale istaknute delove, na _____ reči ili kod knjiga na _____. U osnovi se u ovom prvom koraku radi o tome da se dobije površna _____ o sadržaju i građi određenog teksta.
- 2** _____ **P _ T _ NJ _** _____
 U drugom koraku razmišljaš o tome o kojim _____ se radi u tekstu. Na koja pitanja tekst daje _____? Najpre, zapiši odgovarajuća pitanja, radi uvežbavanja - na jednu ceduljicu! Kasnije možeš da ih razjasniš razmišljajući o njima.
- 3** _____ **Č _ T _ NJ _** _____
 Sada ćeš _____ da pročitaš tekst. Pri tome razmišljaj o svojim pitanjima i o nameru koju imaš pri čitanju (Šta želiš da _____?). Nemoj pri čitanju da praviš pauze kako bi ono što pročitaš mogao bolje da _____.
- 4** _____ **P _ E _ R _ Č _ T _** _____
 Posle čitanja svake smisaone celine ponovo je kratko pogledaj i razmisli o tome šta si upravo _____ i da li ti je sve jasno. Prepričaj pročitano smisaonu celinu _____, pismeno ili u mislima. Preporuka: ako je moguće pričaj naglas sam sa sobom kao da polažeš sam sebi račune.
- 5** _____ **P _ N _ LJ _ NJ _** _____
 Na kraju ponavljaš još jedanput najvažnije _____ i informacije u tekstu. Vodi računa pri tome o pitanjima koja si formulisao na početku i o onome što si eventualno _____ dok si obrađivao tekst. Ponavljanje može da se odvija tako što ćeš ponavljati u sebi; ali se može odvijati i _____; ili može izgledati tako kao da sam sebi držiš kratko _____.

Uputstvo za rad: Popuni naslove svakog od ovih delova tokom čitanja, upisujući slova koja nedostaju. Osim toga upiši i sledeće reči u praznine kako bi dobio rečenice koje imaju smisla:

PROČITAO, REČENICE, PODVUKAO, PISMENO, PREDAVANJE, TEMELJNO, SAZNAŠ, ZAPAMTIŠ, ISTAKNUTE, SADRŽAJ, PREDSTAVA, SVOJIM, PITANJIMA, ODGOVORE

PRONALAZENJE NASLOVA

PUTOVANJA PRONALAZAČA

Pre 500 godina začini kao što su biber, šafran i anis ili cimet bili su kod nas do te mere skupi da su koštali kao zlato. Arapski trgovci donosili su ih svojim karavanima iz daleke Indije i Kine u Evropu. Nije se znalo gde se nalaze te zemlje. Znalo se samo da su te zemlje obilovale bogatstvom: svetlucavim dragim kamenjem, finom svilom, porcelanom i drugim bogatstvima.

Izgledalo je da ne postoji mogućnost da se do tih dragocenosti dođe na jeftin način. Ili bar ne kopnenim putem – Arapi su znali na koji način da to spreče. Kada bi bilo moguće oploviti Afriku brodom? Ili kada bi bilo tačno ono što su ućeni ljudi pretpostavljali, naime da je Zemlja okrugla kao pomorandža, tada bi se moglo jednostavno ploviti na zapad i stići do Indije ili Kine.

Ako je Zemlja stvarno loptastog oblika, rekao je moreplovac Kristofer Kolumbo, moram onda jednostavno da plovim što dalje na zapad da bih dospeo do Indije. Pun vere isplovio je

sa tri broda i doplovio do istočne obale Amerike. To naime tada nije znao, jer je mislio da je došao do Indije.

Putovanje istraživačkim brodom zasigurno nije bilo lako. Namirnice su skladištene u drvenim burićima u unutrašnjosti broda. Tu je bilo stalno vlažno i bilo je prepuno pacova. Posle nekoliko nedelja zalihe su bile u lošem stanju. Skoro da uopšte više nije bilo svežeg voća i povrća.

Puno mornara umrlo je na putovanju zbog loše ishrane. Više od 80 mornara živelo je na tako malom prostoru – nisu imali prostorije za spavanje. Kada je bilo lepo vreme spavali bi na palubi umesto u vlažnom potpalublju. Samo kapetan broda i njegovi oficiri imali su svoje kabine.

U isto vreme kada je Kolumbo otkrio obale Amerike portugalski mornari uspeli su da oplove Afriku. I za njih je to bilo opasno putovanje puno oskudevanja. Istraživački brodovi nisu bili u dovoljnoj meri opremljeni za takve vrste dalekih putovanja.

(Tekst iz: Treff – udžbenika 1991, izdavač- Velber, str. 37)

Za svaki od ovih odlomaka pronađi jedan kratak naslov, koji će biti u skladu sa sadržajem! Upiši naslove na tačkice!

Ako si nesiguran, možeš od navedenih reči da sastaviš 5 mogućih naslova. Odredi koji od njih odgovara kom odlomku!

AFRIKA, ŽIVETI, KOLUMBO, ISHRANA, DO INDIJE?, KRISTOFER, MORNARI, OPLOVITI, PORTUGALCI, PROBLEMI, KAKO DOĆI, POGREŠNO PUTOVANJE.

ODGOVARANJE NA PITANJA

KAKO NASTAJE NEVREME?

Za vreme toplih letnjih dana topao, vlažan vazduh podiže se gore. Tamo se ponovo hladi i na taj način se stvaraju gusti oblaci. Iz donjih slojeva neprestano dolazi topao vazduh u gornje slojeve i sudara se sa slojem hladnog vazduha. Različite vazdušne mase struje jedna kroz drugu, taru se jedna o drugu i tako nastaje pucketavi električni napon, isto kao kada vunenom krpom pređemo preko gramofonske ploče. Napon se oslobađa u ogromnim vrelin varnicama. Seva. Grmljavina nije ništa drugo do jak udar koji čujemo kada se vazdušne mase, koje je prethodno rastavila munja, ponovo sudare. Ako je nevreme blizu, grmljavina sledi neposredno nakon sevanja munje. Ako je nevreme udaljeno, zvuku je potrebno duže vremena i u tom slučaju ne čujemo samo udar groma već i zvuke njegovog eha.

GROM I MUNJA

U stara vremena svaki narod je imao svoje objašnjenja o tome zašto grmi i seva. U Egiptu ljudi su se plašili strašnog zmaja koji je donosio nevreme. On je predstavljao pojam za sve sile koje su htele da razore svet. Bog nevremena kod Germana bio je Tor. Verovalo se da je munja putanja kojom se kreće njegov čekić, koga su se svi plašili, a da grmljavinu prouzrokuju Torova kola. U Grčkoj se verovalo da se naviši Bog, otac svih bogova Zevs, bori protiv svojih neprijatelja tako što na njih baca munje. I u hrišćanskom vremenu za grmljavinu se mislilo da je ljutiti glas Boga. Upotreba gromobrana je zbog toga dugo smatrana za bogohuljenje.

NA OVAJ NAČIN SE MOŽEMO ZAŠTITITI OD MUNJE

Munja uvek traži najkraći put do zemlje. Zbog toga najčešće udara u najviše zgrade i drveća. Osim toga privlači je metal. Ako seva, trebalo bi izbegavati drveće koje je izdvojeno od ostalog drveća i ne treba trčati preko golog polja. Munje udaraju i u vodu. Zbog toga je opasno kupati se kada je nevreme. Ako se krećeš kroz neko polje, najbolje je da legneš u neku uvalu. U automobilu je čovek siguran od udara munje.

(Tekst iz: Treff – udžbenika 1991, izdavač- Velber, str. 15)

Odgovori na sledeća pitanja, ukratko zapiši odgovore na posebnom listu papira!
Odgovore ćeš pronaći gore u tekstu!

1. GDE NE BISMO SMELI DA SE NALAZIMO
KADA JE NEVREME ?	5. KAKO NASTAJU GUSTI OBLACI KOJI
PROUZROKUJU NEVREME ?
2. OD ČEGA ZAVISI VREMENSKI RAZMAK
IZMEĐU POJAVE GRMLJAVINE I SEVANJA ?	6. ŠTA SE DEŠAVA KADA SEVA ?
3. KAKO NASTAJE ELEKTRIČNI NAPON KOJI
PROUZROKUJE NASTANAK MUNJE ?	7. ŠTA JE GRMLJAVINA ?
4. ZAŠTO SU HRIŠĆANI DUGO SMATRALI
GROMOGRAN ZA BOGOHULJENJE ?	8. ŠTA SU STARI EGIPĆANI POVEZIVALI SA
MUNJOM I GROMOM ?
	9. KAKO SU STARI GRCI TUMAČILI GROM I
MUNJU ?

RAZVIJANJE PITANJA UZ TEKST

GUTENBERGOVA UMETNOST

JOHANES GUTENBERG JE ŽIVEO PRE MNOGO GODINA U MAJNCU. VIŠE SE NE ZNA KADA JE TAČNO ROĐEN. TREBALO BI DA JE TO NEGDE OKO GODINE 1400. BIO JE JAKO SIROMAŠAN, JER NIKO NIJE HTEO DA KUPI NJEGOV NAKIT. ZATO JE POTRAŽIO SREĆU U JEDNOM DRUGOM GRADU. TAMO JE SA JOŠ DVOJICOM POMOĆNIKA PRAVIO ZLATNA OGLEDALA KOJA SU SE DOBRO PRODAVALA. ALI JOHANES GUTENBERG – KOJI SE U STVARI PREZIVAO GENSFLAJŠ (GUŠČIJE MESO) IMAO JE JEDNU TAJNU. NOĆU KADA SU SVI SPAVALI SEDEO BI ZA SVOJIM PISAČIM STOLOM I RAZMIŠLJAO. SANJAO JE O TOME DA NAPRAVI JEDNU DEBELU KNJIGU. TO JE TREBALO DA BUDE BIBLIJA. NIJE HTEO DA SVE STRANE ISPISUJE RUKOM. RUČNO PISANJE BI PREDUGO TRAJALO I BILO BI MNOGO NAPORNO. GUTENBERG JE IMAO MNOGO BOLJU ZAMISAO. KAKO BI BILO KADA BI SVAKO SLOVO POJEDINAČNO OTISNUO NA PAPIR, POMOĆU NEKE VRSTE PEČATA?

VEĆ SLEDEĆEG JUTRA ISPRIČAO JE SVOJIM POMOĆNICIMA SVOJU ZAMISAO. DAN I NOĆ SU NJIH TROJICA RADILI U RADIONICI. PO GUTENBERGOVOM SISTEMU STAVILI SU SLOVA U JEDNU KUTIJU, PREŠLI PREKO NJIH BOJOM, PREKO TOGA STAVILI LIST PAPIRA, PRITISLI ČVRSTO I BILA BI GOTOVA JEDNA PRELEPO ODŠTAMPANA STRANA. NAKON TRI GODINE MOGLI SU I DRUGIMA DA POKAŽU BIBLIJU. DANAS SE GUTENBERGOVA BIBLIJA NALAZI U JEDNOM MUZEJU, GDE SVAKO MOŽE DA JOJ SE DIVI. GUTENBERG JE UMRO U SIROMAŠTVU.

(Tekst iz: Treff – udžbenika 1991, izdavač - Velber, str. 80)

Uputstvo za rad: Napiši sedam pitanja na koja ti tekst gore može dati odgovore! Pridržavaj se pri tom sledećih rečeničnih početaka! Upiši upitne rečenice koje si pronašao!

- ▶ KAKO _____ ?
- ▶ ŠTA _____ ?
- ▶ KAKO _____ ?
- ▶ GDE _____ ?
- ▶ KADA _____ ?
- ▶ KAKO _____ ?
- ▶ GDE _____ ?

PODELITI TEKST NA PASUSE

Lav i bikovi. Četiri jaka bika bili su jako dobri prijatelji. Jedan lav ih je posmatrao i njegova zavist je rasla iz dana u dan. »Ovih osam oštarih rogova«, pomislio je, »opasno je. Mogli bi čak i da me ubiju, kada bi me svi zajedno napali.« U tom trenutku sinula mu je ideja. Sakrio se na ivici pašnjaka i strpljivo čekao sve dok se jedan od bikova nije odvojio od ostalih. Došunjao se do njega i tiho mu došapnuo: »Ah ti si taj o kome ostala trojica ružno pričaju.« Drugom biku ispričao je »Ostala trojica su ljubomorni na tebe jer si veći i lepši od njih.« Iako na početku bikovi nisu slušali lava, ubrzo su počeli da sumnjaju jedan u drugog. Nisu više išli zajedno na pašnjak i noću su se udaljavali jedan od drugog. Sve je to doprinelo da još više sumnjaju jedan u drugog. Svaki od njih je mislio o ostalima: Oni čekaju priliku da mi naude. Kada je lav napokon raširio glas da ova četiri bika žele da se bore jedan protiv drugog, nasrnuli su razjareni jedan na drugog. I uskoro ona četiri divna bika nisu više izgledali tako dobro. Kada je lav napao jednog od njih i ubio ga, ostali bikovi mu nisu pritekli u pomoć. Ubrzo je lav rastrgao i drugog, potom je ubio i trećeg, a i četvrti je za nekoliko dana postao lavova žrtva.

(Tekst iz: »Bolje čitati«, Izdavač Cornelsen 1991, str. 36)

Pažljivo pročitaj tekst i podeli ga na delove koji će imati smisla! Podvuci svetlim flomastarom početna slova svakog dela! Napiši i odgovarajući naslov priče! SAVET: Verovatno ćeš dobiti pet delova ove priče.

UREĐIVANJE ODLOMAKA

(Tekst: *Usput, čitanka 6, Izdavač Klett 1992, str. 32 f.*)

Nismo ga ni dodirnuli. Nismo progovorili sa njim ni jednu jedinu reč, pa ipak Branko odjedanput nije više bio miran. Vrištao je i besneo kada mu neka sitnica nije bila po volji.

Onda je Branko počeo da udara druge. U školskom dvorštu udario je Petra pesnicom u stomak, jer ga je Petar slučajno dodirnuo. Petar koji je bio snažan, nije mogao da dođe do vazduha.

Hteo sam u stvari da Branka pozovem na svoj rođendan. Bilo mi ga je žao. Ali više od osam ljudi nije moglo da stane u moju sobu. Branko je bio višak. Njega ionako niko nije pozivao.

»Šta li su to učinili s njegovom glavom?« često sam mislio o tome i svašta mi je padalo na pamet. Nisam želeo da ga pitam, a ni ostali to nisu želeli. On sam nikada nam to nije ispričao.

Kada se Branko razboleo, niko nije hteo da mu odnese domaće zadatke. Nakon toga bio je u školi još samo tri dana. Potom je izostao zauvek.

Naš razredni je saznao. Rekao je: »Pređite preko toga iako ste možda ljuti. I, molim vas, nemojte ga dodirivati.«

Branko Jovanović je došao. Prvo što smo primetili bio je njegov ožiljak. Taj veliki rez na potiljku. Primetili smo i njegovo gutanje tableta. Na svaki sat po jedna.

Nije puno govorio. Posle škole bi ćutke dolazio na fudbalsko igralište i nosio nam je loptu. Onda bi stajao pored gola i posmatrao nas svojim krupnim, buljavim očima.

Branko Jovanović izgledao je kao da to nije bio on. Stajali smo i vrteli glavama. Sve češće bi neko rekao: »On nije normalan. Sada je potpuno poludeo.«

Naš razredni je jednom prilikom rekao: »Doći će nam neko novi u razred. On je dugo bio u bolnici i u mnogim stvarima neće moći da učestvuje. Vodite računa o njemu. Potrudite se.«

 Uredi sve ove odlomke – po redosledu – upisujući brojeve od 1 do 10! Upiši odgovarajuće brojeve u kvadrate sa strane! SAVET: ako zbir brojeva sa desne strane oduzmeš od zbira brojeva sa leve strane, dobićeš broj »13«! Ako ne dobiješ taj rezultat, razmisli ponovo!

 Druga mogućnost: iseci ove odlomke i zalepi ih na prazan list papira poštujući njihov redosled, tako da na kraju dobiješ priču koja ima smisla!

B13: MARKIRANJE I PODVLAČENJE TEKSTOVA

OSNOVNA IDEJA: Jedna od važnih sposobnosti je markiranje tekstova, tako da oni budu uočljivi i da se dobro pamte. Potrebno je da se učenici sa tim upoznaju što je moguće ranije. Ipak nije moguće sve tekstove markirati jer knjige često pozajmljujemo. Ipak upotreba raznih tekstova u nastavi nije ograničena samo na upotrebu tekstova koji se nalaze u školskim knjigama. Sve se više upotrebljavaju fotokopije raznih tekstova koje učenici mogu da »obrađuju« neograničeno. U najboljem slučaju ovo važi za faze uveštavanja gde su markiranje i podvlačenje veoma bitni. U tim fazama trebalo bi upotrebljavati »tekstove za upotrebu« sa kojima učenici mogu da eksperimentišu i da prave »greške«. Centralne pojmove, pitanja, podatke, naslove i druga ključna mesta treba izdvojiti iz teksta i markirati ih da bi se lakše uočili – to nije samo pomoć pri pamćenju već je i neophodno kod nastave koja je orijentisana na metode. Nedostaci kod učenika su uočljivi što se može primetiti u nastavi. Uvek se podvlači olovkom jedne boje ili tamnom hemijskom olovkom; po pravilu se previše podvlači; ponekad se u markiranju koristi jedan ili više markera različitih boja nasumice i »prekrivaju se čitave površine« ili – druga krajnost – uopšte se ne upotrebljavaju markeri za podvlačenje teksta, iako oni mogu da budu alat od velike koristi, ukoliko se koriste ciljano i štedljivo. Gradivni elementi za vežbanje predstavljeni na ovom mestu trebalo bi učenicima da pruže podsticaj da sopstvene strategije za obradu teksta kritički promisle i da ih poboljšaju.

VEŽBANJE: Predstavljene gradivne elemente za vežbanje nastavnik može da upotrebi po sopstvenom izboru i učenici mogu da ih obrade samostalno ili u paru. Radni list *a* pruža učenicima priliku da se oprobaju sa »selektivnim« markiranjem. Radni listovi *b* i *c* predstavljaju pravila sistematičnog markiranja i podvlačenja u »obliku zagonetki«. Zaključni radni list *d* navodi učenike na kritičko razmišljanje o tekstu koji je nepotpuno markiran kao i na konstruktivan rad na tekstu. Uputstva za kontrolu rezultata tj. za samostalno kontrolisanje učenika navedena su na radnim listovima. Važno: preporučljivo je da se s vremena na vreme ovakva vrsta vežbanja i »pokušaji za sticanje svesti o tome« ponavljaju.

OCENJIVANJE: Ocenjivanje se po pravilu odvija na taj način što učenici svoje ispunjene radne listove razmene u parovima ili u manjim grupama i potom ih međusobno kontrolišu. O nejasnoćama i pitanjima koja se mogu pojaviti razgovaraće se. Na kraju će se izneti važni saveti, saznanja i problemi ako do njih dođe. Nekoliko centralnih saveta pri markiranju biće u kratkoj formi zabeleženi na zidnim novinama ili u sveskama učenika. Nastavnik daje savete, razgovara o problemima i podvlači značaj sistematičnog štedljivog markiranja i podvlačenja.

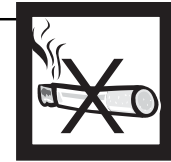

NEOPHODNO VREME: Vreme koje je potrebno je varijabilno i zavisi od toga koliko će radnih listova biti upotrebljeno i koliko intenzivno će oni biti ocenjivani. Ova vežbanja se mogu pre svega primeniti na predmetnoj nastavi.

MARKIRANJE KLJUČNIH POJMOVA

PUŠENJE ŠTETI ZDRAVLJU!

Pušenje prouzrokuje mnoga oboljenja. Na nastanak tih bolesti utiču pre svega materije koje sadrži

dim. Već i laici mogu da prepoznaju katran. Katran boji filter cigarete u oker boju. Najvećim delom on se taloži u plućima. Na taj način dolazi do pojave povremenih smetnji pri disanju, ali i stalnih smetnji. Kod recimo 15 popušanih cigareta dnevno, posle 10 godina u disajne puteve dospeva 1 000 grama katrana. Na početku dlačicama u disajnim putevima uspevaju se izbaciti talozi. Ali vremenom se ta sposobnost gubi. Sve se više katrana taloži u plućima. Ovaj talog se samo delom izbacuje kroz tzv. »pušački kašalj«. Pored pomenutih smetnji u disanju postoji i opasnost i od nastanka raka pluća. Rizik od oboljevanja od raka pluća je kod pušača 30 puta veći nego kod nepušača! Danas godišnje umire oko 25 000 ljudi od raka pluća, oko 20 procenata tih ljudi su pušači. Ali i druge stanice na »pušačkom putu« - usna duplja, dušnik i grkljan – u velikoj meri su ugrožene rakom. To važi i za creva. Još jedna od štetnih materija, koja se oslobađa pri pušenju je nikotin. Ovaj otrov preko pluća dospeva u krv i na taj način se rasprostire po celom telu. Dovodi do sužavanja krvnih sudova i opadanja temperature. Posebno se ovo sužavanje krvnih sudova može odraziti na noge. Dodatna taloženja sužavaju do te mere krvne sudove da do tkiva ne dolazi dovoljno kiseonika. U prstima na nogama dolazi do osećaja hladnoće, neosetljivosti i bolova. U najgorem slučaju dolazi do otežane cirkulacije krvi te se delovi stopala ili noge moraju amputirati. I ugljenmonoksid koji je sastojak duvana štetno utiče na krvotok. Mnogo se lakše vezuje sa crvenim krvnim zrcima od kiseonika i time loše utiče na snabdevanje kiseonikom. Sužavanje krvnih sudova prouzrokovano nikotinom posebno opterećuje srce i time ga i oštećuje. Srčani udar i smrt mogu biti posledica toga. Zbog čega ljudi ipak puše? Mnogo pušača naviklo je da zapali cigaretu kada im je dosadno, kada su na poslu mnogo opterećeni ili posle jela. Drugi ne mogu više uopšte da se odvoje od cigarete; sumnja se da kod njih postoji određena telesna zavisnost od nikotina.

(tekst iz: *Biologija danas 2G*, Izdavač – Šredel, 1990, str. 254 f)

Markiraj tekst na taj način da na prvi pogled postane prepoznatljivo koje bolesti prouzrokuje pušenje! Markiraj samo pojedinačne pojmove!

Dodatne informacije koje pojašnjavaju, koje ti se učine važnim, podvuci crvenim tankim flomasterom! SAVET ZA KONTROLU: »Ključni pojmovi« koji predstavljaju pet najvažnijih bolesti sadrže sledeće reči: rak, cirkulacija, udar, disanje, sudovi.

ZAŠTO MARKIRATI I PODVLAČITI?

FLOMASTERI ZA MARKIRANJE TEKSTA SU INSTRUMENTI KOJI MOGU BITI OD VELIKE _____, DA BI VAŽNA MESTA U JEDNOM TEKSTU UPALA U _____. KADA ISTI TEKST PONOVO POGLEDAŠ, DOK GA PONAHLJAŠ, POTREBNO JE PO SVIM PRAVILIMA SAMO DA SE KONCENTRIŠEŠ NA _____ MESTA I ODMAH ČEŠ SE _____ INFORMACIJE KOJA SE NALAZI OKO MARKIRANOG POJMA.

MARKIRANA MESTA SU U VELIKOJ MERI »KLJUČEVI« KOJIMA MOŽEŠ DA OTKLJUČAŠ RAZLIČITE _____ U SVOM PAMĆENJU, U KOJE SI PRI PRVOJ OBRADI _____ »POHRANIO« ODREĐENE INFORMACIJE U _____ S TIM.

U TU SVRHU JEDAN PRIMER: AKO SI U JEDNOM TEKSTU KOJI GOVORI O VREMENSKIM PRILIKAMA NPR. MARKIRAO REČ »VISOKI VAZDUŠNI PRITISAK« ONDA MOŽEŠ PREKO OVE _____ DA DOĐEŠ DO JEDNOG BROJA INFORMACIJA, KOJE SI SA TIM _____ (ŠTA SE DEŠAVA KADA JE VAZDUŠNI PRITISAK VISOK? KAKO DOLAZI DO TOGA? KAKO OVAKVE VREMENSKE PRILIKE UTIČU NA LJUDE? ITD.) NAJČEŠĆE NIJE VIŠE POTREBNO DA _____ OVE INFORMACIJE KOJE OBJAŠNJAVAJU – TZV. »DODATNE INFORMACIJE«, JER SE PRILIČNO _____ PONOVO POJAVLJUJU POMOĆU POMENUTE »ŠIFRE«.

TO SVE MOŽE DA USPE SAMO AKO POMOĆU _____ U BOJI MARKIRAŠ SAMO »KLJUČNE REČI« A NE CELE _____ ILI PASUSE, JER U TOM SLUČAJU TVOJE OČI NE ZNAJU NA ŠTA TREBA DA OBRATE PAŽNJU.

Unesi sledeće pojmove u praznine u tekstu tako da dobiješ rečenice koje imaju smisla!

OČI, POMOĆI, FIOKE, VEZI, KLJUČNE REČI, ČITAŠ, AUTOMATSKI, POVEZAO, TEKSTA, MARKERA, MARKIRANA, REČENICE, SETITI.

ZAŠTO MARKIRATI I PODVLAČITI?

AKO PREVIŠE _____, TVOJE PAMĆENJE BLEDI. U TOM SLUČAJU MORAŠ _____ PONOVO DA ČITAŠ U POTPUNOSTI, KADA GA PONAVLJAŠ. TO TE KOŠTA NEPOTREBNOG VREMENA, NA NEKI NAČIN JE _____ I ZAMARA TVOJE _____.

ZBOG TOGA ZAPAMTI: OBELEŽAVAJ MARKEROM AKO JE TO MOGUĆE SAMO POJEDINAČNE _____. BUDI ŠTEDLJIV PRI MARKIRANJU, KAKO BI TVOJE OČI MOMENTALNO BILE _____ I TVOJE PAMĆENJE _____. IZBEGAVAJ UPOTREBU VEĆEG BROJA _____ ISTOVREMENO, KAKO NE BI SEBE I SVOJE OČI BESPOTREBNO ZBUNJIVAO! KO ZNA POSLE ČETRNAEST _____ DA LI SU CRVENOM, ŽUTOM ILI ZELENOM BOJOM OZNAČENE KLJUČNE REČI.

INORMACIJE KOJE BLIŽE OBJAŠNJAVAJU (»DODATNE INFORMACIJE«) UZ ODREĐEN TEKST NAJBOLJE BI BILO PODVLAČITI TANKIM CRVENIM _____. CRVENA BOJA JE, KAKO JE POZNATO, BOJA KOJA _____ I SAMIM TIM JE JAKO DOBRO PREPOZNATLJIVA. CRVENA TANKA CRTA SE I JASNO IZDVAJA OD MARKIRANIH MESTA, TAKO DA POSTOJI JASNA RAZLIKA IZMEĐU VAŽNOG I _____ VAŽNOG.

Jednostavan primer za markiranje

Pri zagrevanju vode u loncu, nastaje **vodena para**. Ako ringla šporeta ostane dovoljno dugo uključena, stalnim zagrevanjem dolazi do **isparavanja** cele količine vode. Vazduh ne može da primi neograničenu količinu vodene pare. Ako količina vodene pare poraste preko granice zasićenja, stvaraju se male vodene kapljice. Dolazi do **kondenzacije**. Sada možemo da vidimo vodenu paru ponovo – na hladnom prozorskom staklu kao talog, a na nebu kao **oblake**. Kada kapi vode postanu veće i teže, nisu više u stanju da se zadrže u oblaku i padaju u obliku padavina. Da li će padavina dospeti na zemlju u obliku kiše ili snega zavisi od temperature vazduha.

Upiši sledeće pojmove u praznine u tekstu tako da dobiješ rečenice koje imaju smisla!

SIGNALIZIRA, PODVLAČIŠ, DOSADNO, TEKST, ZAPOSLENO, KLJUČNE REČI, PRIVUČENE, BOJA, DANA, PAMĆENJE, FLOMASTEROM, MANJE.

PRAVILA ZA MARKIRANJE KRATKO I JASNO

Uputstvo za rad: poređaj osam radnih koraka koji se nalaze dole tako da se dobije redosled koji ima smisla i u kvadratiće sa strane upiši brojeve od 1 do 8! Zapiši svaki radni korak u tabelu toka rada (ubeleži samo bitne pojmove)!

↓		↓
↓		↓
↓		↓
↓		↓
↓		↓
↓		↓
↓		↓
↓		↓

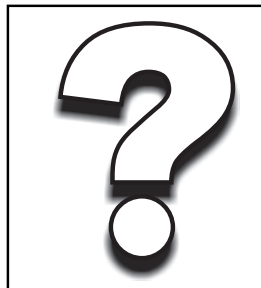
(SAVET PRI KONTROLI: zbir brojeva u desnoj i u levoj koloni je isti.)

☐ Olovku, lenjir, marker i tanki crveni flomaster pripremiti da budu pri ruci, na stolu!	☐ »Dodatne informacije«, koje služe za objašnjenje ključnih pojmova, podvući crvenim tankim flomasterom! Ali pažnja! Da bi celina ostala pregledna, ne sme se previše podvlačiti!
☐ Ključne pojmove zapisati na poseban papir i još jedanput razmisliti da li je sve jasno.	☐ Ako se sada setiš najvažnijih informacija (dodatnih informacija) onda si svoj »ključ« dobro odabrao i tekst dobro razumeo.
☐ Važna mesta podvući prvo olovkom, kako bi građa teksta postala delimično prepoznatljiva! Kako se olovka može lako obrisati, nije važno ako u ovoj fazi malo više podvučeš.	☐ Tekst brzo pročitati, kako bi se stekao utisak o tome o čemu se u tekstu radi!
☐ Videćeš da se relativno dobro možeš setiti markiranih ključnih pojmova i time i najvećeg broja pojedinosti određenog teksta. Detalji su vezani za ključne pojmove! Osim toga: i tako ne možeš baš sve da zapamtiš!	☐ Preleti ono što si podvukao još jedanput i pronađi ključne pojmove, i posle provere ih podvuci markerom! Korišćenje žute boje pokazalo se u nastavi jako dobro.

SUMNJIV PRIMER

? PROBLEMI U ŠKOLI ?

Mnogi učenici imaju znatne poteškoće u pogledu koncentracije. Naučnici razlikuju dve glavne grupe poremećaja koncentracije: slaba koncentracija i smetnja pri koncentraciji. Slabak koncentracija je rezultat ili urođenog oštećenja mozga, ili oštećenja koje je izazvano nesrećom, ili je ono posledica takozvanog oštećenja sredine, koje takođe škodi radu mozga. Oštećenja mozga koja su nastala pre rođenja ili za vreme porođaja mogu imati uzrok npr. u oboljenjima majke za vreme trudnoće, u neslaganju krvnih grupa roditelja ili usled nedostatka kiseonika na porođaju. Poremećaj koncentracije koji je izazvan sredinom ima svoje uzroke u tome, što

u jednoj sredini koja je naročito slaba podsticajima ne mogu u dovoljnoj meri da se uspostave veze između pojedinačnih ćelija mozga – takozvanih sinapsi. Prema zvaničnim procenama, oko 6 procenata školske dece ima blago oštećenje mozga, i stoga pate od slabe koncentracije. Nasuprot tome, na smetnje pri koncentraciji se mnogo češće nailazi. U principu svi ljudi manje ili više pate od toga. Razlozi su raznovrsni: ljubavni problemi, preopterećenost u poslu, strah od ispita, buka, ustajao vazduh u sobi i mnogi drugi. Tu spada i npr. sama činjenica, da možda treba nešto da uradite, za šta uopšte nemate volje.

- ➔ Gornji tekst je, tako kako je odštampan, markirao jedan učenik. Napiši u kratkim crtama, šta možeš da iskritikuješ kod ovog načina markiranja! Obrati pri tom pažnju na radne listove b i c.
- ➔ Zapiši »ključne pojmove« koje bi ti markirao na posebnoj cedulji! To bi trebalo da budu najmanje 2, a najviše 5 ključnih pojmova. Koji su to pojmovi?
- ➔ Umesto naslova koji je izabrao ovaj učenik, pronađi podesniji nasov koji bolje pokazuje o čemu se radi u tekstu!
- ➔ Uporedite svoje rezultate u malim grupama! Ako je potrebno, diskutujte o tome i pokušajte da nađete zajedničko rešenje!

B14: REZIMIRATI INFORMACIJE

OSNOVNA IDEJA: Osnovna sposobnost, kojom se škola sasvim površno bavi, jeste mogućnost procene tekstualnih informacija i njihovo rezimiranje u kratkim izjavama, skicama ili drugim grafičkim prikazima.

Učenik koji je naučio da izgrađuje jednostavne strukture i da raspoređuje informacije nije samo efikasniji pri usvajanju teksta, već i dokazano bolje pamti gradivo koje je samostalno strukturirao. Te izgrađene strukture su istovremeno i mreža u koju su utkane odgovarajuće stručne informacije. U poglavlju 4, u kom se naročito govori o povećavanju učinka pamćenja, još jednom ćemo se pozabaviti ovom osnovnom misli. Odlučujuće kod ove vrste procene teksta je da učenici razviju sopstvene rezimee (sažetke) i strukture. Tabele koje je sačinio nastavnik ili grafičke rezimee u udžbenicima, ma koliko bili dobri, učenici neće tako intenzivno i trajno zapamtiti kao tabele koje su sami napravili, šeme ili druge sažetke. Doduše, u početku učenicima to strogo ekscerpiranje i strukturiranje uglavnom ne pada lako, ipak, što više vežbaju, stižu značajnu rutinu. Samo, ne smeju da se na početku preopterete, moraju da im se daju neki podaci za orijentaciju i pomoć, da bi se pružile realne mogućnosti uspeha. Vremenom se onda mogu povećati zahtevi i stepen težine. O ovoj maksimi vode računa naredni radni listovi.

VEŽBE: Date materijale za vežbu nastavnik po izboru primenjuje, a učenici ih samostalno ili u parovima obrađuju – zavisno od uzrasta i mogućnosti učenika. Radni listovi *a* i *b* pružaju mogućnost za vežbanje sastavljanja jednostavnih tabela. Zahvaljujući određenim okvirnim podacima, zadaci ne bi trebalo da budu preteški. Isto važi i za radne listove od *c* do *e*, kod kojih učenici na osnovu datih tekstova treba da upotpune grubo uokvirene šeme ili treba da ih razviju. Radni list *f* kao osnovu za strukturiranje pruža samo polurečenice ili rečenice (tema: reklame i zaštita potrošača) koje treba da budu po redu sastavljene u prihvatljive modele. Radni list *g* konačno zahteva ciljano ekscerpiranje teksta u vezi sa nekom temom, koja predstoji za obradu. Kao što je rečeno, naravno da nije sve odrađeno samo sa ovoliko malo vežbi. Učenici moraju da budu što je moguće češće ohrabrivani i od njih se mora zahtevati da uz porast stepena težine vežbaju rezimiranje i strukturiranje informacija iz teksta.

PROCENA: Po pravilu se procena vrši tako što učenici u parovima ili manjim grupama razmenjuju ispunjene radne listove i međusobno ih kontrolišu. Učenici jedni drugima objašnjavaju i obrazlažu sumnjive podele, odnosno strukture. Potom se o nekoliko izabranih primera/problema/manjkavosti diskutuje. Nastavnik govori o mogućim slabostima, pomoću projektor predstavlja i objašnjava pojedine »proizvode«. On postavlja pitanja, daje podsticaje i stalno ohrabruje za smeliju redukciju informacija i sastavljanje modela strukture koji se bolje pamte.

POTREBNO VREME: Na jednom školskom času može se obraditi 1 do 2 radna lista, tako da bi ukupno 3 do 4 časa trebalo da bude dovoljno.

OD TEKSTA DO TABELE

JEZERCE ILI AKVARIJUM ?

Naravno da je lepo kad možete da u bašti napravite malo jezero, u kom držite ribe i druga živa bića. Ukoliko ova mogućnost ne postoji, onda postoji često izabrana alternativa – akvarijum u sobi. U čemu je razlika između života u jezercu i života u akvarijumu? Razlika je velika, između ostalog, u snabdevanju energijom: dok u jezercu u bašti i svetlost i toplota dolaze od sunca, u akvarijumu oni stižu pomoću struje. Električno osvetljenje i električno grejanje su neizostavni. Razlika, dalje, ima i u ishrani biljaka i životinja. U jezercetu je ishrana automatski regulisana. Životinje jedu biljke i druge životinje; biljke se, pak, hrane hranljivim materijama koje se svakodnevno proizvode u jezercetu (vidi fotosintezu pomoću sunčeve svetlosti), naime od hranljivih soli, ugljendioksida i

od same vode. Situacija je u akvarijumu drugačija. Ovde je neophodno redovno đubrenje i hranjenje, da bi biljke i životinje preživele. Da bi preživele, naravno da im je potreban i vazduh, kako bi disali. Živa bića u jezercu se snabdevaju kiseonikom iz vazduha, odnosno sa površine vode. U akvarijumu kiseonik mora da se dovodi veštačkim putem. A kako se čisti voda u ova oba životna prostora? U jezercu postoje prirodni rastvarači (bakterije, itd.) koji uklanjaju uginula živa bića i izlučevine. Nasuprot tome, u akvarijumu ne može da funkcioniše ovo samočišćenje, već mulj koji se napravi mora s vremena na vreme da se odstrani. Štaviše, prljava voda mora stalno da se menja u akvarijumu.

Ispuni sledeću tabelu tako da u svakom delu stoji nešto! Potrebne informacije i pojmove ćeš naći u gornjem tekstu. Uporedite svoje tabele i razgovarajte o njima u malim grupama!

Postupci	Jezerce	Akvarijum
S__bd _____ e__rg__om		
Is__a__		
Di_a__		
Č__e nj_		

POPUNJAVANJE TABELE

PROMENA SLIKE O SVETU

Pre 5 000 godina su Asirci i Vavilonci zamišljali Zemlju kao ravnu okruglu ploču, koja je okružena morem i nad kojom je nebeski svod. Oni su obožavali Sunce, Mesec i zvezde kao bogove, ili su pretpostavljali da je tamo presto bogova. Pažljivo su posmatrali kako se zvezde kreću na nebu i iz toga su izvodili predskazanja za značajne događaje (npr. loše žetve, poplave, ratove).

Ptolomej je opisao sliku sveta antičke Grčke oko 150. godine n.e. On je Zemlju zamišljao kao kuglu koja se nalazi u središtu čitavog univerzuma (svemira). Do početka novog veka verovalo se da Sunce, Mesec, planete i zvezde različitim putanjama kruže oko Zemlje, koja se ne pomera. Planete koje su tada bile poznate i koje su zbog svog sjaja noću bile upadljive, dobile su nazive po antičkim bogovima: Merkur, Venera, Mars, Jupiter i Saturn.

Početak novog veka saznanja i otkrića astronomije (nauka o nebu i zvezdama) doprinela su stvaranju »moderne« slike o svetu. Nikola Kopernik se prvi usudio da 1543. tvrdi da je Sunce, a ne Zemlja, u središtu sveta.

Johanu Kepleru je potom 1608. godine pošlo za rukom da na osnovu dugogodišnjeg posmatranja neba pomoću matematičkih zakona opiše kretanje planeta oko Sunca. Galileo Galilej je prvi upotrebio durbin za posmatranje neba, i pomoću njega je 1610. godine otkrio satelite planete Jupiter. Potom je Isak Njutn 1687. objasnio fizičke sile koje teraju planete da se kreću po svojim putanjama oko Sunca. Središtem sveta se sad smatralo Sunce, oko kojeg kruže Zemlja i druge planete. U međuvremenu se zna da je čitav naš Sunčev sistem samo jedan majušni deo na granici Mlečnog puta.

Tekst prema: Geografija, izdanje G, Izdavačka kuća Vesterman, 1989, str.10 i dalje

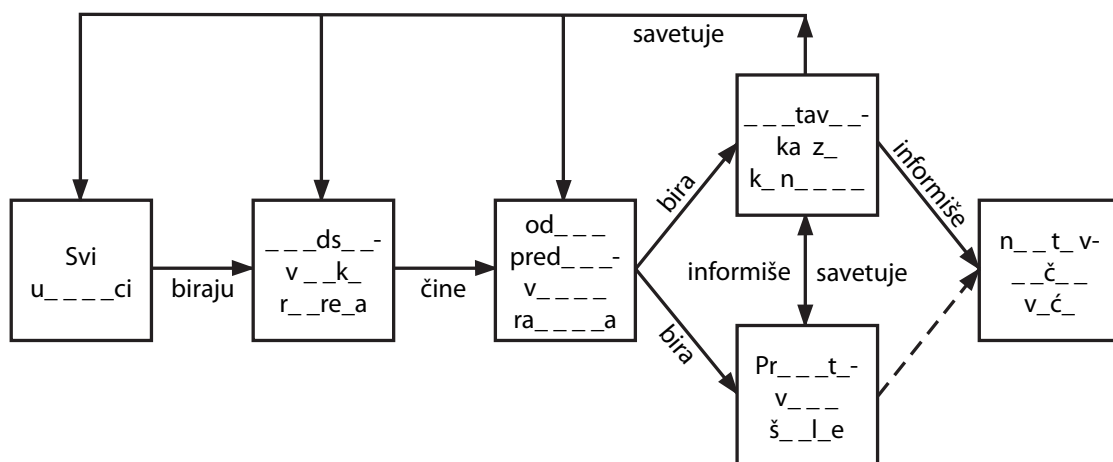
Pažljivo pročitaj gornji tekst i ispuni sledeću tabelu glavnim rečima! Zapamti: pomoću tabela, skica i šema bolje se pamte tekstualne informacije!

Ko?	Kad?	Oblik zemlje?	Položaj u svemiru?

UPOTPUNITI ŠEMU

MALI BUKVAR ZASTUPANJA UČENIKA

U školskoj svakodnevici učenicima se omogućava izvesna saodgovornost. To važi za pojedinačne razrede, ali i za čitavu školu. Shodno tome treba odabrati predstavnike učenika koji zastupaju interese učenika pred nastavnicima i upravom škole. To na najnižem nivou počinje time što svaki razred u pravilnim razmacima bira predstavnika razreda. Oni su u izvesnom smislu »megafon« u okviru razreda kad se pojave problemi ili kad treba rešiti neke druge stvari. Iako se ova funkcija ne shvata uvek dovoljno ozbiljno, ona je nesumnjivo važna. Jer u demokratskoj sredini mora što pre da se uvežba i shvati proces saodlučivanja. Izabrani predstavnici raznih razreda, sa svoje strane čine odbor predstavnika razreda koji u izvesnim prilikama zajedno nastupa. Jedna od takvih prilika je izbor predstavnika škole, koji ima razne zadatke saradnje i savetovanja »na najvišem nivou«. Zadatak odbora predstavnika razreda je i izbor nastavnika za kontakt – koji se ponekad naziva i nastavnik od poverenja. On u slučaju potrebe uspostavlja vezu sa nastavničkim većem, odnosno upravom škole. On je prvi sagovornik kad predstavnici učenika žele da podnesu molbe ili žalbe. Nastavnik za kontakt i predstavnik škole se međusobno savetuju i informišu. Pored toga, nastavnik za kontakt savetuje i sve ostale skupove učenika i učenike koji traže savet.

Pažljivo pročitaj gornji tekst i upotpuni navedenu šemu!

Zapamti: pomoću skica, tabela i šema se tekstualne informacije bolje pamte!

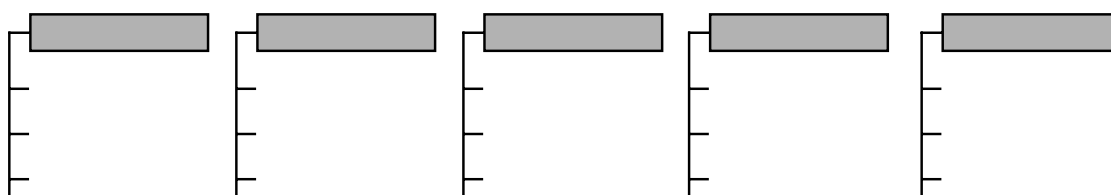
RAZVITI ŠEMU

IZ ŽIVOTA JEDNE KRTICE

Nema životinje koja u poređenju sa veličinom svog tela mora toliko mnogo da jede kao krtica. Ona hranu nalazi u svom podzemnom lovištu. Oko tri puta dnevno, ona prolazi kroz sve hodnike da bi ščepala nešto jestivo. Njene »žrtve« su bube, kišne gliste, puževi i drugi insekti. Čak i miševi i druge krtice koje dođu u njen »rejon« ubijaju se i jedu. Njeno odlično čulo mirisa je nepogrešivo vodi do plena. Krtica je veoma vredna i spretna životinja, kad je u pitanju potkopavanje zemlje. Njen podzemni način rada je impresivan. Pomoću svojih prednjih nogu koje su oblikovane kao lopate za kopanje, ona uspeva da iskopa čak nekoliko metara u minuti. U rastresitom peščanom tlu ona može toliko brzo da prekopava, koliko čovek može brzo da hoda. Višak zemlje pri kopanju ona izbacuje podizanjem glave i šije, i time nadzemnom stanovniku odaje samo svoju delatnost. Što se tiče telesne građe, krtica je valjkastog oblika. Njena glava je čunjastog oblika i završava kratkim rilom. Oči i uši su prilagođene podzemnom načinu života. Ušnih školjki nema, a malene oči su skroz sakrivene u krznu. One imaju veličinu glave čiode. Krzno krtice je crno i toliko gusto da se ni zrno peska ne može zavući u njega. Podzemne građevine krtice sastoje se od sistema hodnika sa više jama za stanovanje i jednim oknom koje vodi do podzemne vode. Ovaj sistem je toliko razgranat da se teško može shvatiti kako se krtica u njemu snalazi. Više puta u toku dana ona prolazi kroz sve hodnike, da bi pronašla pravi. Ipak, ona u svom lavirintu ima neophodan pregled. Iako je veoma vredna, krtica kod ljudi po pravilu nije baš omiljena. Jer ona svojim rovarenjem nanosi priličnu štetu. Ona potkopava i uništava travu; slabi korenje povrtarskih biljaka, tako da ove uvenu. Zbog toga je krtica omražena, iako je ona, na drugoj strani, zbog toga što se hrani štetočinama biljaka, neosporno i korisna.

Rezimiraj gornji tekst pomoću jednostavne šeme na pregledan način! Neka ti za orijentaciju pri tom posluži naznačena šema! (Verovatno ćeš doći do 5 ključnih pojmova.) U gornje pravougaonike tabele dolaze »ključni pojmovi«, pored vodoravnih crtica se navode dodatne informacije, objašnjenja, koja su tebi važna. (Zapamti: štedljivo podvlači!) Precrtaj svoju šemu na odvojen list papira. Uporedite međusobno šeme i diskutujte o njima u malim grupama!

PRIPREMA DIJAGRAMA TOKA

PRAVILA IGRE ZA BORBU RADNIKA

Kada sindikati i udruženja poslodavaca svake godine pregovaraju o većim platama ili boljim uslovima rada, onda za to postoje određena pravila, po kojima se postupa. Tarifni pregovori počinju prvim sastankom ugovornih strana tarifnog ugovora – koji su često praćeni ciljanim štrajkovima upozorenja. Ako su pregovori već u prvom krugu uspešni, vrlo brzo dolazi do sklapanja novog tarifnog ugovora. Ako ugovorne strane ne postignu kompromis, onda jedna strana proglašava neuspeh pregovora. Sad je moguće da se uključi arbitraža, da se uvede arbitražni postupak. Ukoliko i pokušaj rešavanja spora ni na ovaj način ne uspe, time se završava obaveza mirnog rešavanja. Pokušaj posredovanja se proglašava neuspešnim, a sindikati pozivaju svoje članove radi glasanja o štrajku. Ako se štrajk odobri, onda se štrajkuje u izabranim preduzećima i regionima; članovi sindikata prestaju sa radom. Poslodavci pod izvesnim okolnostima štrajku suprotstavljaju ciljane mere isključenja, da bi vršili pritisak na štrajkače. Koliko dugo će trajati ta naizmjenična igra štrajka i isključivanja, to se ne može predvideti. To zavisi prvo od toga koliko su udaljena stanovišta ugovornih strana tarifnog ugovora; a na drugoj strani je to naravno i pitanje spremnosti štrajkača i članova sindikata na štrajk. Bilo kako bilo, posle izvesnog trajanja štrajka, ugovorne strane ponovo pregovaraju. Po pravilu, tu već dolazi do rezultata, za koje ponovo moraju da glasaju članovi sindikata. Ako postignut kompromis bude prihvaćen, štrajk je konačno završen. Ugovorne pojedivosti se regulišu pismenim putem. Novi tarifni ugovor se sačinjava i u utvrđenom roku stupa na snagu. Od tog trenutka svi radnici tog tarifnog područja počinju da uživaju u novim poboljšanjima.

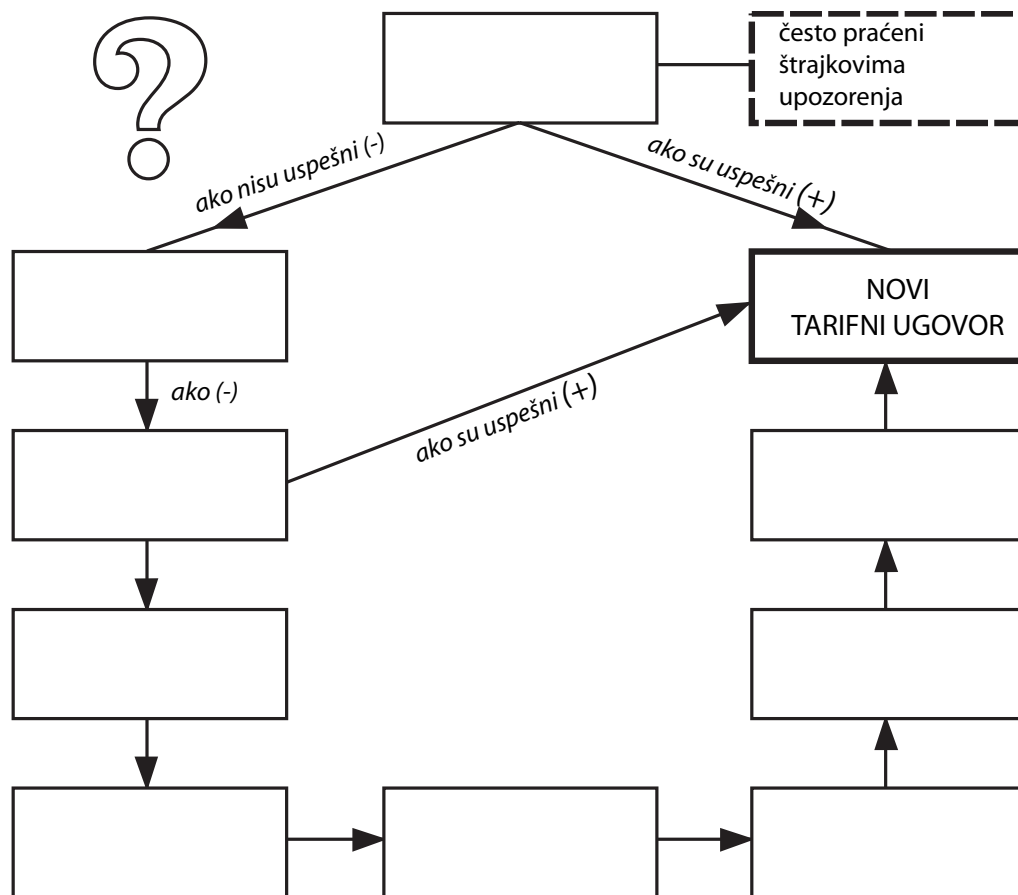

Rezimiraj gornji tekst pomoću jednostavne šeme na pregledan način! Neka ti za orijentaciju pri tom posluži naznačena šema! (Verovatno ćeš doći do 5 ključnih pojmova.) U gornje pravougaonike tabele dolaze »ključni pojmovi«, pored vodoravnih crtica se navode dodatne informacije, objašnjenja, koja su tebi važna. (Zapamti: štedljivo podvlači!) Precrtaj svoju šemu na odvojen list papira. Uporedite međusobno šeme i diskutujte o njima u malim grupama!

B 14e

DIJAGRAM TOKA

PRAVLJENJE DIJAGRAMA TOKA

Poređaj naredne »gradivne elemente« tako u gornju šemu, da nastane smisleni tok! Da bi to uradio, pažljivo pročitaj tekst na prethodnoj strani! Uporedite svoje rezultate u malim grupama i razgovarajte o njima! Zapamti: pomoću skica, tabela, šema se bolje pamte tekstualne informacije!!

eventualno
isključivanje

glasanje članova
sindikata

moguć postupak
arbitraže

ponovni pregovori

kraj obaveze mirnog
rešavanja

ŠTRAJK

ponovo objavljen
neuspeh

počinju tarifni
pregovori

glasanje o rezultatu
(kraj štrajka)

B 14f

SLAGALICA

SLOŽITE REČENIČNU SLAGALICU

Centrale potrošača daju široku ponudu

Objavljaju se prednosti proizvoda

Najvažniji medij za reklamu su dnevne novine

Časopisi i nedeljnici su puni reklama

»Prljava« konkurencija je zabranjena

Poznate firme treba da postignu zavisnost

Zavod za kontrolu navodi planove za testiranje

Pobuđuju se osećanja koja povećavaju prodaju

Predstavljaju se novi proizvodi

Sredstva i mediji za reklamu

Obaveštavanje potrošača

Menjaju se mišljenja i stavovi

Časopisi o testiranjima objavljuju rezultate testa

Radio redovno emituje reklame

Kupci dobijaju pregled ponude

Reklama se prikazuje u bioskopima pre filmova

Ciljevi reklame

Reklamni spotovi na televiziji

Reklama i zaštita potrošača

Zakoni štite potrošače

Povećava se spremnost za kupovinu

Zaštita potrošača

Bude se potrebe

Potrošač se obmanjuje

Uticaj na kupce

Poređaj gornje delove slagalice, tako da dobiju smisao. Možeš da napraviš tabelu, da razviješ šemu sa pravougaonicima i razgranavanjem. Ali, možeš i da isečeš pojedine delove slagalice, da ih potom poređaš i na kraju zalepiš! Uporedite, objasnite i obrazložite svoj redosled potom u malim grupama od po 2 do 4 učenika!

PRAVLJENJE IZVODA IZ TEKSTA

ZDRAVO SE HRANITI – ALI KAKO?

Našem telu su potrebne razne hranljive materije, premda u različitim količinama. Oko polovine potreba za energijom treba da se unese u ugljenim hidratima, druga polovina u otprilike jednakim količinama belančevina i masti. Masti su, dakle, i te kako zdrave. Samo, ne treba da se unose u velikim količinama. U našoj ishrani danas je udeo masti često puno veći od onog koji nam je potreban. To nije slučaj samo u uživanju u masnom mesu. Pre svega, »sakrivene masti«, kao u prženoj hrani, majonezu, siru i kobasici doprinose tome. Životinjske masti, ako se unose u preteranoj količini, mogu toliko da povećaju nivo holesterola u krvi da može doći do oboljenja srca i krvotoka.

Za zdravlje tela je, dakle potrebna pravilna ishrana. Ali kako se pravilno hraniti? Na ovo pitanje se može odgovoriti samo uopšteno. Ishrana, koja bi bila za sve organe istovremeno idealna i neškodljiva, ne postoji. Jednolična ishrana ma u kojoj formi, štetna je za organizam na duže vreme. U tu jednoličnost ne spada samo pomenut višak masti, već i preterano unošenje šećera, kojeg u velikim količinama ima u slatkišima, limunadi, kolačima i torti. Usled toga, između ostalog, dolazi do nastanka karijesa, koji muči pre svega decu. Stoga bi naša ishrana trebalo da bude što uravnoteženija: raznovrsna, sa malo masti i šećera, sa puno raznih vrsta povrća i voća. Na taj način bi mogao da se izbegne problem viška telesne težina koji je kod našeg stanovništva veoma rasprostranjen. Jer, neke namirnice zasićuju, a da pri tom ne goje. To važi pre svega za one namirnice koje su pune celuloznih materija, dakle materija koje su nesvarljive, i stoga ne donose kalorije telu. Mnoge bolesti koje su opasne za život izazvane su preteranim unošenjem kalorija, i time prouzrokovanim viškom telesne težine. Tu spadaju, na primer, bolesti srca i krvnih sudova, visok krvni pritisak i dijabetes (»šećer«). Kod 50 posto ljudi sa viškom telesne težine smanjuje se životni vek za više od 10 godina. Šta učiniti? Svakodnevno unošenje namirnica bogatih celulozom – kao npr. integralnog hleba – podstiče crevnu aktivnost i pri tom pomaže da se izbegne gojaznost. Osnovno pravilo za »idealnu težinu« glasi: visina u centimetrima minus 100, minus 10 procenata.

Zamisli da moraš da napišeš kratak sastav o uzrocima i posledicama »prekomerne ishrane«. Prilikom pripreme, slučajno nailaziš na gornji tekst. Izdvoj iz teksta ona mesta – zapiši ih svojim rečima – koja su važna za tvoju temu i koja bi eventualno uneo u svoj sastav! Najbolje bi bilo da svoje izvode zapišeš na jednoj kartici, koju će ti svakako dati tvoj nastavnik!

B15: RAD SA PRIRUČNICIMA

OSNOVNA IDEJA: Učenici se svakodnevno suočavaju sa problemima ili zadacima, za koje je neophodno ciljano traženje u rečniku, leksikonu, školskom udžbeniku, atlasu ili drugim nastavnim sredstvima. Ipak, prečesto taj korak »samoprosvećivanja« izostaje, delimično usled izvesne lenjosti, ali delimično i usled toga što mnogim učenicima nedostaju neophodne sposobnosti i spremnosti da brzo dođu do traženih informacija. To počinje već kod vladanja abecedom/azbukom, ide preko brzog prelistavanja i traženja po priručnicima, sve do brzog letimičnog čitanja traženih pojmova, odnosno suštinskih informacija. Naredni materijali za vežbu učenicima pružaju mogućnost da se uvežbavaju u tom pogledu. Traži se podaci u rečniku, leksikonu, telefonskom imeniku, atlasu i zakonu o radu. Naravno, u svakodnevnoj nastavi koriste se i brojni drugi priručnici, koji stoje na raspolaganju, tj. mogu se nabaviti – kao npr. spis »Aktuelnosti zanimanja«, statut preduzeća, ustav, rečnici stranih jezika, zbirke formula, i pre svega, odgovarajući školski udžbenik. Kako doći do određenih informacija, grafičkih prikaza, itd. pomoću sadržaja ili registra pojmova – to je u svakom slučaju pitanje vredno pažnje! To se, s obzirom na jednostrano fiksiranje na gradivo u našim školama prečesto zanemaruje. Stoga, te vežbe korišćenja priručnika i traženja stalno se moraju primenjivati u (stručnoj) nastavi. Za to, kao nastavnik, treba da odvojite vremena i treba da date vremena učenicima! Čak i u okviru pismenih zadataka, vežbe korišćenja priručnika mogu da imaju svoje mesto i treba da ga imaju.

VEŽBE: Naredni radni listovi se primenjuju po izboru i učenici ih obrađuju samostalno ili u parovima. Pri tom treba obratiti pažnju na to da je vreme predviđeno za rad relativno kratko, da bi se što brže i bez zastoja tražilo u priručnicima. Malo takmičenje u korišćenju priručnika u okviru razreda može da ima sličnu funkciju. (Pažnja: birajte parove nasumice, da bi šanse bile izjednačene.) Što se tiče pojedinih radnih listova: radni list *a* je zamišljen kao vežba ređanja, da bi se utvrdio abecedni sistem; radni list *b* je sličan. Radni listovi od *c* do *e* mogu se rešiti pomoću običnog pravopisnog rečnika. Radni list *f* treba obraditi pomoću enciklopedije za mlade; za druge termine se možda mora nešto promeniti. Radni listovi *g* i *h* traže geografski atlas. A radni list *i*, na primeru Zakona o zaštiti rada mladih, objašnjava kako se učenici podstiču putem jednostavnih zadataka traženja da ciljano traže informacije u uobičajenim nastavnim sredstvima. Važno je da pri svim ovim vežbama ne bude primarno stvarno objašnjenje nekog pojma, već instrumentalno sticanje rutine u traženju.

PROCENA: Procena se, po pravilu, vrši tako što učenici u parovima ili u malim grupama poredе popunjene radne listove i razgovaraju o eventualnim problemima. Tema je metodski postupak. Pored toga, nastavnik pred svima govori o sumnjivim načinima postupanja i daje dalje savete.

POTREBNO VREME: Potrebno vreme po radnom listu je različito – zavisno od uzrasta i intenzivnosti procene. Ovi radni listovi uglavnom se mogu primenjivati u nastavi maternjeg jezika; u nastavi drugih predmeta je moguće nešto slično.

B 15a

ABECEDA

PRAVLJENJE IZVODA IZ TEKSTA

Ma... <input style="width: 100%; height: 80px;" type="text"/>		Mač <input style="width: 100%;" type="text"/> Mađ <input style="width: 100%;" type="text"/> Mag <input style="width: 100%;" type="text"/> Man <input style="width: 100%;" type="text"/>		Mada <input style="width: 100%;" type="text"/> Mado <input style="width: 100%;" type="text"/> Madr <input style="width: 100%;" type="text"/> <input style="width: 100%;" type="text"/> <input style="width: 100%;" type="text"/> <input style="width: 100%;" type="text"/> <input style="width: 100%;" type="text"/>
Me... <input style="width: 100%; height: 80px;" type="text"/>		Meć <input style="width: 100%;" type="text"/> Med <input style="width: 100%;" type="text"/> Međ <input style="width: 100%;" type="text"/> Mer <input style="width: 100%;" type="text"/>		Meda <input style="width: 100%;" type="text"/> Medv <input style="width: 100%;" type="text"/> <input style="width: 100%;" type="text"/> <input style="width: 100%;" type="text"/>
Mi... <input style="width: 100%; height: 80px;" type="text"/>		Mil <input style="width: 100%;" type="text"/> Min <input style="width: 100%;" type="text"/> Mis <input style="width: 100%;" type="text"/>		Mile <input style="width: 100%;" type="text"/> Mili <input style="width: 100%;" type="text"/> Milo <input style="width: 100%;" type="text"/> Minđ <input style="width: 100%;" type="text"/> Mine <input style="width: 100%;" type="text"/> Mini <input style="width: 100%;" type="text"/>
Mo... <input style="width: 100%; height: 80px;" type="text"/>		Mod <input style="width: 100%;" type="text"/> Mon <input style="width: 100%;" type="text"/>		Mona <input style="width: 100%;" type="text"/> Mong <input style="width: 100%;" type="text"/> Monu <input style="width: 100%;" type="text"/>

Poređaj sledeće reči – po abecednom redu – u gornju šemu! Prvo se ređa po drugom, pa po trećem, i na kraju po četvrtom slovu!

MEDALJA, MAGARAC, MAČAK, MONUMENTALAN, MODELARSTVO, MADAGASKAR, MILITANTAN, MADRAC, MEDVED, MADONA, MANIFESTACIJA, MONGOLIJA, MAGNETOSKOP, MEĐUPLANETARNI, MEĆAVA, MANDARINA, MERMER, MISLILAC, MILENIJUM, MONARHIJA, MINĐUŠE, MINISTAR, MILOSRDAN, MINERAL.)

TRAŽENJE U TELEFONSKOM IMENIKU

Marković Marijana 408018 Jovana Rajića 5b/20 -Aca 3323638 Bratstva i Jedinstva29c -Aca 2083004 Bratstva i Jedinstva29c -Aca 3238906 Dalmatinska 64/3 -Aca 180328 Kralja Petra 54/14 -Adam 2686726 Birčaninova16a -Adam 2688528 Durmitorska5/9 -Adam 610745 Vere Dimitrijević29 -Adam 3973318 Zaplanjska 84/34 -Adela 771738 Cvijićeve 82 -Adelheid 1774295 Dr Ivana Ribara71/54 -Agneš 673758 Bulevar Avnoja156/22 -Aksentije (obučar) 764941 Radmile Rajković 8/4 -Aleksa 3510816 Vukasovićeve 54 -Aleksandar 671358 Aleksinačkih Rudara 9/5 -Aleksandar 3319090 Augusta Senoe 19/5 -Aleksandar 467795 Braće Jerkovića 75 -Aleksandar 695283 Bulevar Arsenija Černojevića 174/18 -Aleksandar 138710 Bulevar Arsenija Černojevića 136 -Aleksandar 3111872 Bulevar Arsenija Černojevića 77/9 Petrović Aca 3320159 Guvna Nova 10/8 -Aca 8043714 Josipa Telarevića 39 -Aca 3548286 Lazarevački Drum 1/34 -Aca 563204 Pilota Mihaila Petrovića14/71 -Aca 3328034 Popova Bara Nova 1402/9 -Aca 3321701 Popova Bara Nova 1402 9 -Adam 619540 Dragana Rakića 17/11	-Adam 668052 Heroja Milana Tepića 6 -Adam 587387 Petra Konjovića 2e/33 -Adrijana 2507322 Leposave Mihailović 69 -Aksentije 558319 Nikolaja Gogolja 80 -Aleksa 516027 Emila Zole 20/1 -Aleksa 428861 Generala Zaha 7 -Aleksa 3033433 Gospodar Jovanova 34 -Aleksa 767338 Kopernikova 9 -Aleksa 8044184 Milana Bartoša24 -Aleksa 3327521 Pretok Nova 305/6 -Aleksa 405530 Sazonova 92 -Aleksandar 697065 Aleksinačkih Rudara 216 -Aleksandar 609169 Aleksinačkih Rudara 17 -Aleksandar 3241513 Andrićev Venac 12/4 -Aleksandar 570346 Avajska 5 -Aleksandar 684207 Balkanska 10 -Aleksandar 199742 Banijska 30/151 -Aleksandar 2513873 Bitoljska 54 -Aleksandar 474054 Braće Jerkovića 56/31 -Aleksandar 3971006 Braće Jerkovića 221/8 Petrović Aleksandar 472971 Braće Jerkovića 161 39 -Aleksandar 579022 Braće Lukića 67d -Aleksandar 142260 Bulevar Arsenija Černojevića 43/1 -Aleksandar 3112689 Bulevar Arsenija Černojevića 73/4 -Aleksandar 465407 Bulevar JNA 263/3 -Aleksandar 422255 Bulevar Kralja Aleksandra 167a/5 -Aleksandar 416520 Bulevar Kralja Aleksandra 207/64	-Aleksandar 400777 Bulevar Kralja Aleksandra 460 Rajković Aleksandar 669890 Bulevar JNA 170/9 -Aleksandar (zubar) 789400 Dečja 20 -Aleksandar 752292 Pribojska 15/3 -Aleksandar 104118 Slovenska 10 -Aleksandra 665782 Paunova 43/25 -Aleksandra 632533 Skender Begova 19/8 -Aleksandra 2340304 Sretna Mladenovića Mike 14 -Ana 4460097 Rtanjska 2 -Ankica 451820 Slavujev Venac 34 -Antonije 1761855 Nikole Dobrovića11/1 -Anđa 611093 Slavonska 4/6 -Anđelka 3973342 Bulevar JNA 30/3 -Ariton 3161573 Ratarski Put 37 -Biljana 2412346 Bulevar Kralja Aleksandra 312/3 -Biljana 492952 Medakovićeve 127/16 -Biljana 626479 Uskočka 8 -Biljana 402198 Vojislava Ilića 64/13 -Bogdan 576810 Ilije Čalića15 -Bogoljub 2652214 Kozjačka 8/1 -Bogoljub 190055 Milice Šuvaković 2/29 Jovanović Jasmina 152015 Jurija Gagarina 98/1 <hr/> Axiom d.o.o. Beograd 3187513 Jurija Gagarina 81 Agrobačka pp bač 155502 Jurija Gagarina 158 13 beogradska gimnazija 554381 Lješka47 Agencija book's 165210 Jurija Gagarina 151a
---	--	---

U gornjem delu strane telefonskog imenika pronađi tražene podatke i unesi ih u tabelu!

Kako glasi broj telefona Rajković Bogdana ?		Koji broj telefona ima Agencija book's ?	
U kojoj ulici stanuje Marković Agneš ?		Kako glasi broj telefona Agrobačke ?	
Koji broj kuće ima posed Rajković Ane ?		Koji broj telefona ima zubar Rajković A. ?	
Koji je broj telefona Marković Adelhaida ?		U kojoj ulici stanuje Jasmina Jovanović ?	
Kako glasi broj telefona.Ane Rajković?		Koje je zanimanje Marković Aksentija ?	

B 15c				REČNIK			
PROVERAVANJE U REČNIKU PRAVOPISA							
————— TAČNO ILI POGREŠNO? —————							
STRANA REČ	t	p	ISPRAVKA	REČ	t	p	ISPRAVKA
azbestni				višlji			
Anicin				vodka			
Actek				prevodioc			
asvalt				grizen			
Austro-Ugarska				domorodci			
auto-put				drugaričin			
badmington				Etijopia			
babski				reon			
bacil				staklorezca			
bekstvo				starosedelac			
bezživotan				strepiti			
bestežinski				taoc			
biroi				transsibirski			
Boka kotorska				trenutci			
bonbon				ćevapdžija			
bubašvaba				ulevo			
vakum				u troje			
vannastavni				Crveni Krst			
vele-poštovan				Crno More			
video-spot				Crna Gora			

 Proveri pomoću pravopisnog rečnika da li su gornje reči napisane tačno ili pogrešno! Upiši krstić u odgovarajuću kockicu. Precrtaj pogrešno napisane reči i napiši ih pravilno u kolonu »ispravka«! Pomoć: 24 reči su pogrešno napisane!

B 15d		STRANE REČI	
TRAŽENJE ZNAČENJA STRANIH REČI			
STRANA REČ	PREVOD NA SRPSKI	STRANA REČ	PREVOD NA SRPSKI
apsurdan		subjektivan	
histeričan		demantovati	
kuriozitet		legitiman	
racionalan		marginalan	
gradualan		citirati	
rezignacija		marioneta	
konzervativan		vitalan	
kompletan		oportunist	
eliminirati		fungirati	
frakcija		dokumentovati	
homogen		temperamentan	
civilan		monoton	
arogantan		tolerantan	
iluzija		eliminirati	
kreativan		negirati	
bilingvalan		utopijski	
simultan		normativan	
bojkotovati		objektivan	
konfuzan		vandalizam	
suveren		verbalan	
karakterisati		opsesija	
paradoks		fijasko	

 Potraži u rečniku stranih reči objašnjenja za date strane reči! Napiši u skraćenoj formi u predviđenom prostoru objašnjenja na srpskom! Zapamti: korišćenje priručnika se isplati!

OBJASNITI NEPOZNATE POJMOVE

Intervju iz nedeljnika »ŠPIGEL« (broj 23 iz 1992. godine) sa nadležnim za planiranje personala, Peterom Hazeom o maturantima na praksi u preduzeću

Haze, 49, šef je odeljenja za razvoj personala u koncernu »Vofsburger – Folksvagen«

ŠPIGEL: G. Haze, da li se dobro snalazite sa maturantima koji su kod vas na obuci za službenika ili radnika u proizvodnji?

HAZE: Što se tiče stručnog dela, u redu su, ali kad su u pitanju socijalne sposobnosti, tu ima problema. Nije problem u tome šta su naučili, nego kako su to naučili.

ŠPIGEL: Škole su ih pogrešno vaspitavale?

HAZE: Niko te mlade ljude nije naučio kako se radi u timu. Mnogi od njih su učili samo tako što su bili usredsređeni na sebe same. Isti problem imamo i sa studentima. Ni univerzitetski profesori tu nisu dobar uzor. Za mnoge od njih je važno samo njihovo ime, a spremnost na interdisciplinarnu saradnju jedva i da postoji.

ŠPIGEL: Industrija je ipak godinama unapređivala individualnost i orijentisanost ka učinku kod mladih ljudi – traženi su samo najbolji.

HAZE: Nemačka je postala velika zahvaljujući naporima pojedinaca. Danas imamo jednu potpuno drugačiju situaciju. Svet je postao veoma kompleksan, stepen saznanja u nauci je postao mnogo viši. Nama i najbolji inženjer može biti od koristi, samo ako može da saraduje sa drugima. Inovacije su danas, po pravilu, dostignuća timova. Doba velikih pronalazača, poput Otoa, Benca i Dizela je prošlo.

ŠPIGEL: Kako vi pripremate mlade ljude koji kod vas započinju karijeru?

HAZE: Prvo ih učimo kako da komuniciraju. Mnogi mladi ljudi smatraju da, ako sami govore što je

moguće više, da je to znak snage. Oni moraju pre svega da nauče da slušaju i pitaju. Uostalom, ljudi koji se bave ekipnim sportovima potpuno su drugačiji. Tu nikako nema šanse onaj koji uvek sam hoće da šutira na go.

ŠPIGEL: Sportska društva kao uzor učenicima?

HAZE: Nastavnici moraju iz osnova da promene način razmišljanja. Oni su navikli da učenicima upravljaju kao marionetama. Mi moramo uz mnogo napora da naučimo te mlade ljude, da grupa može da radi i bez vođe. Samo na taj način se mogu ukloniti hijerarhije koje smetaju u preduzeću. Onda ljudi odjednom primećuju, koliko zadovoljstva može da pruži učenje i rad.

ŠPIGEL: Onda ministarstva moraju prvo da promene nastavne planove?

HAZE: Da, u potpunosti. Pedagozi su pravilno uočili da se ekspanzija saznanja može savladati, samo ako se učenici i studenti specijalizuju. Ali, oni su zaboravili da pomoću samog usko specijalizovanog znanja, ne možete ništa. Kompleksne probleme danas možete rešiti samo u zajednici sa drugima. Tu spada i to da čovek svoja znanja može da uklopi u veće povezane celine.

ŠPIGEL: Vi tražite da nastavni predmet bude komunikacija?

HAZE: To bi bila jedna mogućnost, ali ni približno dovoljna. Mladi ljudi treba od početka da se navikavaju na rad u grupama i na način razmišljanja koji podrazumeva prožimanje predmeta. Za to je u praksi potrebna nova pedagogija. Mi upravo pokušavamo da pokrenemo tu diskusiju sa nastavnicima i roditeljima.

ŠPIGEL: Kako bi onda trebalo da učenici budu ocenjivani?

HAZE: Zašto uvek razmišljati u pojedinačnim kategorijama? Šta bi bilo loše kod grupnih ocena pri grupnom radu?

ŠPIGEL: Političari koji zastupaju konzervativno obrazovanje povikali bi: »Izgubio bi se princip učinka.«

HAZE: Učinak mora da se iznova definiše i u školi. Već pre 15 godina izumrli su konstruktori koji su sami mogli da naprave auto. Danas za stolom zajedno sede visokospecijalizovani inženjeri koji zajedno moraju da postignu najbolji rezultat za kupca. Čitava diskusija oko učinka već godinama zaostaje za praksom u preduzećima. Rad u grupi, uklanjanje hijerarhija, pospešivanje kreativnosti, to su sastavni delovi organizacije rada danas.

ŠPIGEL: Ali vi nemate ništa ni protiv unapređivanja elite?

HAZE: To nije neophodno. Izolovanje elite je pogrešno. Na mene je uticao moj razredni iz petog razreda. On nam je dao sledeći podsticaj: deset najboljih učenika u razredu ne mora da radi domaće zadatke. Ali zato, oni moraju da pomognu preostalih 20 učenika da urade domaće zadatke.

ŠPIGEL: Kako mislite da ovaj način razmišljanja ukorenite u društvo koje je i te kako individualizovano?

HAZE: Mi moramo da se odaljimo od te tradicije, ako želimo da opstanemo u međunarodnoj konkurenciji. Japanci su u tome, nažalost, malo napredniji od nas. Oni sigurno nisu nadmoćniji od nas u pojedinačnim dostignućima, već u sposobnosti da pojedinačno znanje stave u funkciju opšte koristi. Kod nas sedi pet veoma talentovanih specijalista za istim stolom – a rezultat toga često nije više, nego manje od onoga što sami mogu.

Označi u gornjem intervjuu pojmove koji su ti nepoznati, tj. nejasni. Potraži njihovo značenje u rečniku!

Objasni svom paru pojmove koje si ti našao i neka ti on objasni svoje! Ukoliko je nešto nejasno, pitajte, tj. ispravite!

TRAŽENJE ZEMALJA U ATLASU

DRŽAVA	GLAVNI GRAD	DRŽAVA	GLAVNI GRAD
1		11	
2		12	
3		13	
4		14	
5		15	
6		16	
7		17	
8		18	
9		19	
10		20	

Pronađi u atlasu tražene države i njihove glavne gradove! Unesi odgovarajuće podatke u datu tabelu! Zapamti: traženje se isplati! Gradivo se tako bolje pamti, a i stiže se bolji pregled nad atlasom!

ZADACI TRAŽENJA U VEZI SA ZAKONOM O RADU

TAČNO ILI POGREŠNO?

	t	n
 Puno radno vreme zaposlenog mlađeg od 18 godina života ne može da se utvrdi u trajanju dužem od 35 časova nedeljno (vidi poglavlje III, stav 1, član 34).		
 Odmor u toku dnevnog rada ne može da se koristi na početku i na kraju radnog vremena (v. IV, stav 1, čl.48)		
 Poslodavac ne može da izmeni vreme određeno za korišćenje godišnjeg odmora, čak i ako to zahtevaju potrebe posla (v. IV, stav 4, čl.58)		
 Dozvoljen je i prekovremeni rad zaposlenog koji je mlađi od 18 godina (v.V, stav 2, čl.67)		
 U radnu knjižicu se mogu unositi negativni podaci o zaposlenom (v. XI, stav 4, čl.128)		
 Otkaz ugovora o radu se može dati usmenim putem (v. IX, čl.105)		
 Zaposleni je dužan da najkasnije u roku od 2 dana od nastupanja privremene zdravstvene sprečenosti za rad o tome dostavi poslodavcu potvrdu lekara (v.V, stav 8, čl.80)		
Zaposlenom mlađem od 18 godina života radni odnos prestaje na zahtev roditelja (v. IX, čl.97)		
Zaposleni ima pravo na nadoknadu zarade za vreme korišćenja godišnjeg odmora u visini zarade koju bi ostvario da radi (v. VI, stav 4, čl.85)		
Zaposleni nije odgovoran za štetu koju je nepažnjom prouzrokovao poslodavcu (v.VIII, čl.95)		

Proveri pomoću Zakona o radu tačnost gornjih izjava! Za to, pažljivo pročitaj članove koji stoje u zagradi, negde ćeš naći traženi odgovor. SAVET ZA KONTROLU: 6 izjava je pogrešno. Zašto?

Naizmenično predstavite svoje rezultate u malim grupama sa po 2 do 4 učenika i obrazložite ih pomoću Zakona o radu!

Nastavnik će vam obezbediti tekst Zakona u radu, koji se može naći i na internetu.

B16: MALA ABECEDA POSTAVLJANJA PITANJA

OSNOVNA IDEJA: Ko pita, taj po pravilu ima više koristi od učenja! Ova tvrdnja ne važi samo za školu. Pitanja su istovremeno i skladišta u pamćenju u kojim se talože informacije do kojih se pitanjem došlo.

Pretpostavka za ovo povezivanje pitanja i odgovora koje je delotvorno za učenje je, naravno, da učenici ciljano i promišljeno umeju da postavljaju pitanja. Upravo u tome veoma često u praksi zapinje. Mnogi učenici ne raspolažu ni neophodnim rutinama za postavljanje pitanja, niti se usuđuju da hrabro postave pitanje, jer se plaše da će ih nastavnici s prekorom pogledati ili im uputiti prekorne primedbe ili da će im se drugovi iz razreda smežati. Posledica ovog sumnjivog ustručavanja je da se premalo uvežbavaju elementarne tehnike postavljanja pitanja. Stoga, ima puno nedostataka kako u spremnosti i sposobnosti učenika da postave pitanja, tako i u mogućnostima da se pitanja brzo shvate i da se na njih dosledno odgovori. Pomoću narednih vežbi može se delovati protiv te raširene »nesposobnosti« i mogu se postaviti osnove za što raznovrsniju obuku u postavljanju pitanja u nastavi. Učenici će, dok postavljaju pitanja, dok ih ređaju i povezuju odgovarajuća pitanja i odgovora, razvijati kako svoj repertoar pitanja tako i sposobnost da razumeju pitanja.

VEŽBE: Naredne radne listove treba primeniti po izboru i učenici treba da ih obrade pojedinačno ili u parovima. Kontrola se lako može obaviti individualno ili u parovima na osnovu date pomoći za kontrolu. U

osnovi se kod svih vežbanja radi o tome da učenici treba da otkriju ili formulišu pitanje. U radnom listu *a* treba otvoriti polja sa upitnim rečima a zatim pitanja postaviti u vezi sa temom »opština«. Radni listovi od *b* do *d* u različitoj formi i tematskoj usmerenosti daju priliku da se preko datih odgovora dođe do odgovarajućih pitanja. Radni listovi *e* i *f* nastavljaju ovu obuku u formi slagalice, tj. od datih sastavnih elemenata treba sklopiti smislene upitne rečenice, odnosno kombinacije pitanje-odgovor. Radni list *g* nas dublje uvodi u vezu pitanja i odgovora kroz primer lošeg intervjua, pri čemu učenici treba da otkriju prekide u šemi pitanje-odgovor. Radni list *h* od učenika zahteva izvesno tipiziranje datih pitanja za tematsku oblast »zaštita životne sredine«. Na ovaj način treba da im se predoči različit domet pitanja o znanju, razumevanju i vrednosti. Dopunska, tj. dalja vežbanja su moguća u nastavi svih predmeta.

PROCENA: Procena se po pravilu vrši tako što učenici u parovima ili u malim grupama poredе ispunjene radne listove i razgovaraju o mogućim problemima. Nastavnik odeljenju daje dodatna uputstva,

govori o mogućim problemima i stalno ohrabruje učenike da promišljeno postavljaju pitanja nastavnicima i drugovima u razredu. Pored toga moguće je učenicima zadati da u malim grupama sastave testove, tj. kviz-pitanja za neku nastavnu jedinicu. Sastavljena pitanja se prosleđuju drugim grupama, koje na njih odgovaraju ili ih obrađuju u okviru »intervjua u parovima«. Na ovaj način mogu nastati male karte za učenje, koje se primenjuju za vežbanje.

POTREBNO VREME: Zavisno od toga koliko se radnih listova primenjuje i kako se procenjuju, »Mala abeceda postavljanja pitanja« može potrajati 3 do 5 školskih časova.

SASTAVITI PREDEO S PITANJIMA

➔ Zamisli da si urednik novina i želiš da napišeš izveštaj o vašoj opštini / gradu. Razmisli o 10 pitanja (vidi gore upitne reči), kojima želiš da se baviš u svom izveštaju. Unesi pitanja u narednu tabelu! Ako bude prilike intervjuišite svog nastavnika ili predstavnika opštine!

PITANJA NA TEMU OPŠTINA

F1	
F2	
F3	
F4	
F5	
F6	
F7	
F8	
F9	
F10	

B 16b

PITANJA ZA KVIZ

SASTAVLJANJE PITANJA ZA KVIZ

PITANJA	ODGOVORI
	Mesec je – slično kao i Zemlja – nastao pre oko 4,5 milijardi godina.
	Mesec kruži oko Zemlje na prosečnoj razdaljini od oko 384 000 kilometara.
	Mesec ima prečnik od oko 3 500 km, što otprilike odgovara razdaljini između Moskve i Lisabona.
	Na Mesecu ljudi imaju samo oko jednu šestinu svoje težine koju imaju na Zemlji.
	Mesecu je potrebno mesec dana da napravi krug oko Zemlje, što se i izražava rečju »mesec«.
	Mi možemo da vidimo Mesec samo zato što ga Sunce ponekad više, ponekad manje osvetljava.
	Zemlja privlači Mesec silom gravitacije; Mesec je dakle »privezan lancem«.
	Totalno pomračenje Sunca je veoma retko. U Štuttgartu se ono poslednji put dogodilo 1999. godine.
	Na Mesecu praktično nema vode ni vazduha, tako da život tamo nije moguć.
	Mesec je prepun velikih i malih kratera, ima i velikih planinskih venaca i dugačkih dolina.
	Skoro svi krateri na Mesecu su nastali udaranjem manjih ili većih meteorita.

Unesi u levu kolonu pitanja na koja je na desnoj strani dat odgovor! Obrati pažnju na to da se pitanja i odgovori jednoznačno odnose jedni na druge! Uporedite svoje rezultate u malim grupama!

B 16c

POSTAVLJANJE PITANJA

PRONAĆI ODGOVARAJUĆA PITANJA

On čuva red.	Najmanje 6 godina	Na školskom kiosku	Sekretarica	U osam sati
1	2	3	4	5
Tačno šest nedelja				8 školskih godina
Pomoću projektora (grafoskopa)				Matura
Ona upravlja školom				U nastavnom planu
U medijateci				Savetnik za izbor zanimanja
18	6	7	8	9
17	14	13	12	11
Ne ide se u školu zbog vrućine	Nastavnički kadar	Celodnevna nastava	15 minuta	Sala za fizičko
14	13	12	11	10

1	-----
2	-----
3	-----
4	-----
5	-----
6	-----
7	-----
8	-----
9	-----
10	-----
11	-----
12	-----
13	-----
14	-----
15	-----
16	-----
17	-----
18	-----

Sastavi 18 pitanja za ove odgovore, koji stoje u gornjim kvadratima! Obrati pažnju na to da se pitanja i odgovori jednoznačno odnose jedni na druge! Upiši pitanja u označene redove, obrati pažnju na brojeve!

IZVESTI POSTAVKE PITANJA

Boris je nastavnik u srednjoj školi i predaje nemački jezik i sociologiju.

Odeljenje VI 2 će u periodu od 5. do 10. maja sprovesti projekat na temu »stranci kod nas«, da bi se time suprotstavili neprijateljskom raspoloženju prema strancima, koje je prisutno pre svega kod nacionalističkih partija.

Škola u Obrenovcu ima oko 500 učenika, koji u školu putuju iz okolnih sela autobusom, pošto rastojanje između škole i pojedinih sela uglavnom iznosi oko 5 km i više.

U okviru nedelje za projekat početkom juna učenici 8. razreda su na temu »Naša škola treba da postane lepša« napravili razne zone za igru u školskom dvorištu, koje koriste uglavnom učenici 5. i 6. razreda, kod kojih je želja za igrom još uvek velika.

Unesi u desne pravougaonike pitanja na koja je odgovoreno u kratkim tekstovima koji stoje levo! Pitanja zapiši u skraćenoj formi. Broj pitanja odgovara broju pravougaonika.

Potom uporedite svoja pitanja u malim grupama i razgovarajte o eventualnim nejasnoćama!

SLAGALICA »PITANJA – ODGOVORI«

Kako izgleda matica?

Koliko rada pčela stoji iza jednog kilograma meda?

Šta rade trutovi?

Oni ništa ne rade i mole za hranu od radilica.

Skoro sve pčele su radilice, koje vredno rade iz sopstvenog nagona.

Postoji na hiljade vrsta pčela

One su male »kolevke« i služe za uzgoj legla.

Koliko vrsta pčela je poznato?

Kako se pčele sporazumevaju?

Za šta pčelama služe saće i ćelije?

Ona je za oko trećinu veća od radilice i nema alat za rad.

Koje zadatke imaju pčele u košnici?

Koliko pčela živi u jednoj košnici?

Za šta pčelama služe saće i ćelije?

Od proleća do jeseni matica neprestano polaže jaja.

U jednoj jedinjoj košnici živi 50 000 pčela, i više.

Postoji na hiljade vrsta pčela

Muške pčele (trutovi) oplođavaju jaja matica.

Kada matica polaže jaja?

Koji su zadaci trutova u pčelinjoj vrsti?

Koliko dugo živi matica?

Pomoću određenih vidova plesa pčele se međusobno obaveštavaju o nečemu.

Život matice može trajati od 3 do 4 godine.

Utvrđi koja pitanja pripadaju kojim odgovorima! Daj pitanjima i odgovorima koji se odnose jedni na druge isti broj i zapiši ga dole desno u kvadrat gde ima mesta. Na kraju mora da bude tačno 11 parova pitanja-odgovor!

Možeš i da isečeš delove slagalice, da ih spojiš na odgovarajuć način i da ih zalepiš na poseban list papira. Uporedite svoje rezultate rada u maloj grupi.

SASTAVLJANJE UPITNIH REČENICA

- U ŠKOLI? ■ NA TEMU NASILJE? ■ ZA ŽRTVU?
- KOLIKO MLADIH JE ZA... ■ KOJE VRSTE...
- NAROČITO NASILNIKE? ■ KOD NJIHOVIH ŽRTAVA?
- ZAŠTO JE NASILNIŠTVO? ■ KO JE NAROČITO SKLON...
- KOLIKO JE VELIKO...? ■ NASILJE U KONFLIKTNIM SITUACIJAMA?
- NASILNIČKI UZORI NA TELEVIZIJI? ■ NAROČITO VELIKO?
- ČIME SE MOŽE...? ■ ŠTA POTPOMAŽE...
- NASILJA IMA? ■ NA TEMU NASILJE?
- SPREČITI NASILJE? ■ GDE SU NASILNIČKI...
- NA ŠTA POMISLIŠ... ■ ZA OSUDU?
- UPUĆENI? ■ KAKO SE PONAŠATI?
- OD ČEGA PATE... ■ ŠTA HOĆE...
- SPREMNOST NA NASILJE MEĐU MLADIMA? ■ KAD JE SPREMNOST NA NASILJE...
- KAKVE POSLEDICE IMA PRIMENA NASILJA... ■ NA ŠTA TREBA NASILNICI...
- OTKUDA TOLIKO ČESTO NASILJE... ■ PREMA NASILNIKU?
- NASILNIČKOM PONAŠANJU? ■ KAKAV UTICAJ IMAJU...
- NA ŠTA RAČUNAJU NASILNICI... ■ ODAKLE POTIČE SPREMNOST NA NASILJE...
- PRIMENU NASILJA? ■ NASILNICI DA POSTIGNU SVOJIM AKCIJAMA?
- ČEMU SE ČUDIŠ... ■ KOD TIH MLADIH LJUDI?
- PRE SVEGA NAILAZI NA NESUGLASICE?

Iz gornjih rečeničnih delova sastavi smislene upitne rečenice na temu nasilje i zapiši ih na odvojenom listu! (Trebalo da dobiješ ukupno 20 upitnih rečenica, od kojih se svaka sastoji iz dva dela sa gornje liste.)

Poređaj pitanja do kojih si došao po logičnom redu tako da dobiješ pregledan upitnik! Uporedite svoje upitnike i razgovarajte o njima u malim grupama!

SUMNJIV INTERVJU

UREDNIKA ŠKOLSKIH NOVINA TANJA INTERVJUJE
ISTRAŽIVAČA ŠKOLA "SVEZNALIĆA"

Tanja: Gospodine Sveznaliću, vi se bavite istraživanjima škola. Da li je zaista istina da učenici postaju sve »lenji«?

Sveznalić: Ja to ne bih tako formulisao. Oni su se promenili – to je tačno. Oni su delimično postali i teži; ali kad je nastava interesantna, onda su i učenici i te kako zainteresovani.

Tanja: Nije li onda nastava često stvarno dosadna?

Sveznalić: Mi smo u svojim istraživanjima ustanovili da je u porodicama došlo do značajne promene.

Tanja: Da li pod time podrazumevate porodice sa po jednim detetom?

Sveznalić: S jedne strane, da. Mnoga deca odrastaju kao jedinci, i stoga su često zaista razmaženi. Na drugoj strani, mnogi roditelji se razvode.

Tanja: Kako razvod roditelja utiče na decu?

Sveznalić: Ono što je meni veoma važno, to je sumnjiv uticaj audiovizuelnih medija.

Tanja: Time mislite na televiziju?

Sveznalić: Uobičajeni televizijski program je samo jedna strana medalje. Uz to dolaze i video, gejmi-boj, kompjuterske igrice i vokmeni.

Tanja: Ali zar nisu baš te ponude zanimljive?

Sveznalić: Našim istraživanjima se došlo do rezultata, da deca od 6 do 13 godina prosečno provedu 2 do 3 sata dnevno pred televizorom, i to bez preterane pažnje. U Americi je to već 5 do 6 sati!

Tanja: Šta je u tome loše?

Sveznalić: Ja uopšte ne želim to da ocenim kao dobro ili loše. Ja samo hoću da naglasim da mnoga deca, satima zauzeta gledanjem televizije bez preterane pažnje, na izvestan način postaju duhovno troma. Oni postaju umorni i lenji.

Tanja: Kako onda škola reaguje na to?

Sveznalić: Jedan poznati kritičar medija je sveo uticaj televizije na sledeću formulu: deca modernih medija pre svega uvežbavaju zaboravljanje, površnost i nepromišljenost.

Tanja: Zar ne mislite da vi suviše negativno gledate na stvari?

Sveznalić: Pogledajte samo smetnje u koncentraciji i nemir kod mnogih učenika.

Tanja: Zar je razlog tome samo u televiziji?

Sveznalić: Smatram da istraživanje škola mora hitno da se poveća!

Tanja: Gospodine Sveznaliću, hvala Vam na ovom razgovoru.

Gospodin Sveznalić pet puta ne obraća pažnju na Tanjina pitanja i jednostavno priča o nečem drugom. Markiraj ta pitanja (5) žutom bojom, a »neodgovarajuće« odgovore nekom drugom bojom! Razmisli o mogućim odgovorima, koji bi više odgovarali Tanjinim pitanjima! Preradi ovaj intervju!

POREĐATI PITANJA

PITANJA ZNAJNA	PITANJA RAZUMEVANJA			PITANJA VREDNOSTI
	<i>Uzroci? (pozadina)</i>	<i>Dejstvo?</i>	<i>Protivmere?</i>	

Pitanja znanja: traže se pojmovi, cifre, imena i druge pojedinačne informacije koje moraju da se nauče napamet.

Pitanja razumevanja: ona vode dublje u dotičnu oblast i zahtevaju razmišljanje, kombinovanje i argumentovanje

Pitanja vrednosti: ona se tiču ličnih stavova i procena.

Unesi sledeća pitanja u skraćenoj formi u gornju tabelu! Obrati pažnju na različite grupe pitanja! Savet za kontrolu: svakoj grupi pitanja (koloni) odgovaraju 4 pitanja. U suprotnom, treba ponovo da razmisliš – najbolje je u maloj grupi.

PITANJA NA TEMU ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Koliku vrednost za tebe ima zdrava životna sredina? – Kad je uveden Zakon o uklanjanju otpada? – Na koji način se može smanjiti gomila smeća? – Kako deluje uređaj za čišćenje otpadnih voda? – Šta prouzrokuje gomilu smeća? – Koje mere doprinose smanjivanju izduvnih gasova? – Čemu vodi povećanje cene benzina? – Kako nastaje ozonska rupa? – Da li bi se ti odrekao automobila u korist zaštite životne sredine? – Kako se zove služba koja nadgleda da se vode na zagađuju? – Kako se zove ministar za ekološka pitanja? – Da li bi ti bio spreman da plaćaš veće poreze, ako bi se taj novac koristio za zaštitu životne sredine? – Koji su razlozi za izumiranje šuma? – Šta se može preduzeti protiv zagađivača životne sredine? – Šta prouzrokuju mnogi zastoji u saobraćaju? – Šta doprinosi smanjivanju izduvnih gasova kod automobila? – Koje su posledice otopljanja klime? – Šta prouzrokuje gomila smeća? – Šta ti misliš o stavu da škole ne treba više da imaju raspuste za skijanje? – U kojoj zemlji se nalazi Černobil?

B17: KRATAK PREGLED BIBLIOTEKE

OSNOVNA IDEJA: Naredna dva radna lista daju povoda da se učenici bolje upoznaju sa bibliotekom, njenom strukturom i njenom ponudom. Jer, biblioteke su bile i dalje su važna riznica, kada treba pribaviti informacije koje se tiču određenih tema. Bilo da je povod tome referat ili neki drugi vid domaćeg zadatka, ili da neka nastavna jedinica treba ciljano da se šire obradi, biblioteka je uvek tu kao izvor informacija. To može biti školska biblioteka, ali to može biti i gradska biblioteka ili neka druga javna biblioteka. Važno je da učenici upoznaju strukturu i odgovarajuće sisteme kataloga u svojoj biblioteci, i da se uvežbavaju u ciljanom traženju određenih knjiga. Oba naredna radna lista navode na to. Oni na primeru pokazuju kako se može organizovati uvod u korišćenje biblioteke. Naznačeni reli kroz biblioteku, naravno, mora da se prilagodi odgovarajućim uslovima na licu mesta* (vidi niže), a biblioteka bi trebalo da bude toliko velika da čitav razred u grupicama može da krene u istraživačku turu.

VEŽBE: Učenici prvo obrađuju radni list *a*, koji predočava uobičajene sisteme redosleda »sa prazninama«. Popunjavajući praznine, učenici se suočavaju sa temom »biblioteka«. Posle ove faze, učenicima se na licu mesta, u biblioteci, daju neka objašnjenja i pomoć pri orijentaciji. Potom se dele u male grupe, iz ponude biblioteke biraju po 5 knjiga, potom zapisuju ko je autor, naslov i signaturu, onda u svakoj knjizi pronalaze određene informacije (npr. naslov, broj, ime, tezu, itd.), pa formulišu precizne zadatke traženja imajući u vidu katalog korisnika (vidi primere u radnom listu *b*). U sledećem koraku male grupe razmenjuju karte sa zadacima i traže odgovarajuće informacije. Pri tom moraju da se koriste katalogi, da se traže određene knjige i da se u njima pronađu odgovarajuća mesta. Na ovaj način se uvežbava korišćenje biblioteke na dva nivoa: na jednom kroz pripremu karti za traženje, na drugom rešavanjem raznih zadataka traženja.

PROCENA: Procena se obavlja tako što se ispunjene karte vraćaju odgovarajućoj grupi »od koje su potekle« radi kontrole. Moguća pitanja tj. problemi se takođe rešavaju uz pomoć te grupe – i obrnuto (stoga moraju da se sastave stalni »tandemi«, koji će da razmenjuju karte i da ih vraćaju). Potom se opšta pitanja i problemi koji su se javili pri korišćenju biblioteke iznose pred svima i objašnjavaju se. Pri tom nastavnik ili bibliotekar ima ulogu savetnika i eksperta. Mogu uslediti komplikovanije aktivnosti traženja pomoću određenih karti sa zadacima, koje je pripremio nastavnik.

POTREBNO VREME: Za čitavu vežbu (radni list – uvod nastavnika ili bibliotekara – igre traženja) treba izdvojiti dva do tri školska časa, zavisno od toga da li će nastavnik postaviti komplikovanije aktivnosti traženja ili ne. Za uvod u biblioteku je nadležan pre svega nastavnik maternjeg jezika ili razredni starešina.

RELI KROZ BIBLIOTEKU

H 38

VAJCENBAUM, JOZEF...
Moć kompjutera i nemoć
razuma

Izdavač – Zurkamp
Frankfurt na Majni, 1978.
369 strana

Šta priznaje američki ministar
spoljnih poslova na strani 337?

H 35

HEFNER, KLAUS
Čovek i kompjuter u 2000.
godini

Izdavač – Birkhojzer
Štuttgart, 1984.
402 strane

Šta je u naslovu na strani 78
rečeno o čoveku?

A 18

IBERLAKER, ERIH
Mesec.

Izdavač – Teslof
Hamburg, 1983.
48 strana

Kako glasi pitanje na strani
20?

Sastavite u grupama – shodno gornjim primerima - zadatke traženja za vaše drugove iz razreda, koje oni moraju da reše u okviru traženja u biblioteci (biblioteka može biti školska ili neka druga javna biblioteka). Pretražite kataloge po piscima i po delima i prelistajte izabrane knjige. Pronađite neko upadljivo mesto i zapišite odgovarajući zadatak traženja – uključujući i podatke o knjizi – na odgovarajuću malu kartu (vidi gore)!

Kada budete pronašli i zapisali 5 zadataka traženja, dajte odgovarajuće karte drugoj grupi, da bi ona mogla da traži odgovarajuće informacije u biblioteci. Vi ćete od te iste grupe takođe dobiti 5 zadataka traženja, da biste i vi našli odgovore. I ostale male grupe u vašem razredu će uraditi isto. Želimo vam puno uspeha u reliju kroz biblioteku!

SUMNJIV INTERVJU

OD KATALOGA DO KNJIGE

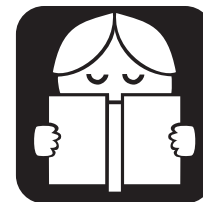
Mnogi učenici zaziru od odlaska u biblioteku, jer im _____ pravi pregled, kako bi brzo došli do traženih knjiga. Ali to je, konačno, stvar _____.

U svakoj biblioteci postoje najmanje dva kataloga, od kojih svaki sadrži mnogo _____. Jedan katalog je »autorski katalog«, drugi je »katalog naslova«. Kod autorskog kataloga su abecednim redom poređani _____ knjiga – npr. od Andrića do Živojinovića. Za svaku knjigu jednog autora postoji posebna kartica. Ako, dakle tražiš nekog određenog _____, jer je on možda napisao nešto o onome što ti je potrebno za referat, onda pretražuješ autorski katalog, dok ne nađeš traženog autora. Potom pažljivo pregledaš pripadajuće kartice. Na njima ćeš naći naslov, _____, broj strana, _____ knjige; eventualno mogu biti navedeni i kratki podaci o sadržaju knjige. Osim toga, na kartici je navedena određena signatura (npr. A 28), iz koje možeš da vidiš _____ knjige u biblioteci. »A«, npr, tu označava red polica A, ili stručnu oblast A; broj 28 navodi o kojoj se po redu knjizi na _____ radi.

_____ dopunjuje autorski katalog. Pošto često ne znaš nijednog autora, već samo imaš određenu zadatu temu, za koju tražiš odgovarajuću _____, upućen si na katalog naslova. Ako, na primer, tražiš literaturu na temu »kompjuter«, onda ćeš pod tim _____ verovatno naći čitav niz kartica sa odgovarajućim knjigama za tu tematsku oblast. Za svaku knjigu postoji – kako je već navedeno – jedna _____ sa bližim podacima o temi, autoru, izdavaču, godini pojavljivanja, broju strana i mestu knjige u _____ . Katalogi naslova su naročito podesni za nalaženje još nepoznatih autora, koji imaju nešto da kažu na zadatu _____ . Čak i kod relativno malih biblioteka

katalog pomaže da se _____ vreme, i da se relativno _____ pronađu potrebne knjige. Jer, jedno je jasno: ići kroz redove polica i gledati jednu knjigu za drugom, i po mogućstvu, uzeti je u _____, to je prosto isključeno. Osim toga, za to je potrebno isuviše _____.

Unesi naredne pojmove na taj način u gornji tekst sa prazninama, da dobiješ smislene rečenice!

KATALOG NASLOVA, VREMENA, VEŽBE, NEDOSTAJE, POLICI, LITERATURU, KARTICA, IZDAVAČA, KARTICA, GODINU IZDAVANJA, BIBLIOTECI, RUKE, BRZO, PISCA, TEMU, PISCI, UŠTEDI, MESTO, NASLOVOM.

3. Metode za pripremu i obradu informacija

U svakodnevnoj nastavi učenicima se stalno zadaju zadaci koji zahtevaju kreativnost i produktivnu obradu informacija, od domaćih zadataka u sveskama preko oblikovanja plakata, folija, zidnih novina, letaka, kolaža, dijagrama, tabela, crteža sve do veoma zahtevne pripreme referata i ostalih domaćih zadataka. Odgovarajuća prezentacija i vizualizacija određenih činjenica ne sme nikako da bude sporedna stvar, što mnogi nastavnici i učenici zanemaruju, jer oblikovanje forme i shvatanje sadržaja idu jedno sa drugim. Ovo saznanje nažalost u praksi nije u dovoljnoj meri rasprostranjeno. Kada u jednoj nemačkoj gimnaziji učenik dobije ocenu 4+ i na referatu koji je istovremeno i nepregledan i loše organizovan onda to već postaje problem. »Sadržaj je osnova dok forma nije ništa bitno« (iako je veći deo referata prepisan). Ovo jednostrano izjednačavanje pojmova učenje i učinak je dvostruko problematično: s jedne strane ignoriše se osnovna obrazovna vrednost adekvatnih tehnika rada i oblikovanja, s druge strane previđa se da ovo »upečatljivo« učenje u potpunosti zavisi od toga da li su dotične činjenice pripremljene i vizualizovane na dovoljno upečatljiv način. Jer u toku ovog procesa uređivanja, oblikovanja i obrade sadržaj se razjašnjava i pamćenje dobija važnu potporu. Učenik istovremeno postaje konstruktor koji pri oblikovanju otkriva odnose i veze koje se lako pamte.

Ova teorija biće obrađena u poglavljima B 18 do B 24 u ukupno četrdeset radnih listova. Cilj je, pre svega, razvijanje sposobnosti i veština oblikovanja kod učenika i naglašavanje značaja ovakvog načina rada. To počinje u B 18 sa jednostavnim vežbanjima koja se odnose na tehnike rada kao što su isecanje, lepljenje, šrafiranje itd, koje u određenoj meri čine temelj obrade informacija. Ova vežbanja koja se odnose na tehnike rada dovedena su u vezu sa zadacima koji se odnose na sadržaj. U B 19 biće prikazane korespondentne pomoći pri radu i uređivanju, koje mogu biti od pomoći kako u nastavi tako i kod kuće. Materijali za vežbanje u B 20 pružaju učenicima priliku da se na kritički, konstruktivan način osvrnu na oblikovanje strana u sveskama. Slično važi i kod crtanja tabela, dijagrama, i ostalih šematskih prikaza u okviru B 21 i B 22. U odeljku B 23 u prvom planu je sastavljanje tekstova koji će biti napisani i pripremljeni što urednije i preglednije. Vežbanja u B 24 upoznaće učenike sa nekoliko tehnika »naučnog« rada, koje se pre svega mogu koristiti pri sastavljanju referata, i to već na nižim stupnjevima školovanja.

B18: OSNOVNE TEHNIKE RADA

OSNOVNA IDEJA: Učenici treba da vladaju određenim tehnikama oblikovanja. U to spadaju: precizno isecanje, lepljenje, selektivno bojenje, šrafranje, upotreba lenjira, bušenje rupa, spajanje, organizacija prostora i još mnogo toga. Ove osnovne tehnike uče se već u osnovnoj školi, ali to ipak ne garantuje da će ih koristiti uvek. Neurednost i nemaštovitost koja odlikuje sveske i referate učenika srednjih škola pokazatelj je toga da oni nisu u dovoljnoj meri stekli naviku da koriste tehnike rada o kojima se ovde govori. Ovaj nedostatak treba otkloniti. Navedeni radni listovi su zamišljeni kao impulsi pomoću kojih treba dostići dve stvari: kao prvo, doslednim popunjavanjem i razmatranjem učenici treba da shvate da su ove tehnike rada i uređivanja važne, i da će se od njih i u starijem uzrastu zahtevati da njima vladaju. S druge strane, ovi radni listovi pružaju učenicima primere za različite mogućnosti obučavanja, čime se postojeći repertoar osvežava i utvrđuje.

VEŽBANJE: Predstavljene radni listovi upotrebljavaju se prema nastavnikovom izboru i učenici ih obrađuju (u skladu sa uputstvima za rad) samostalno ili u paru. Neophodan materijal (običan lenjir, trougaoni lenjir, tanka i debela olovka, lepak, eventualno tabla za crtanje i mali nož za papir) mora biti dostupan svim učenicima. Pored toga što se svi radni listovi moraju obraditi rukom ne zanemaruje se ni sadržaj. Kod radnog lista *a*, s jedne strane, potrebno je što je moguće više likova iz stripova što tačnije iseći; a s druge strane, razmišlja se o školi. U radnom listu *b* od učenika se zahteva da kreativno razmisle o temi učenje kao i da spoznaju određene oblike, da nacrtaju određene linije i da oboje površine koje su dobili. Kod radnog lista *c* učenici prvenstveno uvežbavaju uredno i istrajno šrafranje zadatih površina, što istovremeno predstavlja i vežbu koncentracije. U središtu radnog lista *d* nalaze se geometrijske figure, koje treba iseći u 5 kvadrata jednake veličine, a potom ih zalepiti na poseban list papira. U radnom listu *e* zahteva se precizno isecanje većeg broja piktograma, koje zatim treba iskombinovati i zalepiti, tako da se rasporede odeljenja unutar preduzeća. Kod radnog lista *f* potrebno je iseći kocku, presaviti je i zalepiti – rezultat treba da bude igra sa kockicom na temu »sredstva za uređivanje«.

OCENJIVANJE: Ocenjivanje svakog vežbanja pojedinačno odvija se na sledeći način: učenici svoje »proizvode« razmenjuju u manjim grupama, proveravaju ih i ako je potrebno naizmenično upućuju kritike i razgovaraju o mogućim problemima. Moguće je i tajno ocenjivati svakog pojedinačnog »proizvoda« koje će uraditi članovi grupe. Pri tome svaki »član žirija« može da da 5 bodova na kvalitet rada. Nastavnik treba, ako je neophodno, da da po jedan primer na tabli ili pomoću grafoskopa, kao i da pruža savete. Moguće je upotrebiti i veliki broj drugih vežbanja.

NEOPHODNO VREME: Vreme koje je potrebno može biti različito, u zavisnosti od toga koliko će radnih listova biti upotrebljeno. Preporučuje se bar nekoliko časova za ovakvu vrstu rada.

ISECANJE FIGURA

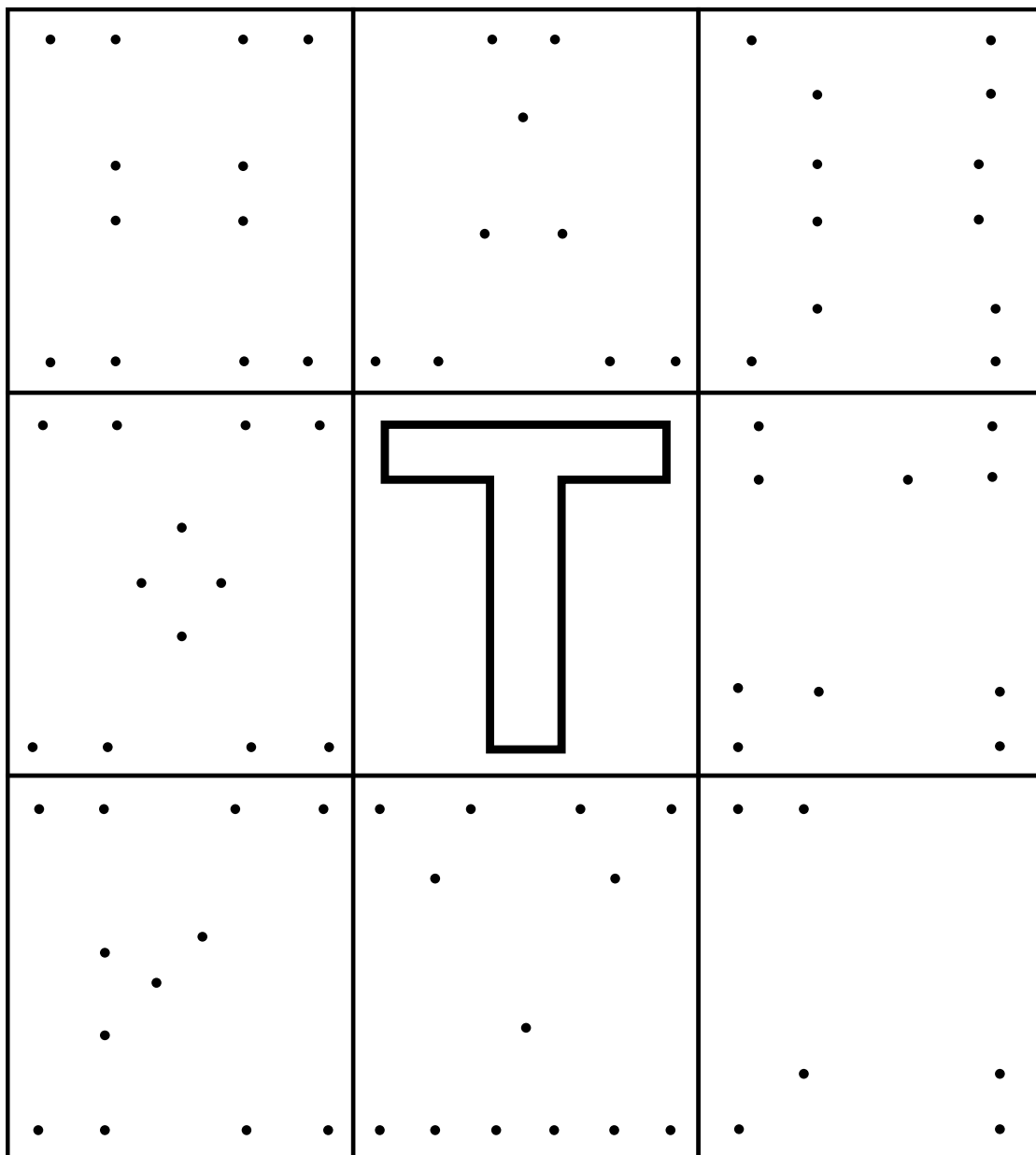

➔ *Iseci ove četiri figure precizno! Zalepi ih na poseban list A4 formata, docrataj oblačiće i za svaku figuru napiši rečenice koje ove figure izgovaraju, na temu škola!*

B 18b

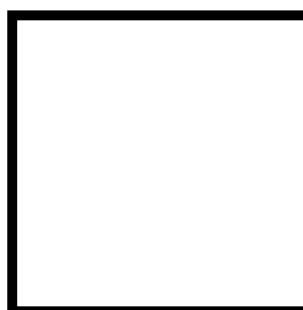
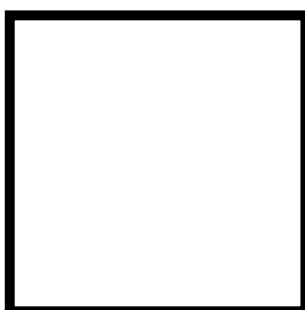
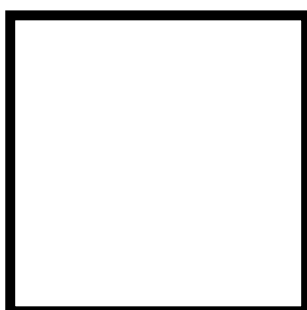
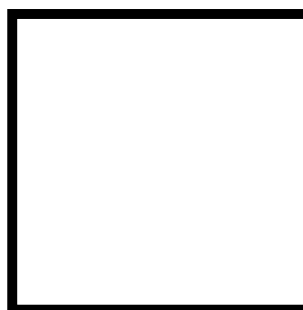
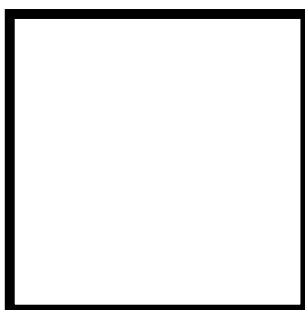
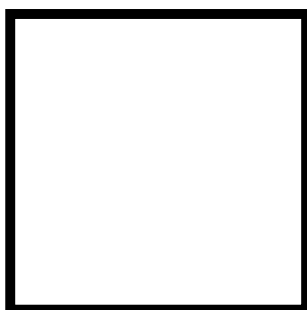
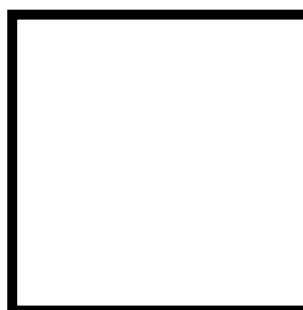
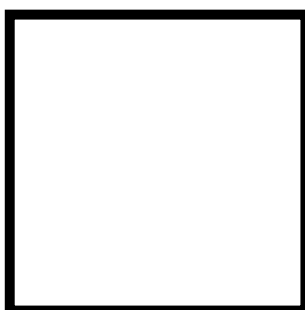
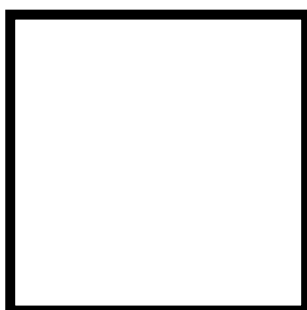
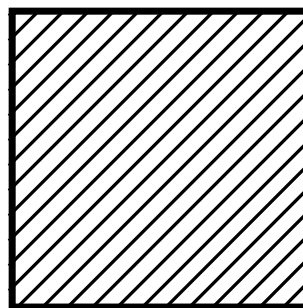
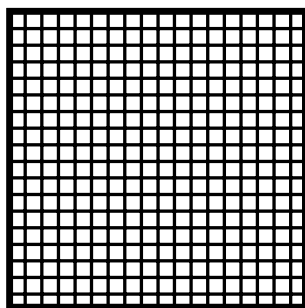
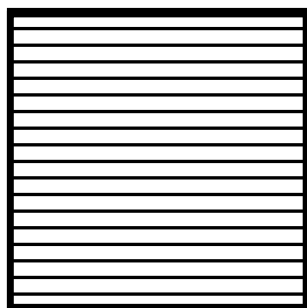
BOJENJE

PRAVLJENJE SLOVA

Poveži sve tačke tako da dobiješ ukupno 9 velikih slova (pogledaj slovo T). Tražena slova su: A, E, H, K, L, M, T, X, Z. Nacrtaj linije koje ovičavaju slova, olovkom i lenjirom, i oboji površine crnom bojom! Napiši osam rečenica na temu UČENJE, koje počinju ovim gore navedenim slovima. (Slovo X izostaje)

ŠRAFIRANJE POVRŠINA

Šrafiraj pomoću lenjira / trougaonog lenjira i tanke olovke polja na osnovu primera koji je dat u prvom redu! Šrafiraj uredno!

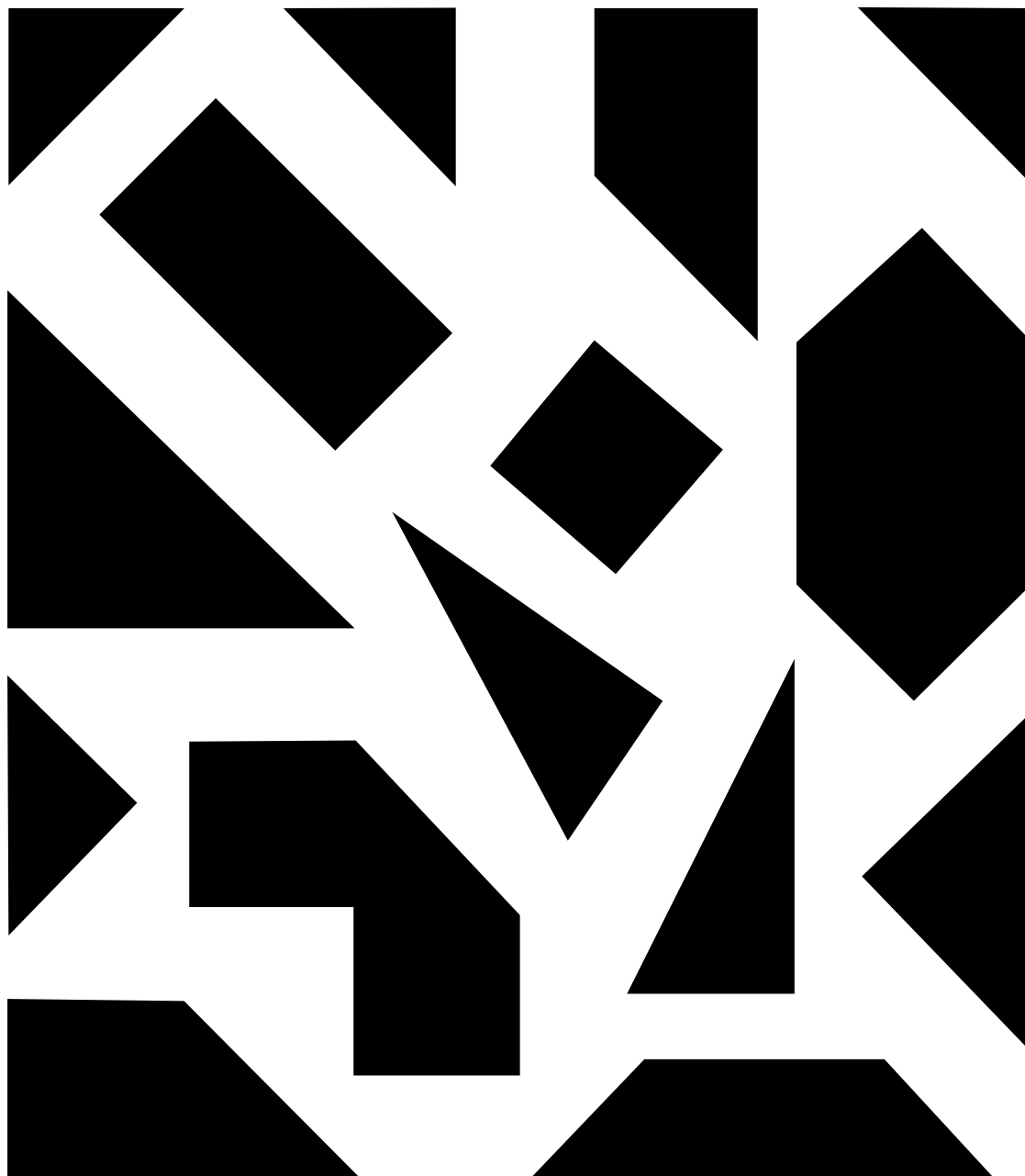

Ovaj način šrafiranja možeš upotrebiti pri oblikovanju svoje sveske npr. za grafikone ili za oblikovanje pozadine

B 18d

ISECANJE

PRAVLJENJE SLAGALICE

Precizno iseci geometrijske figure, kako bi se uklapale u slagalicu!

Sastavi ovih 15 figura tako da dobiješ 5 kvadrata jednake veličine!

Zalepi kvadrate na poseban list papira! Pazi da ih dobro raspodeliš na papiru!

LEPLJENJE PIKTOGRAMA

Komerijalna uprava

Administracija

Uprava preduzeća

Istraživanja i razvoj

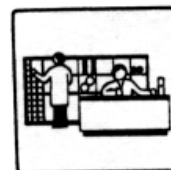
Proizvodnja

Konstrukcija

Tehnička uprava

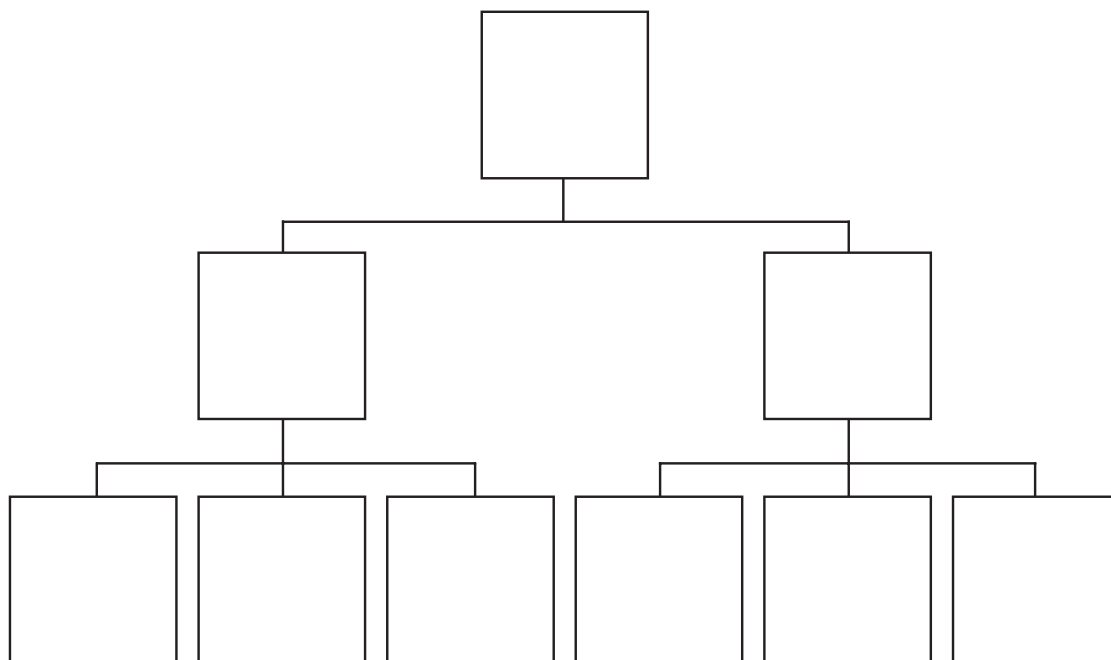
Kupovina i skladište

Prodaja

1. Gore ćete naći izmešane različite proizvodne i upravne delove jednog preduzeća. Isecite sličice sa gornje polovine i zalepite ih u organizacioni dijagram i to tako da dobijete jasno uređenje!

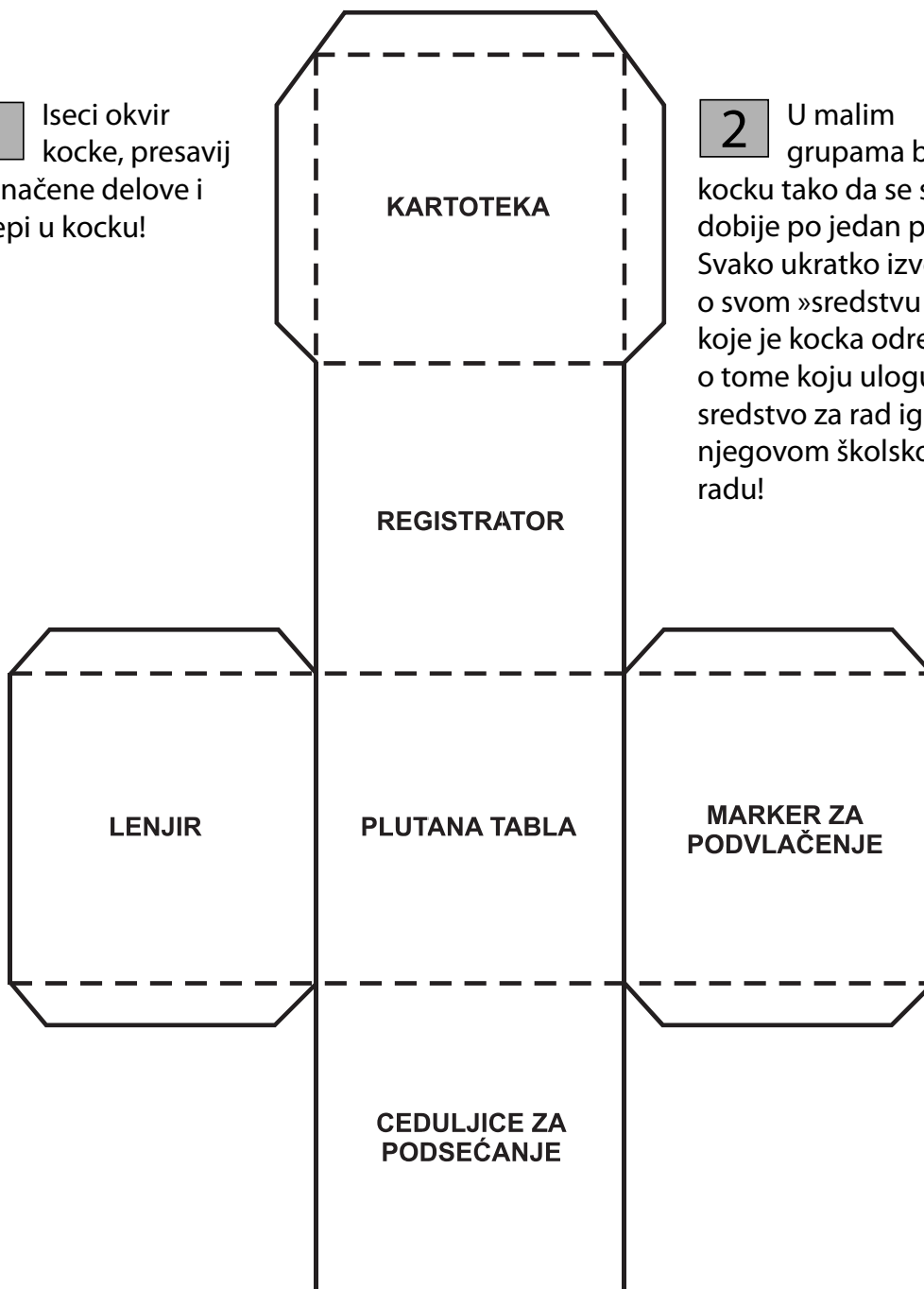

B 18f

PRAVLJENJE

PRAVLJENJE

1 Iseci okvir kocke, presavij naznačene delove i zalepi u kocku!

2 U malim grupama bacajte kocku tako da se svako dobije po jedan pojam! Svako ukratko izveštava o svom »sredstvu za rad koje je kocka odredila«, o tome koju ulogu to sredstvo za rad igra pri njegovom školskom radu!

3 Možete da uvedete još pojmova (sredstava za rad ili nešto drugo), da ih zapišete na uske papirne trake i da ih potom zalepите na kocku! U tu svrhu najbolje su mali žuti ili beli papirići za obeležavanje, koji se bez problema mogu odlepiti.

B19: PREGLED SREDSTAVA ZA RAD

OSNOVNA IDEJA: Obrada, priprema i arhiviranje informacija koje su relevantne za učenje, pretpostavlja da učenici donekle poznaju odgovarajuća sredstva za rad i da ih i koriste. Ali to često nije slučaj u praksi. Uobičajena sredstva za rad i uređivanje, koja se mogu pronaći u prodavnicama kancelarijskog materijala ili knjižarama, mnogim učenicima su nepoznata, i oni ih ne koriste ni kod kuće ni u nastavi dovoljno konsekventno. Stoga se učenicima ne može zameriti što pri oblikovanju i arhiviranju informacija postupaju nemarno i bez ideja. Slično važi i za sisteme za uređivanje kod kuće. Ovde nije posredi to da kod učenika stvorimo naviku za preteranom urednošću niti da oni postignu grafički perfekcionizam, ali ipak, jedan od ciljeva škole bi zasigurno trebalo da bude upoznavanje učenika sa uobičajenim sredstvima za rad i uređivanje koji doprinose tome da se obrada informacija načini preglednijom i efikasnijom. Radni listovi koji slede mogu biti samo prvi podsticaj za to. Oni pružaju pregled o dokazanim/korisnim sredstvima za rad koji se mogu upotrebiti u svrhu oblikovanja i uređivanja. Osim toga: poznavanje sredstava za rad je samo jedan korak do njihove upotrebe. Ako učenici treba uistinu da upotrebe ta sredstva za rad, onda njihova praktična upotreba treba da bude eksperimentalno oprobana i roditelji i nastavnici je moraju zahtevati.

VEŽBANJE: Ova dva radna lista biće podeljena i učenici će ih ili sami ili u radu sa partnerom ispunjavati. Kako zadaci na ovim listovima imaju karakter zagonetke, na osnovu dosadašnjih iskustava motivisanost učenika neće predstavljati problem. Što se tiče sadržaja učenici će biti konfrontirani sa jednim brojem sredstava za rad ili sa radnim postupcima koji su im manje više poznati (lepljivi papirić, nož za papir, šablon za pisanje itd.). Da bi se postigla neophodna konkretizacija, savetuje se da nastavnik pomenuta sredstva za rad ima pri ruci i da ih ako postoji mogućnost, prikaže u obliku jedne male »izložbe«. Takvu vrstu izložbe mogu naravno da pripreme i naprave i učenici. U tu svrhu neophodno je da se odabrana sredstva za rad donesu od kuće ili da se nabave u prodavnici kancelarijske opreme. Učenici će uz svako sredstvo za rad da naprave malu karticu sa informacijama koje predstavljaju ciljana uputstva za upotrebu. Trebalo bi pre svega odabrati sredstva za rad koja su manje poznata, ali su ipak jako korisna.

OCENJIVANJE: U okviru manje grupe učenici će razmeniti ispunjene radne listove; kontrolisaće se rezultati; razgovaraće se o pitanjima i problemima koji se mogu pojaviti. Samim tim doći će do razmene iskustava, mogućnosti primene biće demonstrirane i davaće se saveti. Ovo poslednje je pre svega uloga nastavnika u fazi plenuma. Kao dodatna mogućnost ocenjivanja može poslužiti i razgovor zaključno sa »izložbom«, ili kviz koji je u skladu sa svim ovim. Kod tog kviza biće »izvučene« kartice na kojima se nalazi po jedan od ovih pojmova (sredstvo za rad). Svaki učenik mora dati kratko objašnjenje izvučenog pojma.

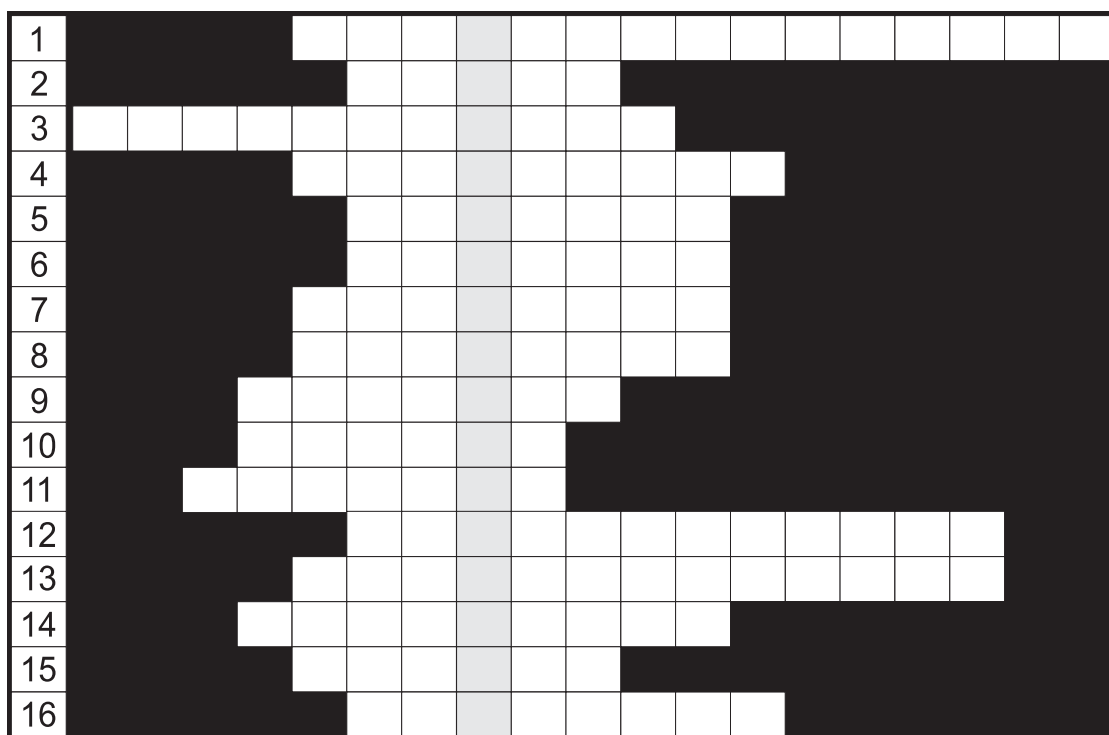

NEOPHODNO VREME: Za ispunjavanje ova dva radna lista i za razgovor o njima, po pravilu je dovoljan jedan školski čas. Za kviz je potrebno oko 20 minuta. Upoznavanje i izložba traju 2 do 3 sata.

B 19a

UKRŠTENE REČI

ZAGONETNA SREDSTVA ZA RAD

REŠENJE

1) potreban je kada pogrešimo pišući penkalom i hoćemo da to izbrišemo	11) služi da bismo na jednom mestu zapisali sve adrese, imena i brojeve telefona
2) služi da bi se pričvrstile dve površine jedna za drugu	12) služi za lepljenje dve površine, može se i odlepiti
3) služi za sakupljanje različitih dokumenata	13) služi da bismo sve olovke koje nam stoje na stolu imali na jednom mestu
4) služi za spajanje listova papira	14) lepi se na kovertu, papir... kako bismo njome obeležili nešto
5) služi za isecanje	15) služi da bismo izbrisali nešto što smo napisali olovkom
6) služi za precizno crtanje uglova	16) njime možemo da ispravimo greške koje smo napravili u pisanju, kucanju
7) služi za bušenje papira da bi kasnije mogli da taj papir stavimo u registrator	
8) služi da bismo manje količine papira stavili u nju kako bi ih sačuvali	
9) služi za pisanje mastilom	
10) služe za sečenje	

Unesi tražene pojmove gore u ukrštenicu! Kao kontrola: pojmovi se sastoje od sledećih slogova:

KOREK, OLOV, ADRES, KA, GISTRATOR, ZE, KALO, ŠI, MER, PEL, LICA, FAS, LICA, BRI, CIKLA, PEN, RE, NALEP,KA, LE, SAČ, ZA, PAK, SPA, MA, STILO, JA, SKAL, UGLO, BU, MA, GUMI, AR, DRŽAČ, LEP, TRA, LJIVA, NICA, ZA, KE, CA, TOR

SVRSTAVANJE SREDSTAVA ZA RAD

VOĐENJE KARTOTEKE

●.....	●.....
●.....	

SPAJANJE LISTOVA

●.....	●.....
●.....	

ISECANJE I LEPLJENJE

●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	

GEOMETRIJSKO OBLIKOVANJE

●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	

GRAFIČKO SREĐIVANJE

●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	

ISPRAVLJANJE GREŠAKA

●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	

ČUVANJE PAPIRA

●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	

ALAT ZA PISANJE

●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	●.....
●.....	

*Razvrstaj sledeća sredstva za rad u polja gore! Vodi računa da to ima smisla!
Svaka tačka predstavlja jedno sredstvo za rad!*

MARKER, ŠABLON ZA CRTANJE, NOŽ ZA PAPIR, ULOŽAK ZA HEFTALICU, KOREKTOR, BUŠILICA, KARTICE ZA KARTOTEKU, BRISAČ, UČVRŠĆIVAČ RUPA, OLOVKA, LEPAK, VODOOTPORNI FLOMASTER, HEFTALICA, MAKAZE, LEPLJIVA TRAKA, FLOMASTERI, KUTIJA ZA KARTOTEKU, ŠABLONI SA SLOVIMA, DRŽAČ OLOVAKA, REGISTRATOR, PROVIDNE FASCICKE, GRAFIČKI SIMBOLI, LENJIR SA KRIVINAMA, UGLOMER, MAPE, ODVAJAČI SA AZBUČNIM REDOM, KORPICE ZA ODLAGANJE, SPAJALICE, LEPAK, GUMICA, TROUGAONI LENJIR, HEMIJSKA OLOVKA, RASTER ZA POZADINU, PENKALO, TABLA ZA CRTANJE, LINIJE ZA PREKRIVANJE, ODVAJAČ,

B20: OBLIKOVANJE BELEŽAKA U SVESKAMA

OSNOVNA IDEJA: Gradivni elementi koji su prikazani u odeljcima B 18 i B 19 samo su oprema za stvarni rad učenika na oblikovanju.

Ovo poslednje nalazi svoju konkretnu primenu pri oblikovanju svake pojedinačne strane u svesci (naslovne strane, informacioni listovi itd.). Odgovarajuća vežbanja daju istovremeno i podsticaj o tome na šta treba obratiti pažnju pri oblikovanju referata, zidnih novina, folija, slika na tabli itd. U osnovi važi da svi informacioni listovi treba da budu što je moguće preglednije oblikovani. Čitalac tj. posmatrač mora da bude u stanju da se munjevito brzo orijentiše; mora da je u stanju da pronađe »mamce« i u najmanju ruku, da se zainteresuje da posmatra i čita. Ako je npr. veličina slova previše mala, ako je napravljena loša podela prostora, ako je *layout* dosadan, ako se list papira sastoji najvećim delom samo od slova, reči i rečenica – u tom slučaju niti je motivacija dobra niti je dobar učinak u učenju i pamćenju kod posmatrača. Ili drugim rečima: Ako se vodi računa o jasnom uokvirivanju, o preglednoj organizaciji prostora, o pasusima kao i o grafičkim elementima koji potpomažu, i o ilustracijama, onda ne samo da to dobro izgleda već utiče pozitivno i na motivaciju i na mogućnost pamćenja onoga koji čita.

VEŽBANJA: Ponuđeno je ukupno osam radnih listova, koji služe kao primer za podsticanje kritičko-konstruktivnog razmišljanja o oblikovanju strana u sveskama. Na radnom listu *a* objašnjeno je, kako sadržinski

tako i formalno, zašto je važno oblikovanje. Na radnom listu *b* predložen je još jedan pokušaj oblikovanja, sada na primeru geografske karte Evrope. Na radnim listovima *c* i *d* nalazi se veliki izbor grafičkih simbola, okvira i linija za markiranje koje bi učenici trebalo znaju da odaberu i upotrebe kao primer. Radni list *e* pruža mogućnost da se sa ovog stanovišta procenjuju razne naslovne strane u skladu sa kriterijumima i time se ojača sopstveni osećaj za grafičko oblikovanje. Radni listovi *f* do *h* upućuju učenike da već oblikovane strane u sveskama prerade i ponovo oblikuju. Iz ovog spiska zahtevanih aktivnosti postaje jasno da se u opisanim vežbanjima pre svega govori o sledećem: prvo o tome da učenici uče na osnovu grešaka / nedostataka drugih učenika, i drugo, da nastave da razvijaju osećaj i kreativnost u oblikovanju kroz pomenute pokušaje.

OCENJIVANJE: Ocenjivanje se odvija tako da učenici razmene svoje »proizvode« u manjim grupama, uporede ih, razgovaraju o njima, ako je potrebno i kritikuju, i u određenim uslovima daju i ocene bodovima.

Odabrani »proizvodi« biće predstavljeni i pohvaljeni u plenumu. Nastavnik daje savete i ističe neophodnost što je moguće upečatljivijeg »oblikovanja«. U određenim okolnostima je moguće, i ima smisla, da se održi takmičenje sa žirijem, da se javno pohvale npr. tri »najbolja rada« kao i da se izlože svi radovi u učionici. Podrazumeva se da se takmičenje ove vrste preporučuje samo za jedno odabrano vežbanje u oblikovanju.

NEOPHODNO VREME: Potrebna količina vremena se razlikuje, i zavisi od toga koliko će radnih listova biti upotrebljeno i koliko će se intenzivno razgovarati o njima tj. da li će biti organizovano takmičenje.

ZAŠTO JE VAŽNO OBLIKOVANJE

BOLJE UČITI UZ OBLIKOVANJE

_____nogi učenici se pitaju zašto nastavnici toliko insistiraju na urednim sveskama. U ovom pitanju često se nalazi i _____da sve to u stvari i nije potrebno jer se na kraju sve ponovo svodi na čisto bubanje gradiva.

_____li ovo gledište je _____jer ono previđa četiri prednosti koje pruža rad na oblikovanju. _____: uspešno učenje zavisi od toga da li je materija koju učimo pregledna i »upečatljiva«, kako bi mogla bolje da se ureže u pamćenje. _____: pri ponavljanju ili pomoću plakata za učenje ono bitno stoji pred očima isto to važi i za eventualne čitaoce svesku, referat, foliju, zidne novine »pametnik«. I _____: na kraju prenese gradivo već i da podučava rada koje su i pri _____uvek i veštine biće potrebne – tokom kasnijeg obavljanja_____.

_____nači nemojte više da oklevate i premišljate se, već _____u svakoj prilici koja vam se pruža. Jer što više uvežbavamo oblikovanje gradiva, to ćemo imati više_____. I kada počnemo da dobijamo ideje i kada imamo pri ruci neophodna sredstva i materijale za rad, onda sav ovaj rad na oblikovanju postaje_____. Nastavnika će zasigurno radovati vaš trud. A sve će to imati i pozitivnog uticaja na vaš _____u učenju.

➔ *Ubaci elemente za oblikovanje gore u praznine na taj način da praznine i prazni kvadrati budu ispunjeni, a da to ima smisla! Iseci sve elemente i zalepi ih na odgovarajuća mesta! Pažnja: svi elementi moraju biti upotrebljeni!*

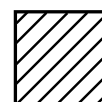
B 20b

MARKIRANJE

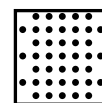
OPTIČKI IZDVOJITI ZEMLJE

Šrafiraj 12 zemalja koje pripadaju evropskoj zajednici (pogledaj predlog)! zemlje koje su u Evropskoj zajednici su: Savezna Republika Nemačka, Luksenburg, Italija, Holandija, Francuska, Belgija, Velika Britanija, Danska, Irska, Portugalija, Grčka i Španija

Obeleži zemlje koje pripadaju slobodnoj trgovinskoj zoni / EFTA sitnim tačkicama (pogledaj predlog) Švedsku, Švajcarsku, Finsku, Austriju, Island i Norvešku!

ODABIRANJE GRAFIČKIH SIMBOLA

Iz gore ponuđenih simbola izaberi 3 grafička simbola koja ti se posebno dopadaju i za koje ti se čine kao dobri za upotrebu u tekstu.

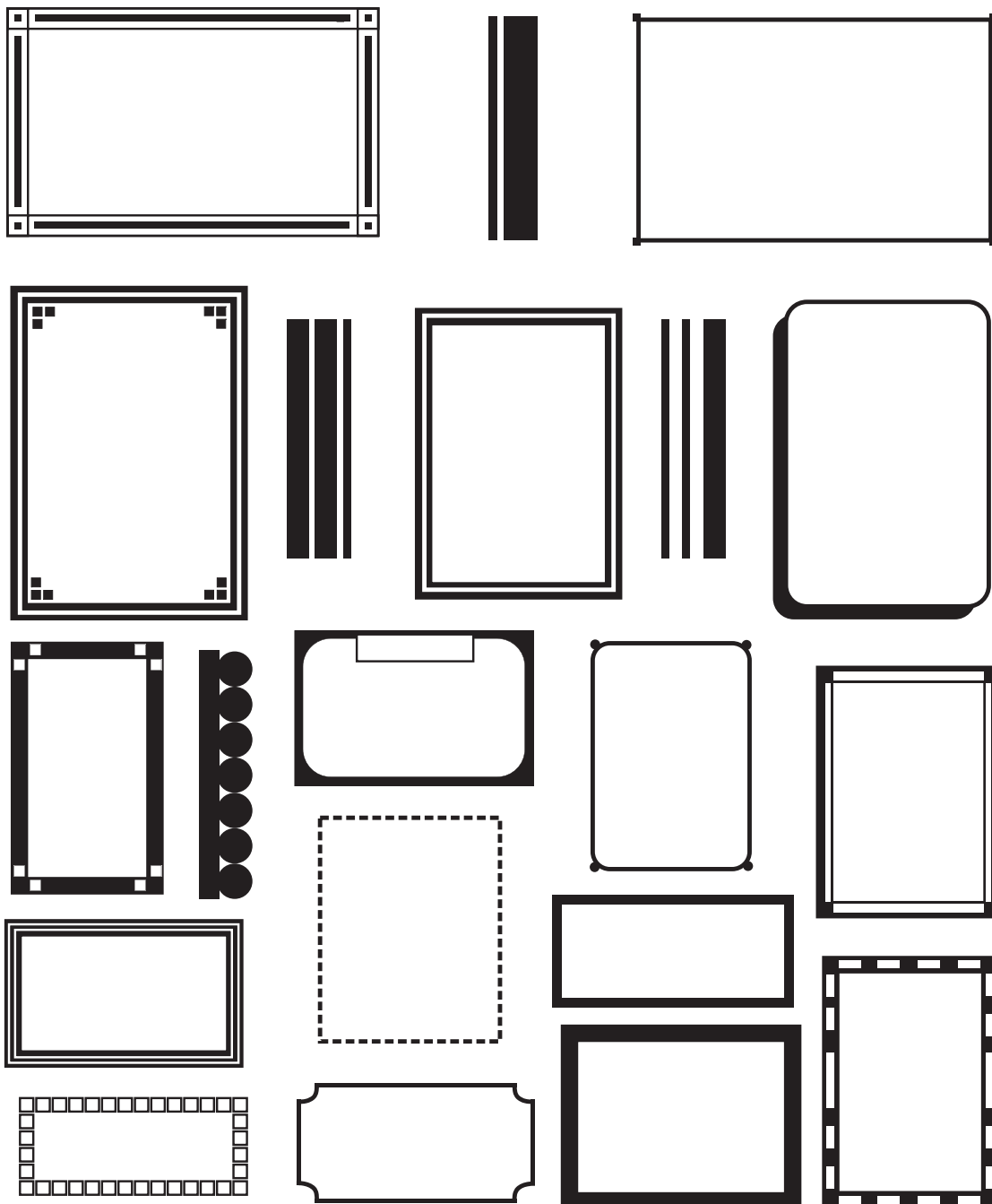

Objasni svoju odluku u manjoj grupi i navedi primere za njihovu upotrebu!

B 20d

UOKVIRIVANJE

CRTANJE OKVIRA

Odaberi dva okvira i nacrtaj ih pažljivo uveličane, pomoću lenjira i olovaka koje su ti potrebne za to, na dva lista A4 formata! Vodi računa o tome da okviri moraju biti 2,5 cm udaljeni od gornje i donje ivice papira, a 2 cm od desne i leve ivice papira!

OCENJIVANJE OBLIKOVANIH STRANA

OBLIKOVANJE

- ▷ OBLIKOVANJE SVEZAKA
- ▷ OBLIKOVANJE IZVEŠTAJA
- ▷ OBLIKOVANJE REFERATA
- ▷ OBLIKOVANJE PLAKATA
- ▷ OBLIKOVANJE NOVINA
- ▷ OBLIKOVANJE FOLIJA

Oblikovanje

- S** = OBLIKOVANJE SVEZAKA
- I** = OBLIKOVANJE IZVEŠTAJA
- R** = OBLIKOVANJE REFERATA
- P** = OBLIKOVANJE PLAKATA
- N** = OBLIKOVANJE NOVINA
- F** = OBLIKOVANJE FOLIJA

OBLIKOVANJE

- OBLIKOVANJE SVEZAKA
- OBLIKOVANJE IZVEŠTAJA
- OBLIKOVANJE REFERATA
- OBLIKOVANJE PLAKATA
- OBLIKOVANJE NOVINA
- OBLIKOVANJE FOLIJA

OBLIKOVANJE

- Oblikovanje svezaka
- Oblikovanje izveštaja
- Oblikovanje referata
- Oblikovanje plakata
- Oblikovanje novina
- Oblikovanje folija

Oceni izgled strana gore! Pri tome vodi računa o (a) načinu na koji je oblikovan naslov, (b) kako izleda okvir (c) kako je raspodeljen prostor (d) na koji način su oblikovane pod teme kao i o (e) celokupnom utisku. Svako od ovih tačaka možeš da dodeliš do 5 bodova. Odaberi najbolji rad.

Uporedite i diskutujte o bodovima koje ste podelili u malim grupama!

OBLIKOVANJE STRANE U SVESCI

Neprodne oblasti

Polarne puštosi: samo dva meseca godišnje ^{i to u} toku leta temperatura jedva da prelazi nula stepeni. Mala količina padavina tada pada u obliku snega. Razvijene biljne ~~vrste~~ vrste ovde ne mogu ~~da opstanu~~ da opstanu.

Tundra: četiri meseca godišnje temperature prelaze „granicu smrzavanja“. Zatim u četiri sledeća meseca padaju velike kiše. Mala je količina ~~isparavanja~~ isparavanja.

Ovde, pored trave, raste žbunje i mahovina.

Pustinja: padavine skoro da se ne mogu izmeriti, velika količina isparavanja i ekstremno visoke letnje temperature dozvoljavaju rast vegetacije samo

još u ~~upustima~~ ^{upustima} i na izvorima vode. Savana: pri visokim temperaturama i velikom isparavanju ima tek toliko dovoljno padavina u letnjim mesecima da može da dođe do ~~slabog~~ slabog rasta trave između trnovitog žbunja.

Oblikuj ponovo ovu prilično loše napisanu stranu, u svesci jedne učenice! Upotrebi u tu svrhu odgovarajuće simbole (strelice, tačke itd.), važne reči podebljaj, tj. napiši ih velikim slovima; napravi pasuse, podvuci različito (jednom crtom, sa dve crte, deblje, tanje), napravi okvir itd. Uporedite na kraju rezultate u okviru male grupe, vežbajte da kritikujete i razmenite savete!

CRTANJE SLIKE

Lobanja

Vratni pršljenovi

Ključna kost

Plečica

Misica

Ključna kost

Plečica

Misica

Kičma

Podlaktica

**(Lakat i Pa-
Lac)**

Rebra

Rebra

Podlaktica

**(Lakat i
Palac)**

Ruka

Kazlica

Ruka

Butna kost

Butna kost

Časica

Kolenica

**(Čevanica i
Potkolenica)**

Časica

Kolenica

**(Čevanica i
Potkolenica)**

Stopalo

Stopalo

Na osnovu ovih podataka koje je zapisao jedan učenik u svesku, oblikuj što je moguće pregledniju sliku! Pri tome imaj na umu slične slike koje si video u svom udžbeniku! Upotrebi za tvoju sliku poseban list papira!

PONOVNO OBLIKOVANJE IZVEŠTAJA

ONO ŠTO TREBA ZNATI O BATERIJAMA

Uobičajene – od strane mladih često korišćene za napajanje malih uređaja - primarne ćelije sadrže u manjem ili većem obimu živu koja je štetna po životnu okolinu. U Saveznoj Republici Nemačkoj mladi kupe preko 500 miliona »suvih baterija«. Kupovinom tih baterija dovode do toga da više od pedeset tona žive godišnje završi na smetlištu (ili u prvoj rupi).

U najvećem broju slučajeva baterije se mogu zameniti NC-akumulatorima koje je moguće ponovo puniti. Oni sadrže ne mnogo manje otrovan teški metal kadmijum, ali pravilnom upotrebom mogu se koristiti i do 10 godina. Ako ne dođe do propisnog sakupljanja i odlaganja, obe vrste baterija su štetne po životnu okolinu.

- Primarne ćelije sadrže, u zavisnosti od tipa, između 0,01 i 30 procenata otrovnog kadmijuma štetnog po životnu okolinu.
- U najvećem broju slučajeva, primarne ćelije trebalo bi zameniti nikal-kadmijum akumulatorima, koje je moguće puniti. Kadmijum je isto tako opasan. Ali, pošto je akumulatore moguće koristiti mnogo duže, smanjuje se ukupan broj štetnih materija.
- Recikliranje je u svim slučajevima neophodno.
- Napajanje strujom upotrebom NC-akumulatora je i jeftinije.

ŠTA MI MOŽEMO UČINITI ?

- Da baterije ne bacamo u kante za otpatke, jer se u tom slučaju ne mogu pravilno odložiti.
- Da sakupljamo baterije i da ih odnesemo u prodavnice koje prodaju električne uređaje, ili u robne kuće.
- Povremeno da ih predamo kao posebni otpad u opštinu koja skuplja takav otpad.

► *Oblikuj ponovo ovaj izveštaj, koji je jedan učenik predao u ovom obliku, na dve strane A4 formata!*

► *Oblikuj ga koliko je god moguće preglednije!
Pogledaj grafičke primere na dosadašnjim stranama i razmisli šta bi i kako mogao da upotrebiš u svom novom izveštaju.*

► *Pri tome misli npr. na naslove, okvir, izdvojene delove teksta, pasuse, grafičke simbole, pozadinu, slike, skice i druga odgovarajuća sredstva!*

B21: CRTANJE DIJAGRAMA I TABELA

OSNOVNA IDEJA: Nadovezujući se na B 14 (sažimanje i strukturiranje) u ovom odeljku radiće se na tome da se učenici upoznaju sa zadacima koji će ih navesti na konstruisanje izražajnih dijagrama i tabela. Ova sposobnost da se informacije iz teksta tj. statistički podaci prevedu u jednostavne šematske prikaze, od velike je važnosti i tu se ne postavlja pitanje, ali se u našim školama po pravilu malo toga menja i zahteva. Učenicima se uvek prikazuju već gotovi prikazi koje treba objasniti. Ali ulogu konstruktora dobijaju vrlo retko. Stoga se ne treba iznenaditi što veliki broj učenika nailazi na poteškoće kada treba da podatke pretvori u pregledne slike. Za vreme njihovog školovanja, studiranja i kasnije u njihovom poslu zasigurno će im trebati ova sposobnost i veština. Pa i ako se samo radi o tome da treba pročitati prikazane dijagrame i tabele, mladi će profitirati svojim konstruktorskim radom, jer konstruktivnim razmišljanjem istovremeno se poboljšava njihovo (receptivno) razumevanje. A mogućnosti za konstruktivni rad koji je upravo opisan ima puno. Potrebno je da nastavnik izdvoji iz gotovih dijagrama, tabela i ostalih prikaza nedovršene osnovne materijale (tekstove, statistike) kako bi učenici na osnovu toga mogli da naprave ili koncipiraju tabele ili dijagrame. Na predmetima kao što je sociologija, ekonomija, geografija, fizika, biologija i matematika ovako nešto je moguće u raznim oblicima.

VEŽBANJA: Prikazani radni listovi su početni impuls za uvežbavanje konstruisanja prostih dijagrama i tabela. Sledeća vežbanja su – kako je već pomenuto – neophodna i izvodljiva. Obrada predstojećih radnih listova odvija se po pravilu kroz rad u paru ili u manjim grupama kako bi učenici mogli međusobno da se pomažu ako budu imali poteškoće. Radni listovi od *a* do *d* pružaju učenicima mogućnost da se upoznaju sa različitim osnovnim oblicima dijagrama i da razvijaju odabrane oblike dijagrama. Time se misli na eksperimentalni rad, tj. »greške« su dopuštene. Isto to važi i za crtanje tabela, što je prikazano na radnim listovima *e* do *g*.

OCENJIVANJE: Prvo ocenjivanje i razjašnjavanje sledi u manjim grupama u kojima će učenici zajedno raditi, kako bi mogli međusobno da se pomažu a, ako je potrebno, i da jedni druge ponešto pitaju. Osim toga, može se svaki pojedinačni »proizvod« razmeniti između ovi malih grupa, potom ih grupe mogu prekontrolisati i eventualno oceniti. Mogu se formirati i parovi koji će razgovarati međusobno, gde će uvek jedan partner onom drugom objašnjavati svoj »proizvod«. Nakon toga trebalo bi odabrane »proizvode« preneti na folije (kopirati ih), prezentovati ih i prokomentarisati u plenumu. Ovo poslednje je, posebno, zadatak nastavnika. Druga vežbanja u okviru nekih drugih predmeta mogu se nadovezati na ovo dosadašnje.

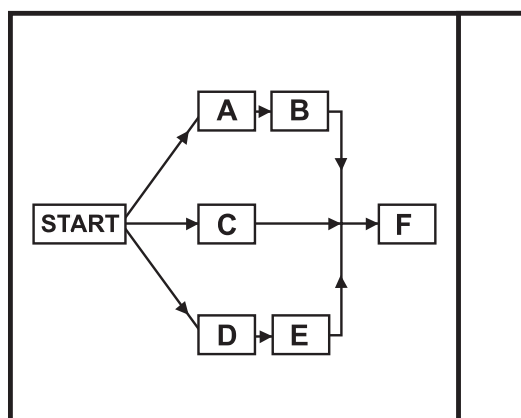
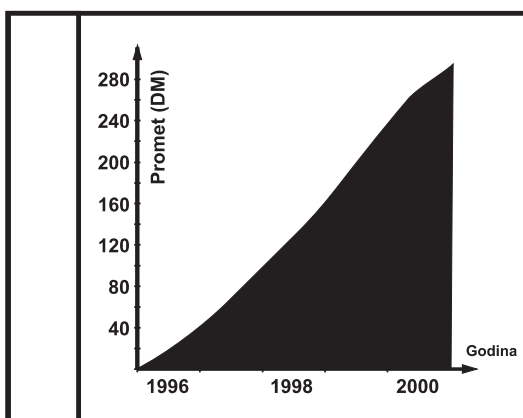
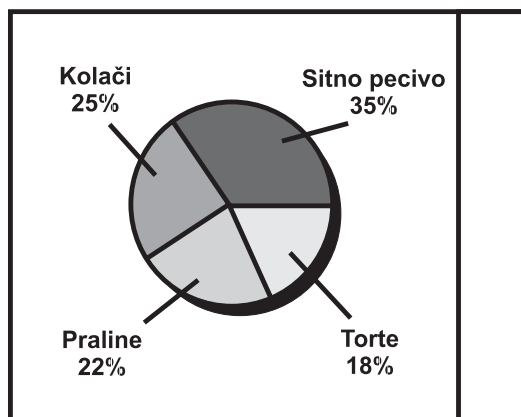
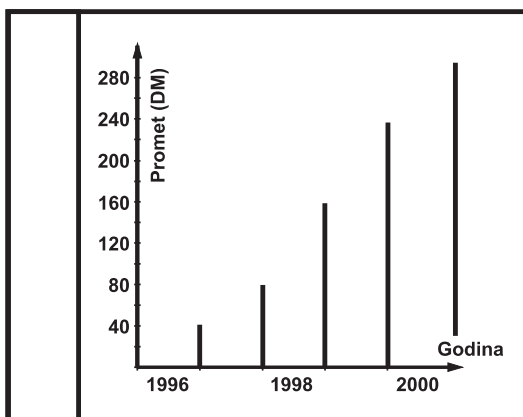
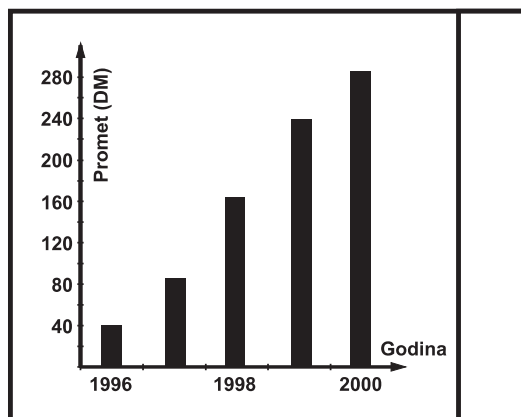
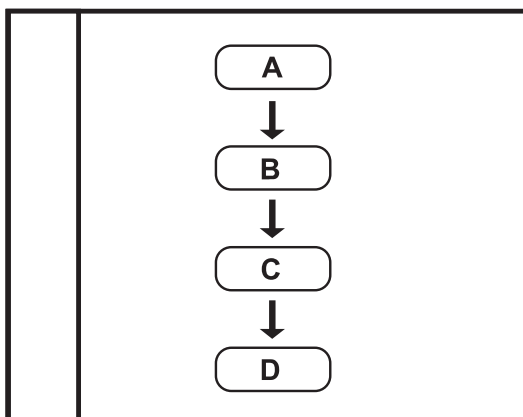

NEOPHODNO VREME: Vreme koje je potrebno za ovih 7 radnih listova, na osnovu dosadašnjeg iskustva, jeste 3 do 4 nastavna časa. Osim toga, svako vežbanje je moguće upotrebiti pojedinačno i prilagoditi ga vremenu kojim raspoložemo. Neki od ovih radnih listova pogodniji su za upotrebu u višim razredima. Sva predložena vežbanja mogu se primeniti na časovima iz svih predmeta (pogledaj gore).

B 21h

ZADACI ZA PRIDRUŽIVANJE

IMENOVANJE DIJAGRAMA

Upiši oznake ovih šest gore nacrtanih dijagrama u polja sa strane! Tražene oznake dobijaju se iz dole navedenih slogova:

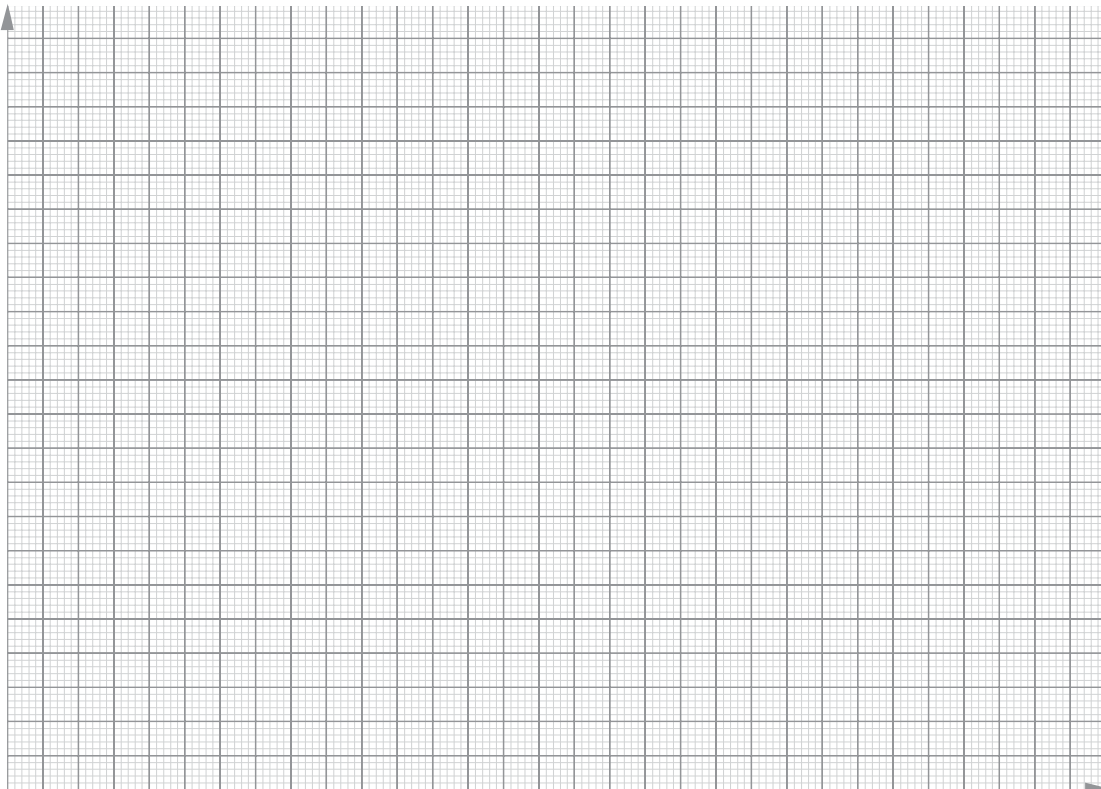
ŠINOM LINIJ, KRU, TEKU, DIJA, DIJA, ŽNI, GRAM, NI, DIJA, MREŽ, GRAM, ĆI, DIJA, POVR, GRAM, SKI, DIJA, PLAN, GRAM, SKI, GRAM, DIJA, GRAM, SA

SASTAVITI STUBIČASTI DIJAGRAM

VISINA DŽEPARCA KOD TANJE I PETRA

I Tanja i Petar imaju 15 godina, ali od svojih roditelja dobijaju različite iznose džeparca. Petar sada dobija 1 100 dinara, a Tanjini roditelji njoj daju samo 800 dinara. Sa 13 godina je Tanja dobijala 500 dinara, a Petar 700. Kad je imala 11 godina, Tanja je dobijala 400 dinara, a Petar 500. Kad su njih dvoje imali 9 godina, dobijali su od svojih roditelja iste iznose za džeparac – naime, 250 dinara mesečno. A kako je bilo ranije? Sa 7 godina Tanja je prvi put dobila džeparac. To je tada bilo »bednih« 100 dinara; dok su Petrovi roditelji već tada bili velikodušniji i davali su Petru 200 dinara mesečno, za džeparac.

Dinara mesečno

Uzrast

Predstavi mesečne iznose džeparca Tanje i Petra pomoću stubičastog dijagrama! Nacrtaj za svaki uzrast (7, 9 godina itd.) odgovarajuće stubiće za oboje. Pri tom obrati pažnju na to da različito osenčiš stubove koji se odnose na Tanju od onih koji se odnose na Petra. Dalje, obrati pažnju da odnos mera bude smislen!

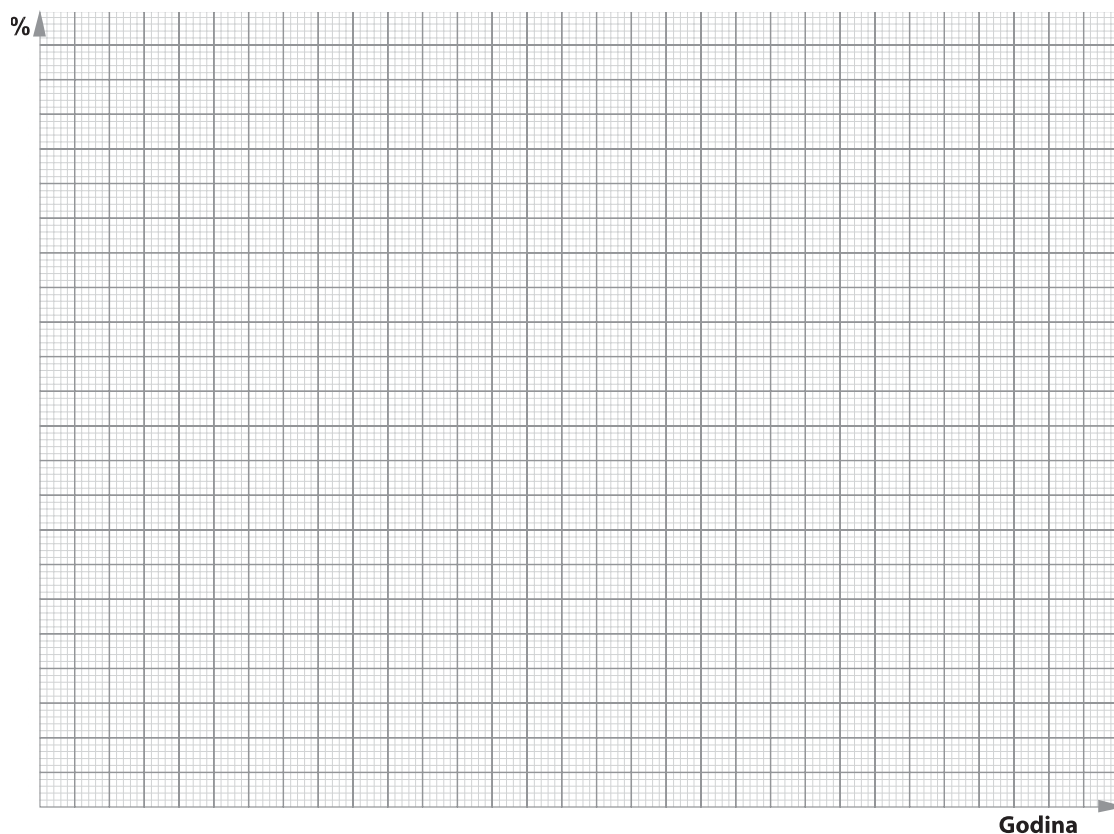
B 21c

DIJAGRAM

NACRTATI DIJAGRAM SA KRIVULJAMA

IZBORNI REZULTATI RAZNIH PARTIJA

Tri partije, A, B i C, poslednjih godina su postizale prilično promenljive rezultate. Na izborima 1972. partija A je dobila 15 procenata (%) glasova; partija B je dobila duplo više, a partija C još 10 % više. Na sledećim izborima 1976. partija A je izgubila 5%, partija C 10% glasova, a partija B je dobila 20% više. Slika se ponovo promenila 1980. godine. Partije B i C su osvojile po 40% glasova, dok je partija A ostala na 10%. Godine 1984. partija A je dobila tačno duplo više glasova. Partija B je izgubila 10%, a partija C je dobila 5% više. Na izborima 1988. godine partija A je ponovo izgubila 5%, partija B je imala 35%, a partija C 40% glasova. Na poslednjim izborima 1992. godine partije A i C su izgubile po 5%, dok se kod partije B izborni rezultat poboljšao za 10%.

Predstavi izborne rezultate tri partije, A, B i C pomoću dijagrama sa krivuljama. Nacrtaj 3 različite linije po sledećem modelu: partija A (tačkice), partija B (linijice), partija C (debla linija). Izaberi meru koja ima smisla!

B 21d

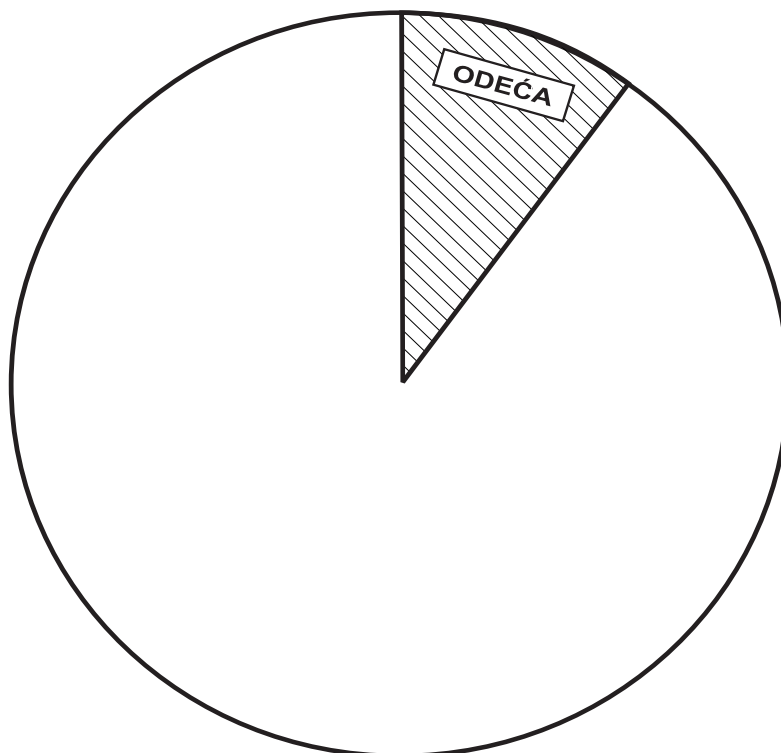
DIJAGRAM

SASTAVITI KRUŽNI DIJAGRAM

Na šta porodica Perić troši svoj novac

VRSTA IZDATKA	DIN. MESEČNO	% OD PRIHODA
NAMIRNICE	8 000	10%
STAN / GREJANJE...	8 000	
ODEĆA	4 000	
OBRAZOVANJE I ZABAVA	2 000	
AUTOMOBIL I SAOBRAĆAJ	6 000	
NAMEŠTAJ I POKUĆSTVO	2 000	
OSTALO	10 000	

Ukupni mesečni prihod = 40 000 dinara = 100 procenata

➔ Izračunaj procentne vrednosti koje nedostaju u desnoj koloni tabele (% = izdaci : ukupan prihod)

➔ Unesi vrednosti koje si dobio u tabelu (zbir procentnih vrednosti mora iznositi 100%)!

➔ Prenesi izračunate procentne vrednosti u kružni dijagram na slici (savet: krug ima 360 stepeni; procentne vrednosti moraju da se preračunaju u stepene, pa se onda mogu izmeriti uglomerom; primer: 100% odgovara 360 stepeni, 20% = 72°)!

B 21e

TABELA

SASTAVITI TABELU SA ŽIVOTINJAMA

ŠTA IDE ZAJEDNO

Labels around the tiger:

- KOZA
- VUK
- GAVRAN
- MIŠ
- KRAVA
- JEGULJA
- KOMARAC
- TIGAR
- ŠTUKA
- PACOV
- PASTRMKA
- HRČAK
- RODA
- PANTER
- HARINGA
- ŠARAN
- KONJ
- VEVERICA
- MUŠICA
- MUVA
- OBAD
- GALEB
- LEOPARD
- SVINJA
- LAV
- OVCA
- KOS
- DABAR
- SENICA
- PČELA

➔ Sastavi za ovih 30 životinja preglednu tabelu sa 6 kolona! U svaku kolonu treba uneti po 5 životinja koje spadaju u istu grupu. Naslovi pojedinih kolona sastoje se iz sledećih slogova:

RI, IN, LJE, INJE, DO, DIV, BE, CE, GLO, ŽI, TI, PTI, VOT, VOT, SEK, ĆE, RI, MA, ŽI, DA, INJE.

SASTAVITI TABELU IZ GEOGRAFIJE

ANDI,
TOKIO,
MEKSIKO,
MISISIPI,
AZIJA,
HIMALAJI,
SEVERNA
AMERIKA,
GANG,
MADRID,
DANSKA,
AMAZON,
SAO PAOLO,

AFRIKA, STENOVITE PLANINE, KINŠASA, BOLIVIJA, JUŽNA AMERIKA, TAJLAND,
SENA, VAŠINGTON, KILIMANDŽARO, EVROPA, ALPI, NIL, TANZANIJA

Unesi geografske pojmove u naredni kostur tabele, tako da dobiješ preglednu tabelu! Povuci linije koje nedostaju! Doviši naslove!

Uporedite svoje završene tabele u malim grupama i razgovarajte o eventualnim problemima, odnosno pitanjima!

Razmislite o daljim mogućim tabelama za neke geografske pojmove. Sastavite te tabele!

__ nt __ e __	__ ž __ v __	__ d	__ k	__ a __ n

B22: VIZUALIZIRANJE U UČIONICI

OSNOVNA IDEJA: Vizualiziranje gradiva u nastavi je po svim pravilima stvar nastavnika. On priprema prikaze na tabli, piše na flipčart-papiru ili priprema slične prikaze na posterima ili upotrebljava folije za grafoskop, da bi učenicima nešto predočio. Učenici su kod ovakvog rada nastavnika na vizualizaciji u prvom redu recipijenti, koji gledaju i slušaju, ponekad prepisuju i trude se da razumeju sadržaj. Oni veoma retko imaju ulogu onog koji aktivno vizualizuje i prezentuje. To je šteta, jer vizuelne predstave nastavnika često nisu toliko uverljive za učenike, koliko se to nastavniku čini. Mnogo je bolje da se učenicima prepusti da što češće razvijaju sopstvene strukture i druge vizuelne osnovne modele, da bi sami izgradili sopstvena misaona povezivanja i modele pamćenja. To može da se uradi, kako na velikim plakatima i zidnim novinama, tako i na folijama ili na tabli. Zašto ne biste, na primer, pustili učenike da pokušaju da naprave prikaz na tabli, kad je završena faza uvoda i obrade?! Aktivnosti vizualizacije te vrste unapređuju svesno učenje; one povećavaju nivo zapamćenog, poboljšavaju motivaciju i, konačno, doprinose da učionica postane šarenija, jer se ona »ukrašava« rezultatima učenja koji su promenljivi.

VEŽBE: Najbolje je, naravno, da učenici na osnovu određenih setova informacija sačine postere, zidne novine, folije ili prikaze na tabli, da ih prezentuju i kritički reflektuju. Ovi »pokušaji-i-pogreške« se odvijaju po pravilu u malim grupama, da bi učenici mogli da pomažu jedni drugima pri sakupljanju i redukciji građe i vizuelnom oblikovanju. Pomoću priloženih radnih listova od *a* do *d* može se iskrčiti put ovom praktičnom eksperimentisanju. Listovi redosleda *a* i *b* pružaju izvestan uvid u smisao i svrhu vizualiziranja, radni listovi *c* i *d*, pokazuju je reč kod vizualizacije i prezentacije koja sledi i koje se »greške« prave pod izvesnim okolnostima. Obrada narednih radnih listova se po pravilu vrši u parovima ili malim grupama. Nastavnik treba u datom slučaju da obezbedi sredstva za rad (postere, folije, markere, itd.), koja su potrebna za pokušaje vizualizacije iz radnih listova *c* i *d*.

PROCENA: U slučaju radnih listova *a* i *b* učenici porede svoje rezultate rada u odgovarajućim malim grupama. Razgovara se o eventualnim nejasnoćama. »Dijagram toka« koji proističe iz radnog lista *b* može se nacrtati na tabli i, ako je potrebno, nastavnik može dodatno da ga prokomentariše. Potom učenici rade u parovima. Jedan drugom objašnjavaju značaj ciljanog vizualiziranja gradiva. Drugi učenik sluša i dopunjuje, odnosno ispravlja ako je potrebno. I kod radnih listova *c* i *d* sledi procena i kontrola u malim grupama. Plakati, tj. folije koji iz toga nastanu pred svima se prezentuju i o njima se (kritički) razgovara.

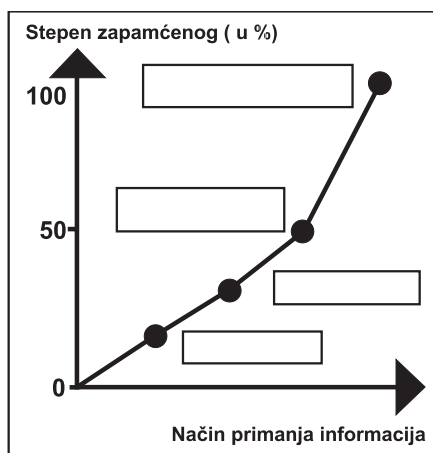

POTREBNO VREME: Prema iskustvu, potrebno vreme varira od 2 do 5 časova, zavisno od toga koliko intenzivno se pristupa i kako se tematizuje praktičan rad na vizualiziranju.

POPUNITI TEKST SA PRAZINAMA

ZAŠTO JE VAŽNO VIZUELNO PREDOČAVANJE

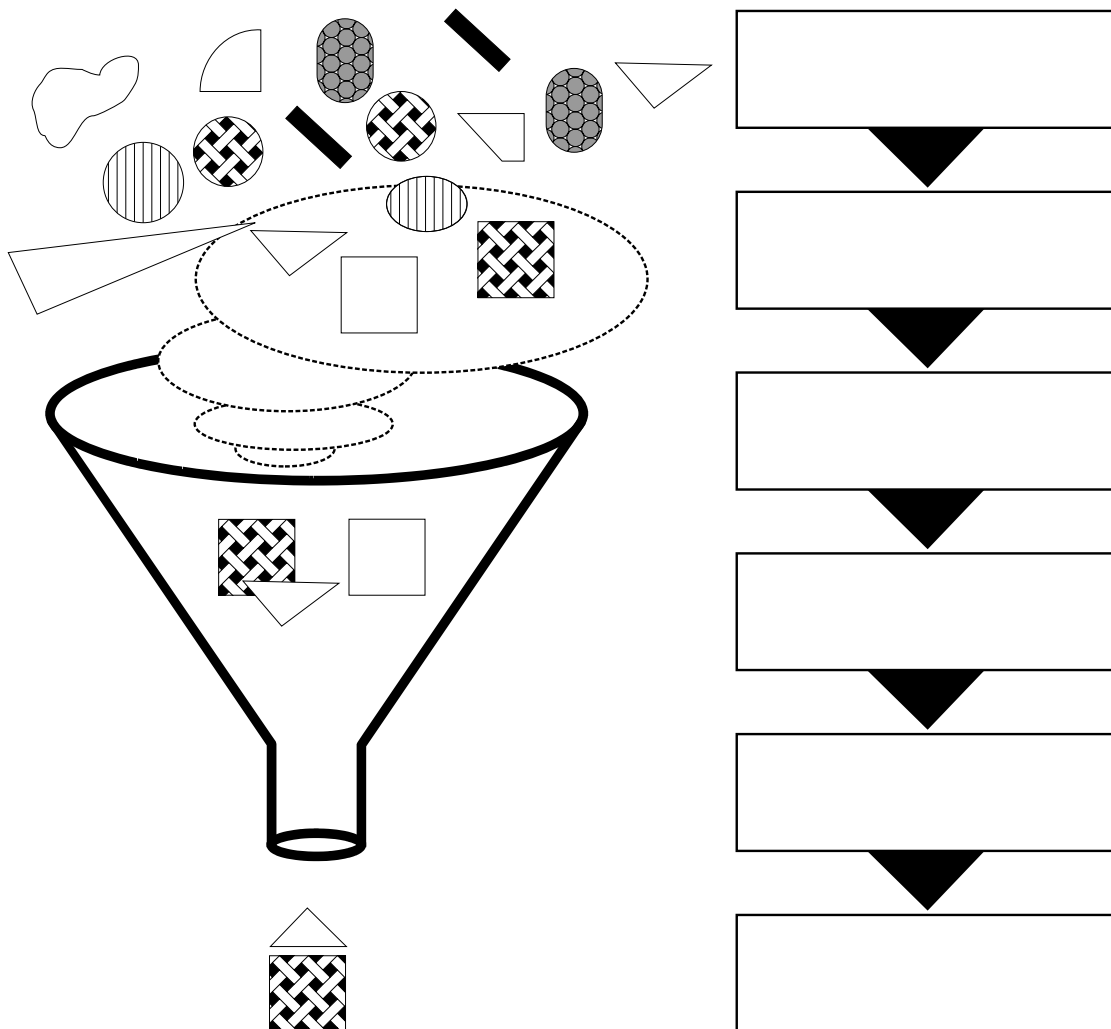
U nastavi preovlađuju _____ pre ili kasnije ponovo zaboravlja – čak i ako se primalo putem svih čula. Iz predavanja i objašnjenja. Ona uglavnom dolaze od nastavnika. Ovo jednostrano naglašavanje _____ je nepovoljno iz tog razloga što čovek, samostalan rad, tako i _____ kako je dokazano, _____ (vizualiziranje) samo 20 procenata onog gradiva. Ovo poslednje što je čuo. Samo slušanje, dakle, važi i za nastavnike, i za _____ donosi relativno _____. Kada npr. pojedini _____ Ako se pored sluha predstavljaju rezultate rada ili drže predavanje, istovremeno aktivira i _____, onda je veoma važno da se _____ pruži vizuelna se odgovarajuće informacije znatno pomoć. To može biti npr. bolje pamte. Jer, neka tabela, neka _____ pomoću slušanja i _____, šema, crtež ili neka gledanja čovek pamti prosečno oko ____ druga forma vizuelnog predavanja. Bez obzira da li je to na tabli, foliji, plakatu ili _____ pruženih informacija. Pomoću zidnoj novini, stalno se nudi nešto što gledanja, slušanja i samostalne _____, što doprinosi _____ procenat zapamćenog penje se na 90 tome da pažnja slušalaca poraste i da vremenski period pamti skoro sve. Ako gradivo može da se bolje _____ Na ovaj način, ne samo da se pomaže _____ treba dugotrajno da se ureže pri učenju, već se doprinosi i tome da u pamćenje, onda, po pravilu, mora više _____ postane »šarenija« usled puta da se _____. Inače, ono se okačenih plakata i zidnih novina.

- ▶ Unesi u gornji tekst sa prazninama sledeće pojmove, tako da dobiješ smislene rečenice:
- ▶ **PODELA, PAMTI, PONAVLJA, USMENE, ČULA SLUHA, UČIONICA, MALO, ZAPAMTI, OBRADU, ČULO VIDA, UČENIKE, PRIVLAČI POGLED, POLOVINE, VIZUELNO PREDOČAVANJE, GRADIVO, SLUŠANJU.**
- ▶ Ispuni pravougaonike u gornjem dijagramu sa krivuljom! Pri tom obrati pažnju na tekst. Sledeći pojmovi odgovaraju: **SLUŠANJE, GLEDANJE, SAMOSTALNA OBRADA, SLUŠANJE I GLEDANJE.**
- ▶ Objasni svom sagovorniku svojim rečima, zašto je važno da se gradivo vizuelno sažima! Podelite se u parove!

ISPUNITI DIJAGRAM TOKA

OD CELOKUPNOG SADRŽAJA DO BITNOG

Sastavi naredne delove slagalice tako da dobiješ 6 važnih koraka u radu, na koje treba obratiti pažnju pri vizuelnom predočavanju gradiva! Unesi ih u gornje pravougaonike šeme toka!

FOLIJA / PLAKAT, SAKUPITI, VAŽNE INFORMACIJE, TEMU, IZNOSITI, PODESNE MOGUĆNOSTI PREDSTAVLJANJA, PREGLEDNO OBLIKOVATI, GRADIVO, RAZMISLITI, BLIŽA POJAŠNENJA, PAŽLJIVO PROMISLITI, IZABRATI

Uporedite svoje rezultate u malim grupama! Razgovarajte o eventualnim razlikama i nejasnoćama!

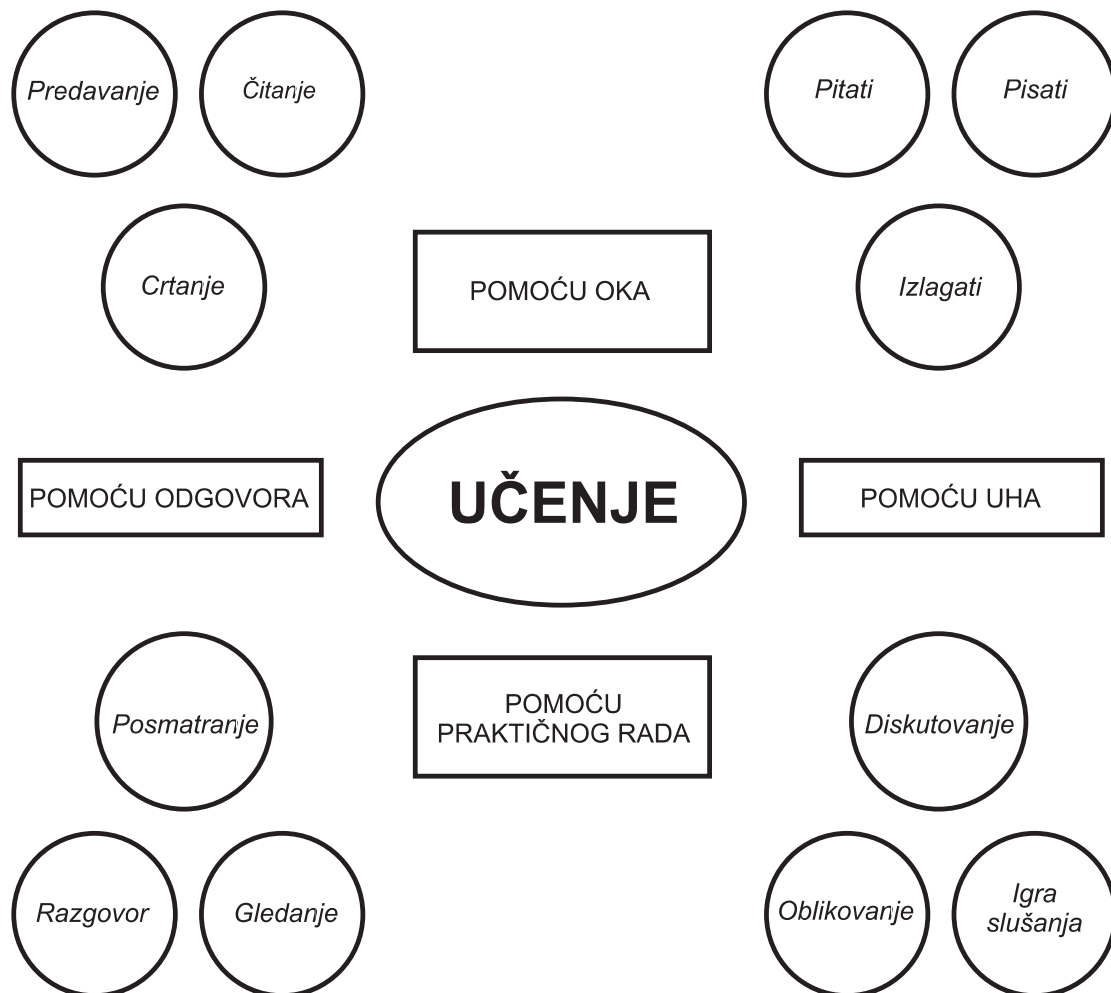
Objasni nekom drugu iz razreda ovaj grafički prikaz sa mnogim geometrijskim figurama! Podelite se na parove!

B 22a

VIZUALIZIRANJE

NAPRAVITI PLAKAT ZA UČENJE

RAD SA RAZLIČITIM OBLICIMA I BOJAMA

Napravi od gornjih elemenata pregledan plakat na temu »učenje«! Napravi prvo skicu za sebe! Diskutujte o svojim nacrtima u malim grupama! Isecite potom date oblike (krugove, pravougaonike, elipse) od raznobojnog kartona! Ispišite izrezane kartone i zalepite ih na veliki plakat koji će vam sigurno obezbediti vaš nastavnik! Ispišite odgovarajuće linije za povezivanje!

Razgovarajte u grupi o prednostima različitih boja i oblika kao i o izabranom redosledu!

Predstavite svoj plakat razredu! Dajte pojašnjenja uz njega! Zalepite plakat na zid učionice!

PROCENITI PRIMENU FOLIJA

Oliver treba da pomoću folija vizuelno predoči i objasni kruženje vode. Kako će on pri tom postupiti, to se u glavnim crtama vidi u narednoj tabeli. Nešto će proći dobro, a nešto neće baš sasvim uspeti.

- ★ Označi u datim kolonama, da li smatraš da su Oliverovi postupci pozitivni (+) ili negativni (-)! Razmisli o ubedljivim argumentima, pomoću kojih možeš u slučaju potrebe da obrazložiš svoje procene! (Savet za kontrolu: 6 postupaka treba oceniti kao negativne.)
- ★ Uporedite i diskutujte o svojim procenama u malim grupama! Pozovite u slučaju potrebe i nastavnika kao »eksperta«!
- ★ Sastavite foliju za neku temu i pokušajte da pri tom praktično primenite pravila koja ste prepoznali kao pozitivna!

OVAKO JE POSTUPIO OLIVER	+	-
<i>Oliver pri sastavljanju folija obraća pažnju na grafička isticanja i skice koje se naročito dobro pamte.</i>		
<i>Osim toga, on piše prilično mnogo teksta na folijama, da u svom predavanju ništa ne zaboravi.</i>		
<i>Važne pojmove podvlači lenjirom, da bi skrenuo pogled slušalaca na njih.</i>		
<i>Pri sastavljanju folija koristi isključivo crveni flomaster, da ne bi zbunio slušaoce različitim bojama.</i>		
<i>Crveni flomaster je vodootporan, tako da pri pisanju ne sme da dođe do grešaka.</i>		
<i>Na prezentaciji koja je usledila, grafoskop je stajao prilično blizu platna, tako da je slika bila relativno mala.</i>		
<i>Za vreme prezentacije Oliver sedi pored projektora i gleda u drugove iz razreda.</i>		
<i>Pomoću lista papira on stalno pokriva onaj deo folije koji još nije na redu.</i>		
<i>Pomoću flomastera Oliver brzo naizmenično pokazuje na jednu pa na drugu stranu, da slušaoci ne bi zaspali.</i>		
<i>Dok objašnjava jednu važnu skicu, on svoj flomaster tako stavlja na grafoskop, da vrh pokazuje upravo na skicu.</i>		
<i>Za vreme predavanja Oliver dva puta – kad je nakratko ustao – ulazi u svetlost, čime se folija delimično pokriva.</i>		
<i>Uz svoje predavanje Oliver je za drugove iz odeljenja sastavio radni list.</i>		
<i>Na kraju prezentacije Oliver moli učenike da postavljaju pitanja, iznesu kritiku i traže dodatna objašnjenja.</i>		

B23: PISANJE UZ RAZMIŠLJANJE I KORIŠĆENJE METODE

OSNOVNA IDEJA: Učenici mnogo toga pišu u školi, ali to pisanje često nema mnogo veze sa samostalnim razmišljanjem i formulisanjem.

Preovlađuju aktivnosti poput prepisivanja, hvatanja beležaka ili drugih vrsta reproduktivnog pisanja. Čak i kad se samostalno sastavljaju tekstovi, i onda je to uglavnom uz ključno pitanje: »Šta to nastavnik misli, tj. očekuje?« Posledica te usmerenosti na nastavnika, reproduktivne orijentacije je razvučeno, opširno pisanje kod mnogih učenika, što je s jedne strane izraz njihove nesigurnosti, a sa druge strane odražava njihovu naučenu proračunatost, da će se na taj način sigurno jednom ispuniti očekivanja nastavnika. Protiv ovog manje više neobaveznog pisanja bez razmišljanja u školama se mora preduzeti nešto više – i to ne samo u nastavi maternjeg jezika već i u nastavi drugih predmeta. Naredne vežbe i podsticaji za pisanje učenicima pružaju mogućnost da uvežbavaju pripremu, strukturiranje i formulisanje uverljivih (stručnih) tekstova i da razvijaju odgovarajuće methodske rutine. Moraju da uslede i dalja vežbanja i pokušaji sistematizacije.

VEŽBE: Priložena vežbanja nastavnik po izboru umnožava i deli ih učenicima na obradu. Šta se pojedinačno traži, to stoji u odgovarajućim uputstvima za rad. Učenici obrađuju postavljene zadatke sami, u parovima ili u grupama. Rad u malim grupama preporučuje se pre svega kod početnog sakupljanja ideja i sastavljanja koncepta (objasniti »kostur pisanja«).

Sama formulacija bi, potom, po pravilu trebalo da usledi u pojedinačnom radu. Što se tiče pojedinačnih radnih listova, pomoću radnog lista *a* se prvo postavlja problem trenutne preopširnosti i neobaveznosti pri pisanju. Radni listovi od *b* do *h* su potom pretežno usmereni na pripremu, raščlanjivanje i sistematsko razvijanje izabranih tekstova sa ciljem da se unapredi misaona/argumentativna uverljivost i jasnost pri pisanju. Konkretno: učenici sastavljaju tekstualne slagalice, razvijaju »kostur pisanja« koji je usmeren na neku temu, opisuju planove toka, odnosno slike, sastavljaju tekstove prema ključnim rečima/tačkama raspodele i drugo. Uvežbava se »planirana« priprema i sastavljanje sopstvenih tekstova. To važi i za radni list *i* na temu »zapisnik«.

PROCENA: Obradeni radni listovi, odnosno tekstovi koje su sastavili učenici razmenjuju se u malim grupama, kritički čitaju i, u slučaju potrebe, traže se problemi i ispravljaju. Kad je u pitanju vrednovanje teksta, ono se vrši pre svega sa naredna tri stanovišta: (a) doslednost, (b)

razumljivost i (c) potpunost. Učenici u malim grupama razgovaraju o svojim procenama, daju obrazloženja, i sakupljaju podsticaje i savete za rad na tekstu. Druga mogućnost procene: učenici rade u parovima i naizmenično čitaju svoje tekstove. Slušalac pušta da tekst deluje na njega i potom daje svoj (kritički) sud. Treći vid procene može da izgleda tako, što će nasumice izabrana 2 do 3 učenika čitati svoje tekstove pred svima, možda i skicirati svoje »kosture pisanja« na tabli, pa će potom biti izloženi kritici/komentarima ostalih.

POTREBNO VREME: Potrebno vreme za pojedine vežbe je od 30 minuta do 2 školska časa. Stoga, najbolje je kada na raspolaganju imate dvočas.

SUMNJIV TEKST

OLIVER NA KONTROLNOM IZ ISTORIJE TREBA DA ODGOVORI NA SLEDEĆE PITANJE: »NA ČEMU JE POČIVALA MOĆ RIMSKOG CARA?« OLIVER SE DOBRO PRIPREMIO I NAPISAO JE MNOGO O TOME.

OLIVEROV TEKST

Dok je Rim bio republika, ova država je imala površinu od nekoliko stotina kvadratnih kilometara. Uz osvajanja i ratove Rimljani su uspevali stalno da šire svoju teritoriju. Jedan veoma uspešan vojskovođa bio je Pompej, koji je proširio Rimsko carstvo u raznim pravcima: naročito ka Aziji, do Crnog mora i do Kavkaza. Njegov uticaj je bio veliki i u Sredozemnom moru. Posle njega je, posle velikog sukoba, došao »čuveni-ozloglašeni« imperator Julije Cezar (100. p.n.e. – 44. p.n.e.). Senat i narod su ga proglasili za doživotnog diktatora. Njegov rođendan se slavio kao rimski nacionalni praznik. A neki su ga poštovali kao boga. Rimski republika je samo prividno ostala sačuvana. U stvarnosti Cezar je vladao kao kralj, samo mu je nedostajala titula. Cezar nije samo bio pohlepan za vlašću, on je i odstranio mnoge neprilike u Carstvu pomoću reformi, koje su narodu dobro došle. Uprkos tome, on je

na podmukao način ubijen 44. godine p.n.e. Njegov naslednik car August je takođe imao na umu da treba da bude u dobrim odnosima sa narodom, jer je znao da njegova moć i te kako zavisi od naklonosti naroda. Brinući se za mir, red, velelepne javne građevine i davanje namirnica siromašnima, on je sebi osigurao blagonaklonost naroda. Osim toga, imao je naravno i vojsku koja ga ja podržavala. Jer, vojnici i oficiri su od njega dobijali naredbe, odličja, platu i unapređenja. Tako su oni pouzdano bili na njegovoj strani, da ne bi ugrozili ličnu dobrobit. Dalji izvor carske moći bilo je njegovo upravljanje finansijama države. Car je utvrđivao poreze, nadgledao ubiranja i učenim službenicima nalagao da raspoložu državnim novcem. Njegov lični imetak je bio toliko veliki da je on dobrovoljno davao velike dotacije u državnu kasu. To je doprinosilo njegovom ugledu i snažilo njegovu moć.

Pročitaj tekst i razmisli koju bi ti ocenu dao Oliverovom izlaganju. Razgovarajte o svojim »procenama« u malim grupama!

Još jednom brzo pređi tekst i utvrdi šta u strogom smislu odgovara temi (pitanju), a šta ne! Precrtaj suvišne delove crvenom olovkom! Uporedite svoje rezultate!

Napiši ponovo tekst-odgovor u skraćenoj formi! Pridržavaj se pri tom gornjih navoda! Ako treba, preformuliši ih!

B 23b

TEKST-SLAGALICA

SASTAVITI TEKST SLAGALICU

TANJA POPRAVLJA SVOJ BICIKL

	<i>Tanja odvrće ventil da bi isпустиła preostali vazduh. Sada može šrafčigerom da dosegne ispod spoljašnje gume i da je s jedne strane odvoji od bandaša.</i>
	<i>Kad se guma ponovo osušila, Tanja pritiska označeni deo da bi lepak bolje držao.</i>
	<i>Potom Tanja ponovo sklapa bicikl, stavlja lanac i pričvršćuje ga. Pri tom tako namešta točak da bandaš ne dodiruje kočnicu.</i>
	<i>Tanja više puta prelazi preko zakrpe, da bi se ona dobro zalepila. Posle pet minuta napumpava unutrašnju gumu i pomoću kadice s vodom još jednom proverava da li je zakrpljena.</i>
	<i>Tanja je biciklom otišla do grada. Odjednom je primetila da je zadnja guma ispumpana. Proverava ventil, ali on je zatvoren. Brzo se vraća kući.</i>
	<i>Sad je točak slobodan. Ali tu je još i lanac koji tvrdoglavo stoji na zupčaniku. Tanja skida lanac, a potom i gumu.</i>
	<i>Tanja je već jednom uz uputstva svog oca zakrpila gumu i stoga se usuđuje da obavi ovaj zadatak. Ona postavlja bicikl naopako, da bi mogla lakše da radi.</i>
	<i>Ona nanosi sredstvo za lepljenje na unutrašnju gumu, lagano ga utrljava prstom i čeka da se dovoljno osuši.</i>
	<i>Tako ona dolazi do unutrašnje gume. Pažljivo je izvlači, ponovo stavlja ventil i napumpava je, da bi videla gde guma pušta vazduh.</i>
	<i>Vazduh se zadržava u gumi. Tanja ponovo ispušta vazduh iz gume, postavlja ventil kroz bandaš, lagano napumpava unutrašnju gumu i gura je ispod spoljašnje. Tada se spoljašnja guma namešta na bandaš.</i>
	<i>Potom skida zaštitnu foliju sa pripremljene zakrpe i čvrsto je prislanja uz površinu na koju je nanet lepak.</i>
	<i>Prvo pomoću odgovarajućeg šrafčigera skida navrtnje zadnjeg točka. Potom odšrafljuje i podupirač, pomoću kojeg se osigurava odstup.</i>
	<i>Uranjanjem gume u kadicu sa vodom Tanja brzo pronalazi rupu. Mesto na kom vazduh izlazi obeležava vodootpornim flomasterom.</i>

Numeriši delove teksta tako da dobiješ usklađen tok! Prepiši čitav tekst po redu! (Moguće je i da se delovi teksta izrežu, pa potom pravilnim redosledom zalepe na nov list papira.)

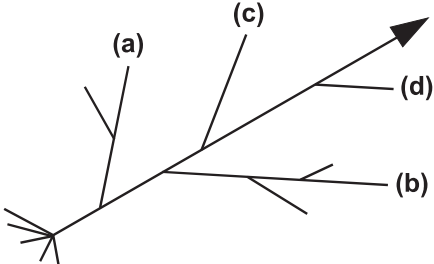
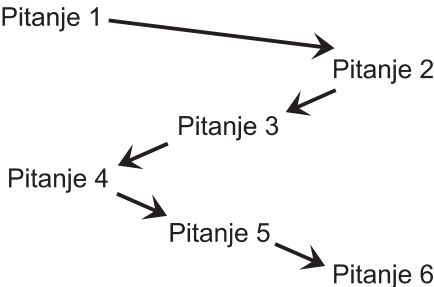

Ako je moguće, izvedite pojedine korake na pravom biciklu! Dopunite, odnosno ispravite ako je potrebno gornji opis!

SASTAVITI »KOSTUR ZA PISANJE«

Po pravilu, nije dovoljno, da se prosto _____ sa pisanjem, jer lako se _____ sa teme i važne stavke se _____. Bolje je da se prvo razmisli u osnovnim crtama, šta sve spada u odgovarajuću _____ (da se sakupe ideje/argumenti); potom se zabeleže najvažnije _____. Umesto _____, mogu se naravno, zabeležiti i _____, odgovarajuće podele ili sopstvene skice. Ovaj deo pripreme se, po pravilu, _____ obavlja, pošto se radi samo o jednoj vrsti beleženja _____. Sledeći korak pripreme sastoji se u tome da se pojedine ključne reči, pitanja i podele tako _____ i povežu, da nastane _____ – baš taj »kostur za pisanje«. Ako je on dobro promišljen, _____ sastavljen, i u izvesnoj meri _____, onda pri pisanju teksta ništa više ne može da _____.

»KOSTURI ZA PISANJE«

ŠEMA PODELE	1. 1.1 1.2 2. 2.1 2.2		RAZGRANATA ŠEMA
LANAC KLJUČNIH REČI	KLJUČNA REČ A ↓ KLJUČNA REČ B ↓ KLJUČNA REČ C ↓ KLJUČNA REČ D		LANAC PITANJA

 Unesi u gornji tekst sa prazninama naredne reči, tako da dobiješ smislene rečenice!

KRENE NAOPAKO, ZABORAVE, SAKUPLJANJA IDEJA, STAVKE, POČNE, POTPUN, POREĐAJU, SKREĆE, PITANJA, PREGLEDNO, BRZO, TEMU, KLJUČNIH REČI, VODILJA MISLI.

 Sastavi na neku temu po svom izboru (npr. na neku temu koja je postavljena u nastavi) »kostur za pisanje«!

 Na osnovu tog »kostura za pisanje« održi malo predavanje nekom svom drugu/drugarici! Zato se podelite u parove!

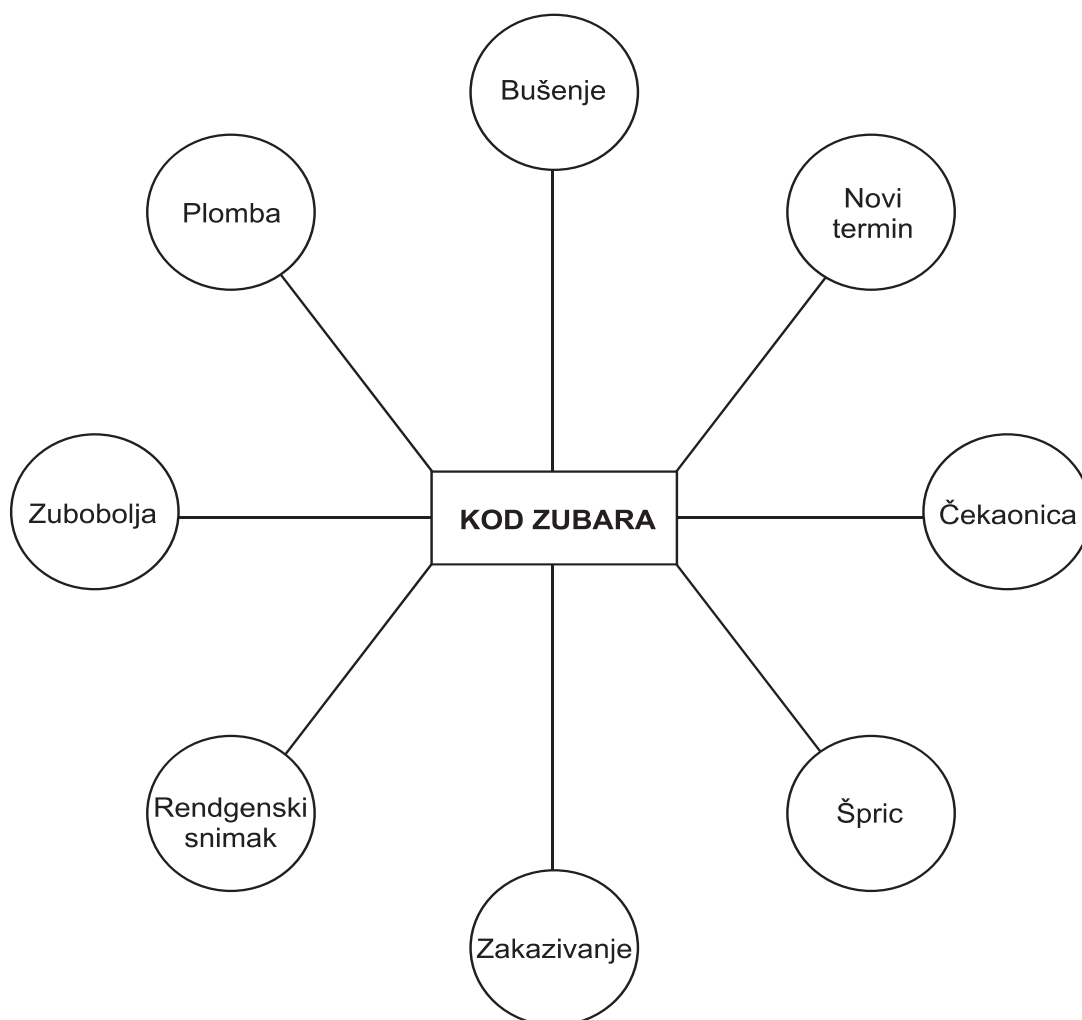
PISATI PREMA KLJUČNIM REČIMA

Ljilja treba da na temu »KOD ZUBARA« opiše kako je protekla njena poslednja poseta zubaru i kako je ona sve to doživela. Ključne reči koje su joj za to pale na pamet su zabeležene ispod, u krugovima.

Napiši sopstvenu »priču« uzimajući u obzir ove ključne reči! Poređaj ključne reči, dopuni ih i sastavi što pregledniju i interesantniju priču!

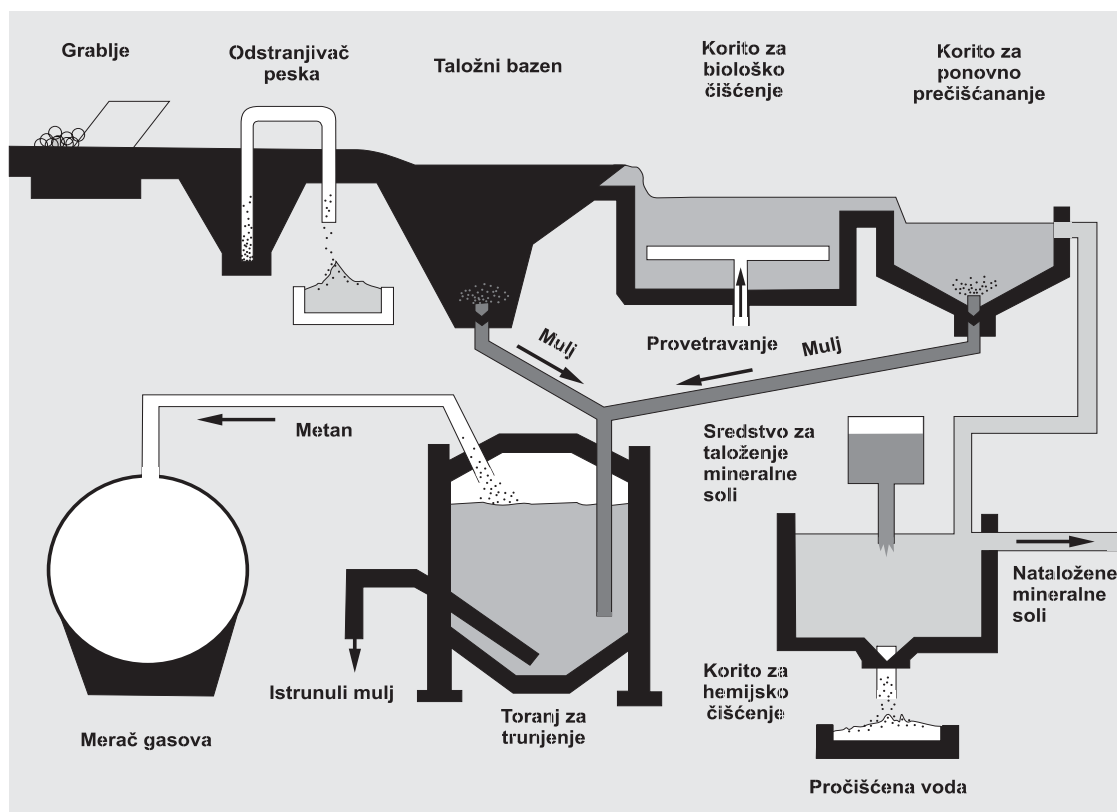

Naizmenično pročitajte svoje priče jedni drugima u malim grupama! Pokušajte da ih ocenite! Obrazložite i razgovarajte o svojim »ocenama«!

OD CRTEŽA DO TEKSTA

Čini se opisati prikaze lako da je. Vara utisak ponekad taj. Prosto to opisati, pogled upravo pada na šta, po pravilu se ne preporučuje. Na preskok jer tako objašnjenja postaju i slučajna. Kod prikaza trebalo bi mali plan i da sastaviš. Početi ćeš kako? Onda dolazi šta... i onda... i onda...? Tačnije rečeno, u glavi ti ili cedulji na treba da jedan »plan pisanja« napišeš. Ti jer ako još si nesiguran, da počneš sa beleškama trebalo bi (npr. lanac ključnih reči). Ti ovaj način na preglednost stičeš i misli u red dovodiš svoje!

- ➔ *Ponovo napiši ovaj »zbrkani« tekst, tako da dobiješ jasne rečenice i izjave! Zalepi novu verziju preko »zbrkanog« teksta!*
- ➔ *Uz sledeći prikaz napiši tekst pojašnjenja, koji daje objašnjenje kako se otpadna voda čisti, po koracima! Razmisli o »planu za pisanje«! Piši precizno i dosledno!*
- ➔ *Objasni potom prikaz sa njegovim različitim razgranavanjima nekom drugu/drugarici! (Nemoj samo da čitaš naglas!) Razgovarajte o eventualnim nejasnoćama!*

OD PODELE DO TEKSTA

Milan treba da napiše sastav o krticama. Prvo se uopšteno informiše i potom pravi podelu (vidi niže). U sledećem koraku on za pojedine tačke nabavlja više informacija, a potom piše svoj tekst.

➔ *Napiši i ti, polazeći od Milanove podele, tekst na temu »Krtice«! Tekst bi trebalo da bude veličine jedne strane A4. Ovu podelu možeš i da dopuniš, odnosno promeniš. Informiši se o pojedinim tačkama u enciklopediji ili školskom udžbeniku!*

➔ *Potom uporedite i razgovarajte o svojim postupcima i rezultatima u malim grupama!*

1. GRAĐA KRTICE

- 1.1 Glava
- 1.2 Trup / krzno
- 1.3 Noge / stopala

2. ISHRANA KRTICE

- 2.1 Gmizavci
- 2.2 Glodari
- 2.3 Insekti

3. NJEN PODZEMNI NAČIN RADA

- 3.1 Iskopavanje
- 3.2 Brzina
- 3.3 Nabacivanje zemlje

4. POSEBNE ODLIKE KRTICE PRI GRAĐENJU

- 4.1 Lavirint
- 4.2 Jame za stanovanje
- 4.3 Vodeni rovovi

5. O KORISNOSTI KRTICE

- 5.1 Trava / biljke
- 5.2 Borba protiv štetočina

OPISATI PRIČU IZ SLIKA

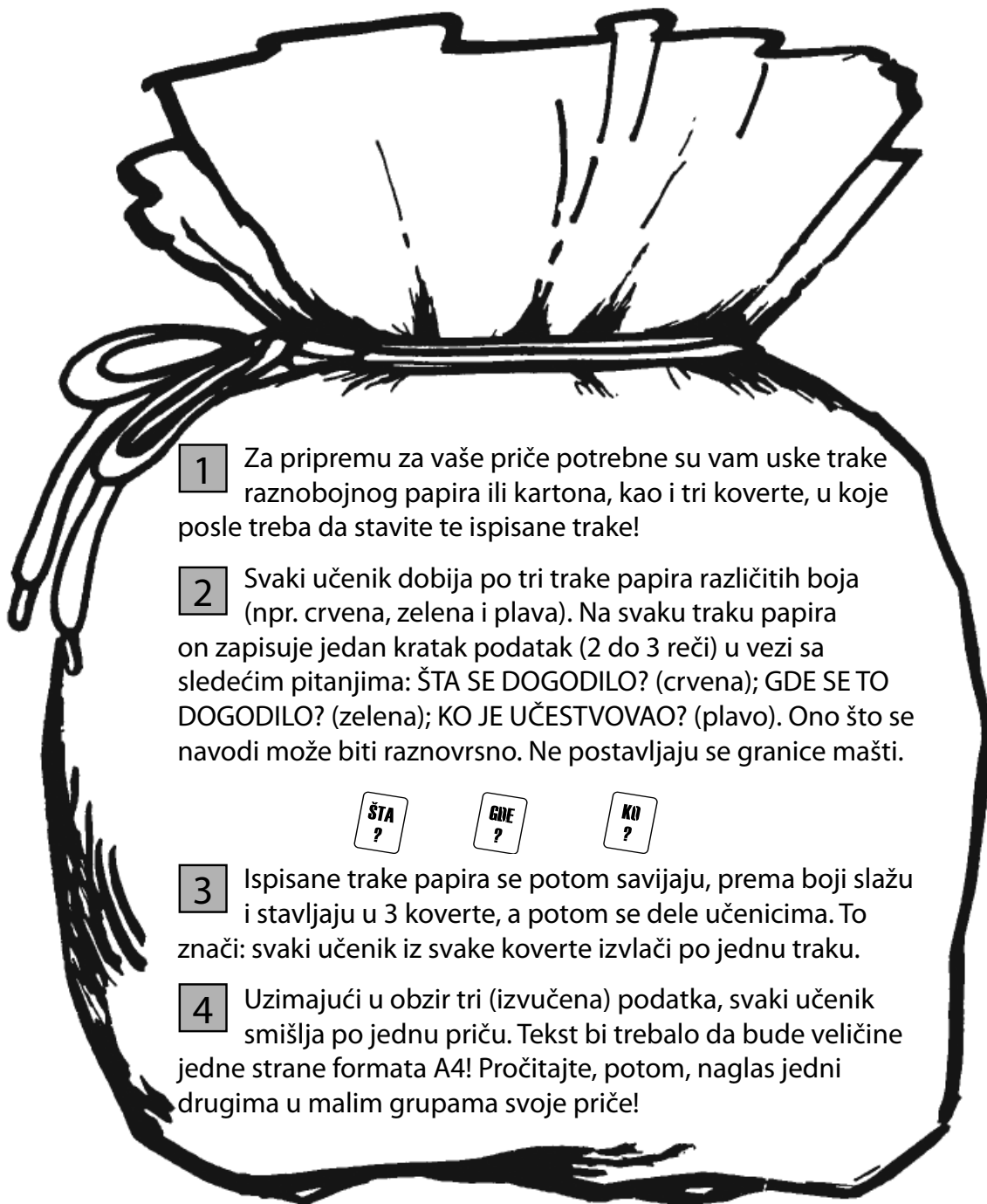

Poređaj ovih 6 sličica po logičnom redu, tako da dobiješ smislenu priču! Unesi odgovarajuće brojeve od 1 do 6 u kvadratiće dole desno! (Možeš eventualno i da isečeš slike i da ih zalepiš po redu.)

Opiši ovaj slikovito predstavljen događaj u formi odgovarajućeg teksta! Piši precizno, živo i dosledno!

PRIČE O ČUDNOVATIM VREĆAMA

- 1 Za pripremu za vaše priče potrebne su vam uske trake raznobojnog papira ili kartona, kao i tri koverta, u koje posle treba da stavite te ispisane trake!
 - 2 Svaki učenik dobija po tri trake papira različitih boja (npr. crvena, zelena i plava). Na svaku traku papira on zapisuje jedan kratak podatak (2 do 3 reči) u vezi sa sledećim pitanjima: ŠTA SE DOGODILO? (crvena); GDE SE TO DOGODILO? (zelena); KO JE UČESTVOVAO? (plavo). Ono što se navodi može biti raznovrsno. Ne postavljaju se granice mašti.
-
- 3 Ispisane trake papira se potom savijaju, prema boji slažu i stavljaju u 3 koverta, a potom se dele učenicima. To znači: svaki učenik iz svake koverta izvlači po jednu traku.
 - 4 Uzimajući u obzir tri (izvučena) podatka, svaki učenik smišlja po jednu priču. Tekst bi trebalo da bude veličine jedne strane formata A4! Pročitajte, potom, naglas jedni drugima u malim grupama svoje priče!

NAPISATI ZAPISNIK

SA SEDNICE PREDSTAVNIKA UČENIKA

Dana 22. marta održana je sednica predstavnika učenika. Od izabranih predstavnika i predstavnica učenika bili su prisutni: Boris, Dejan, Ana, Tanja, Suzana i Petar. Oni su nekoliko dana pre toga dobili pozivnicu sa sledećim tačkama dnevnog reda: 1. problemi školskih novina, 2. uređivanje jednog kutka za pušače, 3. izbor predstavnika odeljenja, i 4. razno. Boris je, kao službeni predstavnik učenika, otvorio sednicu. U uvodu je kritikovao nedovoljnu zainteresovanost predstavnika odeljenja za sednice i rad predstavništva učenika. Rekao je da pod takvim okolnostima ozbiljno razmišlja da li će se uopšte još jednom kandidovati za predstavnika učenika. Potom je zamolio prisutne da daju primedbe na zapisnik sa poslednje sednice. Pošto Dejan i Suzana navodno nisu dobili zapisnik, Boris je još jednom naglas pročitao relativno kratak tekst zapisnika. Niko nije imao prigovor. Onda je najavljena prva tačka dnevnog reda. Tanja je kao član uredništva školskih novina izvestila, da u uredništvu aktivno rade još samo četiri osobe. To je, naravno, premalo. Spremnost na saradnju je među učenicima očigledno toliko mala, da je budućnost školskih novina dovedena u pitanje. Sledeće izdanje je u svakom slučaju prilično neizvesno, s obzirom na to da nedostaju priloge, oglasi i saradnici. Petar je predložio da se svi predstavnici odeljenja cirkularnim pismom pozovu na hitnu saradnju i propagandu za školske novine. On sam je spreman da, zajedno sa Tanjom, sastavi i podeli to cirkularno pismo. Osim toga, on će doprineti i tako što će dati prilog od tri strane za sledeće izdanje. Ovi predlozi su naišli na opštu saglasnost. Kod druge tačke dnevnog reda (kutak za pušače) mišljenja su se, pak, značajno razlikovala. Dok je Suzana bila za kutak za pušače za starije od 16 godina, Ana se tome odlučno suprotstavila, jer, po njenom mišljenju, jasno mora da se ukaže na zdravstvene opasnosti prouzrokovane pušenjem. Posle izvesnog kolebanja, okupljeni su se u neznatnoj većini izjasnili za to, da se prvom prilikom na opštem zasedanju zahteva kutak za pušače za starije učenike. Treća tačka dnevnog reda je relativno brzo završena, jer je Boris u kratkom razgovoru o nedostatku mladih snaga izjavio da je spreman da u svim odeljenjima od 8. do 10. razreda – u dogovoru sa razrednim starešinama – vodi razgovor u kojem će informisati učenike. Na ovaj način se možda neki od njih mogu trgnuti i podstaći na aktivnu saradnju. Dejan i Tanja su izjavili da će oni takve razgovore obaveštavanja voditi u ostalim odeljenjima. Za tačku »razno« prisutni nisu ništa izneli. Dogovoreno je da termin za narednu sednicu predstavnika učenika bude 4. jun. Time je Boris mogao da zatvori sednicu – naravno, pri tom se zahvalio prisutnima na dobroj saradnji.

Napiši na osnovu ovih zapisničkih beležaka pregledan »ZAPISNIK REZULTATA«! Piši kao da si bio prisutan! Sačini zaglavlje zapisnika (datum, prisutni, tačke dnevnog reda)! Istakni (posebno označi) ono što je važno! Pravi pasuse! Itd.

Razgovarajte u malim grupama i objasnite razliku između »zapisnika rezultata« i »zapisnika toka«! Razmislite kad je koja od tih formi zapisnika preporučljiva! Kako npr. treba napisati zapisnik o eksperimentu iz fizike? Ako je potrebno, pitajte nastavnika za savet!

B24: MALA AZBUKA PISANJA REFERATA

OSNOVNA IDEJA: U toku svog školovanja, učenici pre ili kasnije imaju zadatak da napišu referat na više strana, odnosno takav domaći zadatak. Tu se odjednom radi o traženju i proceni literature, o sakupljanju i arhiviranju materijala, načinu citiranja i oblikovanju podela, o završnoj stranici na kojoj je navedena literatura i o naslovnoj stranici, itd. Ova mala azbuka »naučnog rada« mora, naravno, da se pripremi i uvežbava u nastavi. To se odnosi i na formalni izgled referata. Ako se u školi više puta predaju referati koji imaju grozan izgled (formu), ako se pravila za citiranje ne poštuju, ili bar ne u dovoljnoj meri, ako važni delovi, poput naslovne strane, sadržaja i navedene literature delimično ili u potpunosti nedostaju, onda nije stvar u tome da učenici ne mogu bolje, nego da im često nedostaje odgovarajuća vežba i poznavanje pravila. Prema iskustvu, preciznost i spremnost na oblikovanje rastu, sa sticanjem rutine. Naredni materijali za rad u vezi s tim daju podsticaje i pružaju praktične mogućnosti za vežbu.

VEŽBE: Vežba *a* u obliku jednostavne ukrštenice skreće pažnju na neke ključne pojmove i pravila, na koja treba obratiti pažnju pri sastavljanju referata / izradi domaćeg zadatka. Vežba *b* produbljuje poznavanje pravila kod učenika i pomaže im da opaze neke »greške« koje se mogu potkrasti prilikom pisanja referata, a koje se mogu izbeći. Vežbe od *c* do *f* pored toga, omogućavaju da se uvežbava citiranje, da se sastavi sadržaj i spisak literature, kao i da se otkriju razne greške, koje su u vežbama »sakrivene«. Naredni materijali za rad su, dakle, tako koncipirani (kao i kod drugih gradivnih elemenata u ovoj knjizi), da učenici na aktivan način nešto otkrivaju, traže greške, ispunjavaju praznine, ocenjuju strategije, konstruišu redosled i drugo. Koje će vežbe biti primenjene zavisi od nastavnika. Na vežbama se radi pojedinačno ili u parovima. Više informacija o samim zadacima možete naći u uputstvima za rad na vežbama.

PROCENA: Dobijeni rezultati se prvo porede u paru, i o njima se razgovara. Ukoliko se jave razmimoilaženja i problemi tu je nastavnik, ili se savet može tražiti od »upućenijih« učenika iz odeljenja. Pored toga, neke vežbe se mogu raditi i u grupama od četvoro ili šestoro, da bi se rad učenika pri razjašnjavanju postavio na šire osnove. To važi pre svega za vežbe *b* i *f*. Pravila koja su data u priloženim radnim listovima se, naravno, moraju više konkretizovati i dopunjavati. To se, između ostalog, može postići traženjem odgovarajuće knjige u biblioteci (videti B 17), kao i sastavljanjem referata u razredu prema pravilima.

POTREBNO VREME: Za vežbe *b* i *h*, po pravilu nije dovoljan samo jedan školski čas, osim ako se faza procene preterano ne skрати. Za ostale vežbe, potrebno vreme iznosi 20 do 30 minuta. Vežbe se mogu primenjivati pretežno od 8. razreda, pa nadalje.

NAPISATI ZAPISNIK

REŠENJE

1. pored pisanja pomoću papira i olovke može se koristiti i P... M...
2. u tekstu se mora napraviti jasna P...
3. navođenje rečenica iz teksta nazivamo C...
4. prva strana knjige naziva se N... S...
5. pre započinjanja bilo kakvog posla potrebno je napraviti P... R...
6. prodavnica u kojoj možemo kupiti knjige zove se K...
7. kada čitamo tekst usput pravimo B...
8. pri izradi referata jako je važno da obratimo pažnju na O.....
9. mesto gde slažemo kartice nazivamo K...
10. na početku ili na kraju knjige piše pored imena autora i koje je I.....
11. svaka knjiga ima B... S...
12. nekoga ko je napisao tekst nazivamo P...
13. često za domaći zadatak treba da napišemo R... na neku temu.
14. tvorac nekog umetničkog dela je A...
15. knjiga u kojoj možemo pronaći objašnjenja za nepoznate ili strane reči je R...
16. velike knjige, koje se najčešće sastoje od nekoliko tomova i u kojima se može naći veliki broj objašnjenja, činjenica... zovu se E...

Unesi tražene pojmove u ukrštenicu! Pomoć: traženi pojmovi sastoje se od sledećih slogova:

PI, MA, ŠINA, DELA, CI, NAS, STRA, NA, RA, DA, ŽARA, BE, ŠKE, OBLI, KAR, IZ, DANJE, STRA, NA, PI, RE, AU, TOR, RE, EN, CIKLO, SAĆA, PO, TAT, LOVNA, PLAN, KNJI, LE, KOVANJE, BROJ, SAC, FERAT, ČNIK, PEDIJE, TOTEKA

REFERAT SA PRAZINAMA

U delu koji sledi biće opisano kako je Jovan postupio kada je za domaći zadatak dobio da napiše referat za čas srpskog jezika na temu »Indijanci«. Ovu temu je sam odabrao. Temu je moguće suziti. Pri pripremi svog referata Jovan je ponekad postupio dobro, a neke od njegovih postupaka bi trebalo preispitati.

U desna polja stavi + ako smatraš da je Jovan dobro postupio, a – ako smatraš da njegov postupak treba preispitati. Razmisli o svojim obrazloženjima. Na kraju razmenite svoje procene u manjim grupama i porazgovarajte o poenima oko kojih se ne slažete.

Prvo ispuni praznine tako da je tekst moguće pročitati u celini. Pojmovi koji nedostaju su:

OKVIR, PODEBLJAO, ZNAKE ZA NAVOĐENJE, PODELU, VREMENOM, UŠTEDEO, BIBLIOTEKU, GOVORI, BELEŠKE, KNJIGA, TEMA, OGRANIČI, LITERATURE, KARTICE, KARTOTEKU, SIGURNOSTI, VREMENA, PRILAGODI, PISAC, KOMPJUTER, CITATE, TEKSTA, SPISAK, IZGLEDOM, SLIKA, NASLOVNU STRANU, NASLOV, ZNAKOVIMA, NEDELJE,

	+	-
<p>1 Jovan za temu »Kako žive Indijanci« ima na raspolaganju ukupno četiri nedelje. Ipak je počeo već prve _____ da radi kako ne bi na kraju dospeo u stisku s _____.</p>		
<p>2 Jovan je pored ostalih s kojima je porazgovarao o svojoj temi razgovarao i sa svojim roditeljima, kako bi stekao više _____. Čitao je u udžbenicima i enciklopedijama; otišao u _____ i posudio ukupno 12 različitih knjiga, u kojima se _____ o kulturi, istoriji i načinu života Indijanaca.</p>		
<p>3 Jovan je čitao i čitao, a da pri tom nije pravio _____, jer je smatrao da bi izgubio mnogo vremena dok bi pregledao to brdo _____. Trebalo bi da napiše 10 strana A4 formata, ali što je više čitao, to je njegova _____ postajala sve opširnija.</p>		
<p>4 Jovan shvata da mora da ograniči temu, i razmišlja na šta bi to trebao zapravo da se usresredi. Radi toga je pregledao još jedanput sadržaje knjiga. Pravi prvu _____ koja nije konačna, ali ipak sada uviđa u kom pravcu želi da se kreće.</p>		

5 Jovan sklanja veći deo _____; preostale tri knjige ponovo čita, ali sada ciljano i dopunjava/menja svoju podelu. Osim toga važne informacije iz knjiga zapisuje na _____ potom im dodeljuje određene pojmove (npr. »Običaji kod Indijanaca«) i u skladu sa tim pojmovima koje je zapisao slaže ih u _____.

6 Jovan je izgubio toliko _____ na početku čitajući, da je sada ipak upao u stisku s vremenom. Panično je odlučio da se jednostavno pridržava samo svojih knjiga i da samo njihov sadržaj _____ Pomislio je da sigurno nije u stanju da formuliše rečenicu tako dobro kao _____ knjige.

7 Jovanu je ostalo čak dovoljno vremena da prepíše svaki pasus u svoj _____ i da ih potom odštampa. Naslove je _____ kako bi čitaocu odmah upali u oči. Vodio je računa – u skladu sa primerom – i o načinu na koji se nešto citira, stavljao je ispred i iza _____ za _____, smisaone citate obeležio je dodatkom »uporediti sa autorom XY«.

8 Jovan je svaku stranu svog rukopisa ispunio rečenicama jer je napisao puno _____ i ostavio još malo prostora za slike koji ih je takođe puno sakupio, jer nije želeo da preda više od deset strana. Stoga mu nije ostalo prostora za _____.

9 Izostavio je _____ literature pošto je u dosadašnjem tekstu naveo imena autora. To bi trebalo da je dovoljno.

10 Jovan se umesto toga pozabavio grafičkim _____ teksta. Kopirao je veći broj _____ tj. skica iz pozajmljenih knjiga i ubacio ih u odštampani tekst.

11 Jovan je i _____ (korice) odlično osmislio. U gornjem delu je pomoću šablona ispisao _____ domaćeg zadatka. Ispod toga je pisaćom mašinom ispisao: »Sastavio Jovan Nikolić, razred II 2...«. Donju polovinu naslovne strane »ukrasio« je odgovarajućim _____.

12 Na drugoj stranici Jovanovog domaćeg zadatka odmah počinje tekst. Nije naveo opširan _____ pošto je na svim naslovima podebljao slova.

+

-

NAPRAVITI SADRŽAJ

U tekstu koji sledi pronaći ćeš veliki broj podnaslova na temu: »Socialno osiguranje kod tržišne privrede«. Ove tačke se mogu razvrstati u obliku preglednog sadržaja.

Razvrstaj navedene tačke u šablon na sledećoj strani tako da dobiješ pregled sadržaja koji je smisaono uređen!

Uporedite rezultate u malim grupama! Razgovarajte o problemima i nejasnoćama koje su se pojavile! U slučaju da je potrebno, pitajte nastavnika za savet.

NEZAPOSLENOST PENZIONO OSIGURANJE SOCIJALNA POMOĆ

DOPRINOSI PRE NEZAPOSLENOSTI I ZA VREME NEZAPOSLENOSTI

OSIGURANJE NEZAPOSLENIH ZDRAVSTVENO OSIGURANJE

GUBITAK ILI SMANJENJE MOGUĆNOSTI ZAPOSŁJAVANJA

DEČIJI DODATAK NAJVAŽNIJE OBLASTI SOCIJALNOG OSIGURANJA

KADA SE PLAĆAJU SOCIJALNI DOPRINOSI?

INVALIDSKE PENZIJE EKONOMSKO OPTEREĆENJE DOBIJANJEM DECE PORESKE FINANSIJE

DRŽAVNE SUBVENCIJE PREKOMERNO OPTEREĆENJE BUDŽETA KIRIJOM SMRT HRANITELJA

STAROSNE PENZIJE OSTALE INDIVIDUALNE POTREBE OSIGURANJE U SLUČAJU UDESA

NOVČANA POMOĆ DRŽAVE BOLEST DOPRINOSI ZA VREME BOLESTI

PENZIJE ZA ŽRTVE RATA KIRIJA STAROST PORODILJSKO OSIGURANJE

**TEMA: »SOCIJALNO OSIGURANJE
U TRŽIŠNOJ PRIVREDI«**

1. -----

1.2 -----

— PREGLED SVIH VIDOVA SOCIJALNOG OSIGURANJA POJEDINAČNO

1.2 -----

2.1.5 -----

— Koji vidovi socijalnog osiguranja se isplaćuju?

— FINANSIRANJE SOCIJALNOG OSIGURANJA

1.2 -----

1.2 -----

1.2 -----

SREĐIVANJE SPISKA LITERATURE

Navedeni spisak literature je potpuno ispremetan. Uobičajeno je da se prvo navede prezime autora i inicijali njegovog imena. Potom sledi naslov dela (eventualno i podnaslov), potom izdanje – ako ih ima više od jednog – potom mesto izdavanja i godina izdavanja. Kod navođenja sabranih dela navodi se posle naslova »iz: ... (naslov sabranih dela) ... izdanje/izd. ...« kod navođenja delova iz novina je drugačije: posle navođenja naslova sledi: »iz: ...naziv, broj i godina izlaženja novina ..., strana (npr. 24 = sledeća)

 Poređaj spisak literature koji sledi tako što ćeš se pridržavati pravila i prepisi ga pregledno na novi list papira!

 Osim toga poređaj ove izvore i po azbučnom redu, tj. po azbučnom redu početnih slova imena autora!

- Kromphart, J.: 1980. Getingen, Konceptije i analiza kapitalizma.
- Sociologija tržišta i logika donošenja odluka, H. Albert, Nojvid i Berlin 1967.
- G.Beker: U: Siromaštvo u blagostanju, Životni uslovi i socialne reforme, izd. D.Dering pored ostalog, str. 357, Frankfurt na Majni 1990.
- Genealogija socijalne tržišne privrede, 2. izdanje, Bern i Štuttgart, A.Miler - Armak, 1981.
- Didaktika privrede kao životnog okruženja, Klipert, H., Vajnhajm, Naučne i didaktičke osnove nastave u okviru ekonomske grupe predmeta koja je orijentisana na rešavanje problema, i Bazel 1981.
- Lampert, H.: izdala Savezna centrala za političko obrazovanje, U: socijalna tržišna ekonomija u Saveznoj Republici Nemačkoj, str.49
- A. Smit, 3 toma (prvo izdanje u Engleskoj 1776), Jena 1923, Pretres prirode i bića blagostanja jednog naroda.
- Minhen i Ciri, Moderno industrijsko društvo, 1970, J.K. Galbrait.
5. izdanje, Osnovna teorija zapošljavanja, okamaćivanja i novca, J.M.Keins, 1974, Berlin.
- Uloga države u socialnoj tržišnoj ekonomiji u Saveznoj Republici Nemačkoj, Majsner, V.; Markl, R., izd. Savezna centrala za političko obrazovanje, U: Socialna tržišna ekonomija, str. 29, 1989 Bon.
- Sveska 215 o informacijama za političko obrazovanje, Bon 1990, Savezna centrala za političko obrazovanje (izd.), Socialna država.
- Osnove političke ekonomije, Euken, V., Hamburg 1959.

SPISAK IZVORA SA GREŠKAMA

Navedeni podaci o literaturi u tekstu i spisak izvora nakon teksta su nepotpuni. U tekstu je jedan navedeni deo nejasan; u spisku izvora nedostaju bitne činjenice kod 4 izvora. Potraži tih 6 »grešaka« i crvenom olovkom dopiši uz svaki deo ono što nedostaje!

Ljudskom biću se pripisuju glava i ruka, razmišljanje i rad, duh i telo. (videti Fauzer 1983, str 138). Andreas Flinter stoga s pravom zahteva da se škola napokon oprosti od starog podučavanja rečima i simbolima. Jer jedan od usvojenih ciljeva obrazovnog rada u školama – kao što npr. misli Šulc – jeste unapređivanje samostalnosti, samoopredeljivanja i individualne odgovornosti (videti Šulc 1990; Terhart 1990). Bez tih tekovina naše demokratsko uređenje ostaje bez temelja. Šta se zapravo događa u školama? »Učenici bivaju pretežno 'podučavani', usko vođeni i preopterećeni detaljnim znanjima, koja će previše brzo biti i zaboravljena.« (Klipert 1991, str. 58) Nije ni čudo što je veliki broj učenika nesiguran ili preopterećen za vreme učenja. Sve je češća pojava nedostatka samostalnosti, kao i vladanjem metodama. Jer upotrebu metoda u nastavi po svim pravilima određuje nastavnik. Čim izostane uputstvo nastavnika, većina učenika postaje bespomoćna (uporediti Klipert).

SPISAK IZVORA

FAUZER, P., FINTELMAN, K.J., FLITNER, A. (izd.): Učenje uz upotrebu glave i ruku, Vajnhajm i Bazel.

FLITNER, A.: Učenje uz upotrebu glave, srca i ruku, u: Godišnjaku na temu »Učenje«, izdala izdavačka kuća Fridrih, Felber 1986, str. 8

KLIPERT, H.: Učenje i podučavanje u školi orijentisano na praksu. U: Školskom časopisu, str.54

KLIPERT, H.: Cilj učenja samostalnost. Učenje metoda sa učenicima. U: rad+učenje, sveska 5/1992, str. 10

ŠULC: Samostalnost, samoopredeljenje, individualna odgovornost, u :Pedagogiji, sveska 5, str. 34

TERHART, E.: Samostalnost. Beleške o istoriji i problematici jedne pedagoške kategorije, str.6

RAD SA CITATIMA

U narednom delu naći ćeš veći broj citata na temu »Učenje« koji su uzeti iz različitih knjiga i tekstova: izvori su navedeni u zagradama.

Napiši (kritički) sastav oslanjajući se na ove citate, na temu »Učenje u školi«! Dužina sastava bi trebalo da bude najviše dve strane. Navedi i citate u svom sastavu koristeći prepričavanje ili indirektni govor! Obeleži srodne citate i napiši kompletan spisak literature na kraju tvog sastava – poređan po azbučnom redu!

»Pamtimo samo 20% onoga što čujemo, i neznatno više, naime 30 % onoga što vidimo. Suprotno tome od onoga što smo u stanju sami da kažemo/formulišemo pamtimo 80% i 90% onoga što sami uradimo«.

(Vincenbaher, K.: Praktično orijentisana nastava u osnovnim školama, Ansbah, 1985, str.17)

»Do učenja stiže se kroz aktivnost učenika; on uči ono što sam uradi, a ne ono što nastavnik uradi.«

(Tiler, R. V.: Kurikulum i nastava, Dizeldorf 1973, str. 69)

»Učenje učenja je osnovni obrazovni cilj«

(Rajner, V.: Učenje učenja, obrazovni zadatak škole. Paderborn 1981, str. 124)

»Vodeći eksperti u obrazovanju slažu se da su methodske i socijalne sposobnosti učenika nasuprot stručnim znanjima uvek od većeg značaja. Zbog toga je krajnje vreme da se u školama više ceni prenošenje metoda za učenje, sposobnosti razgovaranja i timskog rada.«

(Klipert, H.: Cilj učenja samostalnost. Učenje metoda sa učenicima. U: rad+učenje, sveska 5/1992, str. 11)

»Samo onaj koji je naučio da samostalno organizuje svoj proces učenja steći će neophodnu samostalnost u budućim situacijama u kojima treba da donese odluku ili da preduzme nešto«

(Rajner, V.: Učenje učenja, obrazovni zadatak škole. Paderborn 1981, str.132)

»Istraživanja pokazuju da više od 50% svih učenika smatra da je razlog njihovog neuspeha što nikada nisu raspolagali metodama i tehnikama planiranja i upravljanja svojim učenjem.«

(Hiligen, V.: Uz didaktiku nastave politike, 4. izdanje, Opladen 1985, str. 209)

»Veliki broj nastavnika podvlači važnost prenošenja tehnika rada i učenja, ali se pri tom ne osećaju odgovornim da to i urade. Oni ističu da ni oni sami nisu naučili odgovarajuće tehnike kako za vreme svog školovanja tako ni za vreme svoje obuke za nastavnika.«

(Šreder-Naef, R. D.: Učenici uče učenje, 3. izdanje, Vajnhajm i Bazel 1986, str. 23)

4. Metode za planiranje rada, vremena i učenja

Učenju je potrebno planiranje – to je dokazano. Plansko, promišljano postupanje je preduslov i jamstvo za to da će učenici u određenoj meri naučiti efikasno i dugoročno zapamtiti. U skladu s tim važno je da vladaju određenim metodskim algoritmima koji se koriste pri planiranju rada i pripremi za ispite (videti B 29 do B 32). Neophodno je i ciljano unapređivanje i korišćenje procesa pamćenja (uporediti B 25 do B 28), kako bi obavezna materija bila i zapamćena. Za većinu učenika je pamćenje naime kako nerazumljiv tako i nepregledan sistem. Ni u nastavi ni kod kuće ne pridaje se veći značaj pamćenju. Traži se uspeh u učenju, ali način na koji se on postiže po pravilu ostaje nerazjašnjen i prepušten spretnosti ili sreći svakog pojedinačnog učenika. Neke učenike intuicija navede na izvođenje eksperimenata pomoću kojih dođu do značajnog uspeha i steknu navike u korišćenju metoda. Ovo se pak ne odnosi na najveći broj učenika. Naprotiv, na osnovu iskustva, veliki broj učenika uči nesistematično i nepromišljeno. Pa čak: oni najčešće postupaju suprotno od elementarnih mnemopravila i mnemozakona. Konkretno: oni uglavnom jako malo razmišljaju ili ne razmišljaju uopšte o tome da se naše pamćenje mora potpomagati slikama, strukturama, plakatima, i ostalim misaonim asocijacijama, da se novo gradivo pamti utoliko bolje što je konsekvantnije dovedeno u vezu sa poznatim i da se pamti kroz redovno ponavljanje, da uspešno učenje zavisi od te činjenice, da se sa materijom mora postupati aktivno i konstruktivno itd. Slično je i kod mnogih učenika po pitanju planiranja vremena i rada. Uči se i radi nekako, ali najčešće bez stvaranja jasnog koncepta bez neophodne radno metodičke senzibilnosti. Jasno je da: najmanje treba zamerati učenicima zbog toga, jer oni su previše često prepušteni da se sami bore sa svojim svakodnevnim poteškoćama u radu i učenju. To se odnosi na učenje činjenica kao i na pripremu za kontrolni zadatak, na planiranje rada i vremena kod kuće kao i na odgovorno planiranje i izvođenje javnih procesa rada u nastavi (projekti, studije na primeru, igre uloga, planske igre itd.). U skladu s tim većina učenika zavisi od odgovarajućih instrukcija, pomoći i kontrole nastavnika. Samo što metodička nezrelost dotičnih učenika koja ovim dolazi do izražaja, ima na kraće i duže vreme fatalan ishod. Jer pre ili kasnije moraće samostalno da organizuju i uređuju svoje procese rada i učenja. Moraju da raspolazu neophodnim sredstvima i načinima kako bi mogli svoje učenje u određenoj meri da oblikuju efikasno; ukratko: moraju da budu spremni da postupaju planski i da uz pomoć metoda iskoriste sopstvene potencijale. Odgovarajući gradivni elementi za vežbanje u narednim odeljcima potkrepljuju ovu tvrdnju. Nadovezuju se na senzibilizaciju i kvalificiranje započeto u 1. poglavlju (videti test tipova učenja, saveti za učenje itd.), tako što će osnovne metode planiranja vremena, učenja i rada biti bliže objašnjene i prikazane u vezi sa procesima rada u nastavi.

B25: BITNO U VEZI SA PAMĆENJEM

OSNOVNA IDEJA: Onda kada učenici treba pojačano da koriste kapacitete svog pamćenja, tada moraju u određenoj meri da znaju kako funkcioniše mozak, kako nastaju zastoji u učenju i kako se može po potrebi uticati na njih. »Suvim« osnovnim informacijama se to ne može postići. Na osnovu iskustava učenicima su potrebni – što je već nekoliko puta rečeno – inspirativni podsticaji pri čitanju i učenju da bi počeli da rade uz potrebnu motivaciju i koncentraciju. Radni listovi koji slede imaju u osnovi ovo razmišljanje. Zadaci za uređivanje na radnom listu *a* aktiviraju učenike kao i šema na radnom listu *b* koju treba objasniti ili nepotpuni plan na radnom listu *c*. Učenici neće kroz ovo postati eksperti za mozak, ali će promisliti, otkriti i porazgovarati o nekim važnim osobinama ovog organa, koje su važne za efikasno učenje. Ostale činjenice u vezi s tim i primeri za konkretizaciju biće predstavljeni u odeljcima koji slede.

VEŽBANJA: Nastavnik umnožava radne listove koji slede i upotrebljava ih u nastavi po svom izboru. Učenici obrađuju svaki zadatak pojedinačno u skladu sa uputstvima za rad, samostalno u radu sa partnerom ili u radu u grupi, u zavisnosti od toga koja forma rada se nudi. Svi radni listovi su osmišljeni na taj način da se učenici podstiču na produktivno kreativni rad i na komuniciranje, što će u skladu sa dosadašnjim iskustvima u velikom obimu poboljšati njihovu motivaciju. Koje vrste spoznaja i saznanja će biti obrađene svakim pojedinačnim radnim listom? Radni list *a* govori o »sistemu dve hemisfere« mozga, i tome da najbolje uči onaj koji napravi što je moguće više intenzivnih i korespondentnih veza između materije i odgovarajućih slika, skica, asocijacija i ostalih utisaka koji podstiču emocije. Radni list *b* pruža uvid u različite oblike i uzroke nedostatka koncentracije u svakodnevnom životu. Radni list *c* na kraju upućuje na konstruktivno bavljenje različitim smetnjama u učenju koje naš mozak u manjem ili većem obimu remete. Učenici će, u vezi s tim, početi strateški da razmišljaju.

OCENJIVANJE: Učenici upoređuju svoje rezultate rada u manjim grupama. Pitanja i nejasnoće biće razjašnjena u plenumu. Nastavnik je u ovom slučaju savetnik i instruktor. On može eventualno da daje dodatne informacije i materijale, kako bi dodatno učvrstio shvatanja. U radnom listu *b*, pored već pomenutog, učenici treba da u parovima objasne šemu (videti Vrtešku razgovora u B2). U slučaju radnog lista *c* takođe je predviđena jedna sekvenca u kojoj će u okviru razgovora učenici naizmenično davati svoje strateške savete u vezi sa prevazilaženjem smetnji u učenju. Moguće je i da se za svaku smetnju u učenju navede po jedan konkretan primer iz iskustva koji će biti predstavljen u manjim grupama i ako je potrebno o njemu će se razgovarati.

NEOPHODNO VREME: Za radni list *a* predviđeno je 20 do 30 min. Za radne listove *b* i *c* trebalo bi izdvojiti po jedan nastavni čas za svaki radni list.

DVE HEMISFERE MOZGA

Mozak je jedan veoma komplikovan organ. Informacije koje slede neće pružiti potpuni uvid, ali upućuju na činjenice na koje posebno treba obratiti pažnju pri učenju.

Pridruži navedene pojmove levoj ili desnoj hemisferi mozga! Unesi ih u odgovarajuća polja! Pažljivo pročitaj navedene definicije! (Savet za proveru: broj linija u poljima odgovara broju definicija koje treba uneti).

Prvo odredi tačan redosled reči u definicijama! Napiši ih ponovo i zalepi preko onih starih!

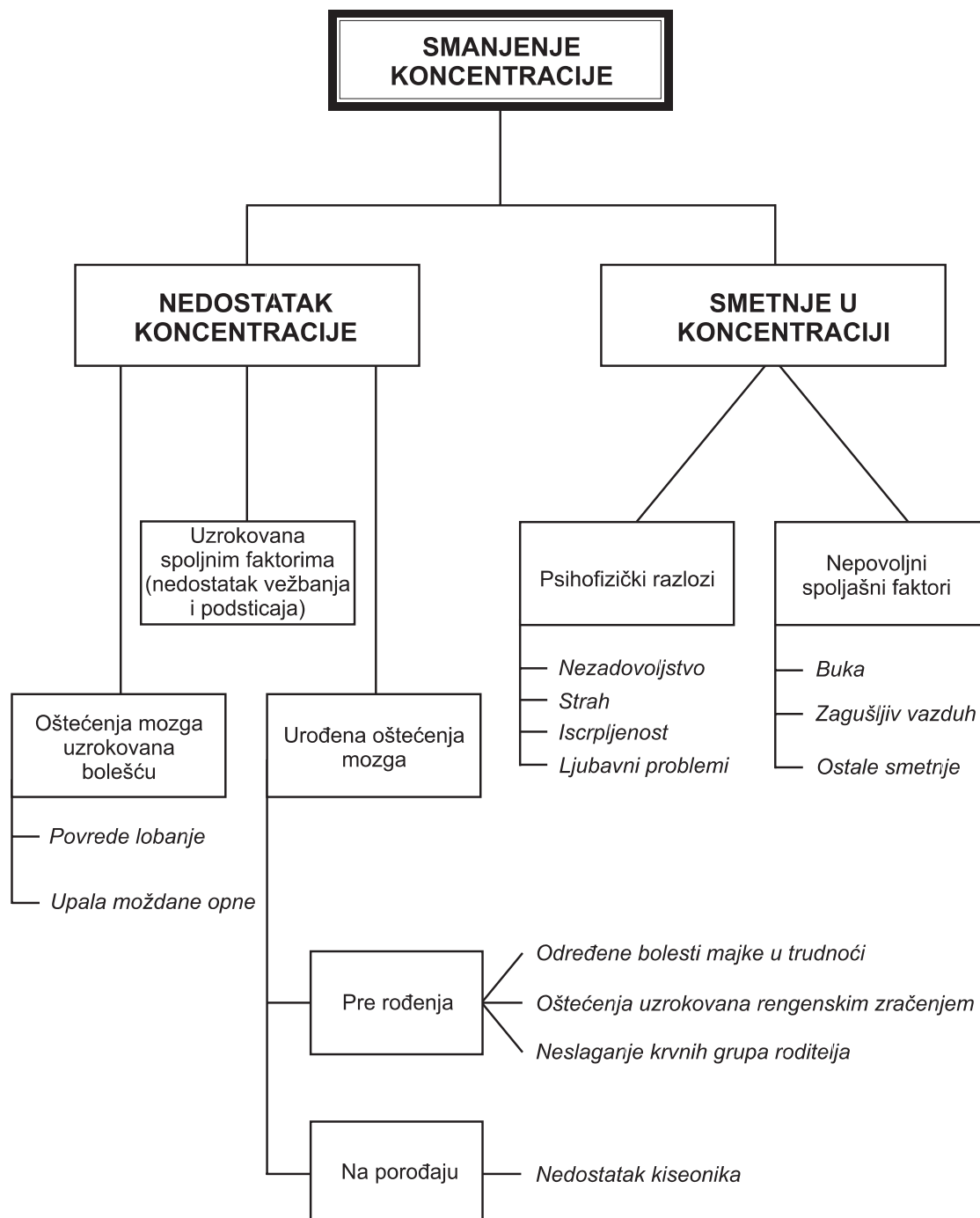
Leva hemisfera		Desna hemisfera
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>		<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Molimo razvrstati gore: SLIKE, BROJEVI, GOVOR, BOJA, FANTAZIJA, LINEARNOST, MUZIKA, DONOŠENJE ODLUKE, LOGIKA, RITAM, ANALIZA		

- Otpriblike deset milijardi nervnih ćelija se nalazi u ljudskom mozgu, nervnim završecima, koje su međusobno povezane.
- Kroz male prekidače (sinapse) između nervnih ćelija je uspostavljena veza koje se uključiti i isključiti mogu.
- Moć pamćenja zavisi od toga u kojoj meri se upotrebljava istovremeno i leva i desna hemisfera mozga
- Dok je za logiku pamti i govor više zadužena leva hemisfera mozga desna hemisfera mozga vizuelno emocionalno.
- Ostale informacije napravljenim i delovi teksta koji se teško pamte bi stoga trebalo povezati sa samostalno crtežima, skicama, i ostalim misaonim fantazijama.
- Na taj način pamćenje materija relativno pouzdano dospeva u kratko pamćenje (tu se zadržava oko 20 do 30 min.), a potom u dugoročno. Po pravilu ponavljanja prelazak u dugoročno pamćenje predpostavlja veći broj onoga što se pamti.

B 25b

ZADATAK ZA DIJAGNOSTICIRANJE

OBJAŠNJENJE NEDOSTATKA KONCENTRACIJE

➔ *Napiši tekst u kome ćeš objasniti sliku gore, u kome će biti navedene razne vrste i uzroci za smanjenje koncentracije!*

➔ *Objasni ovu sliku svojim rečima u razgovoru sa partnerom, po tvom izboru (eventualno i u manjim grupama)!*

ZABORAVLJANJU NA TRAGU

POSTOJE ODREĐENE OKOLNOSTI KOJE SMETAJU UČENJU I ZADRŽAVANJU NAUČENOG. NEKE OD OVIH SMETNJI BIĆE NAVEDENE I OBJAŠNJENE U TEKSTU KOJI SLEDI.

➔ Pažljivo pročitaj informacije o svakoj od ovih smetnji pri učenju! Razmisli o tome šta se može uraditi da ne dođe do pojave ovih smetnji tj. navedi šta konkretno činiš protiv toga! Zabeleži svoje predloge i razmišljanja u desni deo tabele!

➔ Uporedite svoje predloge za sprečavanje smetnji u učenju i razgovarajte o njima u manjim grupama! Ako je potrebno, pitajte nastavnika za savet!

MOGUĆE SMETNJE U UČENJU	PROTIVMERE
<p>1 UČENJE BEZ ODMARANJA: Ako različiti procesi učenja slede jedan za drugim bez prekida, dolazi do vidnog smanjenja pažnje. Ne dolazi do prihvatanja nove materije jer je mozak delimično još uvek zaokupljen prethodno naučenom materijom. Pa i stara materija se ne može dobro prihvatiti jer istovremeno dolazi do ponovnog punjenja novom materijom.</p>	<p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>
<p>2 SLIČNA MATERIJ: kada se jedno za drugim uči slična materija npr. engleski i francuski jezik ili matematika i fizika dolazi ponovo do velikog smanjenja pamćenja, jer zbog preklapanja u materiji koja se pojavljuju veoma teško mozak može da napravi jasne razlike između sličnih informacija i pojmova i da ih potom nedvosmisleno zadrži u dugoročnom pamćenju.</p>	<p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>
<p>3 PODELJENA PAŽNJA: Ako se više stvari radi istovremeno, dolazi do otežanog prihvatanja nove materije. Kao npr. ako se tokom učenja sluša muzika, ako se prisluškuju razgovori i ako se, recimo, razmišlja o nekom pismu, ne treba se iznenaditi ako se od onoga što je pročitano zapamti vrlo malo. Jer dolazi do nadražaja malo ovih malo</p>	<p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>

B 25c	SAVETI ZA UČENJE
<p>onih moždanih ćelija. U skladu s tim dolazi i do prelaska pažnje sa različitih glavnih delatnosti na sporedne. Dolazi do preobimnog taloženja različitih utisaka i oni se potom međusobno brišu.</p>	<p>----- ----- -----</p>
<p>3 EMOTIVNE SMETNJE: Ako »nosimo u sebi« različite emocije kao što su bes, strah, tuga, razočaranje, to takođe utiče negativno na učenje. Mozak je time do te mere uzbuđen i zaokupljen da materija postaje u potpunosti sporedna. Predamo se nekim razmišljanjima, počinjemo da maštamo i postajemo nesposobni za pamćenje. U ovom stanju učenje je nezadovoljavajuće.</p>	<p>----- ----- ----- ----- ----- ----- -----</p>
<p>4 EMOTIVNE SMETNJE: Ako »nosimo u sebi« različite emocije kao što su bes, strah, tuga, razočaranje, to takođe utiče negativno na učenje. Mozak je time do te mere uzbuđen i zaokupljen da materija postaje u potpunosti sporedna. Predamo se nekim razmišljanjima, počinjemo da maštamo i postajemo nesposobni za pamćenje. U ovom stanju učenje je nezadovoljavajuće.</p>	<p>----- ----- ----- ----- ----- ----- -----</p>
<p>5 KRATKOROČNO BUBANJE: Ako npr. učimo za ispit u zadnji čas, nivo pamćenja postaje takođe nezadovoljavajući, jer uspešno pamćenje naučenog jednostavno zahteva određeno vreme kao i nezaobilazni prolazak kroz faze ponavljanja. Samo se na taj način materija može zapamtiti na duže vreme. Zato onaj koji na brzinu buba kako bi uštedeo vreme samo uzaludno troši vreme.</p>	<p>----- ----- ----- ----- ----- ----- -----</p>
<p>6 UČENJE U GRČU: Onaj koji se preterano stavlja pod pritisak vremena i uspeha jako lako dospeva u stanje grča. Mozak koji je u »grču« mnogo manje pamti nego mozak koji je opušten, jer u vremenskoj stisci i panici, mozgu je ostavljeno premalo vremena da naučeno zapamti tj. da kasnije pronađe ono što traži. Za uspešno učenje neophodna je određena mera opuštenosti.</p>	<p>----- ----- ----- ----- ----- ----- -----</p>

B26: VAŽNI NAČINI UČENJA PRIKAZANI U PRAKTIČNOM TEKSTU

OSNOVNA IDEJA: Kao što je već pomenuto u B 5 postoje različiti načini učenja koji u manjem ili većem obimu vode do uspeha. Tri najvažnija načina učenja su: (a) vizuelni (b) auditivni i (c) motorički. Do najvećeg uspeha u učenju dolazi putem »rada« (videti B5). Preko oka se takođe

dosta toga prihvata – i to utoliko više ukoliko je materija čvršće dovedena u vezu sa slikovno-vizuelnim predstavama. Najmanje efikasno je, po svim pravilima učenje preko uha, pošto verbalne informacije prolaze u vidu zvuka brzo i apstraktno i mogu se samo u manjem obimu zapamtiti. Predstavljeni radni listovi *a* i *b* koji slede, daju učenicima priliku da putem eksperimenta testiraju pomenute načine učenja, naime svoju auditivnu i svoju vizuelnu moć zapažanja. Vizuelni nivo je ovde podeljen na dva dela. Prvo su predstavljeni pojmovi koje treba pročitati, a u drugom delu treba posmatrati simbole. Ovim eksperimentom želi se kod učenika podstaći želja za samopreispitivanjem i pojačati njihova spremnost da vizualizuju sa određenim ciljem.

VEŽBANJA: Nastavnik kopira ova dva vežbanja na folije i seče ih vertikalno na

pet delova. Potom se eksperiment odvija na sledeći način: nastavnik prvo glasno i jasno čita 15 pojmova iz rubrike »slušanje«, između pojmova pravi razmak od po 3 sekunde. Potom učenicima daje nekoliko objašnjenja u vezi sa tipom učenja »slušanje«. Potom učenici dobijaju

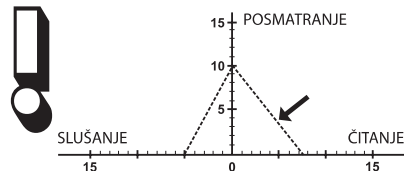
oko minut vremena da zapišu pojmove koje su zapamtili. Posle jedne kratke faze za pregledanje (pogledaj dole) sledi 2. deo testa : nastavnik prikazuje sve pojmove iz rubrike »čitanje« pomoću grafoskopa, prikazujući svaki pojam po 3 sekunde, (morate u te svrhe imati pri ruci dve papirne trake, koje ćete pomerati gore i dole tako da je vidljiv samo po jedan pojam). Ponovo se učenicima daje nekoliko objašnjenja u vezi sa tipom učenja »čitanje«, zatim zapisuju pojmove koje su zapamtili (oko 1 minut). Ponovo sledi kratka faza za pregledanje, potom sledi 3. deo testa: nastavnik prikazuje 15 simbola koji se nalaze na trećoj foliji, upotrebljavajući trake kao i u drugom delu, prikazujući svaki pojam po 3 sekunde itd. (pogledati 2. deo).

OCENJIVANJE: Nakon završetka svakog pojedinačnog dela prebrojavaju se pojmovi kojih su se učenici setili. Po završetku prebrojavanja učenici unose rezultate u unapred pripremljeni

dijagram (pogledaj sliku). Po završetku ove tri faze testiranja učenici treba da povežu dobijene tačke tako da na kraju dobiju manje ili više jednostrani trougao. Učenici prvo upoređuju u manjim

grupama svoje trouglove, razmenjuju svoja iskustva i dolaze do prvih tumačenja. Na kraju sledi zbirno ocenjivanje u plenumu tako što će učenici podizati ruke kao odgovor na pitanja (»Ko se po prikazivanju simbola najbolje sećao?... «), na to se nadovezuju refleksija i informisanje (pored ostalog i kroz nastavnikova objašnjenja).

NEOPHODNO VREME: Za pojedinačne faze testiranja potrebno je po 5 minuta, dakle ukupno 15 minuta. Zajedničko ocenjivanje rezultata i iskustava sa testa koje se nadovezuju na testiranje traje oko 20 minuta.

B 26a

TEST

SLUŠANJE

SLAMKA

ULICA

MAČKA

KUĆA

KOFER

KONJ

PANTALONE

LENJIR

VILJUŠKA

RADIO

SVEĆA

SAPUN

LAMPA

BICIKL

KOLAČ

ČITANJE

METLA

GITARA

CVET

PENKALO

HLEB

TIGANJ

NOVINE

SALATA

CIPELE

TELEFON

FLAŠA

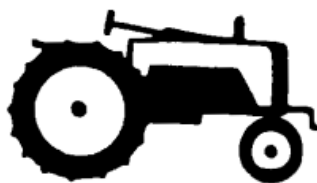
MOTOR

KORPA

ŠUMA

GOLUB

POSMATRANJE

B27: BITNO U VEZI SA PAMĆENJEM

OSNOVNA IDEJA: U svakodnevni rad učenika ubraja se i učenje pojmo-va, definicija, imena, reči, godina i ostalih činjenica i uzajamnih odnosa napamet. Ali memorisanje manje ili više povezanih delova gradiva mnogo je lakše zahtevati nego učiniti. Kao što je već naznačavano u prethodnim odeljcima, osnovni preduslov za uspešno učenje činjenica jeste povezivanje leve i desne moždane hemisfere tj. uključivanje što je moguće više čula pri procesu učenja. Uz ovo navodi se i kao jedan od veoma bitnih preduslova sistematsko kao i aktivno ponavljanje tog gradiva. Po svim pravilima veoma je nedelotvorno samo pročitati tekst, nekoliko novih reči ili istorijskih godina, kao što to većina učenika radi. Mnogo efikasnije je što aktivnije i svesnije zapamtiti materiju: pomoću pismenog sažimanja, pravljenja podela, markiranja, glasnog čitanja, razgovora, crtanja, igara sa pitanjima i odgovorima, svesnim izmišljanjem »mostova« itd. Ovi načini i potrebe u učenju kod učenika biće razmotreni u vežbanjima koja slede.

VEŽBANJA: Učenici će u skladu sa uputstvima ispunjavati radne listove samostalno, u radu sa partnerom ili u manjim grupama. Rezultati će biti upoređeni, razgovaraće se o pitanjima ili problemima do kojih je možda došlo. Nastavnik je u prvom redu savetnik i organizator. O čemu se govori u svakom radnom listu pojedinačno? Radnim listom *a* žele se mobilisati sve svakodnevne strategije učenika pri učenju činjenica kako bi se omogućila refleksija istih. U te svrhe organizuje se »razgovor u parovima«, gde će učenici naizmenično da saopštavaju jedan drugome na koji način pokušavaju da zadrže materiju u pamćenju (videti opširnija uputstva u B2). Posle ove razmene iskustava sledi konstruktivno objašnjavanje elementarnih pravila u učenju kao i potraga za primerima koji će to da ilustruju (radni list *b*). Radni list *c* upućuje učenike da na aktivan način u posebne osobine »kartoteke za učenje«. Radni list *d* navodi na praktično pravljenje kartoteke, koje istovremeno konkretno predstavlja sistematiku ovog instrumenta za pomoć u učenju. Radni list *e* dovodi do susreta učenika sa »krivom zaboravljanja« na aktivan način kao i do refleksije o smislu i potrebi doslednog ponavljanja.

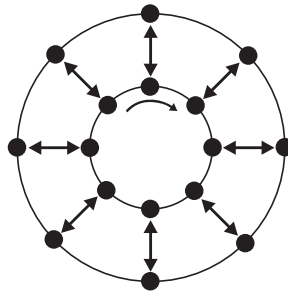
OCENJIVANJE: Vežbanje *a* biće ocenjeno u dva nivoa. Prvo učenici govore o toku razgovora u parovima; potom se u manjim grupama sastavljaju spiskovi saveta u učenju za koje je ustanovljeno da su korisni, koji se potom zapisuju na velike plakate i ako je moguće kače na zidove učionice. Rezultati radnog lista *b* upoređuju se sa partnerom ili u manjim grupama, razgovara se o njima i konkretizuju se navođenjem primera. Nastavnik može da navodi dodatne primere i savete na temu »mnemotehnike«. Procesi razjašnjavanja koji se podstiču radnim listovima *c* i *e* proveravaju se u okviru pripreme odgovarajućih predavanja učenika. Kartoteka koja je napravljena na osnovu uputstava iz vežbanja *d* biće upotrebljena na času vežbanja gde bi se trebalo pokazati korisnom.

NEOPHODNO VREME: Za vežbanja *a* i *d* potrebno je iskoristiti po jedan nastavni čas, u određenim okolnostima čak više. Za vežbanja *b*, *c* i *e* potrebno je, na osnovu dosadašnjih iskustava od 20 do 30 min.

RAZJASNITI STRATEGIJE UČENJA

Mnogi učenici imaju problema da zapamte novo gradivo na duži period. Oni čitaju, posmatraju šta stoji u svesci i u udžbeniku, ali veoma često ustanove da su mnoge informacije brzo zaboravili ili da ih čak nisu ni zapamtili. Protiv toga se i te kako može nešto preduzeti! Sigurno i ti imaš svoje male navike i trikove koji

Dvostruki krug
(Razgovor u parovima)

ti pomažu da novo gradivo relativno dobro zapamtiš. Šta ti radiš kad hoćeš npr. da zapamtiš činjenice, pojmove i druge podatke iz geografije, biologije ili iz drugih predmeta? Ako malo bolje razmisliš, sigurno će ti nekoliko strategija pasti na pamet!

TOK RAZGOVORA U KRUGU

1 Kao pripremu za razgovor prvo zapiši u kratkim crtama kako ti postupaš pri svakodnevnom učenju, odnosno kako pokušavaš da zapamtiš gradivo na što duži period! Te beleške smeš potom da koristiš kao pomoć u razgovoru koji sledi.

2 Potom sedite – kako vam je nastavnik objasnio – jedni naspram drugih, tako da napravite jedan spoljni i jedan unutrašnji krug (vidi gornju skicu). Učenici koji sede u unutrašnjem krugu izveštavaju učenike koji sede u spoljnom krugu, o tome šta čine da bi novo gradivo zapamtili i na kakve probleme pri tom nailaze. Slušaoci u spoljnjem krugu pažljivo slušaju, ako je potrebno, pišu beleške, i potom svojim rečima rezimiraju ono što je njihov par izložio. Potom ostaje još malo vremena za razmenu mišljenja i iskustava na temu »Zadržati gradivo u pamćenju – ali kako?«

3 Kad nastavnik da signal, svi učenici koji sede u unutrašnjem krugu se u pravcu kazaljke na satu pomeraju za po dve stolice, tako da nastanu novi parovi. Sada su učenici iz spoljnog kruga na redu da izveste o svojim svakodnevним strategijama učenja i trikovima. Druga strana sluša, piše beleške, rezimira rečeno sopstvenim rečima, itd. (vidi 2. fazu).

4 Ako ste zainteresovani i imate vremena, možete ovu »vrtešku« i dalje da okrećete i da izmenite još parova. U vezi sa procenom na kraju će vam vaš nastavnik dati dalja uputstva.

LOGIČNO ZAKLJUČITI PRAVILA UČENJA

Pred onim ko želi da novo gradivo transportuje u pamćenje stoje razne mogućnosti i načini. Naredna rečenična slagalica obaveštava o nekim važnim mostovima i putevima ka pamćenju.

Unesi date delove slagalice u prazan deo na taj način da dobiješ smislene »rečenice za pamćenje« koje se rimuju (savet za kontrolu: debelo odštampana slova stoje na početku rečenice!)

U malim grupama za ove »rečenice za pamćenje« pronađite praktične primere iz svog načina učenja i recite ih jedni drugima!

▶ gradivo – onda – više – Ako – u pamćenju – zapiše – treba da se – puta – treba da ostane

▶ blažen dar – s lakoćom – Rima i stihovi – su – jer – zaborav – sprečavaju

▶ trag ostavlja – uporno – to u pamćenju – Šta se – ponavlja – dubok

▶ bolje urezuje – gradivo se – tabela - i drugih prikaza – Pomoću skica, - u pamćenje

▶ dobro poznatih – dobro zapamtim – Pomoću – dosta teških – asocijacija – stvari .

▶ to je – po zalogaj – uživancija – Zalogaj – odmah porcija – umesto – za pamćenje

▶ dobro sastaviti – Puškicu - bolje zapamtiti - da ćeš - poznato je - tako sve

▶ i razgovor - Čitanje naglas - i uspeh - nije spor - u učenju - pitanje

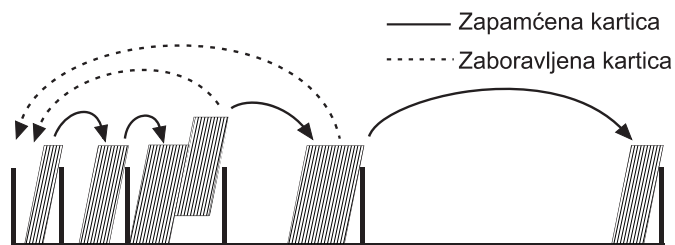
▶ može - ako se - Novo se - sa poznatim - dobro poveže - najbolje naučiti

KAKO RADITI SA KARTOTEKOM ZA UČENJE

Teže gradivo se ciljanim postupcima mora obrađivati i korak po korak p_____: pisanjem, ponavljanjem __ gl __, pravljenjem skica, sastavljanjem tabela i radom sa kartotekom za učenje. __ art _____ za učenje se sastoji od kartica za učenje formata A 7 koje ste sami napravili (kartice sa pitanjem i odgovorom, kartice sa nepoznatim rečima, itd.), kao i od kutije za kartice sa 5 pregrada različite širine (vidi skicu).

Kako se radi sa kartotekom za učenje? Prvo se pređe odgovarajuća oblast iz gradiva i na k_____ se, po pravilu, prenosi samo ono što je _eš_ za učenje.

U suprotnom biste morali da ispisujete isuviše kartica. Kad su u pitanju, na primer, kartice sa stranim rečima, na prednjoj strani stoji _e_ na maternjem jeziku, a na __ l _ đ ___ reč na stranom jeziku. Kod ostalih

kartica za učenje uglavnom na prednjoj strani stoji ___nj_, a na poleđini odgovarajući odgovor. I crteži, grafikoni, rečenice sa prazninama i drugi zadaci se mogu naći na ___ic___. Važno je samo da su kartice tako sastavljene, da se na svakoj kartici traži samo po __d__ informacija. Jer, samo tako možeš kartice kod kojih je zaista sve jasno da odstraniš i da se ___onc_____ na ono što još nije savladano.

Pri tome ti pomaže kutija sa karticama. One kartice za učenje koje još treba razjasniti se prvo stavljaju u prvu uz___ pregradu. Ono što se kod prvog ___n_vlj_nj_ zna, prelazi u _ru__ pregradu; ono što je još uvek nejasno, ostaje u ___vo_ pregradi. Kad druga pregrada bude skoro puna, mala gomila kartica se vadi iz nje i drugi put ___ove_____. Ono što je ponovo jasno se prebacuje u _r___ pregradu; ono što se više ne zna se vraća u ___v_ pregradu. I tako se nastavlja. U prvoj pregradi se, dakle, ubrzo sakupe naročito teški »zalogaji«. Ono što stoji više pozadi je relativno dobro zapamćeno i ne zahteva više toliko pažnje. Ono što završi čak u ___t__ pregradi, to je tako dobro __pam_____, da te kartice slobodno možete baciti u đubre. Ako ste nešto pet puta znali, to znači da je to gradivo ostalo u d_g_t_____ p__ć_nj_. Ova vrsta »pospremanja« i koncentrisanog ponavljanja povećava _č_nak p_____nj_, donosi vidljive _sp____, a i zabavnije je!

Unesi u gornji tekst sa prazninama reči koje nedostaju! (Savet za kontrolu: broj crtica odgovara broju slova!)

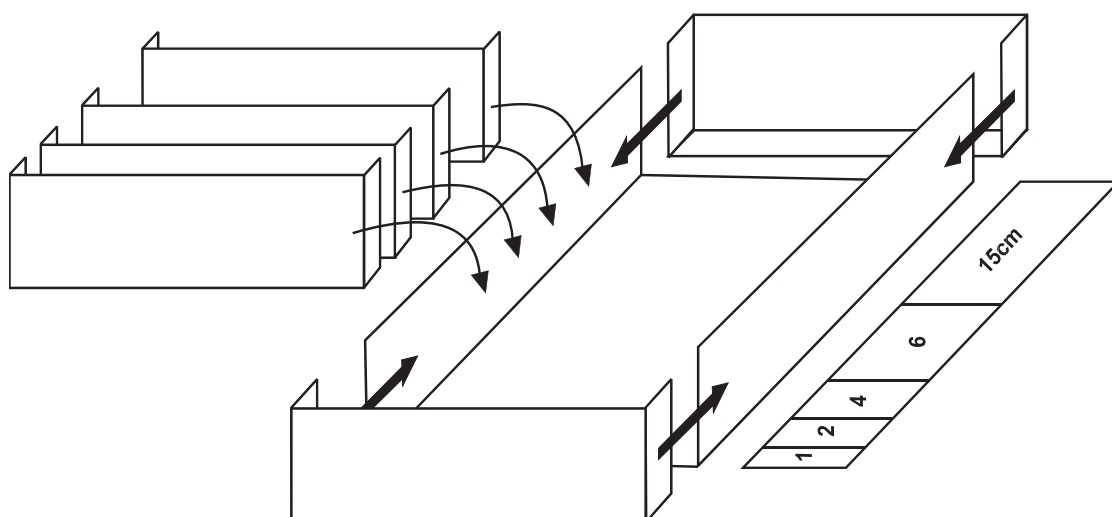
Objasni nekom učeniku po svom izboru svojim rečima princip i prednosti kartoteke za učenje! Pridržavaj se pri tom gornje skice!

B 27d

ZADATAK »URADI SAM«

NAPRAVITI KUTIJU ZA KARTICE

Kartoteka za učenje se sastoji od fioke za kartice i većeg broja kartica. I jedno i drugo možete i sami napraviti na relativno jednostavan način. Za kartice ti je potreban tanak karton, najbolje bi bilo – raznobojni, da bi razlikovao gradivo iz različitih predmeta. Ako je karton formata A4, ako ga stalno presavijaš na pola, dobićeš 8 malih kartica veličine 10,5 cm x 7,3 cm. Ako to radiš makazama, sigurno će ti biti teško, ali ako u školi imate rezač papira, to će ići veoma lako. Naravno da kartice možeš da kupiš u knjižari.

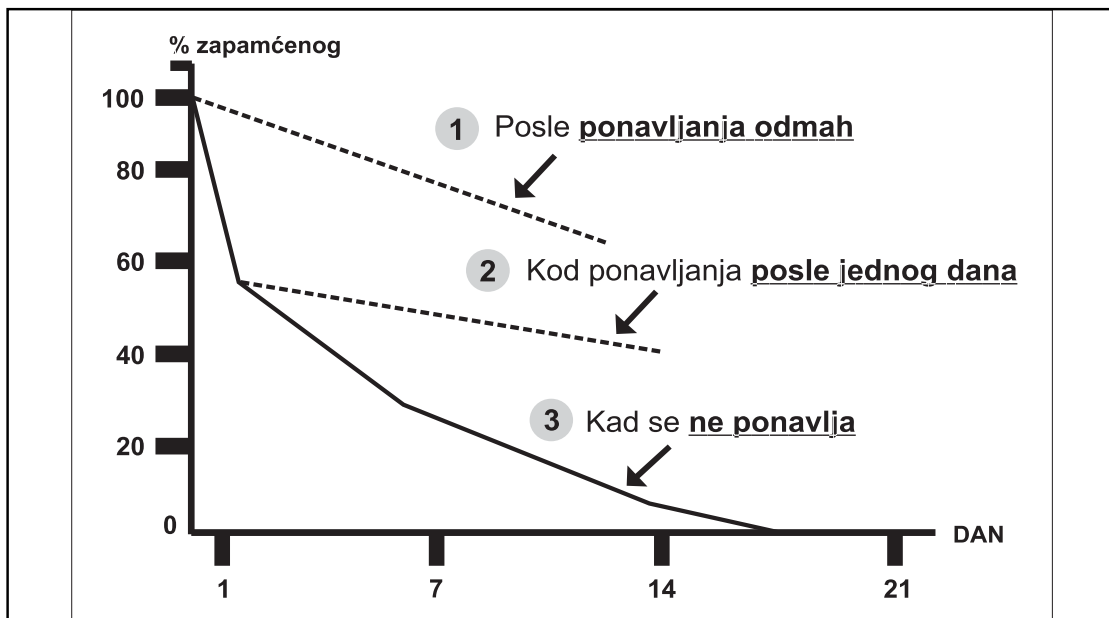
Pravljenje fioke za kartice može da se obavi na sledeći način: kao osnovni materijal potreban ti je deblji karton dužine 30 cm. Karton treba tako da se iseče i presavije da opisane kartice tačno staju u takvu širinu, a da su zidovi sa leve i desne strane niži za oko 1 cm od kartica. Na početak i kraj se – kako je prikazano na crtežu – stave i zalepe odgovarajući zidovi, koji zatvaraju fioku za kartice i daju joj oblik. Onda se ubacuju četiri pregradna zida, pomoću kojih nastaju pregrade različite veličine (vidi crtež). Prva pregrada ima dubinu od oko 1cm, druga 2, treća 4, četvrta 8, a peta 15 cm (vidi skicu).

Na osnovu gornjeg opisa i crteža napravi stabilnu kutiju za kartice! Radi pažljivo i po meri!

OBJASNITI ŠEMU ZA UČENJE

Odlučujuća pretpostavka za učenje i pamćenje činjenica i drugog gradiva je ponavljanje. Što pre se počne sa ponavljanjem i što doslednije se ono obavlja (vidi kartoteku za učenje), to bolje. Kao što pokazuje prikazana »krivulja zaboravljanja«, već posle jednog dana se zaboravlja skoro polovina naučenog gradiva, ako se u međuvremenu nije ponavljalo. Posle 14 dana bez ponavljanja, zadržava se samo još mali ostatak od oko 10 procenata. Kako krivulja (1) pokazuje, najbolje je da se naučene informacije ponove već istog dana. Onda se stepen zapamćenog veoma polako smanjuje. Daljim ponavljanjima u narednih nekoliko dana sprečava se da isuviše toga padne u zaborav. Znatno nepovoljniji je put krivulje (2), kod koje se tek posle jednog dana prvi put ponavlja. Jer, do tada je već znatan deo gradiva izbrisan. Najgori je srednjoročni uspeh u učenju bez ikakvog ponavljanja! Sasvim izvesno, ponavljanje nije samo ponavljanje! Više puta pročitati neki tekst ili niz nekih reči svakako nema baš puno smisla. Potreban je, štaviše, što aktivniji rad na ponavljanju, da bi se gradivo što bolje »urezalo« u pamćenje (pismeno rezimiranje, podele, označavanje, razgovor, pravljenje skica, sastavljanje kartica za učenje, igranje igara pitanje-odgovor, sastavljanje tabela, svesno smisliti asocijacije, itd.)

Održi nekom od učenika malo predavanje na osnovu gornjeg dijagrama sa krivuljama! Obrati pri tom pažnju na navode u tekstu! Podelite se na parove u razredu za ove razgovore! Zamenite parove, da bi i »slušaoci« dobili priliku da održe predavanje!

B27: NAPRAVITI KARTE PAMĆENJA

OSNOVNA IDEJA: Među najdelotvornije mnemotehnike koje se relativno lako mogu preneti spada i strukturiranje gradiva, to jest, sastavljanje »mapi uma« u najširem smislu. U B 14, B 21 i B 22 su s tim u vezi već predstavljeni razni materijali i mogućnosti za vežbu. Nekoliko dodatnih varijanti »pravljena mapi uma« sledi. Kako se obrazlaže pozitivna korelacija između građenja strukture i pamćenja? Svaki pokušaj strukturiranja ima za cilj uverljivo i što jasnije lančano povezivanje relevantnih informacija/pojmova. Mreže koje na taj način nastanu u posebnoj meri odgovaraju načinu funkcionisanja našeg mozga, pošto veliki mozak ne obrađuje gradivo linearno, već strukturalno. Uz to: redukovanjem i zgušnjavanjem gradiva povezanim sa procesom strukturiranja rasterećuje se kratkotrajno pamćenje i deluje se protiv hroničnog viška informacija. Ovaj proces je važan, jer je kapacitet ljudskog pamćenja veoma mali. Utoliko je potrebnije da se naučeno složi u mreže asocijacija, koje pouzdano otvaraju pristup ka »potisnutim« informacijama i pomažu da ih se setimo.

VEŽBE: Materijali za vežbu iz ovog odeljka treba da učenicima predoče različite varijante strukturiranja. To se odvija na aktivan i eksperimentalan način. Radni list *a* učenicima daje priliku da razmišljaju po hijerarhijskim i kauzalnim porecima i da kreativno rade sa njima. Isto važi i za strukturu stabla u radnom listu *b*. Radni list *c* odgovarajućim zadacima ređanja ističe neophodnost preglednog grupisanja heterogenih informacija/pojmova. Radni list *d* u prvi plan stavlja dijagram kao pogodni model strukturiranja, kao i odgovarajuće strategije vežbanja povezane sa njim. Radni list *e* ima za cilj asocijativne strukture pojmova (ključni pojmovi), koje učenici moraju da razvijaju. Radni list *f*, konačno, daje primerni uvid u takozvano »stvaranje mapi uma«, u kom je tok misli u središtu. Asocijacije i pojmovi se ulivaju jedni u druge; leva i desna polovina mozga se usko povezuju. Učenici prvo razvijaju datu mapu uma na temu »pamćenje«, potom moraju da razviju sopstvenu mapu uma koja se odnosi na temu po izboru.

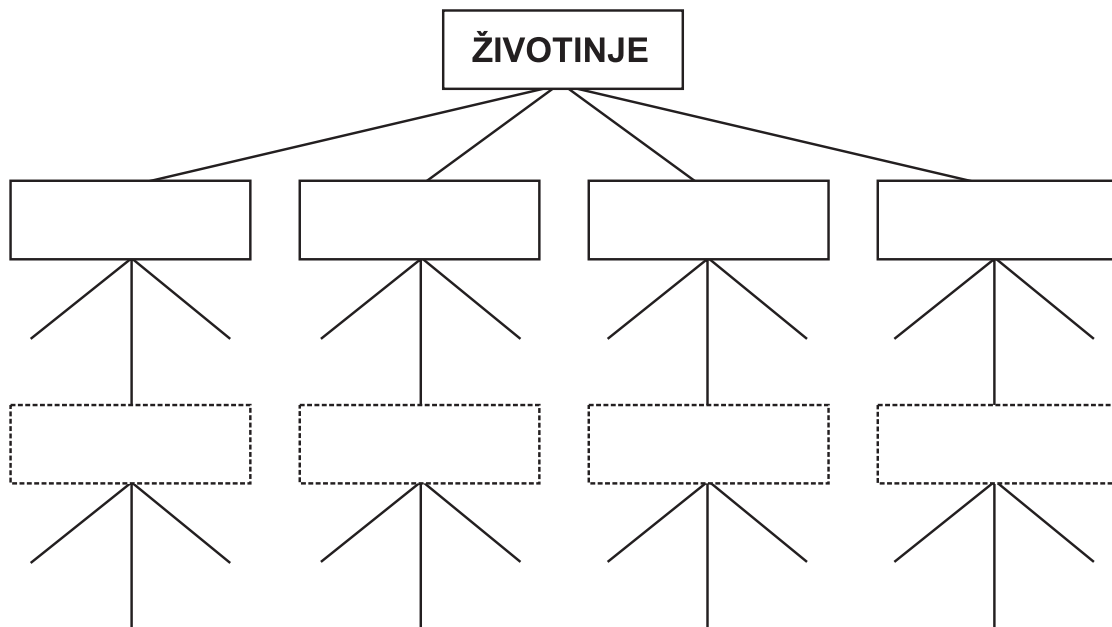

PROCENA: Rezultati rada učenika se proveravaju u radu u parovima ili kroz razgovor u malim grupama: bilo da je potrebno da održe mala predavanja o odgovarajućim strukturama pojmova, ili da uporede pismene rezultate i da razgovaraju o eventualnim nejasnoćama u grupama. Poneki model redosleda se može prezentovati i na folijama ili se može nacrtati na tabli i učenik koji to radi može da ga objasni. Ako je potrebno, nastavnik može da interveniše. Dalja objašnjenja koja se odnose na metode, obrazloženja i saveti upotpunjuju sliku. Obradeni radni listovi se odlažu u »registrator metoda«.

POTREBNO VREME: Za obradu radnih listova *b*, *c* i *d* treba izdvojiti po 15 do 20 minuta. Potrebno vreme za preostale radne listove je od po 1 do 2 školska časa (ili više).

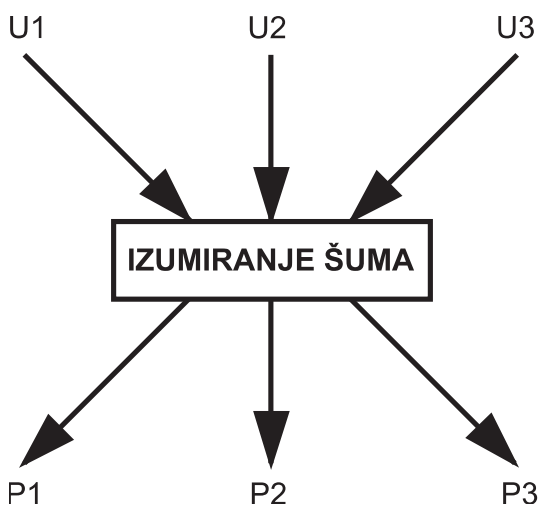
IZGRADITI MREŽE POJMOVA

MREŽE POJMOVA MOGU DA BUDU RAZLIČITIH OBLIKA. VAŽNO JE DA BUDU PREGLEDNE I DA SE LAKO PAMTE. KAD SU U PITANJU MODELI REDOSLEDA NA OVOJ STRANI, PRVI PUT JE U PITANJU »HIJERARHIJSKA STRUKTURA POJMOVA« (ŽIVOTINJE), A DRUGI »KAUZALNA STRUKTURA POJMOVA« (UZROCI → POSLEDICE).

Unesi u gornju »kartu pamćenja« izabrane grupe životinja, podgrupe i pojedine životinjske vrste na taj način da dobiješ usklađen prikaz!

► Navedi u glavnim rečima 3 uzroka (U) i 3 posledice (P) izumiranja šuma! Pronađi potrebne informacije u knjigama ili pitaj stručnjake! Napiši umesto skraćenog U1 do U3 i P1 do P3 odgovarajuće glavne reči (ključne pojmove)!

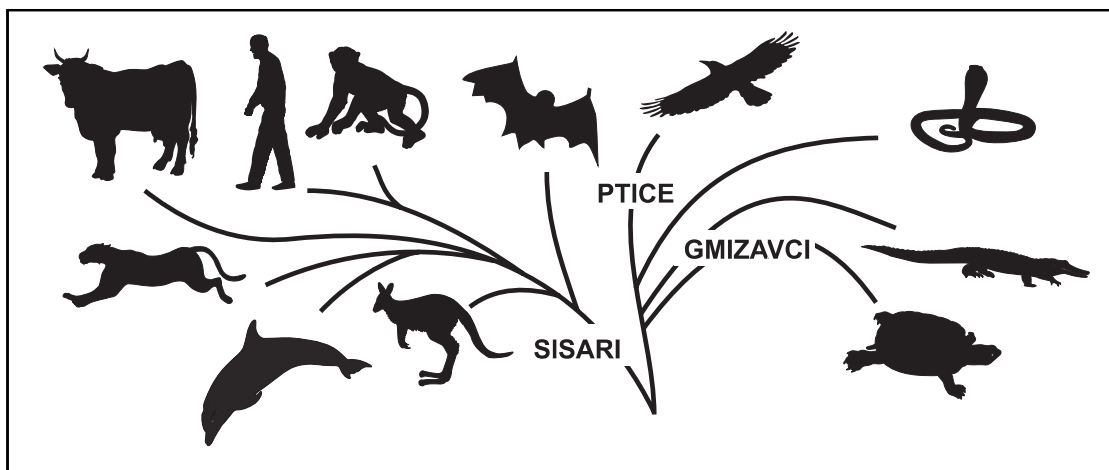
► Objasni učeniku po tvom izboru uzroke koje ti smatraš važnima! Nek ti onda on – pomoću svoje šeme – objasni moguće posledice! Diskutujte o eventualnim razlikama u mišljenjima i razjasnite otvorena pitanja!

B 28b

STRUKTURA STABLA

OBJASNITI STABLO STRUKTURE

STABLA STRUKTURE SE ODLIKUJU TIME ŠTO IZ JEDNOG STABLA IZRATAJU GRANE I SPOREDNE GRANE, KOJE VODE KA PREGLEDNOM OSNOVNOM MODELU. TAKVI OSNOVNI MODELI –NAROČITO AKO SU POVEZANI SA SLIKAMA, SKICAMA I SIMBOLIMA – MOGU VEOMA LAKO DA SE ZAPAMTE I LAKO IH SE SEĆAMO!

Br	PORODICE ŽIVOTINJA	POJEDINE VRSTE ŽIVOTINJA (PRIMERI)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

Utvrđi nazive gornjih porodica životinja i u unesi ih – prema datim brojevima – u levu kolonu tabele! Traženi nazivi se sastoje iz sledećih slogova:

TA – RI – INSEK – GUŠ – TO – ŽDERI –KOPI – JE – PTI – ZMI – LJIVCI – CE – KITOVI – GRAB – TOBOL – KOR – MAJ – ČARI – NJAČE –MUNI – TERI

Potraži za svaku porodicu životinja dve do tri životinjske vrste i unesi primere u tabelu!

GRUPE REČI

UČI POVEZANE INFORMACIJE U MALIM PORCIJAMA

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

Poređaj gornje pojmove po grupama reči! Unesi pojmove šest grupa reči u gornje kvadrate! Razmisli o odgovarajućem nadređenom pojmu za svaku grupu i unesi ga!

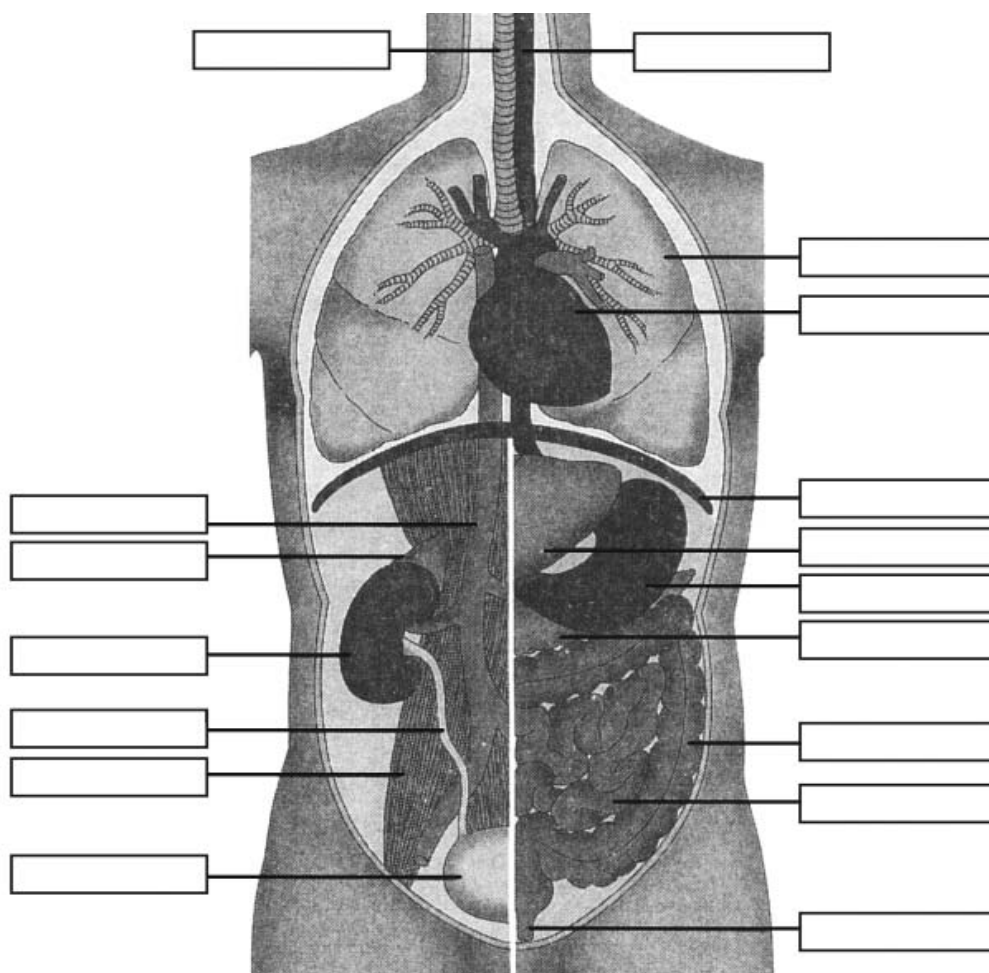
Nauči ovih 30 pojmova pomoću šest grupa reči napamet! Razmisli o pomoći za pamćenje (npr. početna slova težih pojmova, itd.)! Proveri idućeg dana koliko si zapamtio! (Sigurno više nego da si učio bez svrstavanja u grupe!)

B 28d

DIJAGRAM

UPOTPUNITI DIJAGRAM

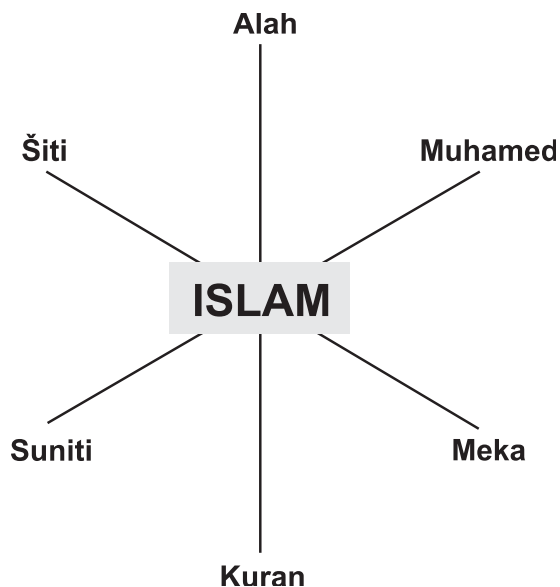
Dijagrami su veoma važna pomoć pamćenju – pre svega, ako ste ih samostalno nacrtali. Nedostatak mnogih dijagrama u školskim udžbenicima i drugim izvorima je u tome što su oni uglavnom ispisani. To otežava svesno učenje. Jer, lako se možemo sami prevariti. Stoga je važno da se odgovarajući pojmovi posle prve faze učenja prekriju uzanom trakom, i da se ona ukloni tek ako uopšte ne možete dalje. Najbolje bi bilo da se pojmovi koji se ne znaju prekriju lepljivom trakom u drugoj boji, tako da se kod sledećeg ponavljanja odmah uočavaju slabe tačke.

Unesi nazive pojedinih organa u date pravougaonike! Savet za kontrolu: traženi nazivi se sastoje iz narednih slogova:

SRCE – ČA – BUB – MUSKU – PLU – CREVO – REZI – LATURA – DE – TAN – BELO
 – ŽLEZ – NAD – PLJU – DA – VAČNA – NIK – DAC – IKA – DIJA – DUŠ – BEŠ
 – RA – JET – ČNA – JED – CREVO – ŽELU – SLEPO – TERIJA – AR – FRAGMA
 – BUBREG – MOKRA – CEV – NJAK

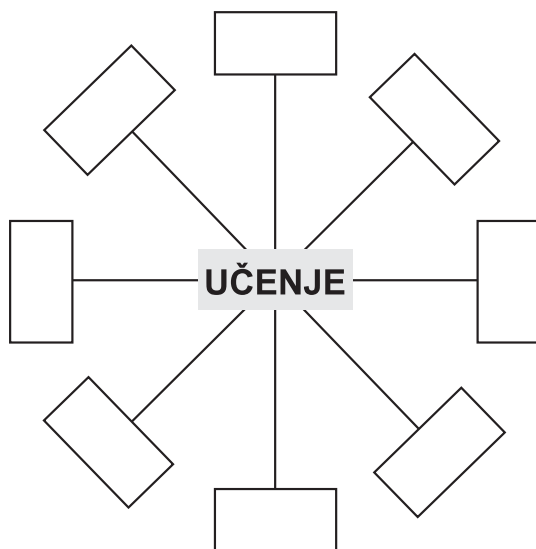
POREĐATI KLJUČNE POJMOVE

TEMA: ISLAM

- ▶ Pronađi informacije u leksikonima, udžbenicima ili drugim izvorima o datih 6 »ključnih pojmova« o islamu!
- ▶ Zapiši za sebe za svaki od ovih pojmova neke osnovne informacije, koje će ti poslužiti za dalja objašnjenja!
- ▶ Održi sam sebi pomoću ovih 6 »ključnih pojmova« malo predavanje ili ispričaj o tome nekom drugu iz razreda ili nekom drugom! Videćeš da ćeš na duže vreme moći da zapamtiš kako ovih 6 pojmova, tako i informacije u vezi sa njima!

TEMA: UČENJE

- ▶ Zamisli da na temu »učenje« treba da pripremiš pismenu vežbu ili da održiš odgovarajuće predavanje. Za to je preporučljivo, da prvo pronadeš neke »ključne pojmove«, da ih potom sadržajno bliže objasniš i da ih dovedeš u pregledan redosled. Ova »vrteška« pored teksta je jedan takav model redosleda.
- ▶ Razmisli o 8 »ključnih pojmova« na datu temu »učenje«, koji navode važna razgranavanja/aspekte te teme! Unesi te pojmove u spoljne pravougaonike »vrteške«! Poređaj ih u smeru kazaljke na satu, na taj način da se dobije tok misli koji ima smisla!
- ▶ Iznesi svoje misli pomoću »ključnih pojmova« u maloj grupi ili nekom drugu! Slobodno govori i pouzdaj se u to da se iza svakog »ključnog pojma« krije još čitava gomila informacija i misli. Samo hrabro!

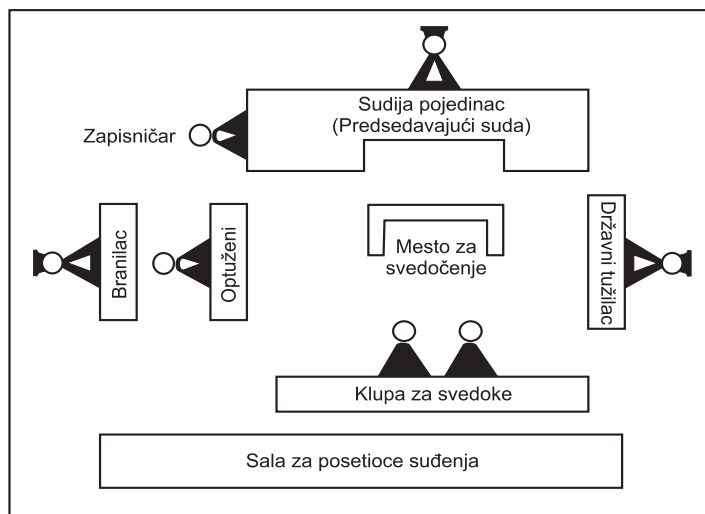
PRAVLJENJE DIJAGRAMA TOKA

TOK SUĐENJA

Glavno saslušanje počinje pozivanjem svedoka i njihovim upućivanjem od strane predsedavajućeg suda. Upućuju se u svoju dužnost svedočenja i značenje zakletve. Potom svedoci napuštaju sudnicu; optuženi staje u središte. Prvo sud (sudija, eventualno i porotnici) žele da stvore sliku o ličnosti optuženog. Radi toga se optuženi saslušava prvo kao ličnost kad mora da govori o svojim ličnim odnosima i o svojoj biografiji. Potom državni tužilac čita optužnicu. Nakon toga optuženi dobija mogućnost da se izjasni povodom optužbi koje mu se stavljaju na teret. Ako želi da se odrekne prava na izjašnjavanje, što može, to ne sme da utiče na tok daljeg suđenja. Sud sme da osudi optuženog samo ako može da dokaže njegovu krivicu. Krivica ili nevinost optuženog biće potvrđeni iznošenjem dokaza. Kao dokazni materijal pred sudom uzimaju se: izjave svedoka, svedočenja eksperata, dokumenta, dokazi sa mesta izvršenja krivičnog dela i još mnogo toga.

Po okončanju saslušanja, prvo državni tužilac dobija završnu reč; potom sledi završna reč branioca. Na kraju tužilac i branilac podnose zahtev za kažnjavanje ili oslobađanje optuženog. Poslednju reč dobija optuženi, ako ima još nešto da kaže. Potom se sud povlači na većanje, odlazi u prostoriju za većanje. Sud

je potpuno nezavisan u donošenju presude i ne zavisi ni u čemu od zahteva državnog tužioca. Sud procenjuje na osnovu otežavajućih i olakšavajućih okolnosti trajanje kazne, i to na osnovu predviđene kazne propisane za to krivično delo zakonom.

➔ *Napravi od pojedinačnih etapa u »suđenju dijagram toka«!* $A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D$

➔ *Objasni svoj dijagram jednom od svojih drugova! Neka ti potom taj isti drug objasni sliku sudnice gore!*

B29: METODE ZA PLANIRANJE RADA, VREMENA I UČENJA

OSNOVNA IDEJA: Pismeni zadaci su važna stvar u svakodnevnom učenju učenika. Oni su istovremeno prilika za izazov i ispitavanje učinka. Od njih se strahuje i uvek izazivaju stresne situacije i nesigurnost kod učenika.

Stres je do određene granice koristan i unapređuje rad, ali ukoliko je učenik preopterećen, moraju se preduzeti protivmere. U te protivmere ubrajaju se strateška razmišljanja i vežbanja koja doprinose efikasnijoj pripremi za pismene zadatke. Mnogi učenici prave određeni broj nepotrebnih grešaka koje još više izazivaju nesigurnost i neuspeh. Oni npr. počinju s pripremom za pismeni zadatak suviše kasno. Ograničavaju se na iščitavanje, bubanje novog gradiva neposredno pred pismeni zadatak, žele da nauče sve to gradivo napamet, ne prave strukture i »mostove«, premalo se koncentrišu na svoje slabosti, ne prave kalendar termina itd. Ove i druge nedostatke pokušavamo da otklonimo pomoću narednih saveta u učenju. Vežbanja i materijali koji ovo dopunjuju mogu se naći i na drugim mestima u ovoj knjizi (npr. B 2, B 4, B 7, B 8 kao i u B 25).

VEŽBANJA: U središtu vežbanja koja će ovde biti razmotrena nalazi se tekst na četiri strane, koji sadrži veliki broj uputstava i podsticaja za pripremu pismenih zadataka (videti *a*). Da bi učenici dosledno

proradili i procenili ovaj tekst, daje im se zadatak da naprave odgovarajući plakat (plakat na kome se nalaze pravila) i da ga nakon toga predstave i ostatku razreda. Ovaj zadatak će se raditi u manjim grupama. Nastavnik umnožava prikazani informativni tekst i deli ga učenicima. Oni čitaju tekst i zajedno u grupi izdvajaju najvažnije savete u učenju; razgovaraju o svakom pravilu pojedinačno, razvrstavaju ih, razmatraju najbolje načine njihovog prikazivanja. Na koji će način da oblikuju svoj plakat i kako će grafički da povežu sve savete u učenju, prepušta se da sami odaberu. Nastavnik bi trebalo tj. mora u ovoj fazi oblikovanja da se drži poprilično po strani, kako bi došla do izražaja kreativnost učenika. Veličina plakata trebalo bi da bude oko 80 cm x 120 cm. Dovoljno je upotrebiti beli papir ili bilo koji drugi jeftiniji papir. U svrhu oblikovanja plakata naći ćete nekoliko saveta, počev od radnog lista *b*, u obliku slagalice. One predstavljaju dodatnu potporu za rad sa osnovnim tekstom *a*.

OCENJIVANJE: Svaka grupa učenika pojedinačno prezentira svoje plakate u plenumu; objašnjavaju svoj »dizajn« i način prikazivanja pravila, razgovaraju sa ostalim učenicima o tome, i na kraju izlažu svoje proizvode u učionici. Nastavnik može po potrebi u ovoj fazi prezentacije da dopuni, ispravi, postavi pitanja, podvuče, saopšti svoje viđenje i na drugi način da se potruži da sve razjasni. Na kraju se radni list *b* obrađuje i to po uputstvima koja su navedena u igri obrazlaganja.

NEOPHODNO VREME: Za pripremu, oblikovanje, prezentaciju i ocenjivanje plakata za učenje tj. plakata sa pravilima potrebno je 1 do 2 nastavna časa. Za radni list *b* dovoljno je od 15 do 20 minuta.

OBLIKOVANJE PLAKATA ZA UČENJE

Tekstovi koji slede sadrže uputstva i savete pri pripremi pismenih zadataka. Naime ako neorganizovano pristupiš pripremi pismenih zadataka, ne treba da se iznenadiš ako odjedanput shvatiš da si mnogo zaboravio. Nesigurnost, izgubljenost, strah i smanjena moć prisećanja uglavnom su posledica nedovoljne pripreme. Uz malo spretnosti i razmišljanja mogao bi veći broj učenika sigurno da prođe uspešnije! Znači samo napred, pronađite pravila!

- ➔ *Pažljivo pročitaj tekstove koji slede! Obeleži bitna mesta! Prepiši definicije!*
- ➔ *Napravite u manjim grupama velike plakate na kojima će se nalaziti važna pravila pripreme pismenih zadataka! Prikažite pravila pregledno i uočljivo!*
- ➔ *Prezentujte vaše plakate razredu. Odgovorite na pitanja koja su se javila! Izložite plakate u učionici!*

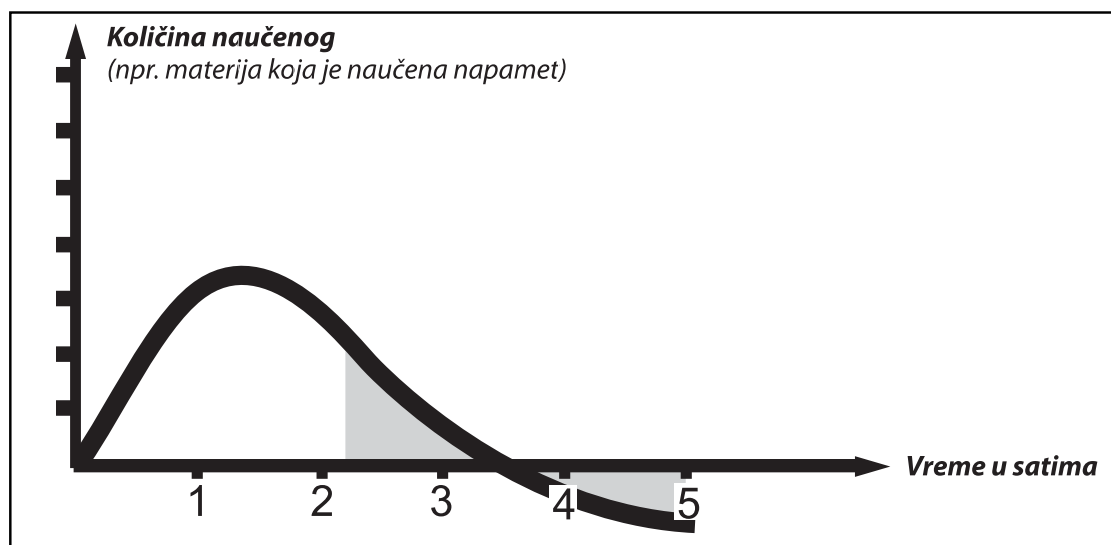
Odlučujući preduslov za uspeh na pismenim zadacima je dosledno vežbanje i ponavljanje, kako bi se materija zadržala u pamćenju. Ali kako izgleda to vežbanje? Mnogi učenici misle da je najbolje vežbati pred sami pismeni zadatak kako ne bi zaboravili puno. Ali ovo mišljenje je netačno iz dva razloga: kao prvo naše pamćenje je koncipirano tako da mu je potrebno jedno određeno vreme dok se materija ne učvrsti do te mere da se po potrebi ponovo može pronaći. Zbog toga ne bi trebalo ni u kom slučaju na dan pre pismenog zadatka učiti novo gradivo; ponavljanje već uvežbanog gradiva trebalo bi da bude sasvim dovoljno.

Drugi razlog što je »učenje do poslednjeg daha« loše leži u tome što sveža materija lako može da napravi haos u mozgu što vodi panici, nesigurnosti i nedostatku koncentracije. Stoga nije čudo što na početku pisanja pisanih zadataka često vlada prilična zbrka, što naravno loše utiče na uspeh.

Treći razlog je taj što kasno započinjanje učenja po svim pravilima ima za posledicu da se odjedanput mora ponavljati velika količina materije, tako da se satima mora bubati.

Kako pokazuje dijagram sa krivom, bubanje satima vodi smanjenju praga podnošljivosti učenja, tj. povećavanjem broja sati učenja smanjuje se količina prihvaćene materije. Posle tri i po sata dostiže se čak nulta tačka; ono što se s jedne strane prihvati, s druge strane biva ponovo izbačeno iz pamćenja. Ovakva promena može pod određenim okolnostima dovesti dotle da na kraju uprkos intenzivnim naporima vlada veće nerazumevanje nego pre toga, tj. više se zaboravi staro nego što se zapamti novo. Posledice su glavobolja i iscrpljenost, sumnja u samoga sebe i razočaranje. Za pismeni zadatak sledećeg dana to je sasvim sigurno loša podloga.

Savetuje se pravovremeno i redovno ponavljanje. To vodi do boljeg pamćenja materije, rasterećuje pamćenje, pruža veću sigurnost i dovodi do rasterećenog rada tokom pisanja pismenih zadataka. Za to postoji naime još jedan preduslov pored gore već navedenog: naime, aktivno i raznovrsno oblikovanje svih faza ponavljanja pojedinačno. Jer samim ponavljanjem, čitanjem ili gledanjem ne može se postići puno – iako veliki broj učenika misli da je to u redu. Ako materiju treba dugoročno zapamtiti, treba pronaći pravi način koji pomaže pamćenju, strukture i ostale mreže pojmova koje će materiju učvrstiti u mozgu. Površnim čitanjem ne postiže se »dugoročno« pamćenje.

Radi toga moraju se u fazama ponavljanja praviti npr. tabele, prikazi i skice, ključni pojmovi se moraju razvrstati pregledno, moraju se napraviti kartice za učenje, izmišljati mostovi za pamćenje, zapisivati definicije, praviti puškice, voditi diskusije, držati predavanja, pripremati probni testovi, pisati probni radovi, igrati igre pitanje-odgovor i raditi ostale aktivne forme vežbanja. U osnovi važi da: što je materija preglednije pripremljena, to se aktivnije i pamti i samim tim bolje ostaje u pamćenju. Neće biti potrebno nositi »puškice« na pismene zadatke; promišljeno sastavljanje puškica predstavlja odlučujući korak. Materije koja je na taj način dospela u pamćenje učenik će se setiti na kontrolnom zadatku – pa čak i kada se ne koriste puškice.

Priprema za kontrolni zadatak zahteva što je moguće aktivnije i promišljenije vežbanje i ponavljanje. Potrebno je i odgovarajuće planiranje vremena i rada. Osnovno pravilo »dobar plan je pola posla« važi i za pripremu kontrolnih zadataka. Najbolje je u te svrhe koristiti mali kalendar u koji će se upisivati termini ili poster za termine, kako bi se imao pregled u svakom trenutku. U taj kalendar termina unosiće se kako datumi predstojećih kontrolnih zadataka tako i odgovarajuće faze ponavljanja. Savetuje se da se plan napravi najmanje nedelju unapred i da se potom redovno dopunjuje. Inače će se ponovo doći do nepovoljne situacije tj. radiće se ponovo u zadnji čas. Pokazalo se korisnim da se – ako je moguće – predvidi jedna faza razmišljanja za vreme vikenda kada će se sakupljati termini za dve nedelje unapred, i potom unositi u plan. Gore navedene tvrdnje po kojima vežbanje i ponavljanje vode uspehu treba pri tom imati u vidu.

Očemu treba još razmišljati prilikom priprema za kontrolni zadatak? Jedna ne tako zanemarljiva tačka je vežbanje osećaja za tačno vreme. Pošto je na kontrolnim zadacima vreme za izradu zadataka najčešće veoma kratko, preporučuje se ponekad da se određene grupe zadataka – eventualno i testovi tj. kontrolni zadaci koji predstoje – da se prorade pod pritiskom vremena. Time se može vežbati osećaj za vreme i unaprediti način rada u kome se stremi ka cilju. Ovde može biti od pomoći ako učenici oforme u školi ili kod kuće jedno manje »društvo sa kojim će da rade« i naizmenično prave i daju zadatke za vežbanje koji će morati da se urade u određenom (kratkom) roku. Budilnik koji će biti namešten da zvoni u određeno vreme može pri tome da bude veoma koristan. Ako vreme koje je predviđeno ne bude dovoljno onda je to pokazatelj da se nije radilo dovoljno dosledno.

Ujutro na dan kontrolnog zadatka ne bi trebalo više ponavljati kako ne bi došlo do nastanka nepotrebne dodatne nervoze i straha. Najčešće se čitanjem pod stresom u autobusu ili pre časa stvara samo dodatna zbunjenost. Pod ovim uslovima učenje sigurno ne koristi. Najbolje bi bilo preskočiti diskusije, izveštaje i pitanja drugih učenika neposredno pre kontrolnog zadatka. Jer sve što opterećuje ili daje dodatnu nesigurnost samo može biti nedostatak.

Čim se podele zadaci na početku kontrolnog zadatka, kao prvo je veoma važno pažljivo pogledati svaki zadatak pojedinačno i tačno shvatiti šta se tačno traži i šta je ponuđeno. Ako i pored intenzivnog razmišljanja nešto ostane nejasno, trebalo bi u svakom slučaju pitati nastavnika. Samo hrabro! Nakon toga trebalo bi grubo odrediti redosled izrade zadataka, vreme otprilike podeliti i početi sa onim zadatkom kod koga je uglavnom sve jasno (to ni u kom slučaju ne mora da bude prvi zadatak). Uspeh na početku smiruje i uliva samopouzdanje. Čak i pri obradi ostalih zadataka ne treba se okomiti na neki problem već brzo i bez griže savesti preći na neki lakši zadatak. Pri izradi samog zadatka mora se voditi računa o tome da se precizno odgovori na pitanje. Onaj koji napiše previše koji se ne koncentriše na bitno ili ko previše okoliša, samo sebi nanosi štetu.

Kontrolni zadaci ne predviđaju da se neko oslobodi svog nagomilanog znanja već se očekuju precizni odgovori na precizna pitanja. Osim toga nepromišljano piskaranje je samo gubljenje vremena. I kao što je pomenuto, vreme za izradu kontrolnih zadataka je najčešće veoma kratko.

Naravno da uspeh na kontrolnom zadatku ne zavisi samo od umeća i metodskog znanja određenog učenika, već uz sve to ide i malo sreće. Ah, da, trebalo bi da se sreća posebno smeši vrednima!

IZBRBLJATI REČENICE

i
u redovno
malim porcijama
Vežbaj

1

poslednji čas
zbunjuje Učenje u

2

što način
ponavljaj Vežbaj
i na aktivniji

3

pre sa za
dana pripremom
kontrolni Počni
zadatak nekoliko

4

kalendar
termine važne
Zapiši u

5

sa ili zajedno
nekim drugom
Vežbaj drugaricom

6

Pojmове koji se nalaze gore sastavi u logične rečenice i upiši ih u polja dole!

Образложи nekom drugu/dugarici iz razreda jednu rečenicu! Razovarajte o pitanjima koja su se pojavila!

1	4
2	5
3	6

B30: DOMAĆI ZADACI URAĐENI NA LAK(ŠI) NAČIN

OSNOVNA IDEJA: Sličan oblik nesigurnosti pojavljuje se kako pri pripremi za kontrolne zadatke tako i pri izradi domaćih zadataka. Veliki broj učenika počinje da radi domaće zadatke odmah nakon ručka, kada se sva energija slije u stomak. Rade bezvoljno i bez odmora samo da bi se otarasili nesnosnih domaćih zadataka. Niti razmišljaju o redosledu predmeta niti o preglednoj podeli. Promišljenog planiranja rada i vremena uglavnom nema. Druga grupa su oni koji odlažu zadatke koliko god je to moguće, ni to naravno nije ni u čemu bolje. Ti učenici sede najčešće uveče, kada im je organizam već u stanju pripreme za spavanje, i rade svoje domaće zadatke ili ih rade ujutru na brzinu u autobusu ili školskom dvorištu. Evidentno je da svi ti napori nemaju uspeha. Samo što najveći broj učenika to ne zna. Veliki broj učenika iz neznanja, navike ili zbog nepromišljenosti ostaje pri opisanoj praksi. Materijali koji slede trebalo bi da posluže kao podsticaj za menjanje te prakse.

VEŽBANJA: Prvo vežbanje odnosi se na izradu pravila za organizaciju i planiranje domaćih zadataka, kojih će se učenici pridržavati.

Odgovarajući osnovni tekst *a* obuhvata tri stranice. Nastavnik umnožava ove osnovne informacije i deli ih učenicima. Oni čitaju, markiraju i razgovaraju o predloženim savetima za učenje, u manjim grupama; razmenjuju iskustva i po potrebi razgovaraju o problemima u sopstvenoj praksi izrade domaćih zadataka. Nastavnik je u ovoj fazi partner za razgovor i stoji na raspolaganju u ulozi savetnika. Cilj ove faze izrade je da se na kraju sastavi nekoliko centralnih »definicija« i uz pomoć lista za zapisivanje *b* prvo zapišu, a potom prikažu na tabli od plute (panou) – pod pretpostavkom da u učionici ima takva tabla. Dodatna mogućnost prikazivanja je pravljenje što preglednijeg plakata sa pravilima (videti B 29). Dalja razmišljanja o uređenju mesta za rad podstiču se radnim listom *c*.

OCENJIVANJE: »Definicije« do kojih su došle grupe biće predstavljane u plenumu jedna za drugom, na kraju će se uporediti i sažeti u 8 do 10 centralnih pravila. Pitanja tj. nejasnoće koje se jave pri tome rešiće

nastavnik ako je to potrebno. Potom će se izrađena pravila okačiti na pano. Svako od izrađenih pravila može se zapisati na male papire da bi ih potom učenici izvlačili i ukratko obrazlagali i objašnjavali. Ako se odabere pomenuta alternativa i naprave veliki plakati sa pravilima (videti B 29), onda se ovaj plakat prezentuje u plenumu i razgovara se o njemu. Prednost prikazivanja na plakatu je u tome što se pravila upečatljivo prikazuju (grafički prikaz). Napravljeni plakati mogu se, u određenim okolnostima, upotrebiti i kao impuls / materijal na roditeljskom sastanku.

NEOPHODNO VREME: za izradu, prezentaciju i ocenjivanje pravila potrebno je do dva časa – u zavisnosti od toga koliko intenzivno će se sprovesti faza ocenjivanja. Ako se prave plakati treba računati dodatno vreme. Za radni list *c* dovoljno je od 15 do 20 minuta.

OBRADA TEKSTA SA INFORMACIJAMA

Tekst sa informacijama koji sledi sadrži jedan broj korisnih saveta na temu domaći zadaci. Izrada domaćih zadataka čini nam se lakom, ali u stvarnosti se mnogo toga može uraditi pogrešno tj. nedovoljno dobro. Ako nam izrada domaćih zadataka predstavlja nezanimljiv posao ili ako uprkos svim naporima ništa ne zapamtimo, može se desiti da je razlog tome pogrešno pristupanje izradi. Čak je i pri izradi domaćih zadataka potrebno određeno planiranje. Ono o čemu treba voditi računa predstavljaju nam sledeće rečenice.

Pročitaj pažljivo teksta sa informacijama! Obeleži važna mesta! Zapiši na osnovu teksta pravila/definicije!

Upiši šest do osam pravila/definicija u zapisnik koji je predviđen u te svrhe i koji će vam vaš nastavnik podeliti!

Marko je upravo završio ručak. Njemu ne samo da je jelo teško palo već i domaći zadaci koje treba da uradi. Zato najbolje da odmah počne, kako bi se ovo svakodnevno mučenje što pre završilo. Ali stop! Ovo mučenje zasigurno da nije dobar početak: kako za za uspeh u učenju tako i za Markovu dobrobit uopšte! Posle ručka sva energija prvo pređe u stomak i stoga je više nema u glavi. Radi toga savetuje se da se prvo posle ručka malo odmori – možda malo i prošetata, opusti uz neku lepu muziku ili čak i malo odspava, u svakom slučaju ne treba se odmah posle ručka baviti napornim poslovima. Posle jedne faze odmaranja koja bi trebalo da traje od pola sata do sat vremena svet potpuno izgleda drugačije. Telo i duh su sakupili novu snagu i sada može da se počne sa izradom domaćih zadataka.

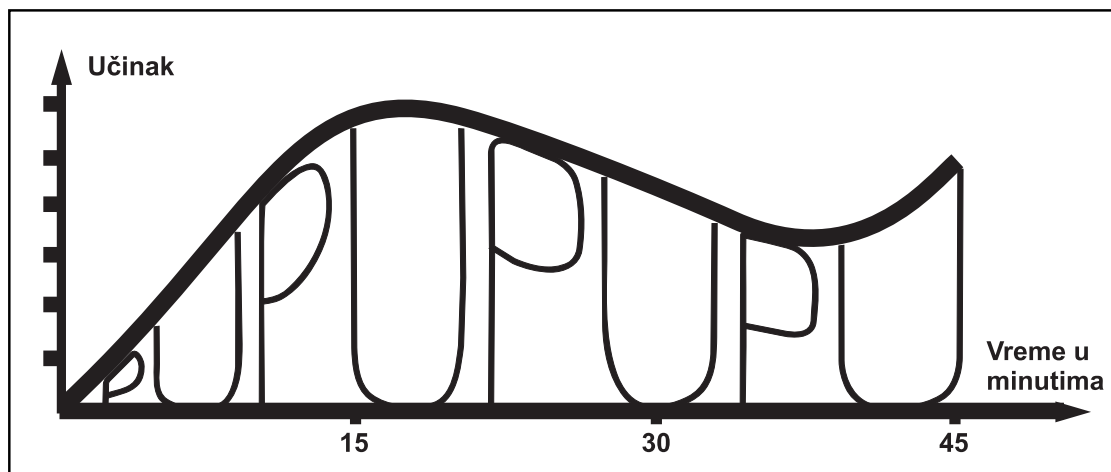
Neki učenici smatraju da su najpogodniji večernji sati za učenje, jer tada nema ničega što bi skretalo pažnju na nešto drugo. Pri tome je samo jedan deo istinit, naime činjenica da bi trebalo izbegavati bilo šta što skreće pažnju sa rada. Inače su večernji sati vreme koje nije pogodno za rad jer je organizam već počeo da se priprema za spavanje.

Trebalo bi voditi računa i o tome da se domaći zadaci rade uvek u utvrđeno vreme, pošto je onda organizam u stanju da se prilagodi na takvu situaciju. Sticanjem takve navike organizam se na kratko ili duže vreme programira tako da se u to vreme uključi za učenje isto kao što se u večernjim satima priprema u određeno vreme za spavanje tj. mirovanje.

Kada je posao započet dobro, onda se krivina učinka duže vreme nalazi jako visoko. Koliko dugo će da ostane gore zavisi između ostalog i od toga koliko

raznovrsno se rade domaći zadaci tj. porcije domaćih zadataka. Na početku bi trebalo, kao što je već pomenuto, raditi relativno lake i interesantne zadatke (faza zagrevanja). Potom slede teže porcije pošto je učinak izvesno vreme veoma visok. Potom sledi opet nešto teže i na kraju možda ponovo nešto veoma teško. Kada znamo da uskoro završavamo, tad je lakše raditi teške zadatke.

Promene ne treba da se tiču samo težine zadataka, već treba redovno menjati načine učenja. Kada pismeno i usmeno učenje slede jedno za drugim to doprinosi, zaključeno na osnovu dosadašnjih iskustava, izbegavanju jednoličnosti koja pretili kada ne dolazi do promene. P - U Šema koja sledi prikazuje ova pravila. Kada se redovno smenjuju pismeno i usmeno, to doprinosi želji za učenjem i povećanju ličnih radnih sposobnosti.

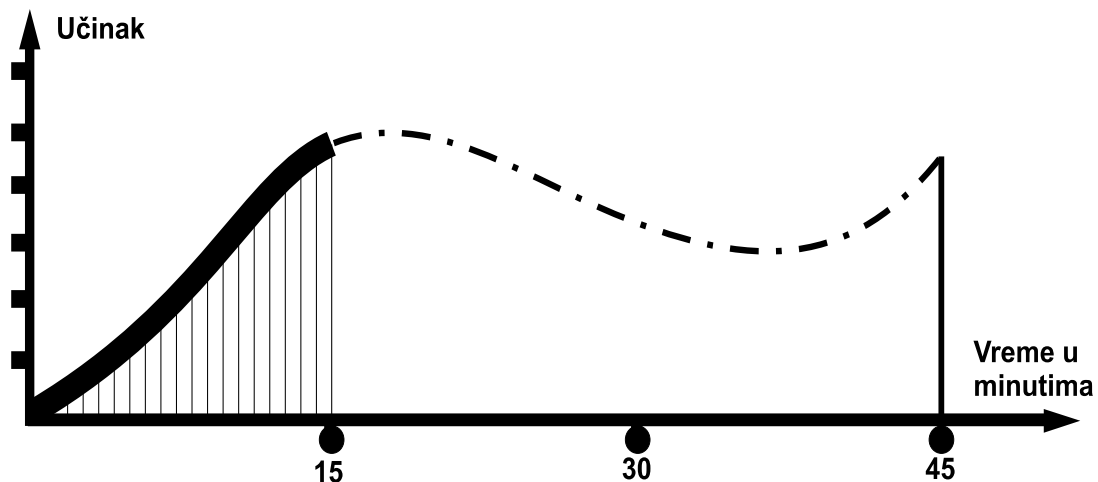

Ovo poslednje se odnosi i na pridržavanje pravila u odmaranju tokom izrade domaćih zadataka. Dokazano je da manje i veće pauze pomažu zadržavanju svežine. Onaj koji radi a da se pri tome ne odmara on se samo muči i ništa ne uspeva da nauči. Bolje je svakih pola sata napraviti pauzu od 5 minuta. Najbolje je ustati uraditi nešto (npr. doneti sok, napraviti par čučnjeva, slušati omiljenu muziku...) i pri tome se opustiti. Ako izrada domaćih zadataka traje nekoliko sati, savetuje se da se posle sat do sat i po napravi jedna duža pauza u trajanju od dvadeset minuta. Ta pauza bi trebalo da služi samo za opuštanje, a ne za recimo gledanje televizije ili igranje igrice pomoću kompjutera ili bilo kakve druge sporedne teške aktivnosti. Treba izbegavati bilo kakva opterećivanja, jer ona smetaju procesu rada, smanjuju pažnju, ugrožavaju uspeh u učenju i produžavaju vreme izrade domaćih zadataka. Ovo poslednje se odnosi i na neuredno radno mesto na kome se od prevelikog nereda ne može snaći i raditi.

Pre nego što se počne sa izradom domaćih zadataka, trebalo bi pomalo planirati, kako bi potom sve bilo lakše. U to planiranje se pored ostalog ubraja deljenje domaćih zadataka na manje pregledne porcije. Ovi delovi zapisuju se na posebne cedulje i kače na tablu tako da se mogu lako uočiti. Na ovim ceduljama se može npr. napisati »knjiga iz matematike str. 17, zadaci od 3 do 5«, »engleski

jezik – nove reči, lekcija 4«, »gramatika engleskog jezika, knjiga str. 36« itd. Ove male ceduljice su korisne jer imamo pred očima jednako male radne korake, između kojih se mogu odrediti manje ili veće pauze; s druge strane, može se na tabli pregledno videti kako se smanjuje broj domaćih zadataka. Na taj način stiče se utisak o manjim uspesima, što navodi na dalje »raščišćavanje«.

Uplaniranje ubraja se određivanje načina na koji ćemo raditi. Bitno je pri tome zapitati se: kojim zadatkom počinjem? Da li treba početi teškim ili lakšim zadatkom? Puno toga govori u korist tome da treba početi lakšim zadatkom, kako bi sam početak bio pozitivan. Kako znamo, svaki početak je težak. To se odnosi i na izradu domaćih zadataka. Kako pokazuje nacrtana kriva učinka, mora se u prvih 15 minuta polako raditi pre nego što se dođe u stanje neophodne koncentracije i dobrog učinka. Što je interesantniji i zadatak na početku i što više vodi uspehu to je bolje. Ovo daje podsticaj za rad i poboljšava učenje. Postizanjem uspeha povećava se i samopouzdanje a većim samopouzdanjem povećava se i šansa da se reše čak i teži zadaci. Veliki broj učenika počinje sa izradom domaćih zadataka upravo suprotno. Oni misle da je bolje prvo završiti ono što je najteže, kako bi posle bilo lakše. Može se desiti da nekim učenicima ovo pođe za rukom, ali sve u svemu ovaj način se ne preporučuje pošto postoji velika opasnost da mučenje na početku dovede do nezadovoljstva i sumnji. Ova tvrdnja je utoliko istinitija jer je sposobnost za rad na početku mala (pogledaj krivu).

SAVETI ZA UČENJE KRATKO I JASNO

1

5

2

6

3

7

4

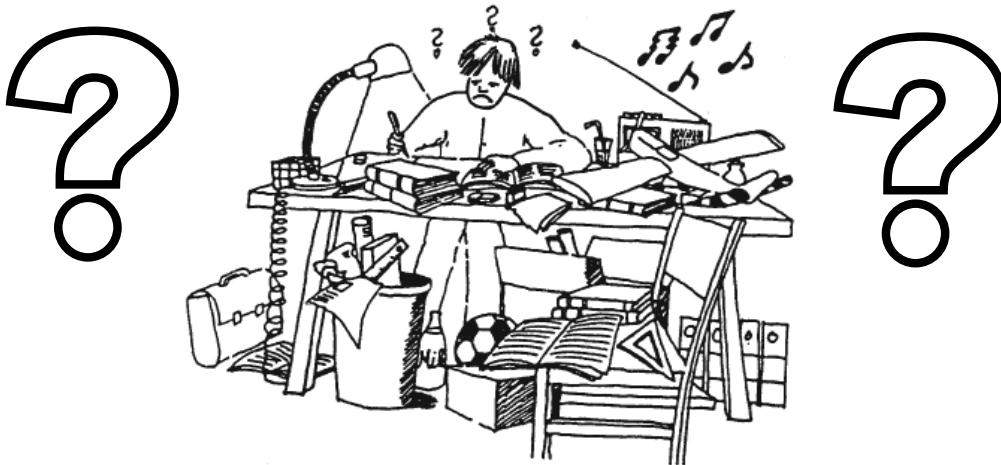
8

Sastavi na osnovu teksta sa informacijama 6 do 8 definicija (pravila) koje će kratko i jasno da ukazuju na to o čemu treba voditi računa pri izradi domaćih zadataka! Unesi svoje definicije/pravila u polja gore!

Kada završite, sakupite svoja pravila i razgovarajte o njima u razredu! Zakačite najvažnija pravila (oko 8 do 10) na tablu u učionici!

(NE)RED U RADNOM KUTKU

Upitnik: staviti krstić na odgovor	DA	NE	Važna sredstva za rad
Da li se kod težeg gradiva odričeš muzike?			
Da li je tvoje mesto za rad dovoljno osvetljeno?			
Da li povremeno provetravaš svoju radnu sobu?			
Da li je radna površina tvog stola dovoljno velika?			
Da li pre početka učenja sklanjaš predmete koji ti ne služe za učenje?			
Da li su ti sredstva za rad koja često koristiš pri ruci?			
Da li su tu najvažnija sredstva za rad?			

- ➔ *Napiši kritički komentar za gornji prikaz! Razmenite svoja mišljenja, zamerke i iskustva u malim grupama!*
- ➔ *Kako izgleda tvoj pisaći sto? Ispričajte to jedni drugima u malim grupama i ustanovite nedostatke!*
- ➔ *Stavi krstić u gornji upitnik na tačan odgovor! Osim toga, unesi u tabelu desno najvažnija sredstva za rad, koja treba da stoje na mestu za rad! Uporedite svoje rezultate i razgovarajte o njima u malim grupama!*

B31: MALA ABECEDA PLANIRANJA VREMENA

OSNOVNA IDEJA: Vreme koje je na raspolaganju je, po pravilu, kratko i treba ga planirati, ako nećemo da ga protraćimo bez rezultata. To važi za planiranje rada u toku prepodneva u školi, kao i za organizaciju popodneva. O ritmu i povećanju efektivnosti pri izradi domaćih zadataka već smo pričali u B 30 i dali ideje. I za pripremu pismenih zadataka dati su u B 29 razni saveti za učenje, koji su uključivali i pitanje planiranja vremena. Pod planiranjem vremena se, pri tom, nikako ne misli samo na racionalno oblikovanje tokova rada, već i na neophodne faze opuštanja i slobodnog vremena koje takođe treba isplanirati, i koje treba ozbiljno shvatiti. Većina učenika, doduše, i te kako ostavlja sebi dovoljno »pauza«, samo one po pravilu nisu povezane sa opuštanjem i regeneracijom, već sa hiperaktivnošću na drugim poljima (televizija, kompjuterske igrice, itd.). Smisleno i promišljeno postupanje sa vremenom koje stoji na raspolaganju i te kako još mora da se ozbiljno prouči. To važi, kako za učenike, tako i za mnoge odrasle. Naredni materijali za vežbu pružaju učenicima priliku da kritički razmisle o sopstvenom »upravljanju vremenom« i da vežbaju na primerima. Trebalo bi da uslede i dalji eksperimenti vezani za planiranje vremena.

VEŽBE: Radni list *a* od učenika zahteva da uđu u trag svojim »kradljivcima vremena«, tj. da otkriju situacije i svoje ponašanje koje vodi sumnjivoj potrošnji vremena. Dok ispunjavaju dati upitnik, učenici postaju svesni svojih navika i nedostataka; oni razmatraju svoj način planiranja vremena i rada i time dolaze do ideja za efikasnije upravljanje vremenom. Sličan cilj ima i radni list *b*. Od učenika se traži da za period od nedelju dana vode zapisnik, naime, da beleže sve što rade od 14 h do 22 h. Ovaj dokaz o potrošnji vremena primorava učenike da detaljno zabeleže realno stanje, a istovremeno stvara osnovu za izvesna strateška razmišljanja. Radnim listom *c* se, konačno, izvodi jednostavna igra odlučivanja, kod koje učenici treba da naprave plan vremena polazeći od jednog slučaja. Pri tom treba izabrati među mnoštvom mogućih aktivnosti, tj. treba postaviti prioritete i zatim ih obrazložiti.

PROCENA: Prva faza procene se odvija u pojedinačnim grupama, u kojima se rezultati rada porede, o njima se razgovara i, ako je potrebno, rešavaju se problemi. Potom se o »kradljivcima vremena« koji su ustanovljeni u radnim listovima *a* i *b*, diskutuje i oni se jasno prikazuju na velikom posteru. Dnevne planove koji su nastali na osnovu radnog lista *c*, izabrane grupe prenose na folije pa ih pred svima prezentuju i obrazlažu. Dalje, učenicima se može ponekad zadati da izrade konkretne nedeljne planove za rad, planove za projekat ili druge planove rada, koji će se potom zajedno obraditi.

POTREBNO VREME: Za radni list *a* je – uz intenzivnu procenu – potreban otprilike jedan školski čas (ispunjavanje upitnika, razgovori u malim grupama, identifikovanje glavnih »kradljivaca vremena«, vizualiziranje). Za procenu nedeljnog zapisnika (videti *b*) najčešće je dovoljno 20 do 30 minuta. Igra odlučivanja traje najmanje jedan školski čas (pojedinačna odluka, odluka grupe, procena).

B 31a

SAMOISPITIVANJE

NA TRAGU KRADLJIVCIMA VREMENA

Ova izjava je...	tačna	delimično tačna	netačna
Ja prečesto i isuviše dugo pričam telefonom sa svojim drugovima i drugaricama.			
Isuviše vremena provodim pred televizorom i/ili kompjuterom zbog igrice.			
Isuviše oklevam i odlažem »neprijatne« poslove.			
Ja često radim isuviše zagrizeno; to mi oduzima svežinu duha, a konačno i vreme.			
Imam toliko hobija, da jedva stižem da obavim školske zadatke.			
Često nepotrebno dugo tražim neke stvari, jer nisam dovoljno uredan.			
Česti posetioци i prekidi isuviše mi odvlače pažnju.			
Ja često volim da slušam muziku dok radim domaće zadatke, što mi odvlači pažnju pa mi je potrebno više vremena.			
Često radim bez plana i stoga, u stvari, ne napredujem.			
Teško mogu da kažem ne, kad drugi pokušavaju da me odvrte od posla.			
Često odgađam zadatke; što me opterećuje i koči moj rad.			
Sam sebi često otežavam stanje, isuviše razmišljajući i te stoga ne napredujem.			
Radim isuviše sporednih stvari i premalo se koncentrišem na važne zadatke.			
Ja po pravilu radim samo pod pritiskom vremena, zbog čega sam stalno u grču.			

Označi krstićem koja izjava je za tebe tačna, koja je delimično tačna ili netačna!
Možeš eventualno da upotrebiš i prazno polje!

Potom uporedite svoje rezultate u malim grupama i razmislite šta biste mogli da uradite protiv utvrđenih »kradljivaca vremena«! U svakom slučaju preduzmite nešto!

B 31b

MERENJE VREMENA

NAPRAVITI ZAPISNIK O POTROŠNJI VREMENA

Vreme	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA	ČETVRTAK	PETAK
30					
14.00					
30					
15.00					
30					
16.00					
30					
17.00					
30					
18.00					
30					
19.00					
30					
20.00					
30					
21.00					
30					
22.00					

*U toku jedne nedelje tačno beleži kako provodiš vreme od 13.00 h do 22.00 h!
Unosi podatke svakodnevno! Uneti podaci neka budu precizni i potpuni!*

Uporedite svoje rezultate u malim grupama! Potražite slaba mesta (kradljivce vremena, nedostatak promene i opuštanja, itd.), prodiskutujte o njima i razmenite savete i ideje - kako što bolje da iskoristite vreme!

NA TRAGU KRADLJIVCIMA VREMENA

Danas je sreda. Sandra dolazi kući iz škole u 13.10 h. Ona je prilično umorna. Posle ručka bi najviše volela da prilegne i sluša muziku, kako bi se opustila. Ali ne zna da li to sebi može da priušti. Ona zapravo ima mnogo toga da uradi. Šta joj sve predstoji, to se vidi na sledećim ceduljama »podsetnicima«. U svakom slučaju, ona ne može sve to da uradi; mora da napravi izbor i da se odluči za prioritete.

Imajući u vidu naredne cedulje – podsetnike, napravi plan vremena od 13.00 h do 22.00 h, koji preporučuješ Sandri! Upotrebi raspored vremena na narednoj strani! Unesi prioritete zadatke! Možeš da upotrebiš i raznobojne markere! Imaj na umu i slobodno vreme i faze opuštanja!

MOGUĆE SANDRINE AKTIVNOSTI

Iduće nedelje Sandra ima tri pismena zadatka. U ponedeljak iz veronauke, u utorak iz geografije i u četvrtak iz biologije.

Iz likovnog Sandra mora najkasnije do petka da završi jedan portret. Za to »umetničko delo« potrebno joj je još najmanje sat vremena.

Za 20.30 h Sandra se dogovorila sa drugaricom da idu u bioskop. Njeni roditelji se slažu s tim.

Treba da završi i sledeće domaće zadatke: iz matematike i engleskog za šta joj je potrebno po oko 30 minuta (za sutra), iz srpskog oko 1 sat (za prekosutra).

Od 19.30 do 20.15 na televiziji se prikazuje peta epizoda jedne uzbudljive serije, koju Sandra redovno gleda.

Sandra se dogovorila sa drugaricom iz odeljenja, Kristinom, da će je pozvati u toku popodneva da bi razgovarale o žurci planiranoj za iduću subotu.

Danas je na Sandru red da opere sudove. Za to joj je potrebno oko 20 minuta. Roditelji žele da se sudovi od ručka što pre operu.

Osim toga, sutra mora da ima u vidu i domaće zadatke – ponavljanje iz muzičkog i fizike; te domaće zadatke je Sandra uradila prošlog vikenda. Za ponavljanje joj je potrebno oko 15 minuta za svaki.

Sandra je na sebe preuzela zadatak da svakog popodneva prošetala pudlicu Tpsi, u vremenu od dvadesetak minuta.

B 31c

IGRA ODLUČIVANJA

Od 18.30 do 19.00 je večera; roditeljima je važno da bude prisutna i Sandra.

U 17.00 treba da joj dođe drugarica Zorana, da se igraju. Uvek voli da se igra sa Zoranom.

Na popodnevnom televizijskom programu je od 14.45 do 16.15 je jedan poznati film, koji bi Sandra volela da gleda.

Sandra hitno treba da napiše pismo drugarici iz Engleske sa kojom se redovno dopisuje, pošto joj je u subotu rođendan.

Od 15.00 do 16.00 h je u lokalnoj sportskoj hali nedeljni odbojkaški trening, na koji Sandra, redovno, odlazi. Sandra trenutno igra u kadetskoj ekipi OK »Partizan«.

Oko 16.00 Sandra može da ode sa mamom u grad. U jednom butiku je rezervisala džemper, do večeras, koji joj se veoma dopada, doduše malo je skup (5 000 dinara).

UNETI U VREMENSKI PLAN

Sati	
30	
14.00	
30	
15.00	
30	
16.00	
30	
17.00	
30	
18.00	
30	
19.00	
30	
20.00	
30	
21.00	
30	
22.00	

B32: ORGANIZOVATI PROCES REŠAVANJA PROBLEMA

OSNOVNA IDEJA: Što je nastava otvorenija za rad na projektima, za igre planiranja i druge forme samostalnog rada, to učenici češće dospevaju u situacije da se nalaze pred manjim ili većim problemima koje treba da reše stvarno ili hipotetički/u mislima. Bez obzira na to da li je reč o eksperimentu iz biologije, rešavanju tehničko-naučnog problema iz fizike, o obradi političkog problema iz sociologije, o izradi nekog projekta iz geografije, ili iz nekog drugog predmeta, od učenika se zahteva da obradi problema pristupaju dosledno i imajući u vidu cilj. Zbog toga je potrebno, da oni sagledavaju unutrašnju logiku (algoritam) rada pri rešavanju problema, da poznaju odgovarajuće methodske korake i da ih mogu, koliko-toliko, rutinski primeniti. Materijali za vežbu koji slede treba da doprinesu sticanju takve rutine, kao i da podstiču algoritmično (logično) razmišljanje i postupanje kod učenika. Naravno da priloženi, relativno apstraktni zadaci sistematizacije i redosleda ne predstavljaju zamenu za konkretno, doživljeno suočavanje sa realnim problemima u nastavi i van nje. Ali, u svakom slučaju, naredni materijali za vežbu mogu i treba da kod učenika prodube osećaj za sistematičnost i redosled koji su preduslovi rada na rešavanju problema. Jer, kad aktuelni algoritmi jednom budu memorisani, onda to u realnoj situaciji može da bude samo prednost.

VEŽBE: Radni listovi od *a* do *d* postavljaju isti zahtev: oni učenicima omogućavaju uvežbavanje modela rešavanja problema i postepeno otkrivanje odgovarajućih radnih koraka. Shodno tome, svi radni listovi su u vidu slagalice, odnosno ukrštenice, što znači da treba rešiti najrazličitije zadatke povezivanja. Radni list *a* veoma uopšteno predočava najvažnije etape rada na rešavanju problema: od utvrđivanja problema, preko traženja i ograničavanja mogućih rešenja, do ostvarivanja i kontrole različitih rešavanja problema. Radni list *b* objašnjava osnovnu logičku strukturu tehničkih procesa rešavanja problema sa njihovim različitim »da-ne-pravcima«. Radni list *c* pruža uvid u sistematičnost rada na rešavanju problema u političko-sociološkoj oblasti zadataka. Radni list *d* daje uvid u ovu sistematičnost za oblast rada na projektima, pošto rad na projektima mora da bude relativno jasno strukturiran. Sastavni deo praktično svih planova toka je tzv. »faza oluje ideja« (*brainstorming*), čija su pravila i značaj bliže dočarana u radnom listu *e*.

PROCENA: u prvoj fazi procene učenici porede svoje rezultate u malim grupama, i o njima razgovaraju. O osnovnim pitanjima, ako je potrebno, razgovara celo odeljenje i nastavnik daje objašnjenja. Pored toga, razred može da se podeli po slučajnom principu u parove; pri tom učenici prezentuju i objašnjavaju svom paru svoj model strukture. Dalje povezivanje je predviđeno posle obrade radnih listova *b*, *c* i *e*, tako što učenici treba da obrade konkretne probleme, tj. treba da sprovedu »oluju ideja«.

POTREBNO VREME: Za popunjavanje, poređenje i razgovor, za pojedine radne listove je predviđeno oko 20 do 30 minuta za svaki. Tome treba dodati kod radnih listova *b*, *c* i *e* i dodatno vreme za već naznačene pokušaje planiranja i »oluju ideja«.

POREĐATI KORAKE REŠAVANJA PROBLEMA

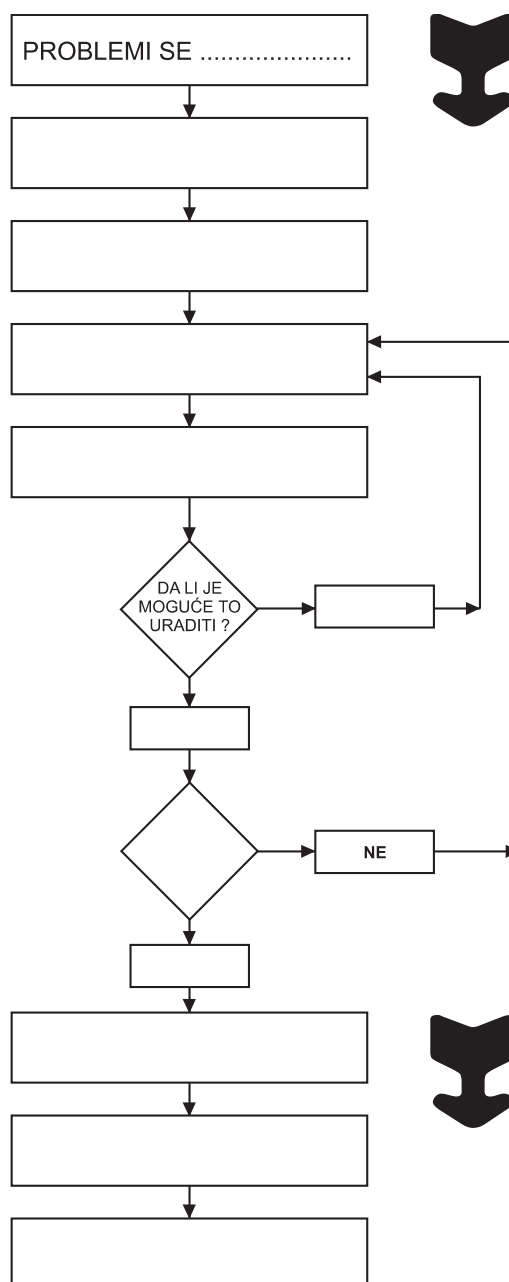
Procesi rešavanja problema slede izvesnu logiku. Kada se utvrdi neki problem (npr. učionica izgleda tako pusta), onda počinje jasno strukturiran proces informacija, planiranja i odlučivanja. Najvažniji koraci, koji slede jedan za drugim u ovom procesu, navedeni su dole u najvažnijim rečima.

➔ *Unesi navedene radne korake / pojmove u datu šemu toka tako da dobiješ odgovarajući proces rešavanja problema!*

➔ *Potom uporedite svoje rezultate u malim grupama! Razgovarajte o eventualnim odstupanjima! Razjasnite otvorena pitanja*

Glavne reči, koje treba uneti u šemu su:

- *Kontrola rezultata*
- *Traženje mogućih rešenja problema*
- *Zadovoljavajuće rešenje?*
- *Bliže određivanje problema*
- *Provera da li se može realizovati*
- *Ostvarivanje pronađenog plana rešenja*
- *Kasnije sagledavanje procesa planiranja i rada*
- *Razjašnjavanje cilja / razjašnjavanje stanja koje treba da bude*
- *Da li je moguće to uraditi?* ■ *Ne*
- Utvrđuje se problem*
- *Da* ■ *Ne* ■ *Da*

ISPUNITI MREŽU REŠAVANJA PROBLEMA

Rad na rešavanju problema ima mnogo veze sa »pokušavanjem«. Razmišlja se i pokušava ovo, razmišlja se i pokušava ono. Ovakvo postupanje po principu »pokušaja i pogreške« (*trial and error*) odražava se i na sledeći plan toka, čija je polazna tačka pokvarena plafonjera.

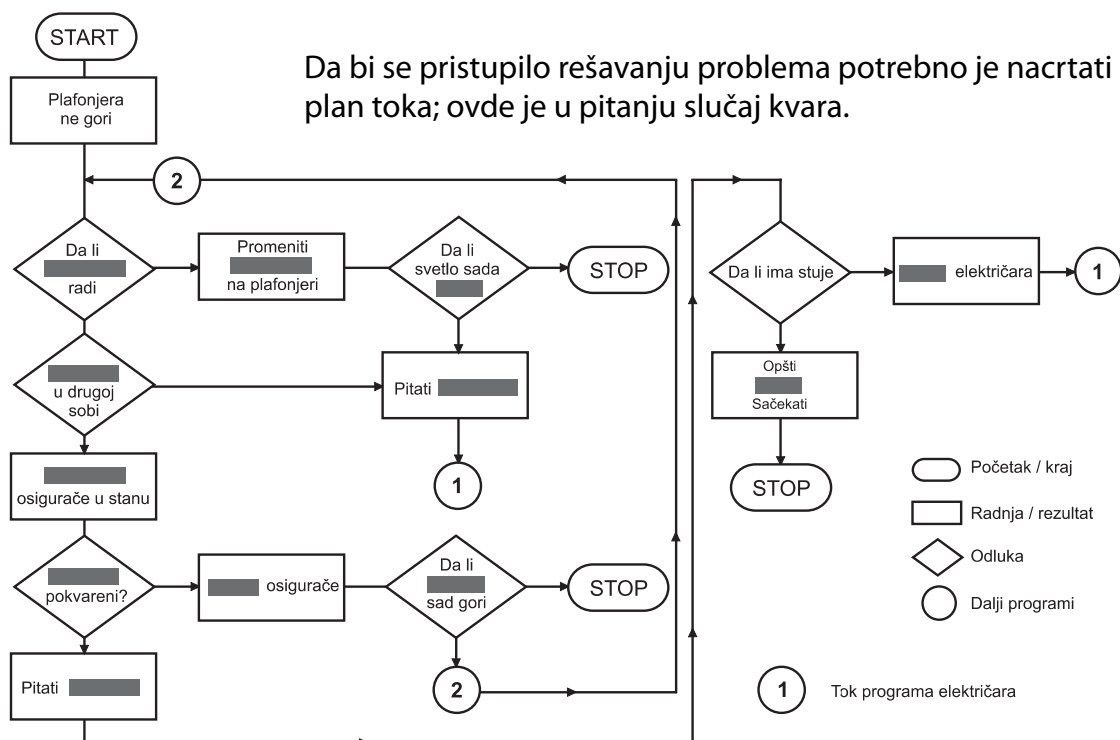

Dopuni šemu na obeleženim mestima tako da dobiješ dosledan tok!
Pojmovi koje treba da ubaciš su:

PROVERITI – UKLJUČITI – PLAFONJERA – SIJALICA – SOBNA LAMPA – ELEKTRIČAR
– NESTANAK STRUJE – OSIGURAČ – SVETLO – GORI – ZAMENITI – SUSEDI

REŠAVANJE PROBLEMA NA PRIMERU PLANA TOKA

(vidi Demel/Hajmerer 1976, str.29)

Objasni jednom drugu iz razreda ovaj plan toka! Razgovarajte o eventualnim pitanjima i nejasnoćama! Ako je potrebno, tražite savet od nastavnika!

Napravi sam ili u maloj grupi sličan plan toka za problem »zadnje svetlo na biciklu ne gori«! Naravno da zajedno možete da se odlučite i za neki drugi problem! Obrati pažnju na gornje simbole pri svom izlaganju!

OBRADA POLITIČKIH PROBLEMA

Društveno-politički problemi (npr. nezaposlenost) moraju se analizirati, objasniti i proceniti u cilju pronalaska mogućih rešenja. U donjem prikazu dat je pregled najvažnijih etapi ovog procesa rada orijentisanog na probleme. Ovaj pregled, naravno, treba da se dopuni.

Unesi naredne pojmove, odnosno rečenične delove u šemu, tako da dobiješ odgovarajući tok rada!

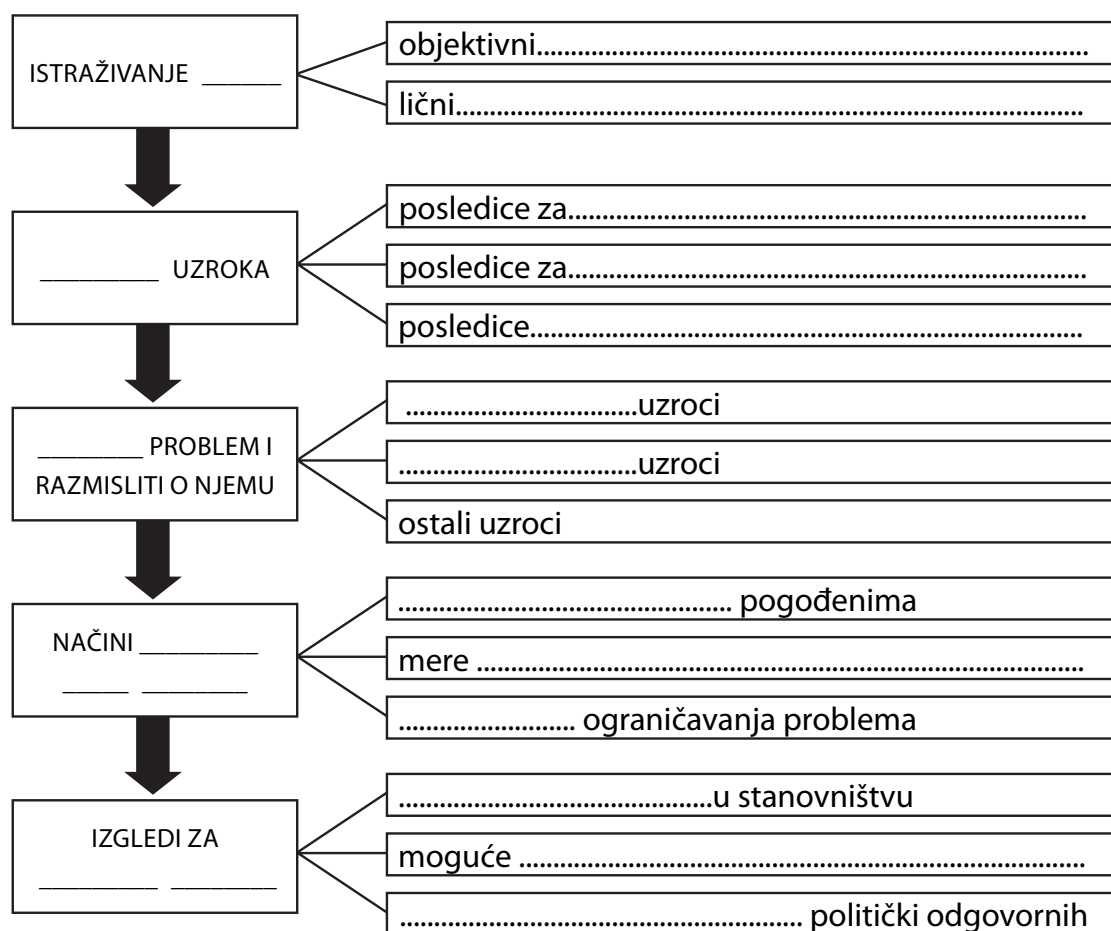
POLITIČKI – POGOĐENE – STANJE – OBEŠTEĆENJA – RASPOLOŽENJE – SPOSOBNOST SPROVOĐENJA – REŠAVANJE PROBLEMA – ANALIZA – OTPORI – DRUŠTVO – ISKUSTVA I STANOVIŠTA – PRIVREDNA – MENE – REŠAVANJE PROBLEMA – MOGUĆNOSTI – DEJSTVA – OPISATI – BORBE PROTIV PROBLEMA.

Uporedite svoje rezultate i razgovarajte o njima! Razjasnite otvorena pitanja! Ako je potrebno, pozovite nastavnika u pomoć!

Odaberite jedan politički problem i obradite ga u malim grupama prema navedenom planu toka!

ISPUNITI MREŽU REŠAVANJA PROBLEMA

Projekat se odlikuje time što jedna radna grupa pismeno planira, organizuje, sprovodi i procenjuje zadati ili samostalno izabran predviđen posao. Najvažniji koraci pri radu su u daljem tekstu navedeni bez reda.

*Pronađi redosled pojedinih radnih koraka i shodno tome, unesi brojeve od 1 do 10 u date kvadrate, odnosno krugove na desnoj strani! (1 je prva faza projekta, 10 je poslednja) *Savet za kontrolu: ako oduzmeš brojeve u krugovima od brojeva u kvadratima, kao razliku moraš da dobiješ broj 5! Ako ne dobiješ tu razliku, razmisli ponovo!*

Unesi 10 fazi projekta (radnih koraka) po pravilnom redosledu u šemu toka na levoj strani!

Uporedite svoje rezultate i razgovarajte o njima u malim grupama! Razjasnite otvorena pitanja! Ako je potrebno, potražite savet nastavnika!

TOK PROJEKTA

TOK PROJEKTA		Naknadno razmišljanje o toku projekta i radnom procesu grupe.	☐
		Obrada rezultata projekta, odnosno pripremanje male izložbe.	☐
		Razmeniti zaključke i predloge za naredni projekat.	☐
		Sakupiti ideje za obradu teme (sprovesti »oluju ideja«).	☐
		Prezentacija rezultata projekta u javnosti (učenici, roditelji, itd.).	☐
		Radne predloge držati na vidnom mestu (tabla, plakat, folija).	☐
		Rad u grupi koji je usmeren na proizvod i/ili istraživanje.	☐
		Dogovoriti se o povezanosti konkretnih radnih zadataka u čitavoj grupi.	☐
		Detaljno planiranje rada i vremena u dotičnoj maloj grupi.	☐
		Sastaviti odgovorne radne grupe za pojedine zadatke.	☐

ZAGONETNA »OLUJA IDEJA«

Rešavanje nekog problema u bitnoj meri zavisi od toga, da li će se kod odgovornih probuditi što raznovrsnije _____ i predlozi. Kako je to moguće? Jedna, kako jednostavna, tako i delotvorna _____ za proizvodnju ideja je takozvana »olujna ideja« (*brainstorming*). Karakteristika ove _____ je slobodan, nesputan tok ideja, koji se obezbeđuje sledećim _____.

- 1 KOD »OLUJE IDEJA« NE POSTOJI TAČNO I _____. SVAKA IDEJA JE _____! ŠTO JE NEKA IDEJA ČUDNIJA, TO _____.
- 2 KRITIČKE _____ I DRUGE SPUTAVAJUĆE IZJAVE SU _____ »OLUJE IDEJA« STROGO ZABRANJENE! JER, NIŠTA NE SMETA _____ VIŠE OD KRITIKE I PRERANOG _____ (KLIMANJE GLAVOM, MRŠTENJE, ILI DOBACIVANJA, POPUT »NEMOGUĆE« ILI »NEREALNO«).
- 3 OLUJA IDEJA« PODRAZUMEVA _____ . STOGA JE VAŽNO DA IDEJE POJEDINIH ČLANOVA GRUPE DRUGI U TIMU _____ I DA IH NADOGRAĐUJU. OVO MEĐUSOBNO NADOGRAĐIVANJE POVEĆAVA _____, I POBOLJŠAVA MOGUĆNOST, DA DOTIČNI _____ BUDE REŠEN.
- 4 POŠTO JE _____ ISKLJUČENA ZA VREME SAKUPLJANJA IDEJA, DAKLE, SVAKO U IZVESNOJ MERI IMA PRAVO NA _____, _____ MISLI KASNIJE MORAJU DA SE _____ .
- 5 OLUJA IDEJA« BI VREMENSKI TREBALO DA JE USKO _____. PO PRAVILU JE DOVOLJNO OD 5 DO 10 _____. IDEJE TREBA DA BUDU KRATKO I _____ IZRAŽENE, DA BI ŠTO VIŠE UČENIKA DOŠLO NA _____.

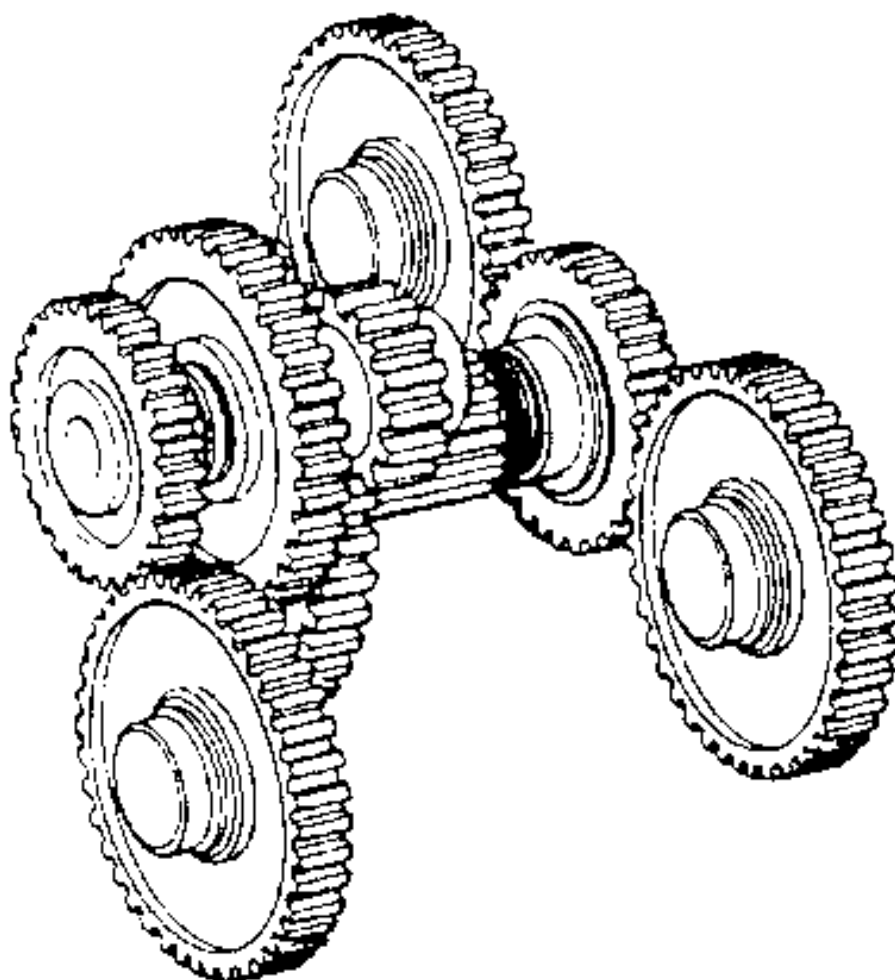
 Unesi naredne pojmove u gornji tekst, tako da dobiješ rečenice sa smislom!

ZA VREME – OLUJE IDEJA – OGRANIČENA – RED – MINUTA – TIMSKI RAD – JASNO
 – DOBRODOŠLA – PROCENE – BOLJE – PROCENE – METODA – SAKUPLJENE
 – ZABLUDE – IDEJE – KRITIKA – PRAVILIMA – POGREŠNO – PROBLEM – TOKU IDEJA
 – ZAUZIMANJA STAVA – PRIHVATE – KREATIVNOST

 Pokušajte da u grupama (5 do 8 članova) sprovedete »olujnu ideju«, obraćajući pažnju na gornja pravila! Moguće teme mogle bi da budu:

Kuda treba ići na ekskurziju u junu?	Kako da školske novine učinimo atraktivnijim?
Kako bi nastava mogla da se organizuje da bude zanimljivija / delotvornija?	Kako možemo da ulepšamo učionicu?

III. Posledice i perspektive za školsku svakodnevicu

Da bi se opisano podučavanje metoda uspešno realizovalo neophodan je, naravno, što dosledniji i promišljeniji menadžment inovacija u svakoj školi. To počinje od razumevanja uloga i od saradnje u kolegijumu, ide preko blagonaklone podrške »projektu« podučavanja metoda od strane školske uprave, sve do nove orijentacije u radu roditelja i ocenjivanju učinka. Samo ako većina nastavničkog osoblja, rukovodećih snaga i predstavnika roditelja saraduje, biće moguće da se učenju metoda da neophodan značaj. To važi, kako za rad na obučavanju u okviru višednevnih »intenzivnih kurseva«, tako i za s tim povezano negovanje metoda u nastavi pojedinih predmeta.

1. Nova orijentacija uloge nastavnika

Iz razloga navedenih u I poglavlju, preporučuje se hitno podučavanje metoda – i to, u svim školama i u svim uzrastima! To znači da tradicionalno razumevanje uloga, koje je nastavnicima bilo, a i dalje je blisko, a koje su im nametnuli njihovi profesori, školski nadzornici ili uobičajeni kurikulumi mora iz osnova da se promisli i da se delimično izmeni. Karakteristika ovog razumevanja uloga je, naime, izrazito jednostrano naglašavanje stručno-naučnih i stručno-didaktičkih zahteva. Stručno znanje je očigledno glavno središte, kako u obrazovanju nastavnika, tako i u nastavnoj praksi. Metodski i socijalni ciljevi su, naspram njega, u pozadini. Shodno tome, mnogi nastavnici sebe smatraju pretežno, ili čak isključivo »nastavnicima struke«, odnosno »prenosiocima znanja«. Njihove ambicije su usmerene u prvom redu ka objašnjavanju i razjašnjavanju gradiva, a manje ka prenošenju odgovarajućih metoda. Smatra se da je metodika rada učenika uglavnom njihova privatna stvar. Nastavni planovi i školski udžbenici podržavaju ovo jednostrano vezivanje nastave za prenošenje gradiva, odnosno znanja, koje je po pravilu povezano sa direktivnim postupkom / sa centralnom ulogom nastavnika. Na ovakvo shvatanje uloga nailazi se, pre svega, u gimnazijama, ali i u drugim školama. Prema iskustvu, kod mnogih nastavnika je prisutna želja da što više gradiva prezentuju frontalnom nastavom. U principu, ne zamerim ovakvom zahtevu; samo to se mora podupreti prenošenjem neophodnih metodskih i socijalno-komunikativnih kompetencija sa istom posledicom, da bi učenici mogli da, veštini korišćenjem metoda, logički usvajaju gradivo. Problem kod jednostrano-receptivnog prenošenja znanja je, naime, dvostruk: na jednoj strani, takvi nastavnici sami tako programiraju svoju frustraciju precenjujući receptivnu sposobnost i spremnost učenika, a na drugoj strani, previđaju usku povezanost između stručne kompetencije, metode kompetencije i socijalne kompetencije. Drugim rečima, delotvorno stručno učenje je konačno povezano sa vladanjem metodama, sa sposobnosti za timski rad i govornom kompetencijom učenika (videti poglavlje 2, str.28). Kao što je na raznim mestima u ovoj knjizi predočeno, gradivo se mora što aktivnije i očiglednije strukturirano/vizualizirano usvajati, ako odgovarajuća znanja i saznanja treba da se pamte na duži period. To, pak, još više upućuje na osnovni značaj metodike učenja. Tako gledano, ovladavanje metodama je istovremeno i pretpostavka i garancija da se sadržajno-stručno učenje može odvijati na delotvoran način. Prisutna je i činjenica, da je sadržajno-stručno učenje u okviru projekata, grupnog rada, igara planiranja, istraživanja, naučnih eksperimenata i drugih formi rada uz sopstvenu odgovornost u objašnjenju meri moguće, samo ako učenici raspolažu neophodnim metodskim sposobnostima i veštinama.

Prenošenje ovih kompetencija je jedan od centralnih zadataka škole i

nastavnika. Nastavnici stoga moraju da modifikuju razumevanje sebe i svoje uloge, tj. da ga prošire, i da sebe mnogo više nego do sada smatraju »učiteljima metoda«. Neki to već čine, drugi su na putu ka tome, ali mnogi su još veoma udaljeni od toga da potpuno prihvate ovaj zadatak i da ga dosledno sprovedu. Jer to implicira da se ciljano uvežbavanje, razmišljanje i svesno usvajanje tehnika rada i učenja decidirano mora uključiti u planiranje i organizaciju nastave. Nastavnik mora da pripremi odgovarajuća vežbanja koncentrisana na metode, mora da ima ulogu posrednika i da, u slučaju potrebe, bude spreman da dá savet i da pomogne. Ne vežba se ni u kom slučaju uopšteno i nevezano za predmet, već i te kako povezano sa predmetom, nastavnim temama i materijalima. Na ovaj način, učenje metoda i učenje predmeta nisu u konkurentskom odnosu, već su i srednjeročno i dugoročno gledano u velikoj meri komplementarni. Jedina, veoma bitna razlika između rada u nastavi koncentrisanog na gradivo i rada koncentrisanog na metode je u tome, što se u ovom drugom slučaju relativno više prostora ostavlja metodskoj refleksiji, diskusiji i utvrđivanju, da bi učenici mogli da svesno ustanove i zapamte odgovarajuće načine postupanja. Na drugoj strani, metodika učenja je uglavnom »sporedna stvar«, kojoj ni nastavnici ni učenici ne posvećuju veću pažnju. Naravno, naročito naglašavanje i refleksija metodskih postupaka je povremeno neophodno i ima smisla. To pre svega važi za opširna metoda vežbanja, koja samo u fazama mogu da se stave u središte rada u nastavi. Dugoročno gledano, ionako se sa porastom vežbanja i metode kompetencije kod učenika znatno smanjuje vreme rada koncentrisanog na metode u užem smislu. Ako uzmemo u obzir veću efikasnost učenja i rada uz svesno korišćenje metoda, onda je jasno da se, srednjeročno i dugoročno gledano, neće preneti manje gradiva nego u uobičajenoj nastavi, već nesumnjivo više. Jer, na osnovu iskustva, većina gradiva koje učenici na receptivan način usvoje u najboljem slučaju dospe u kratkotrajno pamćenje i prečesto i prebrzo se ponovo zaboravlja. Ovaj Sizifov posao, na koji se nastavnici i te kako žale, trebalo bi da podstakne na razmišljanje. Istovremeno bi trebalo i da utiče na to da se uloga nastavnika iznova uobliči u predstavljenom smislu.

U nastavi koja se više zasniva na metodama nastavnik je, pre svega, organizator, posrednik, nabavljač materijala i savetnik, a manje instruktor, davalac stručnih informacija i prenosilac gradiva. Pri tom se zadatak savetovanja oprezno shvata, da učenici ne bi svoj samostalni rad na isprobavanju i razjašnjavanju prebrzo ustupili nastavniku. Jer, kao što je već naznačeno u I poglavlju, nije dovoljno da se metodski postupci samo deklarativno predstave učenicima, tj. da im se preporučuje stvarne, temeljne metodsko-instrumentalne sposobnosti se neizostavno moraju iskusiti i na eksperimentalan način usvojiti. Odgovorni nastavnici moraju stalno da omogućuju odgovarajuće faze vežbanja i da ih konstruktivno prate. Materijali neophodni za vežbu i situacije dati su u II poglavlju ove knjige u velikom broju.

Predstavljena nova orijentacija uloge nastavnika svakako nema za cilj samo efikasnije prenošenje gradiva pomoću veće metode i socijalne kompetencije kod učenika; ova funkcija »pomagala« nije jedina kad je u pitanju učenje metoda. Naprotiv, skicirano proširivanje zahteva za učenjem/podučavanjem (videti

prikaz 3 na str.31) istovremeno se zasniva i na određenoj predstavi o čoveku. Predstavi, u čijem su središtu vaspitne vrednosti, poput zrelosti i samostalnosti. Kao što školska realnost svuda pokazuje, nije, naime, dovoljno da se učenici u prvom redu zatrpaju obimnim kulturološkim znanjem, pa da se to po kratkom postupku nazove humanističkim obrazovanjem. Humanističko obrazovanje u pravom smislu podrazumeva i, pre svega, unapređivanje i razvijanje potencijala i talenata učenika kao pojedinca. Ono ima za cilj razvoj ličnosti u širokom i zahtevnom obimu. Cilj mu je razvijanje samostalnosti, samoopredeljenja i odgovornosti, izgradnja sposobnosti prosuđivanja, kritike i delanja, negovanje saradnje i solidarnosti. Obrazovanje u tom smislu zahteva upravo učenje metoda i metodske kompetenciju, samoizgradnju i vladanje sobom, komunikaciju i saradnju. Jer, učenik bez te vrste »ključnih kvalifikacija« je kao kuća bez temelja. Postoji opasnost da će se srušiti, ako izostane direktiva i pomoć nastavnika. Hronična bespomoćnost mnogih učenika, koju svakodnevno primećujemo, dovodi u sumnju tradicionalno podučavanje i poučavanje, kao i tome svojstveno gomilanje gradiva. Učenici, po pravilu, uče poslušno i na odgovarajući način, ali su, prečesto, veoma nesigurni i nesamostalni kad treba savladati otvorene zadatke i probleme. I sa ove strane mnogo toga govori u prilog odlučnoj novoj orijentaciji i proširivanju tradicionalnog shvatanja obrazovanja i uloge nastavnika.

Kao što smo videli, ovo saznanje ni u kom slučaju nije novo, ali su praktične konsekvence koje nastavnici iz toga izvlače, prilično slabe. Doduše, postoji niz angažovanih »pionira«, koji su shvatili skiciranu promenu paradigme i shodno tome pokušavaju da neguju promenjeno shvatanje uloga; ali oni u većini škola čine znatnu manjinu, tako da oni suviše malo utiču na oblikovanje stila rada i učenja kod učenika. U cilju prevazilaženja ovog nezadovoljavajućeg stanja u nastavničkim kolegijumima treba postići što širi konsenzus u pogledu promenjenih zahteva i perspektiva u pozivu nastavnika. Pojačan naglasak i unapređivanje učenja metoda u nastavi čine jednu takvu perspektivu. Sve ovo, doduše, u početku je povezano sa izvesnom količinom dodatnog rada i dodatnih zahteva; posle izvesne prelazne faze, prema iskustvu, dolazi do osetnog rasterećivanja dotičnih nastavnika, pošto učenici sa porastom metodske kompetencije rade, kako ciljano i samostalnije, tako i motivisanije. Ovo bi trebalo da bude podsticaj za usvajanje ovakvog načina rada, razlog da se pođe tim putem, koji je pomoću priloženih materijala za vežbu znatno olakšan.

2. Postizanje konsenzusa u kolegijumu

Dilema u mnogim kolegijumima je, što jedni nastavnici postavljaju jedne zahteve, a drugi druge; što je jednima važna nezavisnost i samostalan rad, drugima tradicionalno podučavanje i upućivanje; što jedni ohrabruju učenike da traže sopstvene metodske postupke i da ih koriste, dok drugi pretežno traže reproduktivne učinke. Doduše, ovakva polarizacija zapostavlja mnoge slučajeve koji se nalaze negde između, kojih, naravno, ima u svakoj školi. Tačno je, međutim, da su metodsko-didaktički koncepti u većini kolegijuma nepotrebno veoma različiti, što konačno dovodi do toga da su učenici izloženi izraženim prelazima »toplo-hladno«, koji i te kako otežavaju obrazovanje po jednoj jasnoj liniji rada. Posledica je prečest oportunistički bez principa i razmišljanja, koji veoma malo ima veze sa metodomskom kompetencijom i samostalnim učenjem. Shodno tome, mnogi učenici su u svakodnevnoj nastavi nesigurni i upućeni na nastavnika.

Tako gledano, hitno se preporučuje interno postizanje konsenzusa u kolegijumu, da bi se uvelo iole usaglašeno učenje metoda. To ne znači, da individualna crta u radu pojedinih nastavnika treba usled toga da trpi; štaviše, posredi je to da se postigne što šira saglasnost oko toga koje će biti vodeće smernice u nastavi, i koji se postupci i zahtevi, shodno tome, preporučuju. Ove vodeće smernice ne mogu nametnuti ni direktor ni školska uprava. I ova knjiga može samo da podstakne i da promoviše povećanu metodu orijentisanost rada u nastavi. Pravi rad na objašnjavanju i ubeđivanju mora da se obavi u dotičnom kolegijumu, da bi na kraju što više ljudi stvarno htelo da pođe tim propagiranim putem. Konačno, što više ljudi vuče konopac, to bolje; što je širi osnovni konsenzus, to je manja mogućnost da dođe do neuspeha! Za ovaj proces internog postizanja konsenzusa u kolegijumu neophodni su razgovori i razmena iskustava, kritika i sporazumevanje, dogovaranje oko ciljeva i planiranje strategije, praktični eksperimenti i ubedljivi primeri, da bi se pomoću što veće konkretizacije nastavnici ohrabрили. Uobičajeni popodnevi sastanci su, po pravilu, prekratki za takav proces objašnjavanja i sporazumevanja, a kad je atmosfera u pitanju, većinom nisu ni podesni za to da se otpočnu dublje refleksije, diskusije, objašnjavanja i planiranja. Za osetljiva uveravanja i planiranje perspektive neophodan je drugačiji okvir. Kako bi on mogao da izgleda?

Jedna oprobana mogućnost je studijski dan, koji traje od 8,00 h ujutro do oko 17,00 h popodne i koji je u potpunosti posvećen temi »učenje metoda sa učenicima«. Kakav bi mogao da bude tok jednog takvog dana, to se vidi na prikazu 6. Na početku se predstavi nekoliko uvodnih tema, koje mogu da budu formulisane na osnovu prvog poglavlja ove knjige (videti predlog teza na prikazu 9). Potom se kolegijum proizvoljno deli u radne grupe. Ove istražuju i

Studijski dan
Učenje metoda sa učenicima
(predlog programa)
8.00 – 12.00h
☐ pozdrav/uvodna objašnjenja i teze za temu sastanka ☐ »oluja ideja« (<i>brainstorming</i>) u grupama; procene metodске kompetencije učenika (grupni rad) ☐ stanovište učenika: razgovor o priloženim rezultatima upitnika (pre studijskog dana) ☐ upitnik o metodskom repertoaru se sprovede u izabranim razredima) ☐ referat sa podsticajima: zašto je važno pojačano učenje metoda u nastavi... (uz razgovor)
13.00 – 17.00h
☐ praktični podsticaji za učenje metoda sa učenicima (primeri, vežbe, organizacioni podsticaji) ☐ radne grupe: strateška razmišljanja o intenziviranju obuke metoda u sopstvenoj školi ☐ prezentacija rezultata grupa / dogovaranje o sledećim koracima / bilans sastanka

prikaz 8

razgovaraju o tome, kakva je metodска kompetencija učenika u svakodnevnoj nastavi. Pri tom, u prvom planu stoje naredna dva vodeća pitanja: (a) šta smatrate nezadovoljavajućim u radnom ponašanju i ponašanju pri učenju kod svojih učenika? (b) šta vi činite da biste poboljšali radno ponašanje i ponašanje pri učenju kod svojih učenika? Odgovarajuće grupe jasno vizualizuju najvažnije prigovore, odnosno protivmere na velike postere, a potom ih pred čitavim kolegijumom predstavljaju i diskutuju o njima. Ovo beleženje trenutnog stanja je važno, jer ono pokreće ciljano razmišljanje, razgovore, čini vidljivim nedostatke kod učenika, kao i kod nastavnika, krči put konsenzusu i ukupno povećava spremnost za posvećivanje veće pažnje učenju metoda. Da ne bi samo perspektiva nastavnika bila uzeta u obzir, već da bi i stanovište učenika bilo uključeno u dalja razmišljanja kolegijuma, na vreme, pre studijskog dana se u izabranim razredima sprovodi istraživanje, gde se pomoću upitnika B1 učenici anketiraju o problematici metoda. Rezultati istraživanja se u sažetoj formi iznose studijskog dana, posmatraju se, o njima se diskutuje, pretresaju se podsticaji koji bi mogli biti smernice. Prema iskustvu, razlike između stanovišta nastavnika i učenika su prilično velike; što ne samo da obezbeđuje temu za razgovor već i jasno pokazuje koliko je važna ciljana »obuka osetljivosti« sa učenicima, koja doprinosi tome da se poveća njihova svest o problemu i sposobnost samokritike. Na koji način se nastavlja proces studijskog dana?

Zašto je važno učenje metoda?

Nekoliko teza za internu diskusiju u školi

1. Mnogi učenici su nesigurni i / ili preopterećeni pri učenju, jer im nedostaju neophodna metodska pojašnjenja i rutine (algoritmi)!
2. Metode učenja u nastavi su po pravilu nastavnikove metode; nastavnici krče metodski put za učenike. Nije ni čudo, dakle, što su mnogi učenici zaista bespomoćni, ako izostane uobičajeno uputstvo od nastavnika!
3. Povremeno nastavnikovo metodsko predavanje ima malo uticaja, pošto ono mora da ostane manje-više apelativno i apstraktno. Metode moraju da se uče i usvajaju na eksperimentalan način, i samo ograničeno mogu da se »predaju«!
4. Jednostrana orijentisanost gradiva u nastavnim planovima, školskim udžbenicima i obrazovanju nastavnika vodi ka tome da se preko svake mere zapostavlja učenje metoda kod učenika!
5. Na drugoj strani: vodeći stručnjaci iz obrazovanja su saglasni u tome, da metodska i socijalna kompetencija kod učenika sve više dobija na značaju u odnosu na stručnu kompetenciju!
6. Stoga: obrazovanje je više od prenošenja obaveznih stručnih veština i enciklopedijskog znanja. Obrazovanje ima za cilj i osposobljavanje za »samoobrazovanje«. Što, pak, zahteva metodske verziranost!
7. Zaključak: poboljšavanje metodske kompetencije je ključno za razvoj zrelosti, kao i za povećavanje uspeha u učenju i motivaciju učenika za učenje!

prikaz 9

Prema programu, sada sledi što »uvredljiviji« kratki referat, u kom se rezimirajući obrazlaže značaj pojačanog učenja metoda (videti za to argumente u I poglavlju ove knjige).

Posle ručka se rade izabrane vežbe iz palete ponude u poglavlju II, koje su i za odrasle izazovne i poučne (korisnim su se, između ostalih, pokazale vežbe od B2 do B5). Ova primerna metodska iskustva su svakako neophodna, ako ne želimo da nadolazeći proces senzibiliziranja ostane na nivou relativno apstraktnih saznanja i priznanja. Jer, spremnost za ciljanu obuku metoda u nastavi nastaje tek onda kad kod odgovarajućih nastavnika postoji bar najmanja mera praktične sposobnosti zamišljanja, sigurnost i uverenost. Stoga su konkretizacije i ohrabrujuća iskustva neizostavni. To važi kako za studijski dan, tako i za kasnije, kad u okviru hospitovanja, zajedničkog pregledanja materijala i planiranja u nastavi, prisutni repertoar treba dalje da se razvije. Ova faza pregledanja i planiranja počinje već u poslednjem delu studijskog dana (videti prikaz 8). Podsticaji i primeri za to se u ovoj knjizi nalaze u velikom broju; stoga bi ova knjiga trebalo da, po mogućnosti, svim učesnicima stoji na raspolaganju kao »nalazište« ili »donator ideja«. Studijski dan se završava fazom planiranja primene, u toku koje se utvrđuje šta će i kada koja grupa preduzeti da bi se planirano »učenje metoda« na konkretan način

unapredilo. Što se jasnije utvrde odluke i naredni koraci, to su, naravno, veći izgledi da iz započetog procesa objašnjavanja i dogovaranja izraste i odgovarajuća nastavna praksa. Pored toga, dalji rad moraju da prate odgovarajuće konferencije, hospitovanja i ciljani »pilot projekti«, da bi od potočića primene metoda nastala što šira bujica obuke metoda – utemeljena na plodnom osnovnom konsenzusu dotičnog kolegijuma.

Uz to, u internom školskom procesu postizanja konsenzusa prisutna je još jedna oblast, gde je neophodan rad na objašnjavanju i dogovaranju: rad sa roditeljima. Ako se, naime, roditelji drže tradicionalnih predstava o receptivnoj nastavi orijentisanoj na gradivo, onda lako iz toga nastaju iritiranost i otpor, koji su zapravo nepotrebni. Jer, roditelje pre svega zanima dobrobit njihove dece; i ako možemo da ih uverimo da perspektive za studije i za zanimanje danas jasno zavise od samostalnosti i methodske kompetencije mladih ljudi, onda smo, po pravilu, obezbedili njihov pristanak i podršku. A odgovarajući argumenti zaista ne manjkaju, kao što je u ovoj knjizi iscrpno navedeno. Pretpostavka je samo da roditelji što pre i što senzibilnije budu pripremljeni za skicirano pomeranje težišta. Tematski razgovori između nastavnika i roditelja i /ili roditeljski sastanci su se u vezi sa tim pokazali kao najbolji. Oni se ne mogu zameniti nikakvim, ma kako dobro napisanim, dopisom!

3. Prostor za učenje metoda

Prostor za pojačano učenje metoda svakako postoji, ako se pažljivo pročitaju nastavni planovi i druge obrazovno-političke objave. Izvesno je da je većina nastavnih planova u suštini koncipirana tako da se za odgovarajuće tematske oblasti skoro isključivo upućuje na sadržajno-stručne ciljeve učenja, koji su pretežno usmereni na prenošenje znanja i veština. Ovo navodi većinu nastavnika na to da gradivo stave iznad svega, a da metodiku učenja kod učenika gotovo neodgovorno zapostave. Pitanje je samo, da li postojeći nastavni planovi zaista navode na takvo sužavanje rada u nastavi, ili je stvar u tome da treba ciljano uputstva i /ili ishode čitati između redova, da bi se pronašla neophodna legitimnost pojačane obuke metoda. Sve govori u prilog tome, da postojeći prostori ni izbliza još nisu iskorišteni. Doduše, od predmeta do predmeta i od pokrajine do pokrajine postoje znatne razlike, ali načina za ozakonjenje pojačane obuke metoda ima gotovo svuda. O tome nekoliko važnih reči:

- a) U preambulama nastavnih planova se, po pravilu, upućuje na osnovni značaj metodskih veština i sposobnosti, i podstiče se njihovo dodatno prenošenje u nastavi (videti prikaz 10).
- b) Poslednjih godina se, pored toga, sve više radi na tome da se konkretni metodski ciljevi uključe u odgovarajući spektar stručnih ciljeva učenja, kao i da se njihova primena u nastavi propiše na obavezujući način. Od tekuće revizije nastavnog plana se u vezi sa tim može dosta očekivati.
- c) Dalje, u većini pokrajina se sasvim ciljano i svesno u nastavne planove upisuju takozvani »slobodni pedagoški prostori«, koji dotičnom nastavniku pružaju osnove da u svojoj nastavi postavi posebne obrazovno-vaspitne akcente i da određeno vreme nastave izdvoji za njih. Za učenje metoda, recimo!
- d) Uostalom, u skoro svim zakonima o školstvu jasno se skreće pažnja na slobodu pedagoškog oblikovanja koju ima nastavnik; s tim što posebne aktivnosti u slučaju potrebe moraju da budu obrazloženi.

Zaključak je, dakle, sledeći: neophodan prostor za pojačanu orijentaciju ka metodama u nastavi u datim uslovima se svakako može izvesti i obrazložiti, čak i ako se on ponekad mora tražiti uz nešto više napora. Doduše, on bi mogao da bude mnogo veći i pokazan na decidirani način; ali ukoliko su odgovarajući nastavnici hrabri i imaju dovoljno mašte, postoji gomila mogućnosti da se postojeći prostor na ofanzivan način iskoristi. Upravo tu se nailazi na mnoge prepreke. Glavni razlog za ovu široko rasprostranjenu povučenost je sasvim sigurno nedostatak senzibilizacije i kvalifikacija nastavnika u okviru njihovog

Ciljevi učenja usmereni na metode u predmetu ekonomija i sociologija u realnim školama (pokrajina Porajnje – Falačka)	
Ciljevi učenja	Metodski aspekti
<ul style="list-style-type: none"> – sposobnost da se primene tehnike učenja i komunikacije u predmetu ekonomija i sociologija – sposobnost da se primene tehnike podele rada u grupi – veština upotrebe sredstava za obezbeđivanje informacija – sposobnost razumevanja onoga što mediji pružaju – veština primene verbalnih i grafičkih metoda reprodukcije i predstavljanja informacija i statističkih podataka – sposobnost primene metoda obrade informacija – sposobnost primene metoda analize statistika 	<ul style="list-style-type: none"> – zapisnik, referat, predavanje, igra po ulogama (<i>role play</i>), igra planiranja, igra odlučivanja, simulacija, studija pojedinačnog slučaja – samostalan rad, rad u parovima, rad u grupi, vođenje razgovora, vođenje zapisnika, planiranje, nalaženje rezultata – intervju, ispitivanje, izvorni tekstovi, priručnici, sekundarna literatura, statistike, novine, nedeljnici, bilans, obračun dobiti i gubitka – folije, transparenti, kasete, CD, emisija na radiju, emisija na televiziji, film – metoda glavnih reči, rezime, dijagram, linearno predstavljanje u koordinatnom sistemu – podela, interpretacija, uopštavanje, postavljanje tezi, poređenje – metoda isticanja, uporedna veličina, indeksni broj
<i>Videti nastavni plan za obavezan predmet ekonomija i sociologija, str.10</i>	

prikaz 10

obrazovanja i usavršavanja; tu može i mora štošta da se popravi.

Drugi važan razlog je u tome što umnogome nedostaju odgovarajuća nastavna sredstva i vežbanja koja su neophodna za praktičnu obuku metoda. U oba slučaja ova knjiga želi i može da pomogne da se popune postojeće praznine. Treći važan razlog ostaje i dalje kao ozbiljna prepreka: pojedinačna borba između nastavnika. Naime, sve dok se nastavnici ne budu više nego do sad međusobno ohrabivali da konačno iskoriste postojeći obrazovno-vaspitni prostor, i dalje će pojedinačni nastavnici, po pravilu, teško izbijati iz uhodanih kolotečina i načina razmišljanja i tražiti nove puteve u nastavi i koristiti ih. Ovaj »strah prelaženja preko praga« važi i za, ne kao poslednju, ofanzivnu obuku osnovnih tehnika učenja i rada. Saradnja je, stoga, hitno potrebna – čak i u pogledu izmene rasporeda časova i angažovanja nastavnika. Što više dvočasa i što veći broj časova kod razrednog nastavnika, to bi svakako bilo u interesu delotvorne obuke metoda. Ove i druge mere bi morale da se usaglasu i obezbede unutar kolegijuma.

4. Olakšanje posla kroz timski rad

Namere o inovaciji poput ove, imaju za pretpostavku da motivacija, kreativnost i osećaj zajedništva postoje u okviru određenog kolegijuma. Timski rad je, s tim u vezi, važna podrška; on istovremeno pruža garancije da interno donesene odluke neće prebrzo da propadnu. Doduše, prema iskustvu, nije ni potrebno niti je moguće da se svi članovi kolegijuma na aktivan i kreativan način uključe u dotične planove o inovaciji, ali u svakom slučaju ima smisla da se što više nastavnika integriše u timove (koncentrisane prema temama) na nivou razreda, školske godine, nivou stepena ili na školskom nivou, da bi postali što kompetentniji »ubeđivači«. To počinje od procesa postizanja konsenzusa na zajedničkom sastanku (vidi III.2), pa ide preko odgovarajućeg rada na stručnim sastancima i razrednim većima, sve do konkretne operacionalizacije i isprobavanja materijala za vežbu u okviru tzv. »inovacijskih timova«. Ovi inovacijski timovi su, preciznije rečeno, projekatske grupe koncentrisane na metode, koje rade na nivou razreda, školske godine ili na nivou predmeta i sastavljaju i sprovode ciljane programe obuke. Oni, na primer, mogu da pripreme i merodavno implementiraju jednu nedelju projekta na temu »učenje metoda« (videti naredno poglavlje). Pri svemu je važno samo da ovi inovacijski timovi rade koncentrisano, konstruktivno i kreativno, da bi odgovarajući rezultati i uspesi bili prisutni. Oni su, takoreći, »avangarda« kad je u pitanju učenje metoda i stoga tu moraju biti uključeni ambiciozni nastavnici. Veličina ovih timova može biti različita, zavisno od toga kojim delom planova se bave. U krajnjem slučaju i čitav kolegijum može biti jedan inovacijski tim, koji se čisto iz tehničkih razloga deli na više podtimova. Ali, ovakav idealan slučaj, gde zaista svi nastavnici žele da učestvuju u inovacijskim planovima, poput ovog o obučavanju metoda, u praksi je najčešće izuzetak. Nasuprot tome, po pravilu u svakom kolegijumu pored pionira spremnih na rad uvek postoji i izvestan broj onih koji učestvuju uz manje truda, kao i mnogo skeptika/protivnika. Stoga je kod spomenutog timskog rada pre svega bitno to da se probude i stabilizuju latentni inovacijski potencijali. U meri u kojoj se konstituišu radno sposobni, ubedljivi timovi, dolazi, po pravilu, do efekta »uvlačenja«, što doprinosi integraciji pasivnijih učesnika, a delimično i skeptika. Uzrok ovom »uvlačenju« su, između ostalog, očigledne prednosti koje timski rad pruža svakom pojedincu, kad je u pitanju operacionalizacija i implementacija neke konkretne inovacijske namere (ovde: učenje metoda). Inovacijski timovi se smatraju pozitivnim i ohrabrujućim pre svega zato što...

- ❑ pojedincu pružaju veću sigurnost i zaleđe, pošto međusobno uveravanje, kao i interno objašnjavanje i postizanje konsenzusa doprinosi napretku i osećanju veće solidarnosti i zajedništva;

- ❑ sprečavaju rezignaciju i individualnu preopterećenost, tako što nastavnicima pružaju socijalnu »mrežu«, koja ohrabruje, daje ideje, smanjuje odgovornost i, u svakom slučaju, rasterećuje;
- ❑ smanjuje angažovanost pojedinih članova tima, pošto se podelom posla povećava ukupan radni doprinos, a broj obezbeđenih, odnosno savremenih nastavnih sredstava i obim podučavanja mogu merodavno da se povećaju;
- ❑ obezbeđuje bogatstvo ideja, pošto su »ping-pong efekti« kod oluje ideja (*brainstorming*) ili za vreme pripreme/izrade podesnih nastavnih sredstava u grupi mnogo veći nego u »mirnoj maloj sobi« kod kuće;
- ❑ sve više vode ka konkretnim dogovorima i kooperacionim savezima, koji su važni za ogledni rad, a osim toga pripremaju teren za međusobna hospitanja i refleksije u svakodnevnoj nastavi.

Inovacijski timovi		
<p>Mogući timovi</p> <ul style="list-style-type: none"> – stručni sastanak – razredni sastanak – sastanak nivoa – projekatska grupa – zajednički sastanak itd. 		<p>Izgledi timskog rada</p> <ul style="list-style-type: none"> – olakšanje posla – ušteda vremena – inspiracija – ohrabrenje – objašnjavanje – solidarnost – podsticaj itd.

prikaz 8

Doduše, ove prednosti konstruktivnog timskog rada većini nastavnika su i te kako poznate; samo to još uvek ne znači, da se u našim školama to dosledno primenjuje. Naprotiv, prema timskom radu u našim školama postoji uglavnom »maćehinski« odnos, zbog nedostatka odgovarajućih navika i ubeđenja. Isto tako, inovacijski procesi konsekventnije i uspešnije protiču ukoliko ih timovi bolje isplaniraju i sprovedu. U suprotnom, postoji opasnost da pojedini nastavnici pre ili kasnije osećaju da su preopterećeni, da im ponestaje ideja, ili im se neophodni utrošak vremena učini prevelikim. To važi i za učenje metoda o kojoj je ovde reč. Zaključak je, dakle, sledeći: timski rad uopšte, kao i stvaranje inovacijskih timova za određene zadatke, poboljšavaju i omogućavaju uspešno uvežbavanje osnovnih tehnika učenja i rada. Uostalom, uspeh je potreban svakom onom ko se na poseban način angažuje!

5. Mogućnosti primene

Predstavljeno učenje metoda, naravno, može na različite načine da se organizuje, zavisno od toga koliko je ono intenzivno i obimno oblikovano. Paleta primene se prostire od neobaveznog apelovanja do koncentrisane obuke. U osnovi, nastavnicima se može prepustiti da povremeno primene vežbanja u organizaciji nastave i kad ne postoje obavezujući okvirni koncepti. Ali se može dogoditi i da više nastavnika otpočne jedinstveni program obuke, za koji je neophodan rad koji podrazumeva prožimanje predmeta, spajanje časova i još ponešto. Naravno da postoje i varijante koje se po svojim zahtevima nalaze negde između. Sve isprobane varijante primene biće u daljem tekstu predstavljene u glavnim crtama:

- a) Povremena vežbanja u nastavi pojedinačnih predmeta: u ovom slučaju se nastavnici svih predmeta podstiču da prilikom planiranja i sprovođenja nastave više pažnje posvete metodama specifičnim za taj predmet, da ih ciljano tematiziraju i da učenicima usade svest o njima. Shodno tome, u nastavi maternjeg jezika se više vežba obrada teksta i efikasno čitanje, a u društvenim predmetima se posebna pažnja posvećuje sastavljanju tabela, dijagrama i drugih strukturnih modela. Prednost ove strategije implementacije je što u okvirnim uslovima organizacije nastave i kurikulumu malo toga mora da se menja ili gotovo ništa. Međutim, učenje metoda na ovaj način ostaje više prepušteno slučaju, i učenici ga kao takvog gotovo i ne primećuju, što naravno škodi svesnom usvajanju metodskih strategija. Međusobna dogovaranja i koordinirana obuka pod ovakvim okolnostima nisu ni potrebne. U odnosu na duboko ukorenjenu orijentisanost na gradivo i udaljenost od metoda kod većine nastavnika ovaj neobavezni način svakako nije optimalan, i trebalo bi da se upotpuni daljim dogovorima između odgovarajućih predmetnih nastavnika. Naredne varijante primene daju podsticaje za to.
- b) Ciljani programi i vežbe nastavnika maternjeg jezika i/ili razrednog nastavnika: Karakteristika ove varijante je to što se pomenuti nastavnici obavezuju na što intenzivnije i što sveobuhvatnije učenje metoda. Pošto oni, po pravilu, u svojim odeljenjima imaju relativno mnogo časova i sa stanovišta svoje funkcije ionako imaju posebnu odgovornost za metodske kompetencije učenika, izgledi za uspešan rad na obuci su pod ovakvim okolnostima zaista povoljni. Uz to je za maternji jezik kao predmet u nastavnom planu već postavljeno mnogo zahteva koji govore u prilog izrazitom negovanju i poboljšavanju osnovnih tehnika rada i učenja. Razredni starešina ima dodatnu obavezu da veoma ozbiljno shvati vaspitnu odgovornost,

što takođe govori u prilog pojačanom razvijanju samostalnosti i metode kompetencije kod učenika. Tako gledano, opasnost da učenje metoda ne prevaziđe status neobavezne, marginalne želje, relativno je mala. Ako je postignut konsenzus na zajedničkom sastanku, nastavnici maternjeg jezika i/ili razredne starešine su zaista pouzdani garanti za konsekventan rad na obuci. Naravno, oni moraju da na odgovarajući način budu zainteresovani i angažovani.

- c) Sistematska osnovna obuka u početnim razredima: ova varijanta je, po pravilu, još intenzivnija i delotvornija od varijante b). Karakteristično za pomenutu osnovnu obuku je vežbanje pri kom se prožimaju predmeti sa više nastavnika u početnoj fazi tek formiranih razreda, dakle na početku petog, odnosno, sedmog razreda (u Nemačkoj). Osobina ove obuke je, na jednoj strani, veoma intenzivno vežbanje sa puno varijanti, na drugoj strani, saradnja više nastavnika koji predaju u pomenutim razredima i sprovode predviđeno učenje metoda, i za to su odgovorni kao »inovacijski tim«. U nekim školama je ova varijanta primene otišla toliko daleko da su timovi sa po 3 do 4 nastavnika upotrebili sve časove u nedelji za rad na metodama – i to delimično i više nedelja (gradivni elementi sa vežbu u ovoj knjizi dovoljni su za najmanje 6 nedelja!). Više objašnjenja u vezi sa tim nalazi se u narednom poglavlju. Osnovna zamisao ovakvih kurseva je bila da se učenicima na ovaj način jasno predoči centralno mesto metodike učenja, da se to ne zaboravi tako lako. Stoga je gradivo u ovoj fazi veoma zapostavljeno. Svakako da osnovna obuka nije dovoljna da se nagoveštene metode sposobnosti i veštine učenika dugoročno obezbede. To podrazumeva kontinuirano negovanje i dalje razvijanje njihovog metodskog repertoara od strane odgovornih predmetnih nastavnika.
- d) Dani/nedelje projekta sa težištem na »učenju metoda«: pošto u mnogim školama u sastavni deo života, spada i složenija ponuda projekata, naravno da nam je bliska ideja da ih povežemo jednom sistematskom obukom metoda. Pri tom se okvirna tema »učenje metoda« može primeniti ili u određenom razredu ili čak u celoj školi. Učenici će u toku nekoliko dana ustanoviti određena polja metoda i ciljano dalje razvijati svoje metodsko umeće. Koje oblasti obuke pri tom dolaze u obzir, može se videti u II poglavlju ove knjige. Težišta mogu biti npr: kreativno pisanje, sastavljanje zidnih novina i plakata, mala abeceda postavljanja pitanja, sistematski rad na tekstu, priprema pismenih zadataka, lakše završavanje domaćih zadataka, sistematski trening pamćenja, mala abeceda pisanja referata, itd. Bez obzira na to koje se težište obuke bira, važno je da učenici u okviru svog projekta što samostalnije eksperimentišu, diskutuju, objašnjavaju, stvaraju i stiču metodsku sigurnost. Ponuđene teme pri tom, naravno, ne moraju da budu različite. Kod određenih oglada se i te kako pokazalo da ima smisla da se više puta ponude veoma tražene teme, da bi se u izvesnoj meri udovoljilo interesovanju učenika.

- e) radne »zajednice« sa metodskim težištem: i na ovu varijantu se povremeno nailazi u školama. Slično kao i kod prethodno opisanih dana/nedelja projekta reč je o tome da se zainteresovanim učenicima da kompaktna ponuda kad je u pitanju »učenje učenja«. Samo, kod radne zajednice se vežbanje deli na brojne pojedinačne časove i dvočase, dok dani projekta omogućavaju relativno koncentrisanu i kontinuiranu obuku metoda. Osim toga postoji i problem što po pravilu, samo deo učenika iskoristi ponudu za obuku, iako je svima učenje metoda potrebno. Stoga se nameće pitanje, kako ciljano savetovati učenike sa problemom u ovom slučaju i kako se učenici mogu motivisati da učestvuju – naravno, uvek uz pretpostavku da su kapaciteti radne zajednice toliki da omogućavaju široko učešće. Sa školsko-organizacionog stanovišta metode radne zajednice svakako nisu problematične, pošto se one po pravilu održavaju u popodnevnim časovima, pa tako ne utiču na rad škole.

Dobro je primećeno: predstavljene vrste primene od a) do e) nikako ne treba shvatiti u smislu »ili-ili«; štaviše, one se i te kako mogu kombinovati. To pre svega važi za pojedinačne ponude predmetnih nastavnika i manje-više dalekosežne kompaktne obuke nastavnika maternjeg jezika / razrednih nastavnika, metodskih timova, vođa projekta ili vođa radnih zajednica. Neosporno je da metodske sposobnosti i veštine koje se stiču u okviru intenzivne obuke moraju u nastavi da se ponavljaju i dalje razvijaju, da se naznačena metoda kompetencija učenika ne bi ubrzo ponovo smanjila.

Obuka i negovanje metoda u nastavi neposredno, dakle, idu jedno s drugim. Stalna karakteristika faza učenja usmerenih na metode je da se učenje metoda stavlja u centar rada u nastavi i dobija izvesnu prednost nad prenošenjem gradiva. Doduše, u fazama učenja usmerenim na metode obrađuje se i gradivo. Ipak, nastava u ovim fazama tiče se metodskih postupaka učenika, njihovih nesigurnosti i slabosti, njihovih pitanja i pozitivnih podsticaja za poboljšavanje sopstvene tehnike učenja i rada. Shodno tome, sprovode se eksperimenti, isprobavaju se i porede metodske strategije, razgovara se o problemima koji se javljaju, pravila se izvode i objašnjavaju, razmenjuju se lični saveti; i, naravno, nastavnik daje i konkretne podsticaje. Metodika postaje, dakle, preovlađujući predmet učenja. To svakako ne znači da se učenje koje se odnosi na sadržaj zapostavlja. Učenje metoda i učenje sadržaja su, konačno, u velikoj meri komplementarni. Pre svega, dugoročno gledano, efekti učenja učenika u velikoj meri zavise od toga, što oni na metodski promišljen način usvajaju gradivo i što sistematski mogu da ga ukorene u pamćenju. To je opet pitanje vladanja metodama!

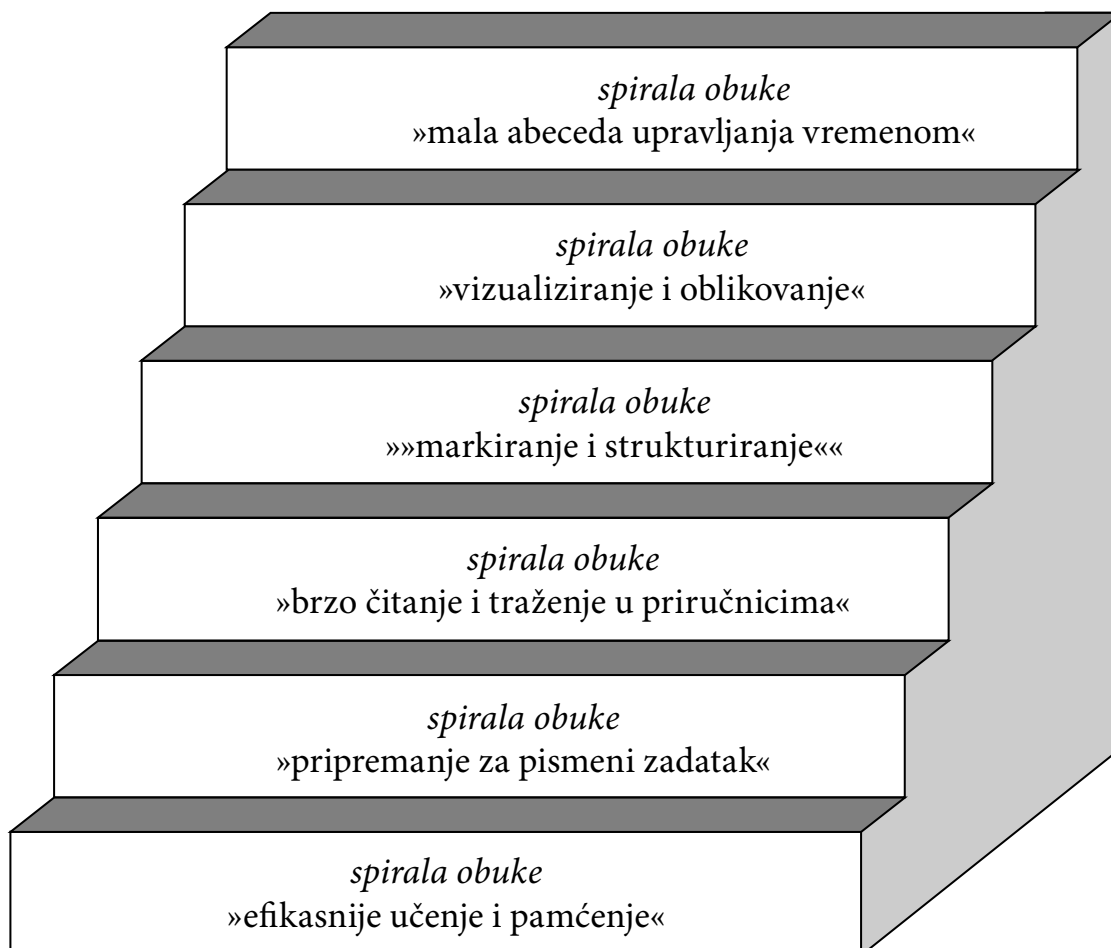
6. Mogući tok jedne nedelje obuke

Prikaz 12 pokazuje kako može da izgleda tok jedne nedelje obuke koncentrisane na metode. Kako se iz ovog prikaza vidi, učenici prolaze više »spirala« obuke na različitim metodskim poljima. Pri tom oni vežbaju i objašnjavaju na način u kom je naglašeno delovanje, kako gradivo može da se na efikasniji način zapamti, kako se spretno sprema za pismene zadatke, kako povećati brzinu čitanja i traženja u priručnicima, na šta treba obratiti pažnju pri markiranju, strukturiranju i vizualiziranju informacija, koji saveti i trikovi postoje da bi se bolje upravljalo sopstvenim vremenom. Gradivni elementi za vežbu iz poglavlja II mogu da budu integrisani u ove spirale obuke.

Ove vrste osnovne obuke sprovedene su, kako u 5. razredu, tako i u 7, 9. i 11. Čak i u raznim osnovnim školama su poslednjih godina sprovedene višednevne obuke metoda na osnovu prikazanog šestostepenog modela (videti prikaz 12). Iskustva su bila sasvim pozitivna. Konsekventno vežbanje, refleksija, ponavljanje i utvrđivanje elementarne tehnike rada i učenja dovodi do znatno povećane svesti o metodama, kao i do veće methodske usmerenosti ka cilju, fleksibilnosti i do rutine učenika. Za ovakav rad na metodskom objašnjavanju je, naravno, potrebno mnogo vremena, u svakom slučaju više nego što ga nastavnici pojedinih predmeta obično imaju. Da bismo izbegli ovaj vremenski tesnac i da bismo učenicima omogućili što postojanije učenje metoda, zaživele su opisane nedelje obuke. Evo još nekih podsticaja i uputstava za njihovu organizaciju:

- Sprovođenje nedelje obuke usmerene na metode preporučuje se u okviru srednje (u Nemačkoj) škole, u svakom slučaju u 5. razredu (po pravilu, oko četiri nedelje posle početka školske godine). Zadatak ove nedelje obuke je da se učenici upoznaju sa elementarnim tehnikama rada i učenja, odnosno da se one ponove i nadgrade, ukoliko je u osnovnoj školi već obavljen odgovarajući pripremni rad. Osim toga, pokazala se delotvornom i obuka na višem nivou u 11. razredu, u čijem je središtu objašnjavanje naučno-propedevtičkih metoda i postupaka (sastavljanje referata, korišćenje biblioteke, sastavljanje stručnog rada, primena tehnike vizualiziranja i prezentacije). Naravno da u međuvremenu može da se uvede neki dan obuke radi otklanjanja specifičnih nedostataka u methodskoj oblasti.
- Nadležni za pripremu i realizaciju nedelja obuke su, po pravilu, timovi nastavnika, koji se sastoje od dva do tri angažovana nastavnika po odeljenju, zainteresovana za metode. Ovi nastavnici bi trebalo da u tom odeljenju imaju što više časova nedeljno (ukupno najmanje 15), da bi svoje učenike u methodskom pogledu mogli iscrpno da »oblikuju«, i da bi u nedelji kursa što manje morali da predaju u drugim odeljenjima. Realizovanje ovog zahteva u osnovnim, »glavnim« i »posebnim« školama (vrste škola u Nemačkoj), po pravilu nije

Posledice i perspektive za školsku svakodnevicu

prikaz 12

problem, dok je u ostalim vrstama škola to, pak, često problem. Stoga se pri planiranju godišnjih planova rada za nastavnike i pri pravljenju rasporeda časova traži kreativnost i nekonvencionalno razmišljanje i delovanje.

- Pomenuto »jezgro nastavnika« (timovi od po troje) priprema predstojeći nedeljni program i naizmenično planira predviđene spirale obuke. To važi za srednje škole (kod nas, od 5. razreda), I i II razred. I u osnovnim školama se priprema obavlja u timovima (timovi razreda, odnosno nivoa), dok je sprovođenje pretežno stvar razrednih nastavnika koji, po pravilu, drže skoro sve časove. Obuka se u osnovi planira po danima, što znači da je u jednom danu nadležan samo jedan nastavnik, pa tako može pojedinačna vežbanja relativno strpljivo i fleksibilno sprovesti i proceniti. To je povoljno i za klimu učenja i za intenzitet učenja. Timsko podučavanje ovim, naravno, nije isključeno, nego je čak i poželjno. Čak su i hospitovanja drugih nastavnika u osnovi poželjna. To važi za sve vrste škola i za sve nivoe.
- U cilju pripreme nedeljne obuke, nadležni timovi nastavnika se povlače na 1-2 dana (bar prvi put), da bi se dogovorili o pojedinim vežbanjima i redosledu vežbi u nedelji obuke i da bi ih izradili, kao i na drugoj strani, da bi pripremili odgovarajući sastanak sa roditeljima (preporučuje se tema »priprema za pismene zadatke« sa izabranim vežbanjima). Ovaj rad na pripremi se u školi »knjiži« kao samoorganizovano usavršavanje. Kao pomoć i nalazište materijala za rad na obuci koji treba isplanirati, timovima je na raspolaganju više od 120 gradivnih elemenata za vežbu u poglavlju II.
- Obuka od nedelju dana može da se sprovede ili u nekoj posebnoj prostoriji škole, ili npr. u prostorima za održavanje sekcija ili u prostorijama van škole (dom mladih, mesna zajednica, itd.). Izbor eksterne prostorije se preporučuje pre svega za naučno-propedevtički kurs, koji je predviđen za 11. razred. U svakom slučaju, na raspolaganju treba da budu prostorije koje mogu da se koriste preko celog dana i koje su što izolovanije – najbolje bi bilo da budu udaljene od zvona i od uobičajene vrepe za vreme odmora.

Kako je već pomenuto, specifičnost obuke metoda je u tome, da se učenici u toku više dana podstiču na intenzivno suočavanje sa izabranim metodskim oblastima. Pri tom, šestostepeni model na prikazu 12 predstavlja orijentacioni okvir, koji u kratkim crtama obuhvata pojedinačne etape učenja metoda. Nastava se u ovim etapama pretežno tiče metodskog postupanja učenika, njihovih nesigurnosti i pozitivnih sklonosti. Tri stvari su tipične za učenja metoda: kao prvo, induktivno postupanje – od eksperimenta preko refleksije do razvijanja i utvrđivanja pravila. Drugo, priznanje da su greške i nepotpunost dozvoljeni (pokušaj i pogreška – *trial and error*) i da one, konačno, sačinjavaju osnovu za efikasni dalji razvitak sopstvenog repertoara metoda. I kao treće, na kraju, da je obuka nužno upućena na redundantan rad, to jest na parcijalna ponavljanja i preklapanja pojedinačnih

vežbanja, da bi učenici sukcesivno dospeli do optimalizacije i automatizacije svojih metodskih tokova postupanja. Pošto su ovakve redundantnosti u okviru normalne nastave pojedinih predmeta sa svojim vremenskim ograničenjima i ograničenjima gradiva, po pravilu, moguće samo u ograničenoj meri, ovde se stavlja akcenat na – kako je već pomenuto – na dotične nedelje obuke sa težištem isključivo na metodama.

U prvom planu ovih nedelja obuke ili dana obuke stoje izabrane spirale obuke, koje učenicima pružaju mogućnost da relativno iscrpno istraže određene metodске oblasti i da u toku određenih vežbanja i refleksija razjasne odgovarajuća metodska pitanja i strategije. Na prikazu 12 vidi se koje metodске oblasti se pri tom obično tematizuju. Nedelja obuke, dakle počinje, po pravilu spiralom obuke »efikasnije učenje i pamćenje«. Naime, radi se o tome kako da se nađu sredstva i načini da se gradivo dugotrajno ureže u pamćenje i da stoji na raspolaganju. Za ovaj proces objašnjavanja i vežbanja treba izdvojiti četiri školska časa. Druga spirala obuke na temu »priprema za pismene zadatke« se nadovezuje na ovaj prethodni rad i učenicima otvara prostor za objašnjavanje važnih strategija primene, kao i za primenu ovih strategija na primerima vezanim za neki predstojeći pismeni zadatak. Vremenski okvir ove sekvence učenja iznosi šest do osam školskih časova. Treća spirala obuke – potrebno oko četiri školska časa – obuhvata metodsku oblast »brzo čitanje i traženje u priručnicima« i ima za cilj da učenicima prenese savete i trikove, kako da brzo dođu do traženih informacija u tekstovima, leksikonima, brošurama, školskim udžbenicima, i, naravno, pomoću kompjutera. Četvrta i peta spirala obuke posvećene su obradi i pripremi relevantnih stručnih informacija i informacija iz gradiva i pružaju mogućnost učenicima da uvežbavaju »markiranje i strukturiranje«, kao i »vizualiziranje i oblikovanje« informacija. Za obe spirale obuke treba izdvojiti po jedno prepodne u nastavi. Na kraju, tema šeste spirale obuke je »mala abeceda upravljanja vremenom« sa težištem na planiranju vremena i rada. Za to je, po pravilu, potrebno novih 4-6 školskih časova. Sećajući se navedenih »vremenskih vrednosti« jasno je da poslednja spirala obuke uglavnom ne može da bude realizovana u toku nedelje obuke, već mora da bude odložena za neki kasniji dan obuke.

Naravno, nedelja obuke ne mora neizostavno da počne u ponedeljak i da se završi u petak. Pod izvesnim okolnostima može i te kako imati smisla da nedelja obuke traje i preko vikenda, to jest, da počne u sredu ili četvrtak, da se vikend iskoristi kao »period za regeneraciju«, a da se rad na obuci nastavi do utorka, odnosno iduće srede. Upravo u petom razredu postoje razlozi za to da se učenicima dopusti ova faza odmora, pošto je program obuke, prema iskustvu, ipak veoma zgusnut i naporan. Slična razmišljanja, naravno, važe i za osnovne škole. Svakako uvek postoji i mogućnost da se u vreme obuke isplanira i poneka faza meditacije, igre i/ili pokreta, da bi učenici mogli malo da se opuste (npr. mogli bi da se uključe pojedini časovi fizičkog). Neke škole su čak tako i postupile, pa su nedelju obuke podelile na dva vremenski razdvojena bloka obuke od po dva, odnosno tri dana, da učenike ne bi isuviše opteretile, a i da ne bi predugo obustavljali

predmetnu nastavu. Ovakvo rešenje se, međutim ne preporučuje, pošto rad na obuci, prema iskustvu, tek posle 1-2 dana zagrevanja postaje plodan i učenici počinju da shvataju da pri učenju nisu samo važni sadržaji, već istovremeno i tehnike učenja i rada, i da te metode moraju da se više uvežbavaju i razjašnjavaju. Prekinuti već posle dva dana, to bi značilo da bi se plodna faza u procesu obuke isuviše skratila.

Više uputstava za strukturiranje pomenutih spirala obuke nalaze se na prikazu 13. Karakteristično za ove spirale je to što učenici jednu metodske oblasti usvajaju kroz više radnih etapa i usput razjašnjavaju niz metodskih pitanja i strategija. Pri tom je preovlađujuće »učenje kroz rad« (*learning by doing*), tj. učenici dolaze do raznih metodskih uvida i načina postupanja, tako što prolaze razne programe rada. Pri tom se markira i pravi izvod, pišu se beleške i drže mala predavanja, ispisuju se kartice i sačinjavaju plakati, sastavljaju se »puškice« i obrađuju tekstovi, igraju se igre po ulogama (*role play*) i prezentuju se rezultati rada u grupama. Više o tome se može videti na prikazu 13. Osnovna zamisao ovog rada na obuci je: učenici moraju na sukcesivan način da otkrivaju i shvataju methodske uvide i sposobnosti; oni samo veoma ograničeno mogu da se prenesu putem nastavnikovih predavanja ili drugih pisanih instrukcija.

Potrebno vreme za svaku spiralu obuke iznosi između četiri časa i dana i po – zavisno od toga koliko se vežbi i refleksija za redom uradi. Odgovarajući radni koraci su tako strukturirani, da se učenici sukcesivno uvode, odnosno »bušenjem probijaju« u odgovarajuću metodske oblasti. Stoga je upotrebljen pojam »spiralna«, na osnovu spiralne bušilice. Na primeru dve spirale obuke »efikasnije učenje i pamćenje« i »pripremanje za pismene zadatke« ovo spiralno, redundantno učenje bliže je objašnjeno.

Prvo o spirali obuke »efikasnije učenje i pamćenje«: u prvom radnom koraku učenici razmišljaju i na kartici sa pitanjem beleže, da li im je lako ili teško da zapamte novo gradivo na duži period i šta oni pojedinačno preduzimaju da bi poboljšali pamćenje i sopstvene rezultate. U drugom radnom koraku se potom pravi dvostruki krug, u kom učenici u parovima sedaju jedni naspram drugih i pomoću svoje ceduljice sa beleškama naizmenično izveštavaju, šta rade u cilju poboljšanja svog pamćenja i šta čine da određeno gradivo zapamte na duži period. U trećem radnom koraku se učenici kojima pamćenje teže pada stavljaju u grupu sa onima kojima je to lako, stvara se više radnih grupa, čiji je zadatak da se prvo zamene a potom da sastave po tri važna saveta za povećavanje učinka pamćenja i da ih prenesu na kartice za vizualizaciju. Ovi saveti za učenje se u četvrtom radnom koraku u toku štafetne prezentacije predstavljaju u plenumu u i grupama (klasterima) se kače na tablu. U petom radnom koraku se učenikima daje tekst o Petru, učeniku sa problemima, koji ima mnogo poteškoća pri učenju. Ovaj tekst se čita, procenjuje u grupama, o njemu se razgovara, i on potom postaje osnova za razgovor tj. savetovanje, koji Petar (= nastavnik) vodi sa još dva učenika. Ovo savetovanje sačinjava šesti radni korak i poseže za svim onim strategijama učenja koje su u prethodnim etapama sakupljene (redundantnost!). Sedmi radni korak

Neke spirale obuke u kratkim crtama

spirala obuke **Efikasnije učenje i pamćenje**

- ① pitanje na cedulji na temu učenje
- ② razgovor u parovima u dvostrukom krugu
- ③ traženje strategije u pomešanim grupama
- ④ prezentacija saveta za učenje
- ⑤ obrada pojedinačnog slučaja (Petar)
- ⑥ simulacija razgovora savetovanja
- ⑦ rad na testu tipovi učenja
- ⑧ procenjivanje ponašanja pri učenju
- ⑨ donošenje individualnih odluka

spirala obuke **Pripremanje za pismene zadatke**

- ① pravljenje beležaka o sopstvenim postupcima
- ② razmena iskustva u malim grupama
- ③ čitanje i markiranje osnovnog teksta na temu »pismeni zadaci«
- ④ izrada i oblikovanje plakata sa pravilima
- ⑤ prezentacija plakata u plenumu
- ⑥ priprema za neki predstojeći pismeni zadatak (»puškice«, test vežbe, kviz, itd.)

spirala obuke **Brzo čitanje i traženje u priručnicima**

- ① vežbe za selektivno čitanje pod pritiskom vremena (izabrani tekstovi)
- ② rad u grupama: sakupljanje saveta za čitanje
- ③ vizualiziranje i razgovor o datim savetima za učenje
- ④ selektivno čitanje daljih tekstova pod pritiskom vremena
- ⑤ ciljano traženje u udžbeniku, leksikonu, itd.
- ⑥ relji kroz biblioteku u školi, u gradskoj biblioteci ili negde drugo.

spirala obuke **Markiranje i strukturiranje**

- ① pokušaj markiranja teksta/tekstova
- ② poređenje markiranih tekstova u grupama i razvijanje pravila
- ③ vizualizacija pravila/podsticaji nastavnika
- ④ markiranje izabranih tekstova prema pravilima
- ⑤ strukturiranje nekog markiranog teksta – razmatranje rezultata
- ⑥ sastavljanje daljih struktura (tabela, »puškica«, dijagrama...)

nastavlja ovo produblјivanje, tako što učenici moraju da ispune jednostavan test o tipovima učenja, koji im daje objašnjenje na koji način mogu najviše da zapamte i koje strategije učenja, shodno tome, mogu biti od pomoći i imaju smisla.

Rezultat je, praktično, uvek isti: skoro svi učenici najdelotvornije uče, ako gradivo usvajaju sa težištem na delovanju. U osmom radnom koraku se saznanja i uvidi do tada sakupljeni primenjuju na razne načine pri učenju, što je prikazano na 18 kartica, i učenici moraju da ih prvo pojedinačno, a potom u grupama ocene. U devetom koraku, na kraju, svi učenici moraju da »naprave bilans« i da donesu po tri lične odluke u vezi sa svojim učenjem ubuduće, i da ih napišu: jednom u obaveznu svesku metoda, drugi put na kartice – koje se zajedno sa imenom – kače na jednu tablu u učionici i služe kao »podsetnici«.

Na sličan način redundantno i sa akcentom na delovanju teče i proces obuke na temu »priprema za pismene zadatke«. U prvom radnom koraku učenici imaju mogućnost da predoče svoje postupke pri pripremanju za pismene zadatke i da opišu u glavnim crtama uobičajenu praksu. Zatim se, u drugom koraku, po slučajnom izboru sačini više grupa, u kojima učenici razmenjuju iskustva i dolaze do nekoliko važnih saveta za spretno pripremanje za pismene zadatke. Ovi saveti se prenose na kartice za vizualiziranje, kače se na zid učionice sa strane i objašnjavaju ih naizmenično predstavnici grupa. Na ovaj način nastaje niz sa manje ili više promišljenim preporukama koje su od pomoći. U trećoj etapi rada ispituje se ova gomila iskustva i proširuje se davanjem teksta na četiri strane sa važnim uputstvima za pomenuti rad na pripremanju. Ovaj tekst učenici treba da pročitaju i da markiraju. U četvrtom radnom koraku se ponovo formiraju grupe po slučajnom principu; njihov zadatak je da podstreke za pripremu za pismene zadatke koji se nalaze u tekstu vizualiziraju na velikom plakatu. Plakate koji tako nastanu potom u plenumu predstavljaju slučajno izabrani predstavnici grupa, i ako je potrebno detaljnije se komentarišu i o njima se diskutuje. Za ovih pet radnih etapi potrebno je izdvojiti oko četiri školska časa. Uz to dolazi još i šesta veća radna etapa, u kojoj se učenici, sećajući se usvojenih pravila i podsticaja, pripremaju za stvarno predstojeći pismeni zadatak prema svim pravilima. Tako se, na primer, sastavljaju »puškice« i objašnjavaju se u dvostrukom krugu, prave se kartice za učenje sa odgovarajućim pitanjima i odgovorima u vezi sa odgovarajućom oblasti gradiva, sačinjavaju se pregledni plakati za učenje, testovi za vežbu, koji se posle razmenjuju i rešavaju, itd. Pomoću ovog aktivnog rada na vežbanju i ponavljanju može se ispuniti čitavo školsko prepodne. Izgledi da će se učenici posle ovog »učenja kroz rad« (*learning by doing*) svesnije i promišljenije pripremati za pismene zadatke svakako su veći nego kad oni samo »čeprkaju« po odgovarajućoj temi ili kad od nastavnika dobiju samo nekoliko opštih uputstava.

Slični nizovi vežbanja mogu se sastaviti za druge spirale obuke, tako da učenici u toku skicirane nedelje obuke upoznaju zaista široku paletu isprobanih metoda učenja i rada. Relativno intenzivan, kontinuiran, redundantan rad i vežbanje doprinose i tome da učenici ne samo da steknu više metodskih saznanja, već da iskuse i jasan porast metodskih veština.

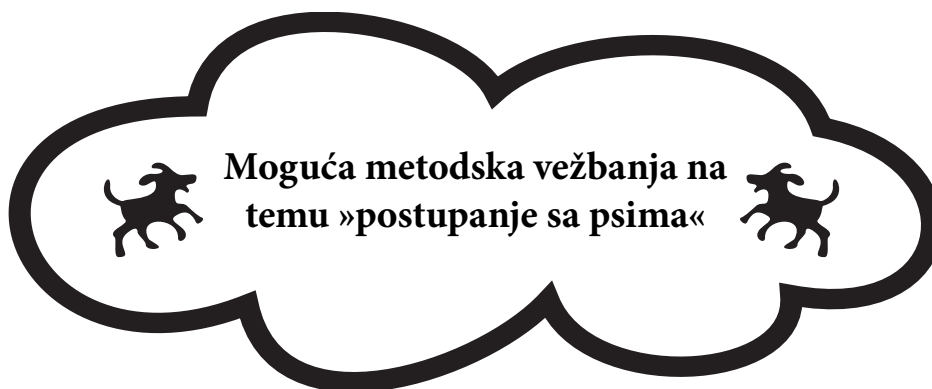
7. Negovanje metoda u nastavi pojedinih predmeta

Svakako da same intenzivne nedelje ovakve vrste, u kojima se predmeti prožimaju, nisu dovoljne da se učenicima prenese neophodna metodska kompetencija. Uz to neizostavno ide što konsekventnije negovanje metoda iz što više predmeta, da bi učenici mogli da razviju neophodne metode rutine. Karakteristika predviđenog negovanja metoda je u tome što nadležni nastavnici pojedinih predmeta posebnu pažnju posvećuju specifičnim tehnikama učenja i rada, koje se mogu uvežbati i usvojiti u vezi sa odgovarajućom stručnom temom. Ove tehnike rada i učenja se u nastavi pojedinih predmeta što češće i veoma ciljano uvode, praktično se uvežbavaju i (samo)kritički reflektiraju. Učenje metoda je, dakle, u fazama tema učenja i u nastavi pojedinih predmeta. Na ovaj način učenici mogu stalno da utvrđuju metode i da svoj praktični metodski repertoar svesno i promišljeno dalje razvijaju.

Ima puno mogućnosti za negovanje metoda u nastavi pojedinih predmeta. Ali, planiranje i priprema nastave se iz osnova moraju promeniti. Nastavnici obično planiraju sa akcentom na sadržaj, odnosno gradivo, tj. razmišlja se i planira koje gradivo na koji način treba da se obradi i obezbedi i koji su sadržajni ciljevi učenja pri tom u prvom planu. Naspram toga, samo se retko istražuje koje elementarne tehnike rada i učenja su podesne za primenu kod predstojeće nastavne jedinice i koje učenici ciljano mogu da neguju i usvoje. Ovo stanovište je polazna tačka za sticanje trajne metodске i stručne kompetencije.

Ovde predviđeno negovanje metoda može da se primeni praktično u svim predmetima. Podesnih tema i materijala ima dovoljno. Čak i nastavni planovi u međuvremenu ostavljaju mnogo prostora za rad i vežbu koncentrisanu na metode. Delimično se to čak i eksplicitno traži. Kako može da izgleda ciljano negovanje metoda u predmetu maternji jezik, vidi se na prikazu 14 na primeru teme »postupanje sa psima«. Navedene teze sasvim izvesno još nisu potpune, svakako se mogu dopuniti daljim varijantama. Važno je samo da nadležni nastavnik pre početka neke nastavne sekvence sprovede oluju ideja (*brainstorming*), da bi pronašao što više aranžmana koncentrisanih na metode, koji posle, ako treba, mogu da budu po izboru uvršteni u rad u nastavi. Naravno, ova oluja ideja je izdašnija ukoliko u njoj učestvuje više predmetnih nastavnika koji unose u nju svoja različita iskustva i ideje. Na drugom mestu pomenuti »produktivni sastanci aktiva nastavnika (po predmetima)« podesna su mesta za ovu oluju ideja kad je u pitanju negovanje metoda. Šta se pri tom može dobiti, to pokazuje naredni pregled različitih mogućnosti u vezi sa temom nezaposlenost. Sledeće varijante, odnosno opcije su predložili učesnici jednog ovakvog »produktivnog sastanka aktiva nastavnika (po predmetima)«:

Negovanje metoda u predmetu maternji jezik

- ❑ **Traženje u udžbeniku:** učenicima se daje autor i naslov poglavlja odgovarajućeg stručnog teksta na temu »psi«;
- ❑ **Markiranje:** učenici markiraju one ključne pojmove, odnosno pasuse, koji naznačavaju kako se treba ponašati prema psima;
- ❑ **Strukturiranje:** učenici pronalaze 8-10 važnih pravila ponašanja i pregledno ih ređaju na datom listu papira formata A4;
- ❑ **Prezentovanje:** učenik navodi prvo pravilo ⇔ potom daje reč drugom ⇔ sledeći učenik ponavlja prvo pravilo ⇔ pri tom gleda u prethodnog govornika ⇔ potom navodi drugo pravilo, itd.
- ❑ **Pisanje priče o doživljaju:** učenici opisuju neki poseban događaj/doživljaj, koji ima veze sa psima (strana formata A4);
- ❑ **Pravljenje »puškice«:** učenici rezimiraju svoje priče o doživljajima na preglednim »puškicama« sa maksimalno 10 reči – skice, simboli i drugi grafički elementi su dozvoljeni u neograničenoj meri;
- ❑ **Slobodan govor:** učenici iznose svoje priče o doživljajima u malim krugovima za razgovor pomoću svoje »puškice«;
- ❑ **Sastavljanje plakata:** učenici pregledno rezimiraju pronađena pravila, odnosno savete za postupanje prema psima na velikom plakatu.

- ❑ učenici na osnovu datih empirijskih podataka sastavljaju odgovarajuće tabele i prikaze za vizuelno predstavljanje specifičnih datosti i razvoja na tržištu rada.
- ❑ Oni markiraju u nekom obimnijem tekstu navedene uzroke nezaposlenosti, pomoću »metode u tri koraka« (→ »preletanje« teksta → markiranje običnom olovkom → diferencirano markiranje pomoću markera za tekst i tanke crvene hemijske olovke)
- ❑ Oni u udžbeniku, brošurama ili drugim materijalima traže informacije relevantne za učenje i razjašnjavaju specifične stručne pojmove za tematsku oblast nezaposlenost pomoću leksikona.
- ❑ Na osnovu svog predznanja ili koristeći odgovarajuće izvore sa informacijama, oni sastavljaju svoje mape uma (*mindmaps*) o psihološko-socijalnom i drugom delovanju nezaposlenosti na nezaposlene i njihove porodice.
- ❑ Oni sastavljaju upitnik za istraživanje među građanima na temu »nezaposlenost« i na osnovu njega sprovode ciljane intervjuje, npr. u pešačkoj zoni i vode zapisnik o pri tom dobijenim argumentima.
- ❑ Na osnovu odgovarajućih materijala sa informacijama oni sastavljaju preglednu »puškicu« o polaznim tačkama politike zapošljavanja u državi i potom u malim krugovima za razgovor drže odgovarajuća kratka predavanja.
- ❑ Oni vizualiziraju ponude i učinke zavoda za zapošljavanje u formi velikog plakata koji u plenumu predstavljaju na temu »Šta jedan nezaposleni može da očekuje od zavoda za zapošljavanje...«.
- ❑ Za neko obimno nastavnikovo predavanje ili pogledani informativni film oni pišu što korisnije beleške i poboljšavaju individualne beleške u malim grupama.
- ❑ U malim grupama razvijaju test za vežbanje za čitav kompleks »nezaposlenost« sa što inteligentnijim i izdiferenciranijim zadacima i daju ga drugim grupama na rešavanje (i obrnuto).

Ova paleta vežbanja nije ni potpuna, niti u celini pruža doteranu nastavnu jedinicu. Ali ona na primeru pokazuje koliko različitih mogućnosti za metoda vežbanja postoji, koje se mogu pronaći i primeniti u nastavi pojedinih predmeta na najrazličitije teme, samo ako se pri pripremanju nastave one decidirano traže. Naravno da je širina palete negovanja metoda različita od predmeta do predmeta i od teme do teme.

U predmetima kao maternji jezik, sociologija, istorija, geografija, biologija i veronauka po pravilu ima više mogućnosti nego npr. u matematici ili u početnoj nastavi stranih jezika. Ipak, i u prirodno-matematičkoj oblasti i u oblasti stranih jezika postoje mnoge mogućnosti za ciljano negovanje izabranih tehnika učenja i rada. Za ovo negovanje je tipično to što se odgovarajuće tehnike učenja i rada ne samo primenjuju već se stalno iznova vrši refleksija, problematizacija, i učenici ih svesno poboljšavaju.

Ovo dosledno negovanje metoda je uspešnije ukoliko više nastavnika u njoj saraduje i što je veći udeo njihovih časova u dotičnim odeljenjima. Jer, jedno je sigurno: jedan pojedinačni borac koji pokušava da uz svoja dva do tri časa nedeljno učenike metodski »unapredi«, on, po pravilu, ne samo da neće mnogo uspeti nego će pre ili kasnije sa velikom verovatnoćom frustrirano i odustati. Stoga su timski koncepti neophodni, oni angažovanim nastavnicima pružaju potrebnu podršku i inspiraciju. Samo ako većina nastavnika i rukovodilaca u određenom kolegijumu saraduje i ako je spremna za koncentrisani rad na pripremi i primeni, daće učenju metoda neophodan značaj.

Dakako, dotični nastavnici moraju u tom cilju ponekad i da budu oslobođeni nastave, da bi npr. temeljito pripremili pomenutu nedelju obuke ili odgovarajući roditeljski sastanak. Produktivni timski rad ove vrste dokazano inspiriše, motiviše, i ne kao poslednje, štedi vreme i rasterećuje. Stoga su usavršavanje tima, dani odvojenog timskog rada, timsko predavanje, timski razgovori, timska hospitovanja i produktivni stručni sastanci za razvijanje odgovarajućih materijala za negovanje metoda važne mere u obezbeđivanju postojane obuke metoda. Školska uprava bi trebalo da velikodušno podrži aktivnosti ove vrste.

8. Senzibilizacija roditelja

Ako predstavljeni rad na inovaciji treba da uspe i ako nastavnici treba da budu podstaknuti na sistematsku primenu učenja metoda, tu nisu potrebni samo odlučni direktori, sastavljači rasporeda časova i kolegijumi, već je, ne kao poslednji, potreban pozitivan stav roditelja i predstavnika roditelja. Jer, ukoliko se roditelji suprotstave kad u cilju interno školskog usavršavanja neki čas izostane ili ukoliko zbog obuke metoda nema redovne predmetne nastave, odnosno ukoliko se ona zameni nastavom u kojoj se predmeti prožimaju, onda to prebrzo može dovesti do teških blokada, jer nadležni pedagozi smatraju da se od njih zahteva da ostanu pri konvencionalnom repertoaru, to jest da odustanu od implementacije učenja metoda. Može doći i do potpuno suprotnog efekta, kad roditelji signaliziraju veliko razumevanje i podršku novoj orijentaciji u radu u nastavi, i tako dodatno podržavaju dotične nastavnike. To znači da su roditelji veoma važan faktor u internom školskom procesu inovacije. Odlučujuća strateška mera je da se rano zadobije njihovo poverenje i njihova podrška, da kasnije ne bi bilo nepotrebnih problema. Stoga se svakom inovacijskom timu koji hoće da sprovede pojačano učenje metoda preporučuje da se što pre obrati roditeljima i da ih pridobije.

Pošto se dobra volja roditelja, po pravilu, ne dobija sama od sebe, jer mnogi roditelji ipak i dalje imaju veoma konvencionalne predstave o dobroj nastavi i efikasnom učenju, neizostavno se mora pristupiti intenziviranju rada sa roditeljima. Putem ubedljivih roditeljskih sastanaka treba roditelje pridobiti za predviđenu reformu nastave. To se, prema iskustvu, samo u ograničenoj meri može postići slanjem informativnih dopisa roditeljima. Čak i ako dotični roditelji pročitaju dopis, po pravilu, teško da će se potruditi da razumeju navedena objašnjenja o smislu i svrsi novih formi učenja i obuke, kao i u pogledu toga da shvate šta njihovo dete konkretno time dobija. Stoga postoji velika opasnost da u školskoj svakodnevici dođe do nepotrebnih nesporazuma i ograničavanja, koji značajno mogu da utiču na interno školski proces inovacija.

Ovoj opasnosti je najbolje prići tako što će se zainteresovanim roditeljima, odnosno predstavnicima roditelja ponuditi specifični sastanci orijentisani na metode, u okviru kojih se ne samo informiše, pita i diskutuje, već se pruža i prilika da se konkretno »pronjuška« po nekoj strukturi podučavanja/učenja za učenike, i praktičnim sprovođenjem se tako sagleda, kakvi se izgledi i efekti pružaju dotičnim učenicima. Ovakvo »učenje kroz rad« (*learning by doing*) pokazalo se efikasnim ne samo pri usavršavanju nastavnika nego i u radu sa roditeljima. Okupljenim roditeljima je potrebno malo vremena da se naviknu na neobičan raspored sedenja i način rada, ali potom, prema iskustvu, pristupaju sa puno

angažovanosti isprobavanju novih metoda i proveri njihove relevantnosti za učenje.

Ovakvi sastanci »njuškanja« za roditelje mogu da se održavaju uveče ili npr. subotom, po dogovoru. Večernji sastanci traju, po pravilu, dva do tri sata, a pomenuti subotnji seminar obično 5 do 6 sati (videti prikaz 15). Kao dobra tema za obradu se pri tom pokazala »priprema za pismene zadatke«, koja je ne samo za učenike već i za mnoge roditelje goruće pitanje. Zato se – kako je pomenuto – ne sprovode samo aktivnosti obuke već istovremeno i odgovarajući razgovori i aktivnosti na obuci. Koje bi to aktivnosti mogle biti, to se vidi na odgovarajućoj spirali obuke na prikazu 13 na str.262. Detaljan pregled nedavno sprovedenog subotnjeg seminarara nalazi se na prikazu 15. Na ovom seminaru su učestvovali zainteresovani predstavnici roditelja iz više škola.

Zaključak okupljenih roditelja na kraju seminarara je bio: »Uspešna inicijativa.« U jednom dokumentu sa seminarara stoji: »Predstavnici roditelja su bili bez izuzetka oduševljeni seminarom, njegovim sadržajima, ciljevima pedagoškog razvoja škola i metodski orijentisanim postupanjem. Najvažnije pitanje je bilo, kada će se u njihovoj

Sastanak predstavnika roditelja Učenje za budućnost
Učenje metoda kao zadatak i šansa za učenike
10.00 – 16.00h
☐ pozdrav / obaveštenja o programu / predstavljanje nekih teza za promenu detinjstva i učenja ☐ ciljana razmena iskustava: »Koje kvalifikacije su potrebne onima koji završavaju školu danas i u budućnosti?« (višestepena oluja ideja) ☐ stanovište učenika: razgovor o priloženim rezultatima upitnika (pre studijskog dana ☐ upitnik o metodskom repertoaru se sprovedi u izabranim razredima) ☐ predavanje: »Učenik mora da ima metode!« – praktična uputstva o predstojećoj obuci metoda (uz razgovor) <p style="text-align: center;">- zajednički ručak -</p>
☐ faza »njuškanja«: praktični primeri, kako se učenici obučavaju da uče (tema: »priprema za pismene zadatke«) ☐ bilans dana: povratne informacije i pitanja u vezi sa predstavljanim konceptom učenja i podučavanja

prikaz 15

školi sprovesti takav jedan koncept.« Ovakva slika raspoloženja pokazuje da roditelji i te kako mogu da se pridobiju za opisano učenje metoda – pod uslovom da im se u dovoljnoj meri pruži prilika da se što konkretnije upoznaju sa ciljevima i metodama ovog programa obuke.

9. Posledice za procenu učinka

Uz intenziviranje učenja metoda, naravno, mora ići i izvesna nova orijentacija za shvatanje i procenjivanje učinka. U suprotnom učenicima bi se učinila nepravda, tj. oni se na jednoj strani angažuju oko metodskih zahteva i pokušavaju da na odgovarajući način prošire svoj repertoar metoda, ali kad je posredi procenjivanje njihovog učinka mogu da ustanove da sve to jedva i da ima nekog smisla, da tradicionalni reproduktivni učinci usmereni ka gradivu i dalje isključivo određuju ocenu u svedočanstvu. I upravo to je i dalje u praksi slučaj. Testovi, provera domaćih zadataka, pismeni zadaci i usmena ispitivanja čine glavne rezultate znanja i razumevanja koji su u prvom planu; metoda je naspram toga naravno u drugom planu. Ovo suženo shvatanje pojma učinka je fatalno iz više razloga: kao prvo, učenike navodi na to da gradivo pretežno uče napamet; kao drugo, učenicima signalizira da učenje metoda ipak nije toliko važno i ozbiljno; kao treće, zapostavlja sve one koji na štetu receptivnog učenja rade samostalno i orijentisano više ka metodama; i kao četvrto, značajno utiče na to da se metodski potencijali učenika nedovoljno razvijaju, jer se mora učiniti racionalnijim i efikasnijim pokušaj da se data znanja i spoznaje ponovo »sažvaću«.

Mora se stati na put ovom sužavanju i dovođenju učenika u zabludu, ukoliko želimo da učenju metoda damo zasluženi značaj. Ko ume da uči i radi na samostalan način uz spretno korišćenje metoda, to se mora nagraditi na uobičajenim ispitima. Stoga u okviru pismenih zadataka treba postaviti odgovarajuće zahteve i zadatke. Osim toga, nastavnici posebno moraju da okvalifikuju ciljano posmatranje ponašanja učenika pri radu i učenju pomoću odgovarajućih kriterijuma i praksi posmatranja. Za oba ova polazišta je potrebno nekoliko objašnjenja:

- a) **Kontrole učenja u pismenoj formi usmerene na metode:** u to spadaju svi oni zadaci koji od učenika traže da pokažu da vladaju određenim tehnikama učenja i rada. Preporučuje se, stoga, više konstruktivnog rada u toku pismenih zadataka i manje uobičajene recepcije i memorisanja. Nekoliko podsticaja za to nalazi se na prikazu 16. Dalje, pri pregledu tačno 100 radnih listova u II poglavlju ove knjige, mogu se izvesti brojna polazišta za kontrole učenja usmerene ka metodama. Pri svemu tome, jedna velika prednost je što je učenicima za rešavanje ovih zadataka po pravilu dozvoljeno da više koriste priručnike, stručne tekstove, rečnike, udžbenike, sveske za domaće zadatke i drugo – čak i u okviru pismenih zadataka. Naravno, učenici moraju da pri tom rešavaju zahtevnije zadatke, koji dopuštaju logičko razmišljanje i metodsku kompetenciju. Mereno prema uobičajenom razumevanju i formi pismenih zadataka, ovakvi predlozi su svakako nekonvencionalni, ali oni predstavljaju

i te kako prohodan i isproban put, kako se metodska kompetencija učenika ciljano može obuhvatiti i dijagnostikovati. U svakom slučaju: pismeni dokazi učinka su samo dijagnostičko polazište; drugačiji pristup metodičkoj kompetenciji učenika proizlazi iz posmatranja.

Dokaz sposobnosti usmeren ka metodama	
<i>U okviru pismenih zadataka</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - markiranje ključnih pojmova - traženje određenih informacija - sastavljanje tabela - rešavanje zadataka traženja u udžbeniku - sastavljanje slagalice učenja - pisanje komentara - rešavanje računskih zadataka - strukturiranje informacija - crtanje algoritma rešenja problema <p>itd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - odgovaranje na pitanja iz teksta - sastavljanje dijagrama - opisivanje prikaza - pravljenje podele - pisanje teksta na osnovu glavnih reči - formulisanje ključnih pitanja - sastavljanje probne skice - otkrivanje grešaka - popunjavanje dijagrama strukture <p>itd.</p>

prikaz 16

- b) Ciljano posmatranje ponašanja pri učenju i radu:** zaista je nepravda to što se razni dokazi o učinku, koje učenici pokazuju u okviru svakodnevne nastave, i dalje bacaju u reku. To važi kako za samostalan rad, tako i za rad u parovima, kako za grupni rad, tako i za razne faze procene u plenumu. U svim tim fazama učenici rade manje-više samostalno i uz sopstvenu odgovornost. Metodski učinci se zahtevaju i učenici ih sa manje ili više umeća i pokazuju. Samo, većina nastavnika zazire od toga da ove radne procese uključe u dijagnozu o učinku. Uzrok ovoj uzdržanosti je pre svega strah da tako date ocene u slučaju potrebe ne mogu da se opravdaju. Ovakvo tumačenje je pogrešno, a i pogubno. Pogrešno je, jer u pokrajinama (nemačkim) postoji propis da procena učinka ne treba da se svede samo na precizne pismene dokaze o učinku, već da u obzir treba da se uzme istovremeno i niz »ostalih učinaka«. U to spadaju, kako usmeni učinci, tako i prepoznatljive kvalifikacije u metodičkoj oblasti. Kako se one u svakodnevnim procesima rada i učenja veoma konkretno izražavaju, trebalo bi da odgovarajuće sposobnosti i veštine učenika u toku posmatranja i dijagnostifikujemo. Mogućnost davanja »periodičnih ocena« je data u gotovo svim pokrajinama (periodična ocena = ocena ograničena na jedan vremenski period, koja počiva na posmatranju). Pretpostavka za ovu vremensku dijagnozu metodičke kompetencije je, pak, da odgovarajući nastavnici raspolažu plodnim instrumentima, koji povećavaju njihove učinke posmatranja i subjektivnost svede na minimum (videti Klipert 1986).

Raster kriterijuma predstavljen na prikazu 17 ispunjava ovu funkciju. Kad se nastavnik pri svom posmatranju pridržava određenih kriterijuma, transparentnih za sve učesnike, vremenom nastaje zaista izdiferencirana slika učinka, koja sigurno ne govori ništa manje od uobičajenih pismenih »snimanja« trenutnog stanja. Naravno, nastavnik mora da nastavu oblikuje na odgovarajući način usmeren na učenike (samostalan rad, rad u parovima, grupni rad), da bi imao dovoljno vremena za ciljano posmatranje ponašanja učenika pri učenju i radu. Pored toga važno je, da on ne pokušava da posmatra sve učenike istovremeno, jer je to, prema iskustvu, preveliko opterećenje. Štaviše, pokazalo se praktičnijim i razboritijim, da se u jednoj nedelji jedna grupa učenika stavi u centar posmatranja, tako da se već posle 6 nedelja ima prvi utisak o metodskoj kompetenciji učenika. Prvi »period« je, dakle, završen. Ovaj manje-više precizan prvi utisak se učenicima prenosi na jednom samostalno isplaniranom času na temu »procena učinka«. Razgovara se o nedostacima, postavljaju se pitanja i daju se podsticaju za dalji rad. Pomoću ove procedure zadovoljavaju se dve centralne tačke školskog propisa: prvo, zadovoljava se zahtev da se daju periodične ocene koje se odnose na određen vremenski period, a drugo, udovoljava se zahtevu na blagovremenoj transparentnosti ocena i njihovom objavljivanju, da bi učenici pre dobijanja svedočanstva mogli uložiti dodatne napore.

U transparentnost davanja ocena spada i sledeće: da nastavnik dovoljno rano objavi skicirana očekivanja i kriterijume procene. Jer učenici moraju da znaju šta se od njih traži, da bi svoje napore ciljano usmerili. Pored toga, posle završetka spomenutog perioda posmatranja (posle oko 6 nedelja) učenici bi trebalo da se izjasne o privremenim rezultatima procene nastavnika, da daju dodatna upozorenja i da, ako treba, traže objašnjenja. Iskustvo pokazuje, da ovakvo objavljivanje i tematizovanje procene učenika povećava kako kompetenciju posmatranja odgovornog nastavnika, tako i prihvatljivost i razumevanje kod učenika. Pored toga, skicirani postupak će obezbediti da se svakodnevni procesi učenja i rada kod učenika dolično vrednuju.

Raster kriterijuma	
Za obuhvatanje i procenjivanje metodskih veština	
<ul style="list-style-type: none"> – podvlačene, pravljenje izvoda, sažimanje – ređanje, podela, strukturiranje, pravljenje koncepta, vizualizacija – uvežbavanje pravilnih načina rada, prema normi – disciplinovan, isplaniran, ciljani rad – sastavljanje prikaza, tabela, dijagrama – pisanje i sastavljanje referata i zapisnika 	<ul style="list-style-type: none"> – postavljanje pitanja, obuhvatanje, odgovaranje – samostalno nabavljanje informacija (korišćenje priručnika, itd.) – razlikovanje važnog od nevažnog – ubedljivo obrazlaganje i argumentovanje – sistematično sakupljanje i arhiviranje informacija – analiziranje problema i promišljeno rešavanje itd.

prikaz 17

10. Samo hrabro: Ko seje, taj i žanje!

Na kraju ostaje još samo pitanje: koliko se isplati čitav ovaj rad na saradnji i inovacijama, koji je povezan sa trajnim nadograđivanjem učenja metoda? Da li će se neophodni napori na kraju zaista isplatiti? Odgovor je, na osnovu dosadašnjeg iskustva koliko jednoznačan, toliko i ohrabrujući: investicija u učenje metoda će se sa velikom verovatnoćom i te kako isplatiti – pod pretpostavkom da se navedena »obuka« dovoljno intenzivno i dovoljno konsekventno sprovede. U meri u kojoj, naime, učenici razviju sopstvenu liniju rada i metodski repertoar i pouzdano ga uvežbaju, poboljšaće se i njihova samostalnost, samopouzdanje i spremnost da uče. To, doduše ne izaziva preokret kod svakog pojedinca, ali u proseku, kako dosadašnja iskustva pokazuju, to pozitivno utiče kako na atmosferu učenja u razredu, tako i na efikasnost pojedinih učenika pri učenju. Čak i problematični učenici, po pravilu, nisu više ni bezvoljni ni nesposobni da disciplinovano i konstruktivno rade, već traže pošten izgled na uspeh i samopotvrđivanje. Obe stvari u velikoj meri zavise od njihovog metodskog repertoara. Sve u svemu, važi: što su izraženije methodske sposobnosti i veštine učenika, što je veća rutina i usmerenost ka cilju pri samostalnom učenju, to pre dolazi do željenih rezultata. Psihologija učenja (Bruner) u vezi sa tim govori o »kompetencijskoj motivaciji«, koja počiva na iskustvu i izvesnosti, da postoji potrebna oprema, da se predstojeći (školski) zadaci reše sa zasnovanim izgledima na uspeh.

Tako gledano, intenziviranje učenja metoda za odgovarajuće nastavnike ima istovremeno dva pozitivna efekta, koji predstavljaju »odštetu« za odgovarajuće angažovanje: na jednoj strani, povećavaju se izgledi za uspeh učenika, što odgovornim nastavnicima donosi više potvrđivanja i pozitivne povratne informacije. Kao drugo, poboljšavanje samostalnosti i upravljanje sobom kod učenika prouzrokovano obukom prinudno vodi ka tome da se odgovarajući nastavnici u nastavi značajno rasterete. Smetnje u nastavi se smanjuju, a faze disciplinovanog, samostalnog učenja i rada učenika se povećavaju. Sve u svemu, odgovarajući nastavnici oslobađaju se stalnog »pritiska davanja«, kao i iritirajuće nezainteresovanosti malog ili većeg dela učenika. Ovo oslobađanje, doduše, nije uvek zagarantovano, jer, naravno, ne postoje samo smetnje i nedostaci u nastavi koji su prouzrokovani kompetencijama, ali porastom methodske kompetencije kod učenika ipak se smanjuje važan izvor neuspeha i nezadovoljstva na relativno podnošljivu meru. To važi, kako za učenike, tako i za nastavnike. Još jednom: autor ove knjige i ne pomišlja da se pojačanim učenjem metoda mogu rešiti svi školski problemi; to bi svakako bilo nerealno i pogrešno. Neosporno je, ipak, da

skicirano učenje metoda predstavlja obećavajuće polazište za učenike, kao i za nastavnike, kako bi se svakodnevica u nastavi učinila lakšom, uspešnijom i što više zadovoljavajućom. Ko bi osporio, da se angažovanje sa ovakvom opcijom i perspektivom isplati? Ili, da ponovimo naslov ovog poglavlja: »Ko seje, taj i žanje!« Ovo obećanje je bez sumnje utemeljeno, i kroz dosadašnja iskustva autora na ubedljiv način ispunjeno. Zaključak je, dakle: nastavnici, koji su stvarno u pozitivnom smislu »egoistični« i koji hoće da održe svoje pedagoško jezgro i ravnotežu, ne bi trebalo ni trenutka da oklevaju kad je u pitanju investiranje u pojačano učenje metoda. Doduše, ova strategija je samo jedan put koji nudi poboljšanje, ali je sasvim sigurno i put kojim većina nastavnika bez preteranog napora i bez znatnog rizika može da ide. Izgledi za uspeh su – kao što je već rečeno – veoma dobri!

Literatura

- Aebli, H.: Zwölf Grundformen des Lehrens und Lernes. Eine allgemüine Didaktik auf psychologischer Grundlage, Stuttgart 1983.
- Arbeitsgemeinschaft Lernmethodik (Hrsg.): Gewußt wie: Bewährte Lerntips für Schülerinnen und Schüler ab Klasse 5, erschienen im Deutschen Sparkassenverlag, Stuttgart 1988.
- Bönsch, M.: Üben und Wiederholen im Unterricht, München 1988.
- Bronnmann, W. u. a.: Lernen lehren. Training von Lernmethoden und Arbeitstechniken, Bad Heilbrunn 1981.
- Bruner, J. S.: Der Akt der Entdeckung. In: Entdeckendes Lernen, hrsg. von H. Neber, 3 Aufl., Weinheim/Basel 1981, S. 15 ff.
- Cube, F. v./Alshuth, D.: Fordern statt Verwöhnen. Die Erkenntnisse der Verhaltensbiologie in Erziehung und Führung, 4. Aufl., München 1989.
- Dehmel, H./Heimerer, L.: Lern- und Arbeitstechnik, Bad Homburg v. d. H. 1974
- Endres, W. u. a.: So macht Lernen Spaß. Praktische Lerntips für Schüler, 12. Aufl., Weinheim/Basel 1993
- Gauding, H.: Die Schule im Dienste der werdenden Persönlichkeit, Leipzig 1922.
- Geppert, K./Preuss, E.: Selbständiges Lernen. Zur Methode des Schülers im Unterricht. Bad Heilbrunn 1980.
- Giesecke, H.: Das Ende der Erziehung. Neue Chancen für Familie und Schule, 4. Aufl., Stuttgart 1988.
- Hage, K. u. a.: Das Methoden-Repertoire von Lehren. Eine Untersuchung zum Unterrichtsalltag in der Sekundarstufe I, Opladen 1985.
- Hilligen, W.: Zur Didaktik des politischen Unterrichts, 4 Aufl., Opladen 1985.
- Hülshoff, F./Kaldewey, R.: Training. Rationeller lernen und arbeiten, 9. Aufl., Stuttgart 1990.
- Hurrelmann, K.: Leistung und Versagen. Alltagstheorien von Schülern und Lehrern, München 1980.
- Keller, G.: Lehrer helfen lernen. Lernförderung - Lernhilfe - Lernberatung, 2. Aufl., Donauwörth 1986.
- Klafki, W.: Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik. Zeitgemäße Allgemeinbildung und kritisch - konstruktive Didaktik, 2. Aufl., Weinheim/Basel 1991
- Klippert, H.: »Der Schüler hat Methode«. Zur Erfassung und Beurteilung methodischer Fertigkeiten, in: arbeiten = lernen, Heft 44/1986, S. 24 ff.
- Klippert, H.: Handlungsorientiertes Lehren und Lernen in der Schule, in: Schulmagazin 5-10, Heft 1/1991, S. 54 ff.
- Leitner, S.: So lernt man lernen, 16 Aufl., Freiburg/Basel/Wien 1991.

- Löwe, H.: Probleme des Leistungsversagens in der Schule, Berlin/Ost 1972.
- Mannesmann-Demag: Vermittlung von Schlüsselqualifikation in der Ausbildung, Duisburg 1988.
- Maturana, R. Varela, F.: Der Baum der Erkenntnis. Die biologischen Wurzeln des menschlichen Erkennens. Bern u. a. 1984.
- Metzig, W./Schuster, M.: Lernen zu lernen. Anwendung, Begründung und Bewertung von Lernstrategien, Berlin u. a. 1982.
- Miller, R.: Sich in der Schule wohlfühlen. Wege für Lehrerinnen und Lehrer zur Entlastung im Schulalltag, 4. Aufl., Weinheim/Basel 1991.
- Odenbach, K.: Die deutsche Arbeitsschule, Braunschweig 1963.
- Ott, E. u. a.: Thema Lernen. Methodik Des Geistigen Arbeitens, 2. Aufl., Stuttgart 1990.
- Rainer, W.: Lernen lernen. Ein Bildungsauftrag der Schule, Paderborn u. a. 1981.
- Schräder-Naef, R.: Schüler lernen Lernen. Vermittlung von Lern - und Arbeitstechniken in der Schule, 4 Aufl., Weinheim/Basel 1991.
- Schulz, W.: Selbständigkeit - Selbstbestimmung - Selbstverantwortung, in: Pädagogik, Heft 6/1990, S. 34 ff.
- Vester, F.: Denken, Lernen Vergessen, München 1978.
- Wang, M.: Entwicklung und Förderung von Kompetenzen zur Selbststeuerung und zum Selbst-Management bei Schülern, in: Unterrichtswissenschaft, Heft 2/1982, S. 129 ff.
- Wenzel, H.: Unterricht und Schüleraktivität. Problem und Möglichkeiten der Entwicklung von Selbststeuerungsfähigkeiten im Unterricht, Weinheim 1987.
- Witzenbacher, K.: Handlungsorientiertes Lernen in der Hauptschule Anregungen und Beispiele für einen hauptschulgemäßen Unterricht, Ansbach 1985.

